

చెన్నపట్టణము, సెప్టంబరు ౧౯౩౨

సంపుటము ౯ ఆంగీరస సంవత్సరము, భాద్రపదమాసము సంఖ్య ౯.

శ్రావణి

సముద్రాల వెంకట రాఘవాచార్యులుగారు

చండగభస్తి ప్రచండతాపమ్ముతో మగనాలి బింకమ్ము మాసిపోయె
నెడనెడ బలితెంచు బడమటిగాడ్పుతో సరసుల చిత్తంబు చల్లబాఱె
బుడిబుడిరాలు జంబూఫలశ్రేణితో గలికిడెందంబులు పలకబాఱె
నెత్తావిచ్చిన ధరణీముఖశ్రీలతో మొగిలిపొదల్ నవ్వు లుప్పూచె
నరుగుదెంచె శ్రావణము సంధ్యాప్రకాశ-హైమసారవిలిప్తకుశాగ్రబింబి
తామల తటాకగర్భమ్మునందు డెంద-మలవఱిచి కూరుచుంటి సాయంతనమున.

సాధుమానీంద్ర రచితాభిచారహోమ-ధూమములు మబ్బులయ్యెనో తోచ మింట
నామధురచిత్తవీథి నానందకలిత-భావనారేఖ కంచితౌపమ్యము లయి.

పాలమెఱుంగు వ్రజములపై బ్రసరించెడు నీలకాంతులుం
బోలె దటాకగర్భమున బొల్పెసలారు విచితనీలమే

ఘాల మెరుంగుసోయగము గన్గొనుచుంటి మదీయతాపముల్
పోలి సురింగిపోవ నొకచోద్యము నా కగుపించె నయ్యెడన్.

త్రిజగతీవస్తుసౌందర్యదీధితు లవి-కలసి యొకచోట కరడుగట్టెనేమొ
భువనమోహనమాంత్రికమూర్తి నేడు-సరసులకు జూపె మబ్బుల తెరలు దీసి.

అవి పరమేశ్వరీమృదుపదాంబుజబద్ధసువర్ణనూపురా
లవి తపనీయశాంకరజటాంతర్గతగాంగవీచు ల
య్యవి మధురోషసీయవనికాంతరసూచితసాంధ్యరేఖ ల
య్యవి జలదాంగనా సహృదయప్రతిబింబితటిల్లతాద్యుతుల్.

ఆ విద్యుత్ప్రభ నాముఖప్రభలతో నద్వైతముం బొందుచున్
నీ వాల్లభ్యమె బ్రహ్మమంచు నభినందం చూపాలే సూపెడున్
భావాతీతము తత్స్వరూపమయినన్ భావంబు నొందుం దనూ
లావణ్యం బెట నేకరించినదొ చిత్రంబైన యీ యర్థమున్.

ఇదమిత్థం బని నిర్ణయింపగను లేనేలేదు నాచిత్తమం
దుదయంబందిన భావవీచిక తదీయోద్యత్ప్రభాక్రాంతిచే
నది యేమోయగుచుండె దా దనలొ త్రోవైపోవుచు న్నామనం
బిది యేలా కికురించి వెంటగొనిపో నేనాటి బాంధవ్యమో.

దిశలు మిఱుమిట్లుగొలుపుచు త్రిదశకాంత-హృదయతేజోమృతములు వర్షించిపోయె
నా విమలనూత్నదర్శనాయాతబోధ-కళిక మా ప్రాతచుట్టఱికమ్ము దెలిపె.

కేరడమానొకో యనుచు గ్రీవ మొకించుక పైకినెత్తి నే
నా రసికావతంసుని ఘనాఘనమూర్తిని మూగిచూపులన్
గేరుచునుంటి నాఘనుడు నీజననంబు పవిత్రమయ్యెరా
భీరుడ యంచు నాకు వినిపించె గభీరమధుస్వరంబులన్.

స్వరవిపరిణామము

శ్రీపరవస్తు వెంకటరామానుజస్వామిగారు, యమ్. ఏ.

౪౧. ఇదివరలో (భారతి, ౭ సంపుటము, ౧ సంఖ్య, ౫ పుట మొ.) సంస్కృతభాషాస్వరములకును 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషాస్వరములకును గల సంబంధము సోదాహరణముగాఁ దెలియఁజేయఁబడినది. ఇప్పుడు మాతృభాషలోను దజ్జన్యములగు భాషలలోను స్వరవశమున నచ్చులకుఁ గలుగు విపరిణామములు తెలియఁజేయఁబడుచున్నవి. స్వరములకుఁగలుగు విపరిణామ మగుటచే (స్వరవశమునఁ గలుగుటంజేసియు) దీనికి 'స్వరవిపరిణామము' (Vowel Gradation) అని వ్యవహారము గలిగినది.

పరస్పరసంబంధము గల పదములలోఁ బ్రకృతిభాగమునఁ గాని ప్రత్యయభాగమునఁ గాని గల యచ్చులకు స్వరూపమునందుఁ గాని కాలమునందుఁ గాని రెంటియందును గాని కలుగు మార్పునకు స్వరవిపరిణామ మని పేరు. ప్రకృతిభాగమునఁ గలిగినమార్పున కుదాహరణములు:—సం॥ అపప్తమ్—పతామి—అపాతి; సం॥ భిన్నః—భేత్స్యామి—అభైత్సీత్; సం॥ బుద్ధః—బోధామి; సం॥ స్థితః—తిష్ఠామి; సం॥ దత్తే—దదామి; లా. pedem—గ్రీ. poda—లా. పేస్; గ్రీ. didōmi—లా. datus—సం॥ దద్మః. ప్రత్యయభాగమునఁ గలిగిన మార్పున కుదాహరణములు: సం॥ పిత్రా, గ్రీ. patros—సం॥ పితరమ్, గ్రీ. patera—సం॥ పితా, గ్రీ. patēr—సం. నామ్నః, లా. Carnis—సం॥ నామసు—సం॥ అర్యమణామ్, గ్రీ. poimena—సం॥ అశ్మానమ్, గ్రీ. akmona; గ్రీ. luke—గ్రీ. lukon—గాథి. wulfos, స్వరూపమునందు విపరిణామము a, ā, e, ē అనువర్ణములకే సంభవించును. ఇవి o, ō అను వర్ణములుగా మారును. (చూ. పై యుదాహరణములు.) ఈరెండువర్ణములును (e, o) అకారములోనికి మారుటచే సంస్కృతమున నీమార్పును గ్రహించుట కవకాశము లేదు. ఈమార్పునకుఁ గారణము తెలియకున్నది. కాలమునందును, రూపకాలములందును విపరిణామ మక్షరములను దేల్చి పలుకుటవలన సంభవించును. ఉ॥ ఏమి—ఇమః. ఇచ్చట రెండవపదమున 'మః' యను రెండవయక్షరము నొత్తి పలుకుటచే మొదటివర్ణము తేలిపోయి ఇకారరూపమును బొందుచున్నది. ఇట్లు 'ఇమః' అనురూప మేర్పడినది. ఇట్టి విపరిణామము తరచుగా ē, ō, ā అను దీర్ఘాచ్చులకు సంభవించుచుండును. తేల్చి పలుకుటచే హ్రస్వాచ్చులు లుప్తము లగుచుండును. ఉ॥ అస్మి—స్మః.

ఈ విపరిణామము 'ఇండో-యూరపియన్' కుటుంబములోఁ జేరిన భాష లన్నిటియందును నుపలబ్ధమగుటచే మాతృభాషలోనే యుద్భవించి జన్యభాషలన్నిటికిని సంక్రమించినదని భాషాశాస్త్రజ్ఞు లభిప్రాయపడియున్నారు. ఈవిపరిణామమునకుఁ గారణము లనేకములు గలవని భాషాశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. స్వరము దీనికి ముఖ్యమగు కారణమై యుండవచ్చును. మాతృభాషయందు రెండువిధములగు స్వరము లుండినవని యింతకు ముందె తెలుపఁబడినది. అందు నిఃశ్వాసదార్ఢ్యము ననుసరించిన స్వరము కాలవిపరిణామమునకును, ధ్వనివగు నున్నతత్వానున్నతత్వముల ననుసరించినది స్వరూపవిపరిణామమునకును గారణము లగుచున్నవి. స్వరభేదమే కాక, యచ్చులసంధి, వర్ణలోపమువలన సంభవించు స్వరముల దైర్ఘ్యము, పదాంతరసాహచర్యము, స్వరవిపరిణామరూపముల వినిమయము, మొదలగు మఱికొన్ని కారణములుగూడఁ గలవు. స్వరవిపరిణామకృత భేదములు ప్రత్యేకభాషలజననమునకుఁ బూర్వమే మాతృభాషలో నుద్భవించుటచేతను, నీభాషలలో తిరుగ నచ్చు లనేకనూతనవిపరిణామములను బొందుటచేతను మాతృభాషలోని స్వరవిపరిణామస్వరూపమును సరిగాఁ దెలిసికొనుట కవకాశము లేదు. కాని ప్రత్యేకభాషల స్వభావములను బరిశీలించి మాతృభాషలోని స్వరవిపరిణామము లీక్రిందవిధముగా నుండెడివని యూహింపవచ్చును.

1. e-విపరిణామములు (e-వర్గము)

i. — ii. — iii. e iv. o v. e vi. $\bar{o}$

2. o-విపరిణామములు (o-వర్గము)

i. — ii. — iii. o iv. — v. $\bar{o}$ vi —

3. a-విపరిణామములు (o-వర్గము)

i. — ii. — iii. a iv. o v. $\bar{a}$ vi. $\bar{o}$

4. $\bar{e}$-విపరిణామములు ($\bar{e}$-వర్గము)

i. — ii. ə iii. $\bar{e}$ iv. o . . .

5. $\bar{o}$-విపరిణామములు ($\bar{o}$-వర్గము)

i. — ii. ə iii. $\bar{o}$ . . .

6. a-విపరిణామములు ($\bar{a}$-వర్గము)

i. — ii. ə iii. $\bar{a}$ iv. $\bar{o}$ . .

స్వరవిపరిణామము స్వరకార్యమగుటచే స్వరయుక్తములగు నచ్చులకే సంభవించుచుండును. మాతృభాషలోఁ బై మూఁడచ్చులే స్వరయుక్తములుగా నుండెను. కావున మిగిలినయచ్చులు పైరీతి మార్పులను బొందకుండెను.

మాతృభాషలో స్వరము నియతముగా నుండలేదనియుఁ గారణాంతరములచేఁ బదమునం దొకయక్షరమున నొకప్పుడును మఱియొకయక్షరమున మఱియొకప్పుడును నాశ్రయించియుండెడిదనియు విశదమగును. ఒకప్పుడొత్తిపలికినయక్షరము మఱియొకప్పుడు తేల్చిపలుకలసియుండెను. పైపట్టికలో నాయాయచ్చులకుఁ దేల్చిపలుకునప్పుడు సంభవించురూపములు i, ii కక్ష్యలలోను, స్వాభావికములగు (అనగా ఒత్తిపలుకునప్పుడుసంభవించు) రూపములు iiiవ కక్ష్యయందును, స్వరవశమునఁ గలుగు రూపాంతరములు iv వ కక్ష్యలోను, ఒత్తి పలికినపుడే హ్రస్వాచ్చుల కప్పుడప్పుడు సంభవించు దీర్ఘరూపములు v, vi కక్ష్యలలోను జూపఁబడినవి. ఇట్లు హ్రస్వాచ్చులకయిదేసి రూపాంతరములును, దీర్ఘాచ్చులకు మూఁడేసి రూపాంతరములును సంభవించుచున్నవి. పైయచ్చులలో మొదటిదే భాషలో విశేషముగాఁ బ్రయుక్తమైయుండుటచే దానిమార్పులకే యుదాహరణము లధికముగా దొరకును; మిగిలినవాని కుదాహరణములు విరళముగా నుండును.

ఉదాహరణములు

	i, ii.	iii.	iv.	v.	vi.
1. e—	గ్రీ. epibdai	గ్రీ. peda	గ్రీ. poda	లా. $\bar{e}$ pes	గ్రీ. $\bar{o}$ pos
	గ్రీ. patros	గ్రీ. pateres	గ్రీ. eupatores	గ్రీ. pat$\bar{e}$r	గ్రీ. eupat$\bar{o}$r.

	i.	ii.	iii.
4. e—	సం. దధ్మః	సం. హిత(=ధిత)	సం. దధామి.
		గ్రీ. thetos	గ్రీ. tithemi
		లా. cr$\bar{e}$ditus	
5. $\bar{o}$—	వై. దేవత్తః	గ్రీ. danos	సం. దదామి
	సం. ఆత్తః	లా. datus	గ్రీ. did$\bar{o}$mi
			లా. donum
6. a—	సం. సవ్యేష్ఠర్	సం. స్థిత.	సం. తిష్ఠామి
		గ్రీ. statos	గ్రీ. hist$\bar{a}$mi

పై యచ్చులకు యణ్ణులు గాని మకార నకారములు గాని పూర్వపరములయందున్నప్పు డాయచ్చులు లోపించినయెడల నీవర్ణములు హల్లు పరమైనయెడల నచ్చులుగాను, నచ్చు పరమైనయెడల హల్లులుగాను నుచ్చరింపఁబడుచుండెను.

ఉదాహరణములు

	i, ii.	iii.	v.
ei—	సం. భిన్నః, భిద్యతే	సం. భేత్స్యామి, బిభేద	సం. అభైత్సీత్
eu—	సం. బుద్ధః, బుధ్యతే	సం. బోధామి, బుబోధ	—
er—	సం. తీర్ణః, తిత్రత్	సం. తరామి, తతర	సం. అతార్షీత్, తతార.
	సం. భృతః, బభ్రే	సం. భరామి, బిభర్మి	సం. అభార్షీత్ బభార

em—సం. తిమిరః సం. తమః సం. తామ్రః.

en — సం. మతః, సం. మంస్యతే సం. మానయామి.
మమ్నాథే

సం. బద్ధః, సం. బన్ధిష్యామి, సం. అభాన్త్సీత్.
బధ్నామి బబన్ధ

౪౨. 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలోని e, o; ē. ō అను వర్ణములు సంస్కృతమున అకారములుగా మారుటచే మాతృభాషలోని యారువిధములగు నచ్చులవిపరిణామములును సంస్కృతమున రెండువిధములగు నచ్చులవిపరిణామములవలెఁ గన్పడుచుండును.

1. 'అ'కార విపరిణామములు (అకారవర్గము)
i.— ii. అ iii. ఆ

2. 'ఆ'కార విపరిణామములు (ఆకారవర్గము)
i.—, ఇ ii. ఆ

వీనికి యణ్ణులును మకార నకారములును బూర్వమునఁ గాని పరమునఁ గాని యున్నచో నట్టియెడల రూపభేదము లీక్రిందివిధముగా నుండును.

	i.	ii.	iii.
1.	అయ్ — ఇ, య్	ఏ, అయ్, య	ఐ, ఆయ్, యా
	అవ్ — ఉ, వ్	ఓ, అవ్, వ	ఔ, ఆవ్, వా
	అర్ — ఋ, ర్	అర్, ర	ఆర్, రా
	అల్ — ఌ, ల్	అల్, ల	ఆల్, లా
	అమ్ — అ, మ్	అమ్, మ	ఆమ్, మా
	అన్ — అ, న్	అన్, న	ఆన్, నా
2.	ఆయ్ — ఇ, య్, ఈ	ఐ, ఆయ్, యా	...
	ఆవ్ — ఉ, వ్, ఊ	ఔ, ఆవ్, వా	...
	ఆర్ — ఋ, ర్, (ౠ)	ఆర్, రా	...
	ఆల్ — ఌ, ల్, (ౡ)	ఆల్, లా	...
	ఆమ్ — ఆ, మ్, ఆ	ఆమ్, మా	...
	ఆన్ — అ, న్, ఆ	ఆన్, నా	...

పైరెండువర్గములలోను ననేకరూపములు సదృశములుగానే యున్నవి. ఈసాదృశ్యమునుబట్టి సంస్కృతమున రూపము లనేకవిధములగు సాంకర్యములను బొందియున్నవి. కావున పైని జేర్కొన్న యన్నివిధము లగు విపరిణామములకును సరియగు నుదాహరణములు దొరకుట సంభవింపదు. దిఙ్మాత్ర ముదాహరింపఁబడును.

1. అకార విపరిణామముల కుదాహరణములు

i. —	ii. అ	iii. ఆ
స్తి	అస్మి	...
పిబ్దమాన	పద	పాత్
i. ఇ(ఈ), య	ii. ఏ, అయ్	ఐ, ఆయ్
ఇమః, యన్తి	ఏమి	...
దిశతి	దేశః	...
జిత	జేతర్, జయతి	అజైషమ్
క్షితిః, క్షీయతే	క్షయః	...
శ్రీః, శ్రియః	శ్రేయాంస్	...
అగ్నిః	అగ్నేః, అగ్నయః	...
సఖ్యా	...	సఖాయః
i. ఉ(ఊ), వ	ii. ఓ, అవ్	iii. ఔ, ఆవ్
శత్రుః	శత్రోః, శత్రవః	శత్రౌ
అగు	గోషు, గవి	గౌః
ప్రభు, అభ్వ, భూత, భువన	భవతి, భవితుమ్	...
శ్రుత, శ్రూయతే	శ్రోతర్, శ్రవః	...
విధుతి, ధూత, ధునోతి	ధవిష్యతి	...
i. ఋ, ర్	ii. అర్	iii. ఆర్
భృత	భరతి	అభార్షమ్
తిరతి, తురతి, తీర్యతి	తరతి	అతారిమ
i. అ	ii. అమ్	iii. ఆమ్
గచ్ఛతి, జగ్మివ	గమతి	...

i. అ	ii. అన్	iii. ఆన్
రాజ్ఞే, రాజభ్యః	రాజని	రాజా
నామ, నామ్నః	నామని	నామాని
ఘ్నన్తి, హాత	హన్తి, జఘాన	...
జాత	జజన, జనిష్యతే	...

2. ఆకార విపరిణామముల కుదాహరణములు

i. —, ఇ	ii. ఆ
దధ్మః, హిత	దధామి
... మిత	మాతుమ్
దదతి, దేవత్త, అదిత	దదామి
తస్థుః, స్థిత	అస్థామ్
... ఈప్సతి	ఆప్నోతి
i. ఈ	ii. యా, ఆయ్
దేవీ	దేవ్యాః
గీత	గాయతి
i. ఊ	ii. వా, ఆవ్
ధూత	ధావతి
i. ఈర్ (?)	ii. రా
దీర్ఘ	ద్రాఘిష్ఠ
i. ని (?) ఆ	ii. నా
సంజ్ఞిత, జానాతి	జ్ఞాత
i. ఈ	ii. ఆ
పీత	పాతి, పాత్రమ్

పైరూపముల సాహచర్యమున సంస్కృతమునఁ గొన్ని క్రొత్తరూపము లేర్పడినవి. బుధధాతువునుండి 'బోధయతి' అనురూపమునుబట్టి తులధాతువునుండి 'తోలయతి' అనురూపము వ్యవహారములోనికి వచ్చినది. భాషాంతరములలోని రూపములను (గ్రీ. tel-) బట్టి చూడఁగా, తులధాతువు పూర్వము తలధాతు వయినట్లు తెలియుచున్నది. ఈరీతిగానే పూర్వము స్ఫుటధాతు వగు స్ఫుటధాతువునుండి 'స్ఫోటయతి' యను మొదలగు రూపములు వ్యవహారమునఁ గల్గినవి.

§3. హిందూ వైయాకరణులు గూడ నీస్వరవిపరిణామమును గమనించియున్నారు. కాని దానిస్వరూపమును నిరూపించుటలోఁ బైని దెల్పిన పాశ్చాత్యులరీతికిని మనవారిరీతికిని భేదము గలదు. భాషాంతరసహాయము లేకపోవుటచేతను, సంస్కృతమును మాత్రము దృష్టియం దుంచుటచేతను మనవారు స్వరవిపరిణామ విషయమున స్వరమునకుఁ బ్రాధాన్య మిచ్చియుండ లేదు. కానఁ బరిణామస్వరూపమును వ్యత్యాసముగాఁ జెప్పియున్నారు. ఇకు్కలను మూలముగా తీసికొని వానికి ఏ, ఓ, అర్, అల్ అనునవియును, ఐ, ఔ, ఆర్, ఆల్ అనునవియును ఆదేశములుగా వచ్చునని మనవారు చెప్పియున్నారు. ఒకప్పుడు యణ్ణుల కికు్కలాదేశముగా వచ్చు ననియుఁ జెప్పియున్నారు. ఇట్లు చెప్పుటవలన సంహితాకార్యముల నుపదేశించుటలో వారికి లాఘవము ప్రాప్తించినది. పాశ్చాత్యులు భాషాంతరపరిచయము గలవారగుటచేతను, భాషాచరిత్రమును వర్ణించునుద్దేశము గలవారగుటచేతను విపరిణామములు స్వరజన్యము లగుటచేతను, వీనిచర్చయందు స్వరమునకుఁ బ్రాధాన్య మిచ్చి, 'ఏ, ఓ, అర్, అల్' అనువర్ణములే మూలభూతములనియు, నివి స్వరరహితములయినయెడల (అనఁగా తేల్చి పలుకఁబడినప్పుడు) 'ఇ, ఉ, ఋ, ఌ' అను రూపముగా నుచ్చరింపఁబడు ననియుఁ జెప్పియున్నారు. అనేకభాషాసంబంధముకల భాషాశాస్త్రమున నిట్లు చెప్పియున్నారు. కాని సంస్కృతమునకు మాత్రము వ్యాకరణము వ్రాసినప్పు డెట్లు చెప్పినను బాధ లేదని పాశ్చాత్యులుగూడ మనవారివలెనే స్వరవిపరిణామస్వరూపమును వర్ణించియున్నారు. ఇట్లు వర్ణనావిధానమునఁ గొంత భేదముతో మనవారుకూడ స్వరవిపరిణామమును బోధించి, తదంతర్గతములగు భేదములకు "గుణము, వృద్ధి, సంప్రసారణము" అను మొదలగు సంజ్ఞలను జేసియున్నారు.

వృద్ధి యిట్లు ధాతుప్రత్యయములలోని యచ్చులకే కాక తద్ధితప్రత్యయాంతములలోని ప్రథమాచ్చునకుఁగూడ వచ్చుచుండును. ఉ॥ సం. వారుణ, మైత్ర, దైవ, పౌత్ర, మానస, వైష్ణవ, భౌమ, పార్థివ, ద్వైప, సౌఖ్య, సౌమ్య మొ. ఈ పదాదివృద్ధి 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలోనే ప్రారంభమైనదని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఇదియును, సంహితలో వచ్చు గుణవృద్ధ్యాదేశములును నిజముగా స్వరవిపరిణామము క్రిందఁ బరిగణింపఁబడవు.

విహారము

౧

ప్రణయినీ! స్వచ్ఛదర్పణ ప్రతిమమయిన
నాదుహృదయమ్ములోన నీనడచునపుడు
నతిమృదులపాద లాక్షారసాభిషేచ
నారుణాంకమ్ము లియ్యవే హత్తుకొనియె
హృదయమున చిహ్నితమ్ము నీపదమొకొక
ప్రవిమలారుణపాదపరాగతతులె
హృదయరూపమ్ము దాల్చెనో యెట్టులేని
లేదు అధికరణాధేయ భేదశంక.

౨

శబ్దసంకులాభావప్రశాంతమగుచు
ప్రవిమలంబైన నా యంతరంగసీమ
ననునిమేషమ్ము తా ప్రతిధ్వనుల నీను
చెలిరో! తావకపాదమంజీరరవము.

౩

తరళతాళక్రియాప్రబంధములగూర్చు
మెట్టియల ఘల్లుఘల్లనునట్టి రవము
త్వత్స్వరూపసంస్మృతిని తన్మయుడనైన
నాకు చైతన్యమూదు కర్ణములలోన.

౪

నా హృదయదేశ సంచరణమ్మువలన
నామహాలక్ష్మివే సందియమ్ము లేదు
ప్రణయినీ! నీదు ఈ విహారమ్ముకతన
నేను లక్ష్మిసనాథుడ నేల కాను
అలరు మనకు నన్యోన్యాశ్రయాన్వయమ్ము.

౫

అతివ! నీమృదుపాదవిన్యాసమపుడు
హృదయమే పుష్పమయమయి పదములందు
నాచరించు పూజాక్రమ మనుదినమ్ము
ప్రేమధారల నర్ఘ్య సత్క్రియలగూర్చి.

౬

ఎపుడు భవదాగమంబుకై యెదురుసూచు
భావపుష్పవికాసవైభవము సెడదు
ప్రణయినీ! హృదయోద్యానవాటిలోన
నాచరింపుమీ! నిత్యవిహారదీక్ష.

సీతమ్మశోకము — పాపరాజు

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు
(శ్రీ వాణీవిలాసము)

శ్రీతమసాతీరమున దినమణి దివ్యతేజఃపుంజము వెల్లివిరిసి వెలుఁగు మధ్యాహ్నకాలమున పాప మేనిపాదుఁడు జక్కవకవనేయ సమకట్టెనోగాని ఆపుణ్యక్షణమున, ఆ సువర్ణక్షణమున ఆదికోకిల కన్నెట్టఁజేసి తియ్యనిగొంతు కదపి 'కూ' యని గద్గదించినది. ఆకూఁతకు వాక్పతి తాళపువేఁత దొరకినది. దాని కనంత కల్యాణగుణాభిరాముఁడగు శ్రీరామచంద్రుని శుభచరిత్రము కేలూఁతయైనది. ఆ యనంత మధురగానము ముల్లోకములను ముమ్మరించి, భోరుభోరున నేటికి మ్రోఁతవెట్టు.

మొదటికోయిల 'కూ కూ'లు మేలుబంతులు కుమార కలకంఠములు గొంతుసవరించి హావణించి, తీర్చి దిద్ది దిద్ది మించి పాడుకొన్నవి.

భవభూతికి శ్రీమద్రామాయణపు రుచి తగిలినది. రెండునాటకములుగా మనసుపడి వ్రాసికొన్నాఁడు. కాని "ఉత్తరే రామచరితే భవభూతి ర్విశిష్యతే."

పాపరాజు పసికట్టినాఁడు. పరమపురుషుని యుత్తరకథపసందు పాడుకొన్నాఁడు. భవభూతి యభిమానించిన పాత్ర శ్రీ రామచంద్రుఁడు. పాపరాజు భక్తితోఁ బోషించుకొనిన పాత్ర సీతమ్మ. "హృదయంత్వేవ జానాతి ప్రీతియోగం పరస్పరం" అని రాముఁడై యన్న భవభూతి హృదయమును దెలిసికొని సీతమ్మయై పాపరాజు "భావ మెప్పుడు దనమూర్తిఁ బాయదనుము" అనినాఁడు.

కంకంటి పాపరాజు నుత్తరరామాయణమున నొక రసవద్ఘట్టము సీతమ్మ శోకము. భవభూతి యెట్టి యనుభూతితోఁ దన యుత్తర రామచరితపుఁ దృతీయాంకమును వ్రాసెనో యట్టిరసవన్నిష్ఠతోఁ బాపరాజు జానకీ శోక ఘట్టమును విరచించెను. భవభూతి యుత్తర రామచరితమునఁ బుటపాక ప్రతీకాశమగు వియోగబాధచే గ్రుమ్గిపోవుచున్న శ్రీరామచంద్రుని దుఃఖాక్రందనములకు జవాబుగాఁ బాపరాజు సీతమ్మ పవిత్రమధుర స్నిగ్ధహృదయమును జూపినాఁడు. నే నీఘట్టమును జదువునప్పుడు హృదయము దుఃఖాభుగ్నమైనది. కన్నులు చెమ్మగిలినవి. ఏదియో మధురిమ స్ఫురించి ముగ్ధుని జేయును. "ఏక స్స్వాదు న భుంజీత" కనుక పాఠకులకుఁ గొంత చవి చూపఁదలఁచితిని.

చిత్రకారుఁడు గీసిన గీఁతలో జీవరేఖ యంతర్వాహినిగా ప్రవహించును. వస్తువును భావించుటలోను, అవస్థను గనిపెట్టుటలోను, ఔచిత్యమును గమనించుటలోను, రసానుభూతిలోఁ దొప్పదోఁగిపోవుటలోను గవితో సమానముగఁ జిత్రకారుఁ డావేదపడును. కాని చిత్రకారుని కుంచియ కంటెఁ గవికలమున

విశిష్టరచన కలదు. చిత్రమున మూఁగసోయగము గలదు. కవిగీతమునఁ జిత్రకారుని చిత్రణాసౌష్ఠవమును, గాయకుని రాగమాధుర్యమును నెలకొనుటయేగాక కావ్యోపనిబద్ధ తత్తత్పాత్రలు తమ యపూర్వసూత్రధార కౌశలమున రసమూర్తులై వారివారి యవస్థలలో మనలనుగూడ నాకర్షించుకొని తత్తద్రసాలంబనములలో మనలనుగూడ జోడించి చొక్కింతురు.

పాపరాజు హృదయము రసభరితమైనది. ఈ శోకఘట్టమును నటించుటకుఁ దానె యీ భూమికను ధరించుకొని రంగమున కురికియుండును. ఎంత నిష్ఠతో, ఎంత యనుభూతితో ఎంత వస్తుతత్త్వజ్ఞతతో నీపాత్ర నాయత్తపరచినాఁడోగదా కవిచంద్రుఁడు! "ఆకృశాంగి మఱలఁ గన్నుఁదామరలు విచ్చి విచ్చలవిడి వెడలెడు నశ్రుధారాప్రవాహంబులు చెక్కుటద్దంబులపై జాలువార జాళువామెఱుంగు పయ్యెద మీఁదికి దిగజారి యుత్తుంగతరస్తన కనకకలశంబులు నిండుకొన మెండుకొను నిట్టూర్పుసెకలం దగిలి చిగురువాతెఱ తుకతుక నుడుక నుడుగణంబుల బెడంగునడంగఁద్రొక్కు చేర్చుక్క తెరల తరళతర చికురనికరంబు లళికఫలకంబుపయిం జెఱలాడ తురిమిన విరుల సరులతో నొఱలి కొప్పుపెన్నెఱు లంసభాగంబునం బొరలిపడ జడుపుఁ జెమ్మటలు గ్రమ్ముకొని నెమ్మేను గడగడ వడంక కడంకదక్కి చిన్నిమొగంబు విన్నఁదనంబున కిమ్ముఁజూప పరితాపదవానలంబునం బడి పురపురఁ బొక్కుచుఁ దాల్మిఁదూలి స్రుక్కుచు లేచి కూర్చుండి శోకరసం బాకారంబుఁదాల్చినచందంబున, చిత్రరూపంబు గాత్రంబుఁ గైకొన్న చెన్నున, సాధ్వసంబు సాధ్వియైన కరణిం, గరుణంబు కరణంబు నొందిన తెఱంగున నుఱక వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు, నేడుపువిడిచి మౌనంబుఁబూనుచు,మౌనంబుమాని దనలోఁదా నగుచు, నగవుడిగి తలయూఁచుచుఁ, దలయూఁపుటవిడిచి ముక్కుపై వ్రేలు గీల్కొలుపుచు జాలిఁగొని హాహాకారంబులు సలుపుచు"న్న సీతమ్మను జూచిన నేసహృదయుని గుండె కంపించి నీరుకాకమానును? కవిచంద్రుఁడు కన్నులుమూసి కాంతారాంతరమునఁ గటకటంబడుచున్న సాధ్వీమతల్లి కష్టదుర్దశను దన యద్వితీయభావనాశక్తి వలనఁ గనిపెట్టినాఁడు. చూచిన హృదయము కరుణాప్లావితమైనది రసవీచికాపటలిఁ దూఁగి తోఁగి జోగి పోయిన్నాఁడు; రసానుభవమైనది. ఇఁకఁ దన కావ్యప్రసక్తికై కలముచేకొనినాఁడు. పదములను ప్రోఁగించి పలుకుబడి ననుసరించి పరస్పరోప సందాన సౌష్ఠవము నుపలక్షించి సీతమ్మ నెంత స్వభావసుందరముగఁ జిత్రించినాఁడో చూడుఁడు. అంత శోక దీనదశయందును సహజగంభీరశీలయగు సీతమ్మ దుఃఖావేగ మాఁపుకొని ప్రోల భయవిషాద సంచలితగాత్రుఁడై

"మితిలేని యీ మిడిమేలంపు మొకములు
సకియల బలఁగమే జనని నీకు?
పరికింపరాని యీ బలుమలల్ నవరత్న
మయచంద్రశాలలే మాత నీకు!"

"పతిఁ బాయంజేసి నిన్నొంటిడించిన పా
పాత్ముఁడ"నని వాపోవు మఱందితో

"అడలకుమన్న నీకు వసు
ధాధిపు నానతిదాఁటవచ్చునే
యిడుమలఁ జెందుమంచు విధి
యీధర నన్ను సృజించియుండఁగాఁ
గడవఁగ నెవ్వ రోపుదురు?"

అని గుండె రాయిచేసికొని యూరటఁ బల్కు విచక్షణత, ఓరిమి, ఆయమకుఁగాక యేరికిఁ జెల్లును? ఆసాధ్వి యున్నతహృదయమును గురుతించి పలికించుటకుఁ బాపరాజునకుఁగాక యేరికి సాధ్యము?

వాల్మీకిమునీంద్రుని యుత్తరకాండలో నింత రసస్ఫూర్తి నెలకొనలేదు. ఆతపస్వి యాప ట్టును గవితాదృష్టితోఁ గాక కథాదృష్టితో మాత్రమే రచించెఁగావలయు. చూడుఁడు:

"తదేత జ్జాహ్నవీతీరే బ్రహ్మర్షీణాం తపోవనం,
పుణ్యంచ రమణీయంచ మా విషాదం కృథాః
శుభే.
తాజ్ఞో దశరథ స్యేష్టః వాల్మీకి ర్మునిపుంగవః.
....
ఉపవాసపరైకాగ్రా వస త్వం జనకాత్మజే,
పతివ్రతాత్వ మాస్థాయ రామం కృత్వా సదా
హృది".

లక్ష్మణుఁడు సీతమ్మ నడవిలో డించిరావ లసివచ్చినపుడు, అతనికిఁ దనజీవితముపై రోఁత, ధేనువును వత్స విడువలేనట్లు పవిత్రమాతృ ప్రేమామృతమును గోల్పోవునప్పటి వేల తన పుటుమ్మలిక, దుఃఖోన్మాదము సహజములు. సీతమ్మను చూచినంతనే గుండె చెదరిపోయి కన్నీరు వరదవాఱఁ గాళ్లను జుట్టుకొనుటకు మారుగా "ఇది యందమైన జాహ్నవీతీర తపోవనము నీవేమియు విచారింపకుము. ఇది మాతండ్రిగారి మిత్రునియాశ్రమము. పతివ్రత వై యుపవాసములు చేయుచు నెల్లపుడు రాముని ధ్యానింపుము" అని యెవఁడు చెప్పును? ఈరచన యస్వాభావికము. పైనుదాహరించిన పాపరాజురచన స్వాభావికము.

రామచంద్రుని ప్రతిథమనిలోను సీతా ప్రేమ కూలముద్రుజమై ప్రవహించుచున్నది. అఖాతసీతాహృదయమునఁ బవిత్రప్రణయమ ధువు నిండి నిబిడీకృతమైనది. ఆ ప్రేయోమూ ర్తుల ప్రేమ, అగమ్యము, అసాధారణము. "హృదయం త్వేవ జానాతి" అట్టి ప్రేమైకజీవికి లక్ష్మణుని యుపదేశముద్ర యేమి? పాపరాజు లక్ష్మణుఁడు

"జననీ, నీవు మహాపతివ్రతవు, నీ
సౌశీల్య మిల్లాంధ్ర కె
ల్లను మెచ్చంతి రఘూద్వహాంఘ్రి యుగళీ
లగ్నాత్మవై యుండుమీ
యని నే నెవ్వాఁడ విన్నవింప?"

అని యుచితముగా మనవిచేసికొన్నాఁడు. తిక్కనార్యుఁడును నిష్పట్టున నీరసముగ నె చెప్పి యున్నాఁడు.

"క. ఆశ్రమ మల్లదె మునిచర
ణాశ్రయవు నిరస్తశోకవై యుండు జగ

ద్విశ్రుతియగు నీ పతియును,
నాశ్రమరహితుండయింకననిపల్కుటయుఁ."
(నిర్వచనోత్తర రామాయణము)

ప్రాణపతి నెడఁబాసిపోయి మిన్నుమన్నుఁ గానక నేకధారగా నేడ్చు సీతమ్మతో "నిరస్త శోకవై యుండు"మని యెంత జాలిమాలి పల్కినాఁడో యీ లక్ష్మణుఁడు! ఇంక నీసీతమ్మజవాబు చూడుఁడు.

"క. అగుఁగాక యట్ల చేసెద,
జగతీపతిపనుపుఁ జేసి చను నీవును, నీ
తెగువ రఘుపతికి నీకుం
దగవఁట, యే ననెడి దేమి?"

అని నిస్స్నేహముగఁ దెగువమైఁ బలికినది. సీతమ్మ య ట్లెన్నఁటికిని బలుకఁజాలదు.

"అడలకు మన్న నీకు వసు
ధాధిపు నానతి దాఁటవచ్చునే,
యిడుమలఁ జెందుమంచు విధి
యీ ధర నన్ను సృజించి యుండఁగా
గడవఁగ నెవ్వ రోపుదురు?"

అనియే యనఁజాలును! సాధ్వీరత్నములకుఁ బ్రాణపతివియోగముకంటె దుర్భరతాపము, దురంత వేదన, వేఱొక టుండదు. ఇట్టి కష్టస్థితికిఁ దొలిపుట్టువునఁ బ్రేమపాశబద్ధు లగు దంపతుల నెడఁబాపిన ఘోరకిల్బిషమే కతమని వారిమెడంద తల్లడపడును. ఇంకెట్టి మహాపాతకమును నిట్లు చేసియుండునని వారు నమ్మరు. ఇం కెట్టి పాపఫలమునైనను వారు సంతోషముతో నిర్భరానందముతో ననుభవింప సిద్ధముగానుందురు.

సీతమ్మ కట్టియూహయే పొడకట్టినది. పూర్వపు కాఱడవివాసము ప్రాణపతితోఁ బరమసంతోష మనిపించినది. ఇప్పటి, ఈ రమణీయజాహ్నవీపరిసర పవిత్ర తపోవనవాసము 'మేనఁ బ్రాణములు భరింప'నీయని దైనది.

"చ. ఎడపక పూర్వజన్మమున
నే మిథునంబులఁ బాయఁజేసి వా,
రడలఁగ నవ్వుచుండితినో?
ఆయఘు మూరకపోనె? నాఁడు కా
ఱడవుల రామపాదజల
జాప్తి వసించితి నేఁడు నాథు పొం
దెడసి యనాథనై యిచట
నేగతి మేన భరింతుఁ బ్రాణముల్."

తపోధనకవియు,

"కింను పాపం కృతం పూర్వం
కోవా దారై ర్వియోజితః
....
పురాహ మాశ్రమే వాసం
రామపాదానువర్తినీ,
అనురుధ్యాపి సౌమిత్రే
దుఃఖేచ పరివర్తినీ,
సా కథం హ్యాశ్రమే సౌమ్య
వత్స్యామి విజనీకృతా."

అని చెప్పెను.

ఇంకఁ దిక్కు-సూర్యుఁడు

"ఇడుమలు పొందఁగఁ బుట్టిన
యొడలిది యిటు లోపుఁగాక యొద్దులు నాచే,
బడిరి తొలుభవమునం ది
ప్పుడు తత్ఫలమందకున్నఁ బోవునె నాకున్".

అని

"మామి కేయం తనూర్న్యూనం
సృష్టా దుఃఖాయ లక్ష్మణ"

అనుమాటతో నందుకొని కుదించి కుంటు వటించినాఁడు.

సీతమ్మ వెనుకటి జీవితమును దలఁచుకొనినది. పూర్వాభర్తృవాల్లభ్యమును భావించుకొని కుంగిపోయినది. గుండె వ్రయ్యలైపోవ దేమని యడుగుచున్నది:

"గీ. ఏను సాధ్వి ననుచు నెల్లవారలు నన్ను
సన్నుతింతు రనుచు సంతసింతుఁ
గాని నడుమ నిట్టి కటికనిందలు పుట్టి
యడవిఁ ద్రోయు రాముఁ డనుచు నెఱుఁగ.

చ. కటకట లక్ష్మణా ! పిడుగు
కంటెను బెట్టిదమైన మాట నేఁ
డిటు వినియుండియున్ బగుల
దింతలు నింతలు గాదు గుండె యె
ప్పటివలె నున్న దీ కటిక
భావముతో నసువుల్ భరించి యి
య్యటవిని యింక నేవలన
నాపద లొందఁగనున్న దాననో !"

తన ప్రేమమూర్తిని, హృదయపతిని తలంచుకొనుసరికి హృదయము పరవశ మైనది. ప్రేమోన్మాద మెత్తినది.

పదునాలు గేఁడులేడుగడయై, దాసుఁడై భర్తుఁడై తమ్ము నెడఁబాయక పుత్రునివలె మెలంగిన సౌమిత్రిపై నమ్మకము లేక

"కళవళమంది తెల్పితివా ?
కాక పరాకునఁ దప్పవింటివో,
కలనయినన్ రఘూద్వహుఁడు
కానలలో ననుఁ ద్రోయఁ బంచునే
తెలిసి గణింపు లక్ష్మణ మ
తిభ్రమ మైనదో?"

అనినది. కొంతవడికి తెలివితెచ్చికొని

"హా సహింపుమి
ప్పలుకు లెఱుంగఁగంటి వెత
వాటిలె నీ క్కొక భ్రాంతి యున్నదే?"

అన్నది.

క్రమముగా సీతమ్మకుఁ బ్రళయము క్రమ్మినట్లయినది. ఏనరకలోకమునకో యీడ్చుకొనిపోవుచున్నట్లయినది. తమ యనంత ప్రణయప్రబంధరసవద్ఘట్టమున కాశ్వాసాంత మాయెనని పాప మా పువుబోడఁద వేగిరించినది. పొంగిపోవుచున్న బెంగతో

"ఎన్నఁటికిన్ రఘూద్వహుని
నేనును నన్నిఁక రామచంద్రుఁడున్
గన్నులఁ జూడఁగల్గదొకో ?
కల్గకయుండినఁ బ్రాణ మేల పో
దన్న"

అని బేలగా జగన్మాత ప్రశ్నించుచున్నది. ఆ దురంతవేదన భరింపఁజాలక వెఱ్ఱి

నిస్పృహతో "నాదుమే నున్నది చెంత గంగ మడుగున్నది యైనటు లయ్యోదుం దుదిన్"అను చున్నది. వాల్మీకి ప్రేమోన్మాదమును జిత్రింప లేదు. "అద్యైవ సౌమిత్రే, జీవితం జాహ్నవీ జలే త్యజేయం" అని వదలివేసినాఁడు. కవి రాజగు పాపరాజు "చెంత గంగమడు గున్నది" అని కావ్యజీవితమును గమనించినాఁడు.

ఇప్పట్టున నిర్వచనోత్తర రామాయణమున "జాహ్నవీ సలిలసేచన మూర్ధ్వగతి ప్రదంబు" అని యున్న వాక్యము సరసముగ లేదు. సీతమ్మకుఁ గావలసినది శ్రీరామ ప్రేమామృతము. ఆ యమృతము నాస్వాదించుచుఁ గాఱడవుల నైన హాయిగాఁ గడుపఁగలదు. కాని ఆ ప్రేమామూర్తి లేని స్వర్గరాజ్యమునైన నేవగించుకొనును. ఎన్నఁటికైన రఘూద్వహుని నీమె కనుంగొనఁగల్గుచో నీభయంకర ప్రదేశమునను నిద్రాహారములు మాని నిరీక్షింపఁగలదు. "చూడఁగల్గదొకో?" అప్పుడు రాముని జూడని యావేదమును భరింపలేక ప్రాణోత్క్రమణోపాయముగ గంగమడుగును జూడఁదలచును గాని ముముక్షువై యూర్ధ్వగతి ప్రతి గ్రహణమునకుఁ గాదు. పాపరాజీపద్యమును (ఎన్నఁటికిన్ అనునది) పాపరాజై వ్రాయలేదు. సీతమ్మయై ప్రేమోన్మత్తుఁడై విలపించినాఁడు. ప్రేమైకజీవికి ప్రేమయే భోజనము, ప్రేమయే వస్త్రము, ప్రేమయే దివ్యసౌధము, దానితోడనే సీతమ్మ యశోకవనమును గల్పించుకొనినది. ప్రతిపాదపచ్ఛాయను, ఆస్నిగ్ధమోహాన జలధరమూర్తి చిరునవ్వుఁ జిలుకుచు మ్రోల నిలుచును. కనుకనే యాదుర్భరవియోగమును దృణప్రాయముగ సహించినది. కాని యీనిరవధి ప్రళయమున నిలువఁజాలనని బేలయై వాపోవుచున్నది.

"చ. పతి మతి నెంచెనేమొ తనుఁ
బాసి యశోకవనంబులోపలన్
బ్రతుకదె పెక్కునాళ్లనుచుఁ
గ్రమ్మఱఁ దాఁ జనుదెంచు శత్రునిన్
హతునిగఁ జేయు నేలు నను
నాశగదా బ్రదికించె నాఁటి కా
గతి నిఁక నేమియాసఁ గొని
కాయము నిల్పుదు తెల్పు లక్ష్మణా!"

క్రమముగా హృదయ ముద్రిక్తమైనది. సింహావలోకనమునఁ బౌరజానపదులు పొడకట్టిరి. యెద రవుల్కొనిపోయినది. కన్నుల ముంచు కోపము వచ్చినను జిగురువాతెఱ యొత్తి మందలింపని దయామయస్వాంత,"ఎఱుఁగని మూఢు లాడుకొను నెగ్గులకున్ భయమందె"న కఱకుఁదనమునకు గర్హించుచు,

"ఆ కరుణ యా ప్రసన్నత
యాకూరిమి యా ప్రియోక్తి యా గౌరవమున్
గాకుత్స్థుఁడు మఱచెఁగదా"

యనుచున్నది.

అమ్మా! మరువలేదు, మరువలేదు, ఆ పురుషోత్తము నొక్కసారి కన్గొనుము.

"నన్వకరుణే వైదేహీ! క్వాసి ప్రియే! దేవి ప్రసీద! ప్రసీద! న మా మేవంవిధం పరిత్యక్తు మర్హసి.........సౌమిత్రేరపి పక్షిణా

మవిషయే తత్ర ప్రియే క్వాసి మే. హా హా
దేవి స్ఫుటతి హృదయం."

అయ్యో! చూచితివా?

"ఆకర్ణాయతనేత్రమై మణిమయోద్య
త్కుండల ద్వంద్వశో
భాకీర్ణాంచితగల్లమై సురదనం
బై సుందరభ్రూయుతం
బై కమ్రస్మితచంద్రికా పిలసితం
బై, యొప్ప శ్రీరాముమోము"

నీకొఱ కెట్లు పరిపాండుదుర్బల మైపోయినదో."

అమ్మా! డగ్గుత్తికతో నే మరుచున్నావు?

"వనమున కేల వచ్చితివి
వల్లభునిం బెడఁబాసి యొంటిగా
నని మునిపత్ను లెల్ల గుమి
యై యడుగన్, ధృతిమాలి వారి కే
మని వివరింతు నింత విప
దంబుధి నేకరణిం దరింతు నే
యనువును నీ ప్రతిక్షణ మ
హాయుగముల్ క్రమియింతు లక్ష్మణా!"

ఎంత వెఱ్ఱిపడుచున్నావు.

"జననీ నీవు మహాపతివ్రతవు నీ
సౌశీల్య మిల్లాంధ్ర కె
ల్లను మేల్బంతి"

యని వా రెఱుంగుదురు. నీ యంఘ్రికమల రజోలేశములఁ గన్నుల నద్దుకొందురు.

* * * *

ఈ మహాకవింగూర్చి యొక గ్రంథము వ్రాయవచ్చును. ముఖ్యముగా నాకు నచ్చిన దీయన యద్వితీయభావనాశక్తి. దానికిఁ దగిన పదముల నాణెము. రసబంధురకవిత్వ మీయన సొమ్ము. ఏకసందర్భమునుగూర్చి వ్రాయునపుడు నిష్పాక్షికముగా వ్రాయఁదలంచుటచే నిందలి నిరసనాభాసములకు వే ఊహించుట తప్ప.

నాగపూడి కుప్పసామయ్యగారు నిర్వచనోత్తర రామాయణ పీఠికలో "వ్రతానా ముత్తమం వ్రతమ్" అన్నట్లే వ్రాసినారుకాని యితరపుస్తకముల జోడింపరైరి. ఇది సారస్వత వికాసమునకుఁ ద్రోవకాదని నాతలంపు. సుధీవరమిత్రు లిట్టి సంయోజక పరిశీలనలఁ గావించిన నాంధ్రసారస్వతమునకు మంచి మేలు చేసినవార లగుదురు.

దశావతారతత్త్వము

శ్రీశ్రీశ్రీ రాజా విక్రమదేవవర్మ మహారాజులుంగారు (జయపురము)

జగమునకు నాది జల మౌట జలచరంబె
యాదిఁ బ్రభవించెనని మీన మవనిఁ జాటు
ధరణి గ్రొత్తగఁ గలుగంగ స్థలజలచర
సమితి ప్రభవించెనని చాటు కమఠవరము

అతిరజోగుణయుతమ్మగ మవలఁ బొడమె
ననుచుఁ బ్రకటించుఁగద వరాహంబు దలఁప.

అవల మృగనరగుణయుతవ్యక్తిచయము
పొడమెనని చాటు నరసింహమూర్తి యెన్న.

పదపడి యపూర్ణమానవు లొదవి రనుచు
వామనావతారము సేయుఁ బ్రకటనంబు.

మొదట నరులు రజోగుణపూర్ణు లనుచుఁ
బరశు రామావతారంబు బయలుపఱచు.

పిదప నిక్కంపు గృహమేధి వెలయఁగలిగె
ననుచుఁ దెలుపును శ్రీరామజనవరుండు.

అవల నరులకు మూఁడవయాశ్రమంబు
గలిగెనని ప్రకటించెడు బలుఁడు గనఁగ.

సత్యగుణరాశి-సన్యాసి సంభవించెఁ
బిదప నని బుద్ధరూపంబు వెల్లడించు.

దుష్టహరుఁడు-సజ్జనసుఖదుండు నైన
స్వామి గలిగె నావలనని చాటుఁ గల్కి.

చూడ రామత్రయము పరశువును గార్ము
కాశుగములను హలమును హస్తములను
దొడుగు టవి సాటు మనుజులు దొల్లి వనుల
నఱుకు టావలఁ బోరు టనంతరంబు
పుడమి దున్నుట క్రమముగాఁ బొడమెననుచు.

సత్యమును బాయఁ జనదని; సాధుజనుల
సాయమును జేయవలెనని; జన్మభూమి
గారవించుట దగునని; కడఁగి శ్రితుల
సాఁకవలె నని; మఱి బ్రహ్మచర్య మొనరఁ
జేయ వలె నని; శత్రుల శేష ముంపఁ
దగదని; గృహస్థధర్మంబు దగ నొనర్ప
వలె ననియు; నుదాసీనత భవ్య మనియు;
రాగరాహిత్యమే సుఖప్రకర మనియు;
ధర్మసంస్థాపనంబు కర్తవ్య మనియుఁ;
దెలుపు నవతారముల కార్యములు జనులకు.

ఇదివఱలోఁ గావ్యప్రకాశికా వివరణమగు ఋజువృత్తినిగూర్చి పాఠకులకు నివేదించికొన్నాఁడను. ఇపు డముద్రితమును నూతనోపలబ్ధమునగు నాంధ్ర ప్రబంధవిషయము విశదీకరించుకొనుచున్నాఁడను.

మాయావిలాసము నాలుగాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము. కథ శైవపురాణములలోని యల్లముఁడను శివభక్తుని జితేంద్రియత్వమును మహిమను వర్ణించునది. కథానాయకుఁడు మాత్రమే ప్రసిద్ధుఁడు కాని మిగిలిన పాత్రము లన్నియుఁ గవికల్పితములే. దీనిని రచించినకవి

తులగాన నీలకంఠకవి :— జంగములలో సావరు లనియుఁ, జరులనియు రెండు తెగ లాంధ్రప్రాంతమునఁ గలవు. సావరు లనఁగా శివాలయములం దర్చనాదికమే చేయుచుండువారు. వీరికి శిష్యు లుండరు. చరు లనఁగా దేవాంగులు మొదలగువారికి. మంత్రోపదేశములు లింగధారణములు గావించుచు దేశమున మతప్రచారము గావించువారు. మనకవి సావరజాతిలోనివాఁడు. సావర శబ్దము స్థావరశబ్దముయొక్క వికృతరూపము. ఇంటిపేరు తులగానవారు. తండ్రి నీలయాహ్వయుఁడు. తల్లి మల్లమ. నివాసము గంజాం మండలములోని తులగా మను గ్రామము. శ్రీకాకుళమునకు ముప్పదిమైళ్ల దూరమునఁ బర్లాకిమిడిసంస్థానములో వంశధారానదీతీరమున నీగ్రామ మున్నది. ఈగ్రామనామమును బట్టియే కవియింటిపేరు వచ్చినది. తులగాము అనుదాని కొకవిధ మగు నామవిభక్తికప్రత్యయము చేర్పఁగా తులగాన అని యేర్పడినది. కూర్మాన పట్నాన అనుపేళ్లు సైత మిట్టి పరిణతి నొందినవే. లాక్షణికవ్యాకరణములలో నీప్రత్యయ మంగీకరింపఁబడకున్నను వ్యవహారమందు మాత్ర మీరూపములు బహుళముగానే కలవు. తులగామునన్ తులగానన్ అనురూపములు సప్తమ్యంతములుగా లాక్షణికు లంగీకరించినవి. ఈరూపములు సైతము మొదట సప్తమ్యంతములుగానే యుండి కాలక్రమమున నామవిభక్తికములుగా మాఱినవి. మాఁగాపు, అంధవరపు, అను రూపములవలెనే యిదియు సమాసమందలి వికారమే. అయితే ప్రస్తుతమునకు వత్తము. ఈ కవి పుట్టువు తోడనే అనూరుఁడు. తొడలపై నున్న శరీరముమాత్రమే కాని పూర్వకాయము లేదు. కావున నితఁడు గురువులకడ కేగుట విద్యాభ్యాస మాచరించుటయు సమకూడినవి కావు. ఇతరలౌకికవ్యాపారముల కసమర్థుఁ డగుటచే నీకవి సంతతము విద్యాభ్యాసమునందే కాలము గడపినవాఁడు. తమయింటికి వచ్చిన పెద్దలెవ్వరో కొంచెము కొంచెము విద్య నేర్పఁగా దానిపైని దానే స్వతంత్రముగా విశేషగ్రంథవ్యాసంగ మొనరించి బుద్ధిబలమువలనఁ గవిత్వమునకు సమర్థుఁడైనవాఁడు. తనంత తానే నేర్చినకవిత్వ మనుటచేతనే ఆశ్వాసాంతగద్యములందు "శ్రీమన్మహేశ్వరకరుణాకలితాస్మదభ్యాసోచితకవిత్వ మహత్వ" యని స్వవిషయము వ్రాసికొన్నాఁడు. గురుశుశ్రూష లేమిచేఁ గవిత్వమునఁ దోషములు చాలగా నగపడుచున్నవి. ఇందుఁ గవిప్రయుక్తములు కొన్నియు లేఖకప్రక్షిప్తములు కొన్నియుఁ గలవు. లేఖకదోషములు పరిహరించినఁ గవిదోషము లంత హెచ్చుగా నుండవు. గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతమైనది. శృంగారరస మిందు పొంగిపొరలి పరాకాష్ఠ నందియున్నది. దాక్షిణాత్యకవుల కీకవి సమానుఁడా యధికుఁడా యను విచికిత్స గలిగింపఁజాలునంతగా నిందు శృంగారము వర్ణింపఁబడినది. కథానాయిక పుట్టిన యూరగు బసవశీపురంబును మధుకేశ్వరావాసమగు ముఖలింగమును గవి నివాసగ్రామమునకు దగ్గఱగానే యున్నవి. కవి యిప్పటికి నూటయేఁబదియేండ్లకు పూర్వుఁడని నరసన్నపేటనివాసులగు వేళంగి చంద్రయ్యస్వామిగారు చెప్పుచున్నారు. చంద్రయ్యస్వామిగారు చరజంగమశాఖవారు. వారును వారిపూర్వులును శైవమతాంధ్రగ్రంథములందు విశేషవ్యాసంగ మొనర్చినవారు. ఇపుడు వారి వయస్సు డెబ్బదికి పైఁగా నుండును. వారిచిన్నతనమందే

యీ కవినిగూర్చి నూటేండ్లకు ముందువాఁడని వినెడివారఁట. కావున నీకవి నూటేండ్లకుఁ బూర్వుఁడని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇందలి కథా విధానము:— నైమిశారణ్యమున మునులు శైవపురాణములనెల్ల సూతునివలన వినుచుండి యొక్కనాఁ డల్లమ గణాధిపతి చరిత్రమును దెలుపుమని వేఁడ సూతుఁ డీకథ వక్కాణించెను. బసవళీపురంబున మమకారుం డనురాజు సంతానాపేక్షచే మధుకేశ్వరునిఁ గూర్చి తపంబొనరింప నాతనికొక్క తనయారత్న ముద్భవించెను. ఆబాలిక పుట్టినంతనే యరణ్యములందుఁ దపం బొనరించుచున్న మనంబులు హఠాత్తుగాఁజలించి సమాధివిరహితము లయ్యెను. మునులు మనస్స్థైర్యనాశమునకు హేతువు గానక విచారించుచున్నతఱి దుర్వాసో మహర్షి యచ్చటికేతెంచి వారికి ధైర్యము గొల్పుచు నా బాలికపూర్వవృత్త మిట్లని చెప్పెను. కైలాసంబున నొక్కనాఁడు శివుఁడు నిండుకొలువున్నతఱి నచ్చటి కల్లమగణపతి రాఁగా శివుఁడు లేచి యెదురేఁగి యర్ఘ్యపాద్యాసనాదులచే నాతని గారవించి వీడ్కొలిపెను. అది చూచి పార్వతి యీర్ష్యాసూయాపరవశయై 'నాథా, యాతనినంతగా గారవింప నేల? కామవశుఁడై క్షణములో నధఃపతితుఁడు కావలసినవానికి మదనారివగు నీ విట్లు సపర్యలు చలుపవచ్చునా' యని శివు నడిగెను. శివుఁ డాతఁడు జితేంద్రియుఁ డనియుఁ దనకంటెఁగూడ నధికమహత్త్వము గలవాఁడనియుఁ బ్రత్యుత్తరం బీయ నపర్ణ వానిని భ్రంశమొనరింప శపథమూని తన మనంబునంగల యహంకారమునెల్ల నొక్క వనితగా భూలోకంబున కవతరింపఁబంచెను. ఆ యహంకారమే మమకారభూపునకుఁ దనయయై యుదయించెనని యీ బాల వృత్తాంతము దెలుప మునులు దిగులుడిగి యథాపూర్వముగ నియమవ్రతులై యుండిరి.

మమకారునిభార్య మోహిని యీ బాలికకు మాయ యనునామము గావించి పెంచి సమస్త కళలు నేర్పుచున్నంత నొక్కనాఁడు శివాజ్ఞాప్రచోదితుఁడై మార్దంగిక రూపంబున నల్లముం డేతెంచి మధుకేశ్వరాలయాంగణంబున మృదంగ వాద్యంబున స్వామి నారాధించెను. అంతకు మున్న మధుకేశ్వరారాధనమునకు గర్భాలయంబు సొచ్చియున్న మాయ యతిలోకమగు నావాద్యప్రౌఢి కచ్చెరువంది వచ్చి చూచి యాతనిసౌందర్యముం గని కామపరతంత్రయై యాతని వలచె. ఆసంగతి నెఱింగి మాయ చెలి యొకతె రాజున కీమద్దెలకాని ప్రౌఢి తెల్పి మాయకు విద్య నేర్పఁ బ్రోత్సాహపఱిచెను. రాజును కుమారికి వాద్యంబు నేర్ప నల్లము నొడంబఱిచి కన్యాసౌధోపాంతమున నొక యింట నీతని విడియించె.

విద్య నేర్చుసమయమునఁ దన హావభావాదుల వల్లముని వశము గావించికొనఁ బ్రయత్నించియు విఫల మనోరథయై తుదకు తానే విరహవేదన నైఁపఁజాలక యసువుల వీడునంతటి దుర్దశకుఁ బాలయ్యెను. ఆసమయమున నొక్క చెలికత్తె దాని యాప్తిత మెఱింగి యల్లముని కడ కేతెంచి దాని బాధ నివేదింప నాతఁ డౌనుగాదనక దానితోడన కన్యాంతఃపురి ప్రవేశించె. కేళికాగారంబున మాయాల్లముల నుంచి సఖు లంతంత బయట కేగినపిదప మాయ తన మాయ లన్నియుఁ బ్రకటించి యాతనిఁ గరఁగింపఁజూచెను కాని యాతఁ డెంతమాత్రము చలింపలేదు. ఆ సమయంబున మోహిని యరుదెంచి కూఁతు విరాళి నాలించి చూచి తన తనయ నిల్లాలిఁగాఁ గైకొనుమని యల్లమునిఁ బ్రార్థించె. ఒకచెలికత్తె యల్లముని వాద్యమునకు సరిగ లయ తప్పకుండ నృత్యము చేసినచో నల్లముఁ డాపిల్లను బెండ్లాడునట్లును లయ తప్పినచో నల్లముఁడు దాని వీడునట్లును పన్నిద మేర్పఱిచెను. అందఱు దాని కంగీకరించి మధుకేశ్వరాలయమున నాట్యసభ స్త్రీలు మాత్రము కావించిరి. కామాతుర యగు మాయ యల్లముని సౌందర్యదిదృక్షాపరవశయై లయ తప్పఁగా నాతఁ డామద్దెల చితుకఁగొట్టి యరణ్యములవెంటఁ బరువెత్తెను. వానివెంట మాయయుఁ జెలికత్తియలును బరువెత్తి వానిఁ జుట్టుముట్టి వానితో ననయవాగ్వివాదము గావించుతఱి మాయ తా నధికురాల ననియుఁ దనకు వశము కానివా రుండరనియుఁ బల్క నల్లముఁడు దాని నీసడించి శివభక్తుల మహిమము వర్ణించెను. మాయాప్రేరణంబున నాతనిం జెలికత్తియలు బం

ధింపఁ జూచునంతలో నాతఁ డంతర్ధాన మొందెను. మాయ పార్వతీప్రేషిత యగు దూతికతోఁ గూడి కైలాసంబున కేగెను.

కూఁతు రట్లు వనమున కరిగినదని విని మమకారుఁడు మోహినియు నేతెంచి వనంబున మాయావిరహితలై వచ్చుచెలికత్తెలవలన జరిగిన వృత్తాంత మెఱింగి ఖిన్నులై పురంబున కేతెంచి శోకించుచుండ, నాతని గురువర్యుండగు సిద్ధుఁ డేతెంచి యథార్థ మెఱింగించి వారి శోకాగ్ని చల్లార్చెను. ఇది కథ.

కథాసంవిధానమున వేదాంత మిమిశ్ర యతి శృంగారముగా వర్ణించిన కవిప్రతిభ శ్లాఘ్యము. కవి సహజపాండిత్యుఁ డగుటచేఁ గథాకల్పనమందుఁగూడఁ గొన్ని చిన్నిదోసఁగులు పొసఁగినవి. కవితాశైలి తెలియుటకై కొన్ని పద్యము లుదాహరించెదను.

ఉ. తమ్ములనీటు, నీలశర
దమ్ముల నీలిమ, గండు తేఁటిమొ
త్తముల డాలు, నిర్ఝరప
దమ్మ చోకారము, తళ్కుఁగుల్కు ట
దమ్ములచాయ నేలె నల
తామరసాయతనేత్ర కన్ను లం
దమ్ము, మెఱుంగు వేనలి వి
ధ, మ్మలయూరును, గోను, జెక్కులున్.

చ. కనుఁగొనవచ్చినట్టి కల
కంఠికి నవ్వనరాజ్యలక్ష్మి సొం
పెనయఁగ హాసపంకజము
లెత్తి నివాళు లొసంగి నేసప్రా
లొనరఁగఁ జల్లెనో యనఁగ
నొప్పె మరుచ్చలదామ్రపల్లవా
భినుతసుగంధపుష్పరసభృ
త్సముదగ్రలతాంతజాలముల్.

సీ. రహి గుబ్బదోయి భారము భరింపఁగలేక
యలఁతి నెన్నడుము జవ్వాడుచుండ
కోలుకులు వెలువడి కొనలారు కరిమాపు
లలరుచెక్కులమీఁద నలముకొనఁగ
నొఱపైన పేరెద మెఱయు కట్టాణి ము
త్యాలహారంబు లుయ్యాలలూఁగ
దరహాసచంద్రికల్ నెఱి మించుమోముపైఁ
బ్రోవుసేయుచుఁ గళల్ పొంగి పొఱ
పసిఁడిగాజుల మిసమిసల్ పరిఢవిల్ల
శంబరారాతి మెఱుఁగు కలంబమట్లు
శీఘ్రగతి నేగి కడిఁది యచ్చెరువు నొంది
వలపు మరి నంటి చూచె నావాలుఁగంటి.

సీ. కూర్మి నంకస్థలిం గూర్చుండఁబోయిన
మంచంపుదండయై మరఁగుచుండు
నిద్దంపుఁ జెక్కులు ముద్దాడ నుంకింప
నంతటఁ దొలఁగి యలంత మెఱయుఁ
గవగూడి గట్టిగాఁ గౌఁగిలింపఁగఁబోవఁ
గను నిరాకారమై కను మెఱుంగు
నధరసుధారసం బాన నూహింపంగ
నందంద యందక యాసగొల్పు
భువనమోహన సుందరమూర్తియైన
యల్లమస్వామి యిట్టు లత్యంతవిరహ
శిఖిశిఖలచేత వేఁచి యాచెలువ నపుడు
త్రిప్పులం బెట్టెఁ గేళిమందిరములోన.

గీ. పురుషుఁ డాజ్యఘటము పూఁబోణి దావాగ్ని
యట్టి దవనియందు నంద్రు పెద్ద
లహహ యిపుడు చూడ నతివ యాజ్యఘటంబుఁ
బురుషుఁ డగ్నిరీతిఁ బొసఁగె నౌర.

ఇట్లే యీతని కవిత్వమెల్ల లలితములగు పదజాలములతో నింపగు వర్ణనములతోఁ బాఠకుల యుల్లంబుల నుల్లాసంబు గూర్చుచుండును.*

---

* జన్మమాత్రంబున ననూరుండై సహజ పాండిత్యుండై రసవత్తరంబులగు కృతులు రచించి లోకంబున కర్పించి కీర్తిగన్న యీ శైవాగ్రణిగ్రంథంబులు సరసశేఖరు లెవ్వరేని ముద్రించి ప్రకటించినఁ జాల బాగుగ నుండును. ధనికుఁడఁ గామింజేసి నేను ముద్రింపఁజాలను. ఎవ్వరేని ముద్రింప నియ్యకొనిరేని చక్కఁగఁ బ్రతి వ్రాసి యచ్చున కనువగురీతి నర్పింప సిద్ధముగా నున్నాఁడను. ఈతని యితరగ్రంథములు నీలకుంతలాపరిణయము, బసవకల్యాణమును. వానింగూర్చి వేఱొకసారి నివేదించికొందును.

ఆంధ్రముద్రాక్షర విలేఖనయంత్రము*

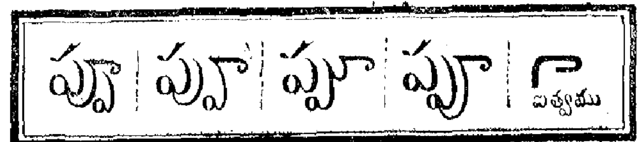
'బహారి'

౧

క్రిందటి డిసెంబరు ౯-వ తేదీని వెలువడిన "ఆంధ్రపత్రిక" లో ప్రచురింపబడిన "విజ్ఞప్తి" యందు, నే నాంధ్రముద్రాక్షర విలేఖన యంత్రమునుగూర్చి పేర్కొన్న విషయములన్నియు జనెవరి "భారతి" యందు విపులముగ దెల్పుకొందునని విన్నవించుకొంటి గాని, కొన్ని యిబ్బందులవల్ల నింత యాలస్యముగ ప్రకటన కందజేసినందులకు పాఠకులు నన్ను మన్నింపవేడుచున్నాను.

ఇతరభాషాలిపులవిషయ మెట్లున్నను, మన యాంధ్రభాషాలిపిమాత్రము కాలక్రమమున మార్పుల జెందుచునేయున్నది. అట్లు మార్పుల జెందునప్పుడెల్ల కొంత వ్రాతసౌకర్యమును, మరికొంత యందమైన రూపమును సేకరించుకొనుచునే యున్నది. ఇందలి సత్యాసత్యములు దర్శింపనెంచిన, పూర్వశిలాతామ్రాది శాసనములను, ప్రాచీనతాళపత్రగ్రంథములను, ప్రస్తుత ముద్రితగ్రంథములను వరుసగ బరిశీలించినపక్షమున బోధపడగలవు. మరియు నాంధ్రభాషాలిపి యట్లు మార్పుల జెందుట కుత్తరవాదులు భాషావిలేఖకులని చెప్పక తప్పదు. వా రావిధి లిపిని మార్చునప్పుడెల్ల అప్పటికి వాడుకలో నున్న లిపియందలి యక్షరములకే యించుక మార్పును గల్గజేయుచువచ్చిరి కాని, యంతకు పూర్వమం దెప్పుడో వాడబడిన లిపియందలి యక్షరములకు మార్పు కల్పించియుండలేదు. ఈపద్ధతి ననుసరించియే ముద్రాక్షరయంత్రము (Printing Press) ఆంధ్రదేశ మలంకరించునప్పటి కప్పుడు వాడుకలోనున్న యిటీవలి తాళపత్రగ్రంథాంతరాక్షరములను, అప్పటికి నూతనముగ ప్రచారములోనున్న బుడుతకీచుల పీచుకాగితపు గ్రంథాంతరాక్షరములను ఇంచుక సంస్కరించి ముద్రాక్షరముల నేర్పర్చుకొనిరి. ఇందులకు నిదర్శనముల గొన్నింటి నిచట మచ్చునకు పేర్కొనుచుంటి గమనింపుడు.

ఇటీవలి తాళపత్రగ్రంథములందు "ప్పా" యను సంశ్లిష్టవర్ణ మీక్రింద నుదాహరింపబడిన ఒకటవచిత్రమం దెన్ని విధముల వ్రాయబడినదో యన్ని విధముల వ్రాయబడినది. (ఇంతకన్న నెక్కుడురూపములు గలవు గాని యవి యంతయొప్పులుగ దోచనందున విడువబడినవి.) కాని యా యిటీవలి తాళపత్ర గ్రంథాంతరాక్షరముల సంస్కరించి యేర్పచుకొనిన ముద్రాక్షరములం దీసంశ్లిష్టవర్ణము "ప్పా" యని యొక్క విధముననే ప్రస్తుతముద్రణమందు వాడబడుచున్నది.

చిత్రము ౧

ఇందలి సంశ్లిష్టవర్ణము లిటీవలి తాళపత్ర గ్రంథాంతర్గతములును, ఐత్వము ప్రాచీన తాళపత్రగ్రంథాంతర్గతమును నై యున్నవి.

ఐత్వము ప్రస్తుత ముద్రణమందువలెనే యిటీవలి తాళపత్రగ్రంథములందును గలదు గాని యంతకు పూర్వమందు లిఖింపబడిన ప్రాచీన తాళపత్ర గ్రంథములం

* నే నడుగకపోయినప్పటికిని, నాకు లభింపని మ. రా. రా. శ్రీ M. S. వెంకయ్యగారి "తెలుగు లిపియు దత్సంస్కరణ" మను వ్యాసము నా కుచితముగ బంపిన భారతిపత్రికాధిపతులకును, నా చిత్రించిన చిత్రపటంబుల నతిజాగ్రత్తగ బరిశీలించి కష్టమున కోర్చి నా యభిప్రాయానుసారముగ I, III,IV, V, VI చిత్రముల నిండియన్ యింకు (Indian Ink) తో వ్రాసియిచ్చిన నా స్నేహితుడగు మ. రా. రా. శ్రీ V. వీరబ్రహ్మంగారికిని ఇందుమూలమున నాకృతజ్ఞతాభివందనముల నర్పించుకొనుచున్నాడను.

దైత్వము మొదటిచిత్రమందు జూపబడినవిధమున గానంబడుచున్నది.

ఐత్వము మొదటిచిత్రమందు జూపబడిన విధమున వాడబడుకాలమున వట్రువసుడియు, సుడిదీర్ఘమును, ఇప్పటివలె హల్లక్షరమునకు ప్రక్కభాగమం దించుక క్రిందుగా చేర్పబడెడిది గాని, యంతకు పూర్వమందు లిఖింపబడిన తాళపత్రగ్రంథములందు హల్లక్షరమున కూర్ధ్వభాగమందు జేర్పబడినట్లు, నే నెచ్చటనో యతిపురాతనమై చాల శిథిలమై యున్న తాళపత్రగ్రంథమందు చూచినట్లు నా కించుక జ్ఞాపకమున్నది కాని యట్టి యతిపురాతనతాళపత్రగ్రంథముల గొన్నింటి నింకొకసారి చూచిన గాని దృఢముగా జెప్పజాలను.

కనుక నీవాదానుసారముగ, ప్రస్తుతవిలేఖనముద్రణాదులయందు వాడబడుచున్న అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ ఌ ౡ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ అఁ అం అః, క ఖ గ ఘ ఙ చ ౘ ఛ జ ౙ ఝ ఞ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప ఫ బ భ మ య ర ఱ ల ళ వ శ ష స హ క్ష యను నీయేబదియేడక్షరములను, వీనిసంజ్ఞాచిహ్నములగు నేబదియేడుసంజ్ఞలను నేకరించి, వానిలో గొన్నింటికి మాత్ర మతిస్వల్పములగు మార్పుల జేసి, *ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రకుంచికాఫలకమునం దమర్చుట కనువుగా నుండునట్లేర్పాటుచేసియుంటిని. ఆ యేర్పాటుచేయబడినయక్షరంబులు ప్రస్తుతముద్రాక్షరంబుల బోలియున్నప్పటికిని, అందలి వ్యంజనాక్షరములలో గొన్నింటికి గుడిని గాని, లేక గుడిదీర్ఘమును గాని చేర్చినపుడు మాత్ర మించుక భేద మగపడగలదు గాని యది యంత గొప్పమార్పులో జేర్పదగినది గాదు.

ఇక ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన దైత్వమునకు జేసినమార్పు తప్ప మరేదియును గాదు. కాన నీ యైత్వమునుగూర్చి యించుక విపులముగ జెప్పవలసియున్నది. ఆంధ్రాక్షర తత్వవేత్తలలో నగ్రగణ్యులగు పాడి వేంకటస్వామి యను వేంకటనారాయణపాఠీగారిచే రచింపబడిన "ఆంధ్రాక్షరతత్వ" మను గ్రంథమందు ౬౨-వ పుటలో ఐత్వ, వట్రువసుడులగూర్చి యీక్రిందివిధముగ నున్నది:

"గుణితక్రమమున నచ్చులన్నియు వ్యంజనములకు బైభాగమునను, హల్లులన్నియు గ్రిందిభాగమునను, బూర్వంబునకు బరం బాదేశంబుగను జేర్పవలయు. (ృ) వట్రువసుడి తలమీద నొకవైపునను, (ై) ఐకారము (ె) ఎత్వమునొద్దనుండి యెడమవైపునకు వంగియు ప్రాచీన లిఖితగ్రంథముల గానంబడియెడు. ఇప్పుడు ముద్రణముల గ్రిందిభాగమున సగము వేఱుగ బెట్టుచుండిరి. (ఇది యుచితము కాదు.)"

దీని నాధారముగ దీసికొనియే ప్రస్తుతము వాడుకలో నున్న యైత్వము నిందు వర్ణింపబడిన పగిది మార్పుచేసి ప్రథమచిత్రమందు లిఖించియుంటిని. ఇయ్యది ప్రస్తుతపు ఐత్వమునకు భిన్నముగ నున్నను, ఇప్పటియైత్వమువలె వ్యంజనాక్షరములకు క్రింద జేర్చు ఒత్తుల కవినమగు నాటంకమును గలుగజేయక, లేఖిని యొక్క వేగమునకు దోడ్పడుచు ముద్రాక్షరవిలేఖనమున కనువుగ నున్నందున స్వీకరింపబడినది. కాని పాఠీగారి వచనానుసారముగా వట్రువసుడిని వ్యంజనాక్షరమున కూర్ధ్వభాగమందు జేర్చినపక్షమున, ఆ వ్యంజనాక్షరరూపము వికృతమగుటయు, లేఖిని కుంటువడుటయు, ముద్రాక్షరవిలేఖనమున కంత యనుకూలముగా నుండక పోవుటయు సంభవించుటయే గాక, చూచువారి కనవసరమగు మార్పై, ప్రస్తుతాచారమునకు భంగము వాటిల్లగలదు. అంతియే గాక వాని కిప్పటి కున్న స్థానము వ్రాతకును, ముద్రాక్షరవిలేఖనమునకును జాల అనుకూలముగ నుండుటంజేసి వానిస్థానమును మార్చియుండలేదు.

పై జెప్పిన ౫౯ వర్ణములును ౫౯ వర్ణచిహ్నములును గలసి మొత్తము ౧౧౮ చిహ్నములలో గొన్నింటి

* ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రములగూర్చి సామాన్యముగ దెలిసికొనవలసినవిషయము లెల్ల మ. రా. రా. శ్రీ M. S. వెంకయ్యగా రిదివరకే నవంబరు "భారతి"యందు దెల్పియుండిరి గాన వానిగూర్చి మరల నే నిందు పేర్కొనుట మానితిని.

దీసివేసి మిగిలినచిహ్నములను, ఆ వదలివేసిన చిహ్నముల స్వీకరించిన చిహ్నములతో సమకూర్చుకొనుటయందు గావలసిన మరికొన్ని చిహ్నములను, వ్యంజనాక్షరములలో గొన్నింటికి స్వరసంజ్ఞల జేర్చునప్పు డవసరమగు మరికొన్ని చిహ్నములను, లేఖిని కవసరమగు మఱికొన్ని విరతులను, అంకెలను స్వీకరించి, వాని నన్నింటిని ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్ర కుంచికాఫలకమం దొక్కొక్క కుంచికకు మూడేసి చిహ్నముల చొప్పున కూర్చియుంటిని. ఆ విడిచిన వర్ణములను వర్ణచిహ్నములను సమకూర్చుకొనువిధాన మిచట పొందుపరచితిని జూడుడు. (చిత్రము ౨)

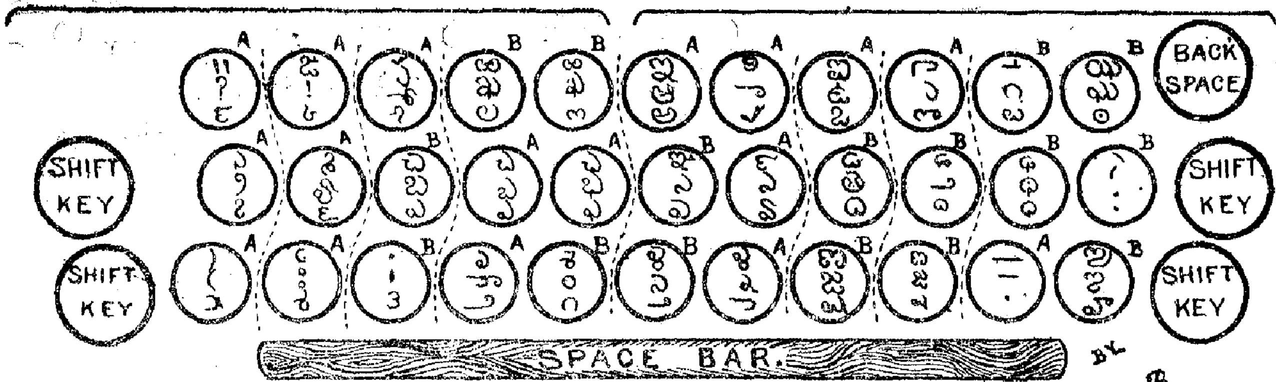
చిత్రము ౨

ఈ విధానమువల్ల లిపి కించుక భేద మబ్బగల దనుసంగతి నిశ్చయమె. అట్లించుక భేద మబ్బినప్పటికి నీ విధానము నంగీకరించిన పక్షమున ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్ర కుంచికాఫలకమందలి కుంచికలసంఖ్యచాల భాగము తగ్గుటకు వీలున్నది. ఇందు కుదాహరణముగా నీ ప్రక్కపుటయందలి మూడవ చిత్రమున పొందుపరచిన కుంచికాఫలకమును జూడుడు.

ఇందు కుంచికల సంఖ్య చాల తక్కువగ నుండుటం జేసియు, ఉన్న కుంచికలన్నియు మూడు వరుసలం దమర్పబడి యుండుటంబట్టియు, కుంచిక కొక్కొంటికి మూడుసంజ్ఞలు గల్గి రెండు పరివర్తనకుంచికలు (Shift Keys) ఉండుటవల్లను నిజముగనిది యెంపైర్ (Empire) యంత్ర కుంచికాఫలకము (Key Board) ను బోలియున్నది. ఇందుగల వరుస కొక్కొంటికి

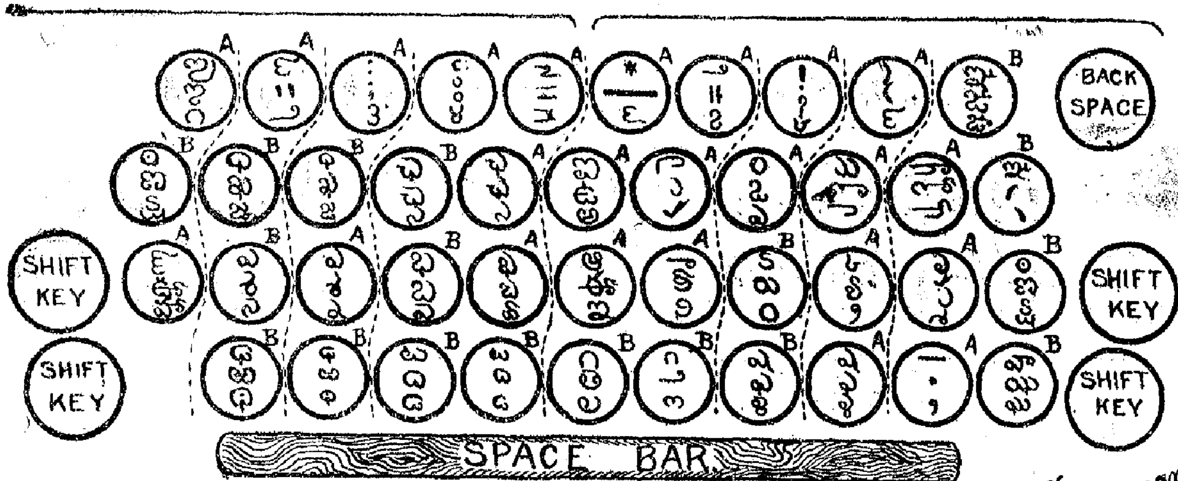
పదొకండేసి కుంచికల చొప్పున మూడువరుసలకును [౧౧ × ౩=౩౩] ౩౩ కుంచికలు గలవు. కుంచికకు మూడుసంజ్ఞలచొప్పున [౩౩ × ౩=౯౯] ౯౯ సంజ్ఞలిం దమర్పబడియున్నవి. మరియు నిందొక పూర్వస్థలదర్శిని (Back Space) కూడ గలదు. ఇందుగల సంజ్ఞలన్నియు స్థిరాస్థిరకుంచికల (వీనిగూర్చి తర్వాత దెల్పబడును) సౌకర్యమును బట్టి సమకూర్పబడినవి.

ఇందు ౪౨కుంచికలుండుటజేసి పదియవనెంబరు రెమింగ్టన్ (Remington No. 10) యంత్రముయొక్క కుంచికాఫలకమును, కుంచిక కొక్కంటికి మూడుచిహ్నములుగల్గి రెండుపరివర్తనకుంచికలుండుటంజేసి యెంపైర్ యంత్రముయొక్క కుంచికాఫలకమును బోలియున్నది. ఇందు నాల్గువరుసలుగల్గి, ఒకటవ, నాల్గవవరుసలందు పదేసి కుంచికలును, రెండవ, మూడవ వరుసలందు పదొకండేసి కుంచికలునుగల్గి మొత్తము ౪౨ కుంచిక లున్నవి. కుంచికకు మూడుచిహ్నములవంతున [౪౨ × ౩=౧౨౬] ౧౨౬ చిహ్నము లిం దమర్పబడినవి. మరియు నిందురెండు పరివర్తనకుంచికలును, ఒక పూర్వస్థలదర్శిని (Back Space)యునుకూడ గలవు. ఇటువంటి కుంచికాఫలకములకు త్రిరంగుళీవిన్యాసము (Three—Finger Method) కంటె జతురంగుళీవిన్యాసమే (Four—Finger Method) సమంజస మని నా యనుభవమువలనదోచుచున్నది.

స్థిరాస్థిర కుంచికాసహితంబైన ద్విపరివర్తిన కుంచికాయుతంబగు ఆంధ్రకుంచికాఫలకము

చిత్రము ౩

స్థిరాస్థిరకుంచికాసహితంబైన ద్విపరివర్తన కుంచికాయుతంబగు ఆంధ్రకుంచికాఫలకము

చిత్రము ౪

ఇందు మొదటివరుసలో కుంచికలలో నంకెలు, విరతులు తరచుగా వాడబడని యక్షరాదిచిహ్నములు మొదలైనగురుతులును, మిగిలినమూడువరుసలందు స్వర వ్యంజనాదులు, వానిసంజ్ఞాదులును గలవు. స్వరములకు జెందినసంజ్ఞలు వానిప్రక్క కుంచికలందును, వ్యంజనములకు జెందినసంజ్ఞలు వానిప్రక్క కుంచికలందును సమకూర్పబడినవి. అట్లు సమకూర్చుటయందా సంజ్ఞల యుపయోగస్వల్పత్వాధిక్యాదులను, స్థిరాస్థిరకుంచికల సౌకర్యమును గమనించియుండకపోవలేదను సంగతి కుంచికాఫలకమును దిలకించినవారికి దెలియకపోదని నా నమ్మకము. మరియు లిపియందు చాల తక్కువగ నుపయోగింపబడుచున్న ౖ ౢ ః అను అక్షరములును, ౖ ౢ ః అను సంజ్ఞలును, ౕ అను హల్సంజ్ఞయును మొదటి వరుసలోని కుంచికలలో జేర్పబడినవి. తణుకులించుక తరచుగా నుపయోగింపబడుచున్నందున రెండవ వరుసలోని ప్రథమ కుంచికయందును, వాని సంకేతములును, ఘ ఝ ః హ యను చిహ్నములును అంత తరచుగా నుపయోగింపబడనందున వానిని గుడిప్రక్క చివరభాగమునందు గల కుంచికలయందును సమకూర్చియుంటిని.

హల్లక్షరములకు ప్రక్క జేర్పబడు (్చ ్ఛ ్ఖ ్భ ్శ ్ఙ ్ఞ ్ఱ ్ఫ ్వ ్శ ్ష ్న అను నీ ౧౮ వర్ణచిహ్నములలో నేదైనను, అక్షర మాక్రమించుకొను స్థలమందర్ధభాగమందే యిముడగలదు. అయినను ఆంధ్రముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రమందక్షరవిన్యాసమున కెంతస్థలము (Space) నిర్ణయించి విడువబడునో, యంతస్థల మీపై నుదాహరింపబడిన వర్ణచిహ్నముల కనవసరమైనను విడువక తప్పదు. అప్పు డాంధ్రముద్రాక్షరవిలేఖన మించుక వికృతముగా గోచరించును. అంతియేగాక ఋ, ౠ, యు లకు రెండుకొమ్ము లీయవలసిన యవసరమున్నది గాన, ఒకకొమ్ముప్రక్క నింకొకకొమ్ము ముద్రించినప్పుడు, రెండవకొమ్ము మొదటికొమ్మునంటి ముద్రింపబడక, యించుకదూరమున ముద్రింపబడును. అక్షరమునకు వదలినంతస్థలము కొమ్మునకు కూడ వదలుటయే యిందులకు కారణమై యున్నది. ఈచిక్కును దొలగించుకొనుటకై కొమ్ముయొక్క నిడివిని బెంచితిమేని యక్షరమునకంటె కొమ్ము పెద్దదై ముద్రాక్షరవిలేఖనము మరింతవికృతమగును. (ఇందు కుదాహరణముగా రెండవ చిత్రమందలి కొమ్మును గమనింపుడు.) కాన నీ ౧౮ వర్ణ చిహ్నములకును అర్ధస్థలము (Space) నిచ్చుటకును, తక్కిన వర్ణచిహ్నములకును వర్ణములకును పూర్ణస్థలము (Full Space) నిచ్చుటకును, యంత్రమం దించుక మార్పుజేసి, మరికొంతయంత్రభాగమును జేర్చితిని. కాని దానివలన యంత్రనిర్మాణమందు చాల కష్టము గల్గుటయేగాక, యట్లు తయారైనయంత్రముయొక్క విలువకూడ ఎక్కుడగుటచే ముద్రాక్షరవిలేఖకులు కొనబోరు. అప్పుడు ఆంధ్రముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రమే మూలపడవలసివచ్చును. అందుచే పైని జెప్పిన యంత్రమందలి మార్పులనెల్ల వదలివేసి, యానుకూల్యమునుబట్టి పై నుదాహరింపబడిన ౧౮ వర్ణచిహ్నముల యాకారము నించుక పెంచి, వాని కక్షరములతోపాటు పూర్ణస్థలముల వదలి, కొమ్ముప్రక్క కొమ్ము ముద్రించునప్పుడు కల్గెడిచిక్కును దొలగించుటకు మాత్రము, జంటకొమ్ములచిహ్న మొకటి ప్రత్యేకముగా రెండవ కుంచికాఫలకమందు జేర్పడమైనది.

లఘురేఫచిహ్నము ఱ్రావడియక్షరమునకు ముందు ముద్రింపవలెనన్న ప్రస్తుతవిలేఖనపద్ధతికి విరుద్ధమగుటం జేసి ముద్రాక్షరవిలేఖకులకును, అక్షరమునకు క్రింద ముద్రింపవలెనన్న సంశ్లిష్ట వర్ణంబునకు గూడ ననువుగా నుండున ట్లేర్పాటు చేయవలసివచ్చును గాన యంత్రనిర్మాతలకును గష్టంబు గల్గించును. మరియు ముద్రాక్షరవిలేఖనమందు సంశ్లిష్టవర్ణంబున కేర్పరచిన ఱ్రావడి సేనత్తును గాని లేక కొమ్మును గాని గల్గియుండని వ్యంజనాక్షరమునకుగూడ క్రింద జేర్పవలసివచ్చి చేర్చినపక్షమున ఆవ్యంజనాక్షరమునకును ఱ్రావడికిని మధ్య కొంతకాళీస్థల మేర్పడి విలేఖన మించుక వికృతంబగును. ఈచిక్కుల నివారించునిమిత్తము ప్రస్తుతముద్రణమందు వాడబడు "ౢ" అను లఘురేఫచిహ్నమును గుంచికాఫలకమున జేర్చియుంటిని.

పూర్ణానుస్వారమునకు జంటకొమ్ముల చిహ్నమిడి వానిపై దలకట్టు జేర్చిన యకార మేర్పడగలదు కాని యట్లాచరించిన యకారముయొక్క నిడివి యెక్కుడై యైత్వ మిచ్చినప్పు డాయైత్వముయొక్క చివరభాగము యకారమందు గల పూర్ణానుస్వారము మీద ముద్రింపబడి యైకారము నికారమగును. అందుచే అనుస్వార-కొమ్మను నొక ప్రత్యేకచిహ్న మిందు జేర్పబడినది. కాన అనుస్వార-కొమ్ముచిహ్నమును ముద్రించి దానికి తలకట్టిడి కొమ్ము జేర్చిన యకార మగును.

లఘురేఫమునకు జంటకొమ్ముల చిహ్నమిడి పూర్వస్థలవర్శిని నొకసారి నొక్కి కామావిరతిని ముద్రించినపక్షమున ఝకార మేర్పడును.

ఫ, వ లకు మామూలుకొమ్ము లిడిన ఫు వు, లేర్పడగలవు.

ఇందలి యకార చిహ్నమునకు దలకట్టిడి జంటకొమ్ముల చిహ్నమిడిన యుకారమును, వ, బ లకు జంటకొమ్ముల చిహ్న మిడిన వు, బు లును, ముద్రితములగును. ఇటులనే తక్కినవికూడ గ్రహింపనగును.

చెప్ప మఱచితిని. ఙ, ఞ, ఱ యను అక్కరములయొక్క సంకేతము లేమాత్రమును లిపియందు వాడబడుచుండుటలేదు గాన వానిని గుంచికాఫలకములయందు జేర్చియుంచ లేదు.

ఈ కుంచికాఫలకముల నతిజాగ్రత్తగా బరిశీలించినపక్షమున, ప్రతికుంచిక నూర్ధ్వ భాగమున A అనిగాని, B అనిగాని వ్రాయబడియున్నట్లు గానంబడును. దానంజేసి వీనియందు గల కుంచిక లన్నియు రెండుభాగములుగ విభజింపబడినవనియు, అందు A గుర్తు గలవి అస్థిరకుంచిక లనుభాగమునకు జెందినవనియు, B గుర్తుగలవి స్థిరకుంచిక లను భాగమునకు జెందినవనియు గ్రహింపనగును. అస్థిరకుంచిక లన, ప్రస్తుతము ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రములందు గల కుంచికలవలె నొక్కినప్పు డక్షరమును ముద్రించి ప్రక్క రాబోవు అక్షరమునకు తావొసంగునవని యర్థము. కాని స్థిరకుంచిక లట్లు కాదు. అస్థిరకుంచికలవలెనే యీస్థిరకుంచికలును నొక్కినప్పు డక్షరవిన్యాస మొనరించును గాని, వానివలె ప్రక్క రాబోవు అక్షరమునకు జోటుమాత్ర మొసంగబోదు. (ఇందులకు గారణము దరువాత దెలుపబడును.)

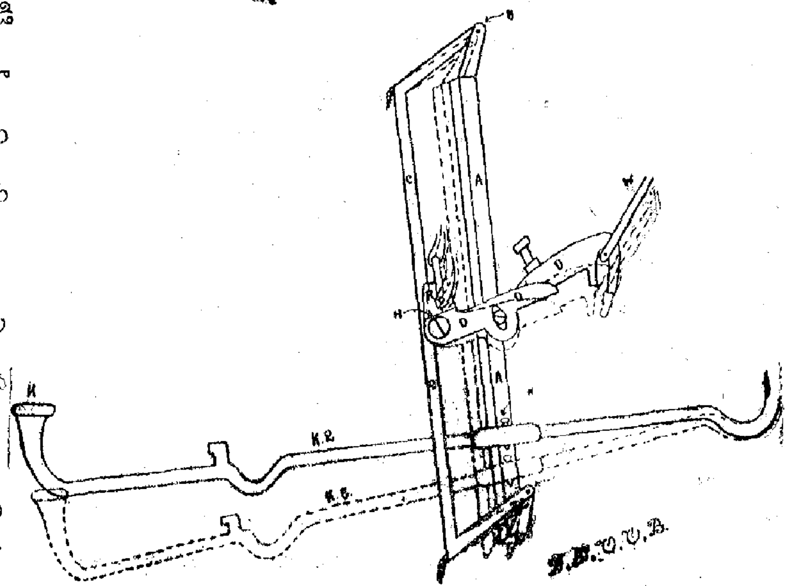
ఇందువలన మనకు జాల లాభ మున్నది. మన మిపుడు "స్థా" యను సంశ్లిష్టవర్ణము ముద్రింపవలె ననుకొనుడు. అందులకు ద్వితీయకుంచికాఫలకమును దిలకింపుడు. దానియందలి రెండవవరుసలోని నాలవకుంచికను నొక్కినయెడల నాకుంచికలోని మొదటియక్షరమగు "స" కారము ముద్రితమగును. ఈసకారము గలకుంచిక స్థిరకుంచికలలోనిది గాన, దీని నొక్కినప్పుడు సకారమును ముద్రించినది గాని దానిప్రక్క రాబోవు నక్షరమునకు జోటుమాత్ర మొసంగినది గాదు. (అనగా వాహనము (Carriage) కుడిప్రక్కనుండి యెడమప్రక్కకు కదలి చోటు (Space) ఇచ్చినది కాదని యర్థము.) అందుచే నా సకారమునకు "థ" ఒత్తు నిచ్చుటకు పూర్వస్థలవర్శిని నొక్క నవసరము లేకయే "స"కారము గమ్యస్థాన మలంకరించియున్నది. కనుక నిప్పుడు నాల్గవవరుసలోని రెండవకుంచికను నొక్కిన యెడల నందలి మొదటి యక్షరమగు "థ" ఒత్తు "స" క్రింద ముద్రితమగును. ఈ "థ" ఒత్తుగలది కూడ స్థిరకుంచికయే కాన తొంటియట్లు వాహనము కదలనేరదు. అందుచే నిప్పుడును పూర్వస్థలవర్శిని నుపయోగింపకయె రెండవవరుసలోని పదునొకండవకుంచికను నొక్కిన "ా" లంబరేఖ "స్థ" పైన ముద్రితమగును. ఇదియు స్థిరకుంచికయె కాన వాహన మట్లే నిలిచియుండును. ఇప్పటికి "స్థ" అను నాకారము ముద్రితమైనది. ఇక మూడవవరుసలోని యేడవ కుంచికను (ఇందుకు పరివర్తనకుంచికసాయ మవసరమైయున్నది. ఎందుచేతనో గ్రహింపుడది.) నొక్కి "ా" దీర్ఘమును ముద్రించిన వెంటనే వాహనము కుడిప్రక్కనుండి యెడమప్రక్కకు జరిగి, రాబోవు అక్షరమునకు తావొసంగును. ఎందుచే నన, "ా" గల కుంచిక అస్థిరకుంచికలలో చేరినది. ఇప్పటికి "స్థా" యను సంశ్లిష్టవర్ణము ముద్రితమైనది.

మరియు నింకొక విషయము గలదు. పూర్వస్థల దర్శిని ఒక్కపర్యాయము నొక్కుటకు వ్యయపడు కాలములో, అక్షరకుంచిక (Key) రెండుపర్యాయములు, లేక, రెండుకుంచికలు, నొక్కుటకు వీలున్న దను విషయము విలేఖకులకు అనుభవసిద్ధమే. కాన "భారతి" యనుపదము ముద్రించునప్పుడు భకారమునకు దీర్ఘమును జేర్చునపు డొకసారి, రకారమునకు తలకట్టు జేర్చుట కొక్కసారి, తకారమునకు గుడి జేర్చుట కొకసారి గలసి వెరసి మూడుసారులు పూర్వస్థలదర్శిని నొక్కవలసినయవసరము స్థిరాస్థిరకుంచికలు లేనితరి గల్గును. ఈమూడుసార్లు పూర్వస్థలదర్శిని నొక్కుటకు వ్యయపడినకాలములో మూడురెట్లారు కుంచికలు నొక్కుటకు వీలున్న దని యీ పేరాయొక్క మొదటిభాగమందు జెప్పబడిన యంశమును బట్టి విశద మగుచున్నది. అనగా, "భా ర ॅ తి" యను నీ యారుగుర్తులచే నేర్పడిన "భారతి" యను పదము పూర్వస్థలదర్శిని నొక్క నవసరము లేనియెడల మరల నొకసారి "భారతి" యను పదమును ముద్రింప వీలగును. అంతియేగాక, ప్రస్తుతాంగ్ల ముద్రాక్షరవిలేఖన యంత్రమందలి పూర్వస్థలదర్శిని నంత తరచుగా నుపయోగింపకపోయినను త్వరలో చెడి పోవుచుండుట మనము చూచుచునేయున్నాము. అట్టితఱి మన యాంధ్ర ముద్రాక్షర విలేఖనయంత్రమందలి పూర్వస్థలదర్శిని ప్రతి అక్షరమునకు నొక్కుచుండినపక్షమున నెంత త్వరలో చెడిపోవునో వేరె చెప్పవలయునా? కాన యీ విషయములబట్టి స్థిరాస్థిరకుంచికల నేర్పర్చుట వల్ల నెంతలాభ మున్నదో పాఠకులే నిర్ణయించుకొందురుగాక.

ఇక స్థిరాస్థిరకుంచిక లెట్లేర్పడినవో విపులముగ నెరుంగుట కీప్రక్క పొందుపరచిన ౨వ చిత్రమును జూడుడు.

ఇయ్యది రెమింగ్టన్ పదియవ నెంబరు ముద్రాక్షర విలేఖన యంత్రమందలి యొక భాగము.

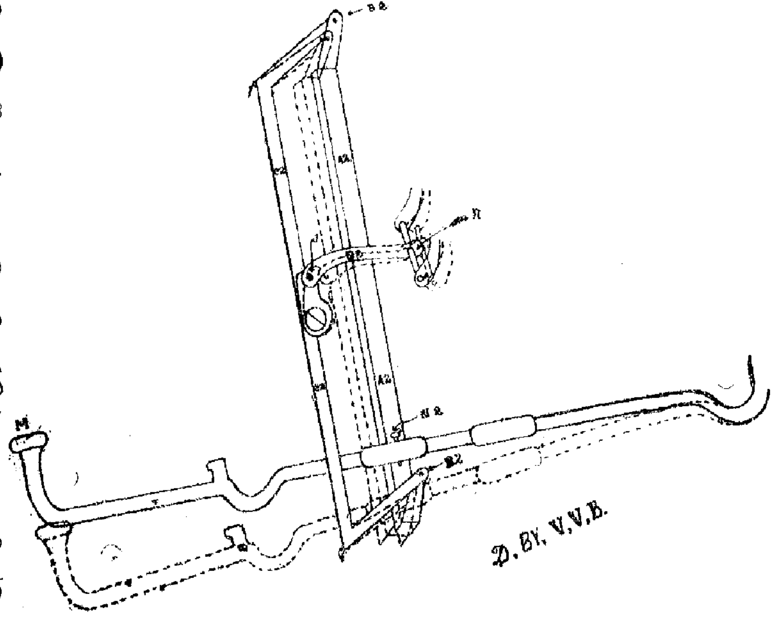
ఈచిత్రమందు K అనుకుంచికను నొక్కినప్పుడు, దానిస్థానము K 1 అనుచోటునకు మారగలదు. దానినిబట్టి K 2 అను ఊచ (Rod) K 3 అను స్థానమునకు మారగలదు. అప్పు డాయూచకు గల N అను చిన్నిమేకుయొక్క యడుగుభాగము A అను పేరు గల రేకుపట్టాను క్రిందికి నొక్కివేయును. అంత నారేకుపట్టా ననుసరించియున్న B యనుపేరుగల కీళ్లు (Joints) క్రిందకు లాగబడి, వాని ననుసరించియున్న C యను ఇనుపకడ్డీ కొంచెము త్రిప్పబడును. అందుచేత నా C యనుదానికి మరమేకుతో బిగింపబడి, D యనునక్షరము గుర్తువేయబడియున్న పనిముట్టు (Instrument) తనస్థానమును మారి, క్రిందకు వంగి, తననోటితో ఎట్టియుంచిన W అనుతీగను క్రిందకు లాగును. ఆ W అనుతీగ ఎస్కేప్మెంటు వ్హీల్ (Escapement Wheel) ను తిరుగకుండ అడ్డుపడుచున్న పనిముట్టును కదల్చి, ఎస్కేప్మెంట్ వ్హీల్‌ను ఒకస్పేసు మాత్రము తిరుగుటకు వీలు కలుగునట్లు చేయుచున్నది. ఈవిధముగ, ఒక యక్షరము ముద్రింపబడినపుడు (అనగా ఒక కుంచిక నొక్కబడినపు డని యర్థము) ప్రక్క రాబోవు అక్షరమునకు చోటొసంగుచున్నది. కుంచిఫలకములోని యేకుంచికను నొక్కినప్పటికిని పై వివరింపబడిన చర్యలన్నియు దప్పక జరుగునని యెరుంగునది.

చిత్రము ౨

దీనినిబట్టి గ్రహింపదగినవిషయ మొంకు గలదు. అదేదన, K అనుకుంచికయొక్క K 2 అను ఊచకు అడుగుభాగమునకు కొసదేరియుండునట్లు బిగింపబడిన N అను ఆచిన్నమేకుయొక్క విషయమే. కుంచిక నొక్కునప్పు డీమేకు A అను రేకుపట్టాను క్రిందకు నొక్కుటచేతనే యిన్నిపనులుజరిగి స్పేసుఇచ్చుట (అనగా రాబోవు అక్షరమునకు చోటొసంగుట) కు వీలు కలుగునట్లు చేయుచున్నది కనుక ఈ మేకు నూడదీసివేసినయెడల కుంచిక నొక్కునప్పుడు స్పేసు ఇచ్చుట కవకాశ ముండనేరదు. ఇది గ్రహించి కుంచికాఫలకమునందలి స్థిరకుంచి కలకు ఈ మేకు లేకుండ చేసి వైచితిని. అందుచేత స్థిరకుంచికలు నొక్కునప్పుడు స్పేసు ఇవ్వబడదు. అస్థిరకుంచికలకు స్పేసు ఇవ్వవలసిన భారమున్నది గాన వాని కామే కుంచడమైనది.

ఈ సందర్భమున మరి యొకవిషయమును గూర్చి కొంచెము చెప్పవలసియున్నది. ఈ చిత్రమందు R అను గురు తెచట నున్నదో గమనింపుడు. అక్షరము స్తంభిక (Roller) మీద ముద్రింపబడు సమయమునకు సరిగా ఆ స్తంభికకును, ఆయక్షరమునకు మధ్యభాగమున రిబ్బన్ నెత్తిపట్టుటకుగాను ఏర్పడిన పనిముట్టు (Instrument) యొక్క సంబంధము (Connection) ఈ R అను గుర్తు దగ్గరనే యున్నది. D అను అక్షరము గుర్తుగా గల పనిముట్టు క్రిందకు వంగినప్పుడు రిబ్బన్ పైకిలేచి ముద్రణమునకు సహాయపడుచున్నది. D గుర్తులు గల పనిముట్టు మామూలుస్థలమం దున్నప్పుడు రిబ్బన్ క్రిందకు దిగజారి ముద్రింపబడిన యక్షరములు కంటి కగపడునట్లు చేయుచున్నది. ఈచర్యలుకూడ కుంచిక నొక్కుతరి దానియూచకుగల N పేరుగల యాచిన్న మేకు A అనురేకుపట్టాను క్రిందకు నొక్కుటవల్లనే కల్గుచున్నవని గ్రహింపనగును. అందుచేత ఈమేకు లూడదీయబడిన స్థిరకుంచికలు నొక్కునప్పుడు, A అను రేకుపట్టా క్రిందకు నొక్కుపడి కదలింపబడదు గాన, ముద్రణసమయమునకు, అక్షరమునకును స్తంభికకును మధ్యకు రిబ్బన్ చేరుకొనదు. అప్పు డక్షరము కాగితము మీద, (అనగా స్తంభికకు జుట్టబడిన కాగితముమీద నని యర్థము) ముద్రింపబడదు. కనుక నీచిక్కును దొలగించుటకు వేరొకమార్గము త్రొక్కబడినది. ఆనూతనమార్గ మెరుంగుట కీక్రిందిచిత్రమును గమనింపుడు.

చిత్రము ౬

ఆంధ్రముద్రాక్షర విలేఖనయంత్రమందు క్రొత్తగ జేర్పవలసిన యంత్రభాగము

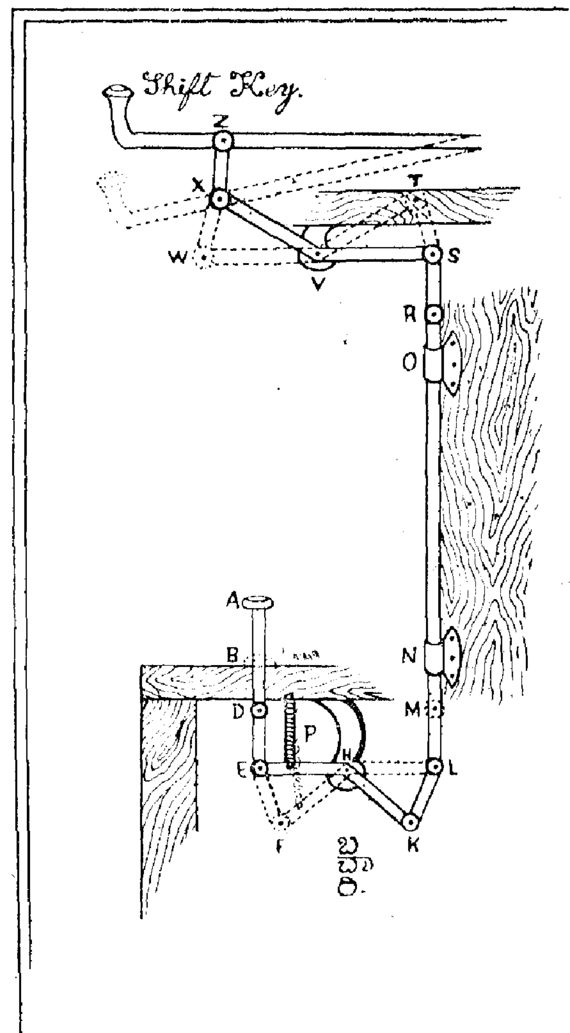
నాల్గవచిత్రమందు R అనుగుర్తుదగ్గరనే రిబ్బన్ పనిముట్టుయొక్క సంబంధము గలవని యింతకుముందు చెప్పబడినది. ఇప్పుడా R అనుగుర్తుక్రింద భాగమందు గల H అనుగీతవరకును నఱికి, ఆపైభాగమును దీసివేసి, D అనునక్షరములు గుర్తుగల పనిముట్టునకును, రిబ్బన్ పనిముట్టునకును గలసంబంధమును లేకుండజేయవలయును. తరువాత C అను ఇనుపకడ్డీకిని, కుంచికాఫలకమునకును మధ్య C అను ఇనుపకడ్డీవంటి పనిముట్టునే వేరొకదానిని జేర్పవలయును. (ఇదియే ఆరవపటమందు C 2 అనుపేరుగల పనిముట్టు.) దీనినిగూర్చియే ఆరవచిత్రమందు జూపబడినది. ఇందు A 2 అనురేకుపట్టాను నొక్కుటకు ప్రతికుంచికకును N 2 అనుపేరుగల మేకుండితీరవలయును. దానివల్లనే కుంచిక నొక్కబడినప్పటికిని (అనగా స్థిరకుంచికలుసైతము నొక్కబడినప్ప

టికిని అని యర్థము) A 2 లేకుపట్టా క్రిందకు నొక్కబడి, దానికి సందర్భానుసారముగ సంబంధించియున్న D 2 అను పేరుగల పనిముట్టు (A 2 నకును D 2 నకును ఎట్లు సంబంధము గలదో అయిదవ పటమునుబట్టి పాఠకులు గ్రహింతురు గాక) చలించి, R అను సంబంధముచేత రిబ్బన్‌పనిముట్టును కదలించి, ముద్రణమునకు రిబ్బన్ సహాయపడునట్లు చేయును. ఇంట్లేఆరవచిత్రమందుగల పనిముట్టు అయిదవచిత్రమందు జేయబడిన మార్పువల్ల గల్గిన చిక్కును దొలగించివేయగలదు.

చెప్ప మఱచితిని. ఆరవచిత్రమందు J అను గుర్తుగల కీలు కదలికగలది గాని, గట్టిగ బిగింపబడినది కాదు. ఇట్లే కీలు కదలికగలదిగ జేయుటకుగల కారణము, అయిదవచిత్రమును ఆరవచిత్రమును శ్రద్ధవహించి, సూక్ష్మదృష్టిచే బరిశీలించిన పక్షమున జక్కగ బోధపడ గలదు.

ముద్రాక్షరవిలేఖన మొనరించునపుడు మన మొకయెత్తుబల్ల (Stool) మీద కూర్చుండి, యెదుట మరొకయెత్తుబల్లమీద గాని, లేక, మేజాబల్ల (Table) మీద గాని ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్ర మిడికొనుట సహజమనుసంగతి యంద రెరింగినదియే. ఆవిధమున మనముందు వేరొకబల్ల నిడికొని, దానిమీద ముద్రాక్షర విలేఖనయంత్ర ముంచుకొనుటకంటె, ప్రత్యేక మొకయెత్తుబల్లమీద నాయంత్ర మమర్పబడియుండుట కంగీకరించిన పక్షమున పూర్వస్థలదర్శినియు, పరివర్తనకుంచికలు కుంచికా ఫలకమునుండి తొలగించుటకు వీలున్నది. అప్పుగిది నాయంత్ర మమర్పబడుబల్ల మూడుప్రక్కల చెక్కలచే మూయబడి నాలవవైపు (అనగా ముందరి భాగము) తెరవబడియుండవలెను. అం దమర్పబడవలసిన మొదటియంత్రభాగ మీప్రక్క పొందుపరచితిని జూడుడు. (చిత్రము ౭)

ఇందు A గురుతుగల గురుకుంచిక (Big Key) కాలియొక్క యడుగుభాగము (అరికాలుతో) క్రిందకు త్రొక్కబడుట కనువుగా జేయబడినది. ఈ A యను కుంచిక త్రొక్కబడి, క్రిందికి నొక్కబడినపుడు, దానిస్థానము B యను ప్రదేశమునకు మారగలదు. దాని ననుసరించి D యను కీలు E అను కీలుయొక్క స్థానమునకును, E అను కీలు F అను ప్రదేశమునకును మాఱగలవు. అందుచే E K యను వంకరశలాక (Curved Rod) H అనుచోట సీలచే వదులుగా బిగింపబడినది గాన, దాని E యను మొదటి మొన (End) F అను ప్రదేశమునకు, క్రిందికి నొక్కబడుటచే, దాని K యను రెండవ మొన L అనుకీలు యొక్క స్థానమునకు పైకెత్తబడును.

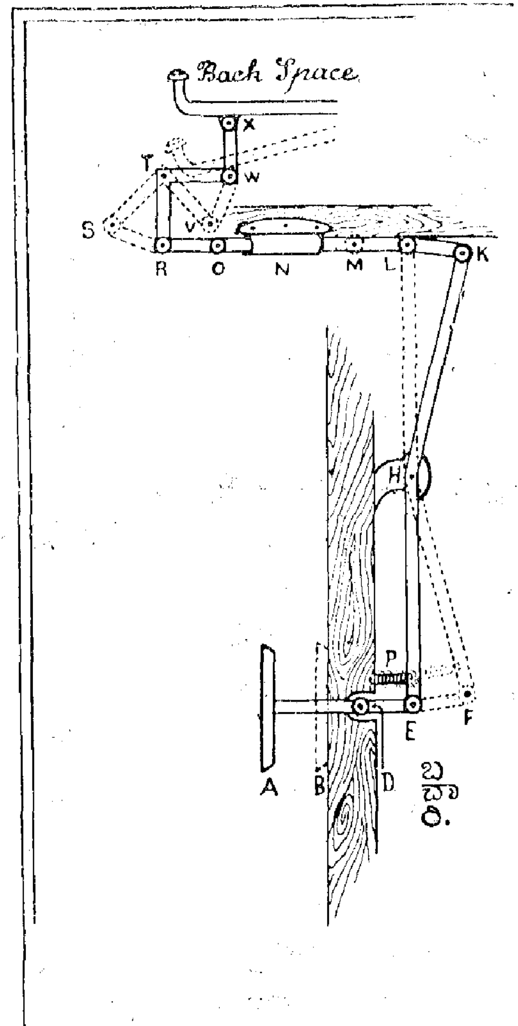
చిత్రము ౭

అపుడు K L అను లఘుశలాక (Short Rod) L M అను ప్రదేశమునకు, పైకి త్రోయబడుటచే, దాని ననుసరించియున్న L R అనుగురుశలాక (Long Rod) కూడ పైకి త్రోయబడి M S అను కీళ్ల మధ్యగల స్థానమాక్రమించును. అట్లాక్రమించునపు డాగురుశలాక ప్రక్కల కేమాత్రము తొలగిపోకుండు నట్లు N O

యను పేర్లుగల బందులు కాపాడగలవు. అంత నా RS అను లఘుశలాక ST యను ప్రదేశ మాక్రమించు కొనును. అపుడు SX అను వంకరశలాక V యనుచోట సీలచే వదులుగా బిగింపబడినది గాన దాని S అను మొదటి మొన T యను ప్రదేశమునకు పైకి త్రోయ బడుటచే, దాని X అను రెండవ మొన W అను ప్రదేశ మునకు క్రిందికి లాగబడును. అంత నా XZ అను లఘు శలాక XW అను ప్రదేశమునకు క్రిందికి లాగబడు టచే, దానితోపాటు దాని ననుసరించియున్న పరివర్తన కుంచికాశలాక (Rod of the Shift Key) క్రిందకు లాగబడి పరివర్తనకుంచిక క్రిందికి నొక్కబడినట్లు కాగలదు. అందువలన ముద్రాక్షరవిలేఖన మొన రించుతరి పరివర్తనకుంచిక చేతివ్రేలితో నొక్కి కాల విలంబన మొనర్చుకొని, విలేఖనావేగ మించుకైన కుంటువడునట్లు చేసికొన నవసర ముండదు. కాన నిటువంటియంత్రభాగముల రెంటి నమర్చుకొంటిమేని పరివర్తనకుంచికల రెంటికిని సాయపడగలవు. (చి. ౨).

ఇక నాబల్లయం దమర్పబడవలసిన రెండవ యంత్రభాగమున కీప్రక్క చిత్రమును జూడుడు.

ఇందలి A గురుతుగల గురుకుంచిక కుడిమోకాలి పైని తొడయొక్క కుడిప్రక్కయందలి భాగముతో కుడిప్రక్కకు త్రోయబడుట కనువుగా జేయబడినది. ఈ A యను గురుకుంచిక కుడిప్రక్కకు త్రోయబడినపుడు, దానిస్థానము B యను ప్రదేశమునకు మారగలదు. దానిననుసరించి, D యను కీలు E యనుకీలుయొక్క స్థానమునకును, E యనుకీలు F అను ప్రదేశ మునకును మారగలవు. అందుచే, EK యను వంకరగురు శలాక (Big Curved Rod) H అనుచోట సీలచే వదులుగా బిగింపబడినది గాన, దాని E యను మొదటి మొన F అనుప్రదేశమునకు, కుడిప్రక్కకు త్రోయబ డుటచే, దాని K యను రెండవమొన L అను కీలుయొ క్క స్థానమునకు, ఎడమప్రక్కకు త్రోయబడును. అపుడు KL అను లఘుశలాక LMX అనుప్రదేశమునకు, ఎడమప్రక్కకు త్రోయబడుటచే, దాని ననుసరించియున్న LO యను గురుశలాక కూడ కుడిప్రక్కకు త్రోయబడి MR అనుకీళ్ల మధ్యగల స్థాన మాక్రమించును. అట్లా క్రమించునపుడాగురుశలాక ప్రక్కలకు గాని క్రిందికి గాని తొలగిపోకుండునట్లు N అను పేరుగల బందు కాపా డగలదు. అంత నా OR అనులఘుశలాక RS అనుప్రదేశ మాక్రమించుకొనును. అపుడు, RW అను సమకోణ శలాక (Right-angled Rod) T యనుచోట సీలచే వదులుగా బిగింపబడినది. కాన దాని R అను మొదటిమొన

చిత్రము ౨

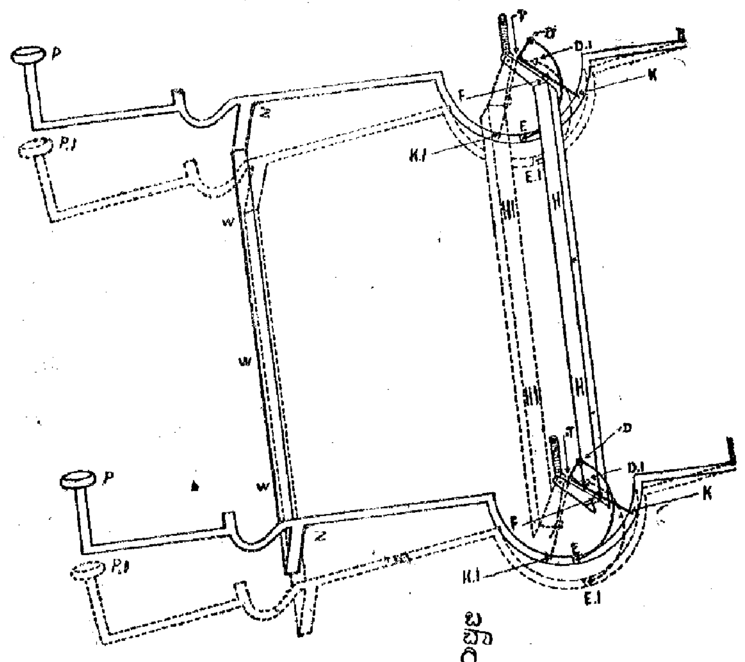
S అను ప్రదేశమునకు, కుడిప్రక్క కించుక పైకి త్రో యబడుటచే, దాని W అను రెండవమొన V యనుప్రదే శమునకు క్రిందికి లాగబడును. అంత నా WX అను లఘుశలాక VW అను ప్రదేశమునకు, క్రిందికి లాగబడుటచే, దానితోపాటు దాని ననుసరించియున్న పూర్వస్థలదర్శినీకుంచికాశలాక (Rod of the Back Space Key) క్రిందకు లాగబడి, పూర్వస్థలదర్శినీ

కుంచిక (Back Space Key) క్రిందికి నొక్కబడి నట్లు కాగలదు. ఇందువల్ల విలేఖన మొనర్చునప్పు డవసరమునుబట్టి పూర్వస్థలదర్శినీకుంచికను హస్తాంగుళితో నొక్కి, కాలవిలంబన మొనర్చుకొని, విలేఖనావేగ మించుకైన కుంటుపడునట్లు చేసికొన నగత్య ముండదు. అంతియే గాక తదితర ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రకుంచికా ఫలకములలోని పూర్వస్థలదర్శినులవలె త్వరలో జెడి పోకుండున ట్లీయంత్రభాగమును జేర్చిన పూర్వస్థలదర్శిని నించుక బలముగా నిర్మించుకొనుట కవకాశ మున్నది.

ఇందలి ౭, ౮ చిత్రములందు P అను అక్షరము గుర్తువేయబడిన స్థలమున గల తీగచుట్ట లెందులకావిధముగ బిగింపబడినదో, దాని యుపయోగ మేమియో పాఠకులే గ్రహించుకొందురు గాక.

మనభాషయందు ఖ, ఘ, ఛ, ఝ, ట, ణ, బ, ఋ, ల యను నీ యక్షరముల కకారసంకేతమగు తలకట్టు నిడు ఆచారము లేకున్నను, దక్కిన స్వరసంకేతముల నిడునాచార మున్నందున నీ తొమ్మిదక్షరములను, యకారమును సమకూర్చుకొనుటకుగా ననుస్వార - కొమ్మును ప్రత్యేక చిహ్నము ' ం 'నకు తలకట్టును, కొమ్మును జేర్పవలసిన యవసర మున్నందున అనుస్వార-కొమ్మును ప్రత్యేకస్థిరకుంచికలందు జేర్చియుంటిని. అందుచే స్వర సంజ్ఞజేర్పని ఖ, ఘ, ఛ, ఝ, ట, ణ, బ, ఋ, ల యనువానిలోనే యక్షరమునైన గాని, లేక మన భాషా సంప్రదాయము ననుసరించి ఇకారస్వరసంకేత మగు గుడిని జేర్పని "యి" యను నక్షరమునైన గాని, వాక్యమధ్యభాగమందు ముద్రింపవలసివచ్చినచో నాయక్షరమును ముద్రించిన పిమ్మట వ్యవధానశలాక (Space-bar) నొకసారి నొక్కవలసియుండును. అట్లా వ్యవధానశలాక నొకసారి నొక్కనిపక్షమున నాయక్షరమునకు ప్రక్క ముద్రింపబడు అక్షరమా మొదట ముద్రింపబడిన ఆ యక్షరముమీదనే ముద్రితమై విలేఖనము వికారమగును.

అటు లావ్యవధానశలాక నొక్కునప్పుడించుక కాలము వృథావ్యయమగునని తలంచి, యా కొద్దిపాటి కాలము కూడ వృథావ్యయము కాకుండునట్లు పై జెప్పబడినయక్షరములు గల స్థిరకుంచికలు సైత మవసరమున్నప్పు డస్థిరకుంచికలవలె పనిచేయ గల్గుట కొకవిధమైన యంత్రభాగమును జేర్చియుంటిని. ఈయంత్రభాగము నంతను సులభముగాను, విపులముగాను దెలిసికొనుటకు వీలగున ట్లీయంత్రభాగమును రెండువిభాగములుగ జేసి, రెండుచిత్రములందు ప్రదర్శించియున్నాడను. అందలి ప్రథమచిత్ర (చి. ౯) మీ క్రింద పొందుపరచితిని చూడుడు.

బొ

చిత్రము ౯

ఈతొమ్మిదవచిత్రమును గమనింపుడు. ఇందు P యను పేరుగల కుంచికలు (Keys) రెండు గలవు. ఈరెండుకుంచికలయొక్క శలాకలకును నడుమ W అను పేరుగల గురుశలాక ఒకటి గలదు. ఈగురుశలాకయొక్క Z అను పేరుగల కొస లాకుంచికాశలాకల కతుకబడియుండుటచే, ఈకుంచికలరెండింటిలో దేనినినొక్కినప్పటికిని రెండవది సైతము నొక్కబడినట్లే కాగలదు. అందుచేత నీరెండుకుంచికలలో దేనిని నొక్కినప్పటికిని ఫలితముమాత్ర మొక్కటియె యగును. ఇది చూచువారికి కుంచికాఫలకమందలి పరివర్తనకుంచికలు జ్ఞప్తికి రాక మానవు. కాని యా పరివర్తనకుంచికలు చేయు

పని వేరు. ఈ నూతనకుంచికలు చేయుపని వేరు. అందుచే ముద్రాక్షరవిలేఖన మొనరించువార లీ నూతనకుంచికలను పొరబడక సులభముగా గుర్తించుటకుగాను వీనికి జరుపుకుంచికలని (Pass Keys) పేరిడియున్నాను.

ఇందలి P యనుపేరుగల కుంచికల రెంటిలో నే దైన నొకదానిని క్రిందికి నొక్కినప్పుడు, దానిస్థానము P 1 అనుప్రదేశమునకు మారగలదు. అంత నాకుంచికయొక్క శలాక ననుసరించియున్న D E యను వంకర శలాక D 1, E 1 అను చోటునకు మారగలదు. అప్పుడావంకరశలాకకు సంబంధించియున్న D K యను సమకోణశలాక T యనుచోట సీలచే వదులుగా బిగింపబడి యుండుటచే D 1, K1 అను ప్రదేశమునకు మారగలదు.

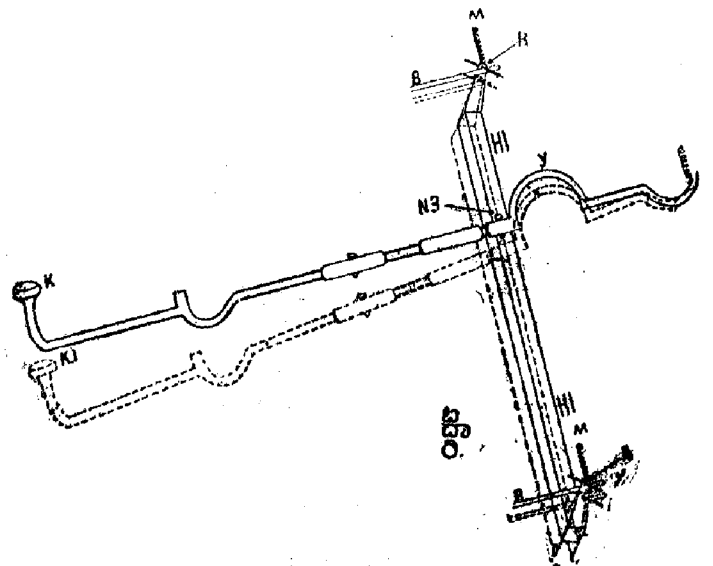
ఇందలి H అను నక్షరములు గుర్తువేయబడిన రేకుపట్టాయొక్క F అను పేరుగల మూలలవద్ద చిన్న యుంగరము లతుకబడి, వానిరంధ్రములగుండా D K యను సమకోణ శలాకలయొక్క నిడివిగల భాగములు వదులుగా దూర్చబడి సంబంధము కల్పింపబడి యుండుటచే D K యను సమకోణ శలాకలస్థానము D 1, K 1 అనుప్రదేశమునకు మారినప్పుడు, వాని ననుసరించి H అను పేరుగల రేకుపట్టా H 1 అను నక్షరములు గుర్తువేయబడినచోటునకు (అనగా పదియవచిత్రములోని యంత్ర భాగమందలి యక్షరకుంచికాశలాక కమర్చబడిన N 3 అను పేరుగల చిన్నిమేకుయొక్క యడుగుభాగమునకు సూటిగా నుండునట్లు) మారగలదు.

ఇప్పు డిక పదియవ చిత్రమును గమనింపుడు.

ఈ పటమందలి K యను నక్షరకుంచికను నొక్కినప్పుడు, దానిస్థానము K 1 అనుచోటునకు మారగలదు. అప్పుడా కుంచికాశలాకకుగల N 3 అను చిన్నిమేకుయొక్క యడుగుభాగము H 1 అను పేరుగల రేకుపట్టాను క్రిందికి నొక్కివేయును. అంత నారేకు పట్టాయొక్క R అను పేరుగల కొసలవద్ద అడ్డముగా బిగింపబడిన లఘుశలాకలు క్రిందికి లాగబడుటచే, వానిక్రింద నమర్చబడిన B యను పేరు గల శలాకలుకూడ క్రిందికి నొక్కబడును. అయిదవ చిత్రములోని యంత్రభాగమందలి C యను ఇనుపకడ్డీయొక్క B యను పేరుగల కొసల పొడుగించియే ఈ B యనుశలాక లేర్పాటుచేయబడియుండుటచేత, ఈB యను శలాకలు క్రిందికి నొక్కబడినప్పుడు, వాని ననుసరించి యా C యను ఇనుపకడ్డీ కొంచెము త్రిప్పబడి, దానికంటి D యను నక్షరములు గుర్తువేయబడియున్న పనిముట్టు క్రిందకు వంగి, తన నోటితో పట్టియుంచిన W అను తీగను క్రిందకు లాగి, ఒకస్థలమును గల్గజేసి ప్రక్క ముద్రింపబడబోవు నక్షరమునకు తావొసంగును.

మన యంత్రముయొక్క యడుగుభాగమందలిచట్టము (Frame) న కిరుప్రక్కల లోపలిభాగములయందు నిట్టనిలువుగా గాళ్లనేర్పరచి, వానిలో నిందు R అను నక్షరములు గుర్తు వేయబడినచోటులంగల లఘుశలాకల యొక్క వెలుపలిభాగముల నించుక వదులుగ దూర్చియుంచినచో, H లేక H 1 అనురేకుపట్టా కదలునప్పుడు తన స్థానమునుండి ప్రక్కలకు తొలగిపోకుండునట్లు కాపాడబడగలదు.

అచ్చటనే చట్టముయొక్క పైయంచుల క్రిందలి M అను నక్షరములు గుర్తువేయబడిన తీగచుట్టల

చిత్రము ౧౦

పైభాగములు గట్టిగ బిగించి యుంచిన పక్షమున H 1 అను రేకుపట్టా క్రిందికి నొక్కబడినప్పుడవి సాగుచు, తక్కినసమయములందా రేకుపట్టాను పైకి లాగిపట్టియుంచుచు సహాయపడగలవు.

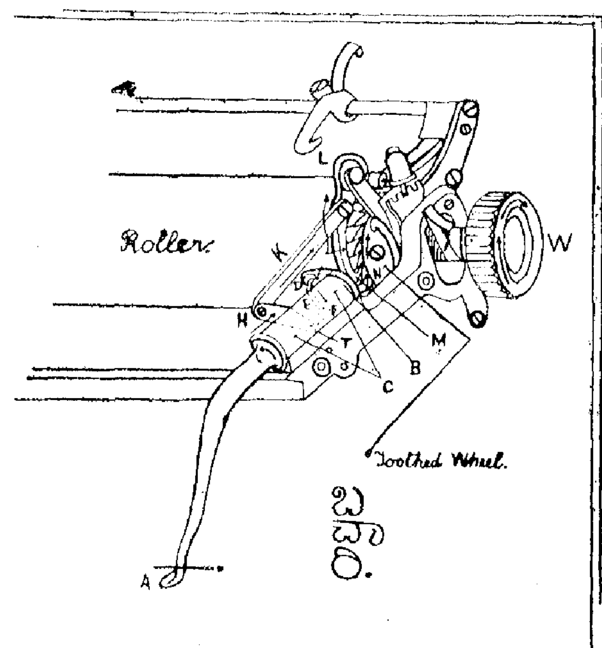
ఈచిత్రమందలి యాక్షరకుంచికాశలాక Y యను నక్షరము గుర్తువేయబడినచోట నెవ్విధమున పైకి వంచబడియున్నదో యట్లే యీయంత్రమందలి యక్షరకుంచికాశలాక లన్నియు నావిధముననే పైకి వంచియుంచబడినచో, యక్షరకుంచికలు క్రిందికి నొక్కబడినప్పుడు, వానిశలాకలు, తొమ్మిదవపటమందలి H అనుపేరుగల రేకుపట్టాకు తగలకయుండగలవు. మరియు నాంధ్ర కుంచికాశలాకలపొడవు నించుక పెంచుట మంచిది. ఇందుమూలమున గల్గు లాభములను పాఠకులే గ్రహించుకొందురుగాత అని నేనిచట వేరొక్కనుట మాన్పితిని.

ఈవ్యాసమున స్థలాంతరమందు వర్ణింపబడిన యెత్తుబల్ల (Stool) యొక్క కుడిప్రక్కయందు పూర్వస్థలవర్ణనికి సంబంధించిన యంత్రభాగము (ఎనిమిదవ చిత్రములోని యంత్రభాగము) వంటిదాని నింకొకటి యెడమ ప్రక్కకూడ సమకూర్చుకొని, ఆయంత్ర భాగమునకును, ఇంవలి జరుపుకుంచికల (Pass Keys) కును సంబంధ మేర్పర్చుకొన్నచో నీజరుపుకుంచికలను కూడ నవసరమైనతరి హస్తాంగుళితో నొక్క ప్రయాసపడ నవసరము లేక, యెడమ మోకాలిపైని తొడయొక్క యెడమప్రక్కయందలి భాగముతో నాయంత్ర భాగమందలి గురుకుంచికను ఎడమప్రక్కకు త్రోసిపట్టిన సరిపోవగలము.

ఇక నీప్రక్క పొందుపరచిన పదునొకండవ చిత్రమును జూడుడు.

ముద్రాక్షర విలేఖన యంత్రమున కుడిప్రక్క పూర్వభాగమున గలయంత్రభాగ మీపదునొకండవచిత్రమందు జూపబడినది. మన మీయంత్రభాగము నుపయోగించినపు డిందలి శలాకల సంచలనమును, ఇంతకుముందు జూపబడిన చిత్రములందువలె బింద్వాకారపురేఖల నిడి చూపుటకు వీలులేనందున, బాణపుగుర్తుల మూలమున జూపియున్నాడను. బాణముయొక్క మొన యేవైపునకు దిరిగి యుండునో యచ్చటిశలాక యావైపునకు కదులునని యెరుంగునది.

ఈచిత్రములోని యంత్రభాగమందలి A, B యను పేరుగల యినుపకడ్డీయొక్క A యనుకొసను కుడిచేతితో కుడివైపునకు త్రోసినయెడల, దానియొక్క రెండవ C యనుగొట్టమున వదులుగా బిగింపబడియుండుటచే ఇంచుక తిరిగి, దానియొక్క B యను రెండవ కొనకు గట్టిగ బిగింపబడిన D యను లఘుశలాక యించుక క్రిందికి వంగి, తన్ననుసరించియున్న E యను లఘుశలాకను క్రిందికి నొక్కివేయును. దానితరువాత గల F, H యను సమకోణశలాక T యను చోట సీలచే వదులుగా బిగింపబడియుండుటచే, దాని F అను మొన E యను లఘుశలాకచే క్రిందికి నొక్కబడినప్పుడు, దాని H యను రెండవమొన యించుక ముందునకు—అనగా స్తంభిక వైపునకు, త్రోయబడును. దాని ననుసరించియున్న K యను శలాకకూడ ఇంచుకముందునకు త్రోయబడును. అపుడు L, M అను వంకరశలాక మొదట ఇంచుక ముందునకు త్రోయబడి యటుపిమ్మట ఇంచుక పైకి త్రోయబడును. అటు లావంకర శలాక మొదట ముందునకు

చిత్రము ౧౧

త్రోయబడినప్పుడు, దానికి M అను కొనవద్ద గల కోర పన్ను, స్తంభికయొక్క N అను పేరు గల పళ్లమధ్యకు జేరి, యటుపిమ్మట L, M శలాక యించుక పైకి త్రోయబడినప్పుడు తనతోపా టా పళ్లచక్రమును, దానికి సంబంధించియున్న స్తంభికనుగూడ నొక్కసారిగా పైకి లాగును—అనగా స్తంభికను నించుక త్రిప్పి ముద్రాక్షరవిలేఖనమం దక్షరపంక్తుల గూర్చుకొనుట యందు సహాయపడుచున్నది. ఇందు మనము గ్రహింపవలసిన విషయ మొండు గలదు. అదేదన, స్తంభికకు చివర భాగమందు గట్టిగ బిగింపబడిన యా పళ్లచక్రము యొక్క పళ్లను గురించినవిషయమే.

ఇందలి స్తంభికకు చివరభాగమందు గల పళ్లచక్రమును ముందునకు ద్రిప్పి, యందలిపళ్లలో నొక పల్లుయొక్క స్థానమును దానిపై భాగమందుగల పల్లుయొక్క స్థానమునకు జేర్చినప్పుడు, మనము ముద్రించిన యక్షరపంక్తి పైకి జరిగి, దానిక్రింద వేరొక యక్షరపంక్తి ముద్రించుటకు తావొసంగును—అనగా మొదట ముద్రించిన యక్షరముక్రింద మరొకయక్షరమును ముద్రించుటకు తావొసంగుచున్నదని యర్థము. కాన దానిని బట్టి పార్ష్ణి, పార్ష్ణిత్ర, పార్ష్ణిగ్రాహుడు, శార్ఙ్గి, శార్ఙ్గము, దుర్జ్ఞేయము మొదలగుపదములలోని సంశ్లిష్ట వర్ణములందలి సంయుక్తాక్షరంబులు దొంతికుండలవలె చేర్చబడిన ట్లున్నను, వానిని సైతము మన యాంధ్ర ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రమందు ముద్రింప వీలున్నదని చెప్ప సాహసించుచున్నాడను.

ముద్రాక్షరవిలేఖనమందు ముద్రింప మచ్చునకు "శార్ఙ్గి" యనుపదమును దీసికొనుడు. ఇందు "ర్ఙ్గి" యను సంశ్లిష్టవర్ణ మందలి సంయుక్తాక్షరములు దొంతికుండలవలె చేర్చబడియున్నవి చూడుడు. ఈ "శార్ఙ్గి" యను పదమును ముద్రించునపుడు, ద్వితీయ కుంచికాఫలకమందలి మూడవవరుసలోని రెండవకుంచికను పరివర్తన కుంచిక సహాయమున నొక్కినయెడల, అందలి రెండవ యక్షరమగు "శ" శకారము ముద్రితమగును. ఈ శకారముగల కుంచిక స్థిరకుంచిక గాన వాహన మల్లె కదలక నిల్చియుండును. తర్వాత నామూడవవరుసలోనిదియేయగు నేడవకుంచికను పరివర్తనకుంచికసాయమున నొక్కిన పక్షమున, అందలిమూడవసంకేతమగు "ా" దీర్ఘము "శ" శకారముపైన ముద్రితమగును. ఈదీర్ఘముగల కుంచిక అస్థిరకుంచిక గాన వాహన మించుక యెడమ ప్రక్కకు కదలి, యిప్పటికి ముద్రింపబడిన "శా" యను నక్షరమునకు ప్రక్క ముద్రింపబడబోవు నక్షరమునకు తావొసంగును.

ఇప్పు డిక నామూడవవరుసలోనిదియేయగు ఎనిమిదవకుంచికను నొక్కి, యందలిమొదటియక్షరమగు "ం" లఘురేఫమును ముద్రించుము. ఈలఘురేఫము గల కుంచిక స్థిరకుంచిక గాన వాహన మల్లె కదలక నిల్చియుండగలదు. తర్వాత మొదటివరుసలోని పదియవ కుంచికను నొక్కి, యందలి మొదటిసంజ్ఞయగు "ఙ" యను వర్ణచిహ్నమును లఘురేఫముక్రింద ముద్రించుము. ఈ "ఙ" యను వర్ణచిహ్నముగల కుంచిక స్థిరకుంచికయే గాన వాహన మల్లె కదలక నిల్చియుండగలదు. ఈ పట్టున "గ" యొత్తును ముద్రించినచో నయ్యది "ఙ" యొత్తుక్రింద ముద్రింపబడక, నా "ఙ" యొత్తుమీదనే ముద్రింపబడగలదు. కాన నీ "గ" యొత్తును ముద్రించుటకు ముందు, పదునొకండవచిత్రమందలి యంత్రభాగమందుగల స్తంభికయొక్క చివరభాగమున బిగింపబడిన W యనురబ్బరుచక్రము కుడిచేత బట్టి, దానిపై జూపబడిన బాణపుగుర్తు ననుసరించి యించుక పైకి త్రిప్పి, ఆ స్తంభికకు గల పళ్లచక్రమందలి పళ్లలో నొకపంటియొక్క స్థానము దానిపైభాగమందు గల పంటియొక్క స్థానమునకు జేర్చి, యిప్పటికి ముద్రించిన "శార్ఙ" యనునక్షరములు గలపంక్తి పైకి జరుగునట్లు చేసి తదుపరి కుంచికాఫలకమందలి నాల్గవవరుసలోని యారవ కుంచికను పరివర్తనకుంచికసాయమున నొక్కి, యందలి మూడవచిహ్నమగు "గ" గకారపు ఒత్తును "ఙ" యొత్తుక్రింద ముద్రించుము. ఈ "గ" యొత్తుగల కుంచికకూడ స్థిరకుంచికయే గాన వాహనమల్లె కదలక నిల్చియుండును. తర్వాత, నింతకుముందా W యను

రబ్బరుచక్రమును బట్టి పైకి త్రిప్పిన ఆ స్తంభిక మరల నిప్పుడు క్రిందకు త్రిప్పి, వెనుకటిస్థానమలంకరించునట్లు చేయుము. ఇప్పుడు, మూడవ వరుసలోని యేడవకుంచికను నొక్కి, యందలి మొదటి చిహ్నమగు "ి" గుడి నాలఘురేఫముపై ముద్రింపుము. అంత నా "శాస్త్రి" యనుపదముద్రణము పూర్తికాగలదు. ఇటువంటి తదితర పదములగూడ దీనిగముగనే ముద్రించుకొనవచ్చును. అంతియే కాక యింతకన్న నెక్కుడొత్తుల గల్గి, యెంతెత్తున కుండలదొంతరవలె చేర్చియున్నప్పటికిని ఈపద్ధతి ననుసరించియే ముద్రించుకొనవచ్చునని యెరుంగునది. కాన వలపలిగిలుక నుపయోగించి, యిట్టిపదములందలి సంశ్లిష్ట వర్ణములలోని సంయుక్తాక్షరములసంఖ్య తగ్గించుకొనవలసినయావసర ముండదు.

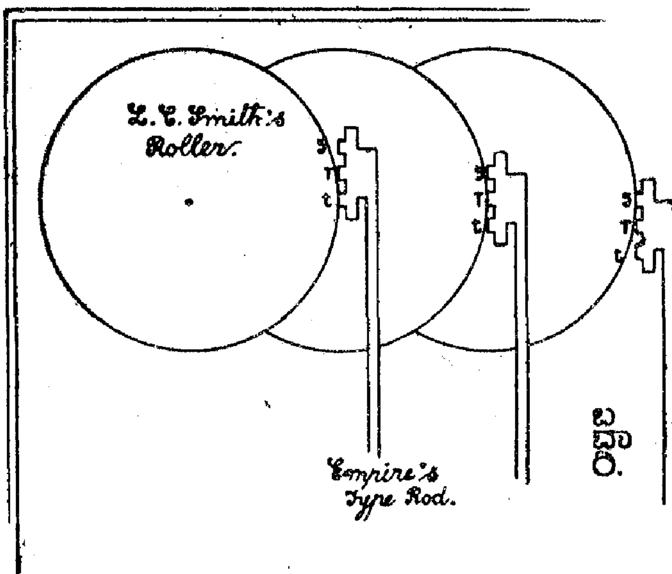
ప్రస్తుతము మనభాషయందు వలపలిగిలుకయొక్క యుపయోగము చాలభాగము తగ్గిపోవుటకుగల కారణమీ వలపలిగిలుక నుపయోగించిన పదములయుచ్చారణ సులభగ్రాహ్యము గాకపోవుటయే యని నా యభిప్రాయము. ఇందులకు తార్కాణముగ నేను గళాశాలయందు విద్యార్థిగా నున్నకాలమున నైతము నాసహాధ్యాయులలో గొందరీవలపలిగిలుక నుపయోగింపబడిన పదములయొక్క యుచ్చారణ దెలియకుండినను దెలిసినట్లు నటించుటయు, మరికొందరా పదములమాత్రము లోలోన జదువుకొనుటయు, వేరొకకొందరు తమమిత్రులలో జక్కగ దెలిసినవారి నడిగి తెలిసికొనుచుండుటయు మొదలగు బాధల పాలగుట నే జూచియున్నాడను. ఇటువంటివారి బాధల దొలగించుటకైన నిటువంటి పదములందలి సంశ్లిష్ట వర్ణములలోని సంయుక్తాక్షరములు దొంతికుండలపగిది చేర్పబడియున్నప్పటికిని వాని నవ్విధముననే ముద్రించుట చాల ఉపయుక్తమని నా యభిప్రాయము.

ప్రస్తుతము మన హిందూదేశమం దధిక ప్రచారముగల వివిధ ముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రముల స్తంభికలన్నియు, నించుమించుగ నొకేవిధమగు సామాన్యమైన లావు గల్గి, ఊర్ధ్వాధోభాగములయం దక్షర సంకేతంబు లేవియు జేర్పబడని యాంగ్లాక్షరములవంటి యక్షరముల ముద్రించుటకుమాత్ర మనువుగా నిర్మింపబడినను, సంశ్లిష్టవర్ణభూయిష్ఠంబగు మన యాంధ్రభాషాక్షరములగూడ వానివలననే ముద్రించుకొనవచ్చును. కాని యక్షరపరిమాణముమాత్ర మమితముగ తగ్గవలసియుండును. అట్లక్షరపరిమాణము తగ్గించినచో గల్గు చిక్కుల చాలభాగము పాఠకు లెఱింగియే యుందురు గాన నిచ్చట దెలుప బనిలేదు. కనుక నీ సామాన్యస్తంభికలకంటె నుత్తమమైన స్తంభిక వేరొకటి యల్. సి. స్మిత్తు (L. C. Smith) గారి యాంగ్లముద్రాక్షరవిలేఖన యంత్రమందు గలదు. అయ్యది లేబిల్ గాథిక్ టైప్ (Label Gothic Type) అనునామధేయమున, ౧౭ వ ముద్రాక్షరశైలి (Type Style No. 17) యందలి, దాదాపు ౬౪ మిల్లీమీటర్లయెత్తుగల యాంగ్లాక్షరముల ముద్రించుటకుగాను నిర్మింపబడినది గాన, దానిపైన మన యాంధ్రాక్షరముల ముద్రించుకొన్నపక్షమున సంశ్లిష్టవర్ణములు ౬౪ మిల్లీమీటర్లయెత్తు గల్గి ముద్రింపబడును. అందుచేత నాంధ్రముద్రాక్షరవిలేఖనమందలియక్షరములిచ్చట బ్రాకెట్లనుధ్య జూపబడిన (అర్థము, ఖద్దరు) ఆంధ్రముద్రాక్షరములపగిది నుండగలవు. కావున యల్. సి. స్మిత్తు (L. C. Smith) గారి ౧౭ వ ముద్రాక్షరశైలి (Type Style No. 17) యందలి యాంగ్లాక్షరముల ముద్రించుటకు నిర్మింపబడిన యా స్తంభికను మనయాంధ్రముద్రాక్షరవిలేఖనయంత్రమందు సమకూర్చుకొనవలెయును.

అట్లు సమకూర్చుకొనునప్పుడు, ఆ స్తంభికయొక్క పళ్లచక్రమందలి పళ్లు పెద్దవిగ నుండి చాల వెడల్పగు పంక్తిస్థలముల (Line Spaces) నిచ్చి, దొంతికుండలవలె చేర్చబడిన సంయుక్తాక్షరములుగల సంశ్లిష్టవర్ణముల ముద్రించుకొనుటకు వీలు గల్గనీయదు గాన ఆపళ్లచక్రమును దొలగించి, దానిస్థానమున, నీ పేరాకు పైగల పేరాయం దొకచో పొందుపరచిన యాంధ్రముద్రాక్షరములం దక్షరసంకేతము లేవియు జేర్పబడనియక్షర మెంతయెత్తు గలిగియుండునో యంత వెడల్పు గలపంక్తిస్థలముల నిచ్చుట కనువగు పళ్లుగల

వేరొక పళ్లచక్రమును సమకూర్చుకొనుట చాల అవసరమైన సంగతియని యెరుంగునది.

ఎంపైర్ (Empire) యంత్రములోని కుంచికాఫలకమందలి కుంచికలలో నొక్కొక్కదాని కేవిధముగ మూడుసంజ్ఞలు గూర్చబడియున్నవో, యవ్విధంబుననే మన యాంధ్ర కుంచికాఫలకమందలి కుంచికలలో గూడ నొక్కొక్క దానికి మూడుసంజ్ఞలు కూర్చబడియున్నవి. అందుచేత మనయాంధ్రముద్రాక్షరశలాకల (Type Rods) ను ఎంపైర్ యంత్రములోని యాంగ్ల ముద్రాక్షరశలాకల ననుసరించి నిర్మించుకొనజూచుట సహజము. ఆవిధమున నిర్మించుకొనినచో మన మొకచిక్కునకు లోనగుదుమని నా నమ్మకము. ఆచిక్కును విపులముగ నెరుంగుటకై క్రింది చిత్రమును (చి. ౧౨) జూడుడు.

చిత్రము ౧౨

మనయంత్రమున, యల్. సి. స్మిత్తుగారియంత్రములోని లావైన స్తంభికను సమకూర్చుకొంటిమి గాన, దానిపైన ఎంపైర్ యంత్రమందలి యక్షరశలాక సాయమున నందుగల "t, T, 5" అను నక్షరముల ముద్రించునప్పుడు గల్గు చిక్కు నుదాహరణపూర్వకముగ నీపం క్రిందవ చిత్రమందు ప్రదర్శించియున్నాడను. అందలి t యను నక్షరమును ముద్రించునపుడు దానికి పైగల T యను ముద్రయు, T యను నక్షరమును ముద్రించునపుడు దానికి పైనను క్రిందను గల 5, t యను ముద్రలును, 5 యనుసంఖ్యనుముద్రించునపుడు దానికి క్రిందగల T యను ముద్రయు స్తంభికను నిండుక దాకి ముద్రితమగును గాన విలేఖనము వికారమును జెందును. కనుక నిందలి t, T యను ముద్రలకు నడుమగల స్థలము (Space) ను, T 5 అను ముద్రలకు నడుమ గల స్థలము నించుక పెంచి పొడుగించి, యటుపిమ్మట మన యాంధ్రముద్రల సమకూర్చుకొన్నచో నీచిక్కు తొలగిపోగలదు.

ఈ వ్యాసమున వర్ణింపబడిన నూతన యంత్రభాగములను, దత్పూర్వమున గల యంత్రభాగములందలి మార్పులను, ౧౦-వ రెమింగ్టన్ (Remington No. 10) యంత్రమును సమకూర్చుకొనుట చాల సమంజసము.

ఇందు జర్చింపబడిన ముద్రాక్షరవిలేఖనమునుగూర్చి యింతకన్న విపులముగ విశదీకరింపబడవలసివచ్చుచో ఆంధ్రముద్రాక్షరవిలేఖనసంబంధమగు "పఠనీయగ్రంథము (Text-book) వ్రాయునంతటిభాగ్యము మన యాంధ్రభాష కబ్బినప్పు డాలోచించుకొనవచ్చును.

క్రిందటినవంబరు "భారతి" యందు ప్రచురింపబడిన మ-రా-రా-శ్రీ, యమ్. యస్. వెంకయ్యగారి "తెలుగుముద్రాక్షరవిలేఖన" మను వ్యాసము నిందు ప్రత్యేకించి విమర్శించియుండలేదు. కాన నీవ్యాసమందలి విషయములబట్టి యావ్యాసవిమర్శనము నిర్ణయించుకొనుటకు పాఠకమహాశయులే ప్రార్థితులు.

[సర్వస్వామ్యములు వ్యాసకర్తవి.]

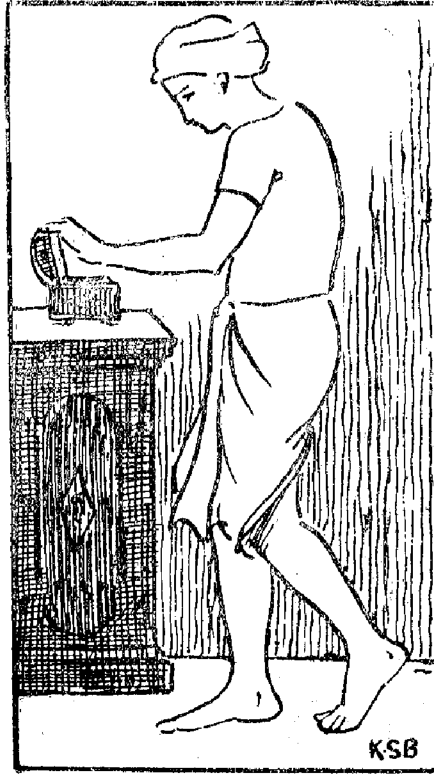
ప్రాచీన చిత్రములు

౧. గణపతి

౧. ఉమామహేశ్వరులు

దస్యుఁడు–సదస్యుఁడు "సద్వాదం డంతయుఁజూపి చెప్ప" కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

త్రోలఁగుం డొత్తిగిలుండు ప్రక్కగను బోదు రాజమార్గంబునం
దెలుపన్లే దనఁబోకుఁ డేను వరదా థిమ్మండ లెండో జనుల్
ఫల మే మున్నది మిమ్ము రాచికొని పోవ న్నాకు ము న్నెట్టిచేఁ
తలు చేయంగను గల్గెనో గదరె యీదౌర్భాగ్యజన్మం బిటన్.

చెప్పకున్న నెఱుఁగఁ జేయు నాయాకార-మాత్మవృత్తి మెల్ల సజ్జనుఁడను గృ
పావిహీనుఁడను శవంబులఁ దినియెడు-వాఁడఁ బచ్చిదొంగఁ బాసరతుఁడ.

ఎంత చెడినఁగాని పంతంబు తప్పను-దెచ్చికొన్నయప్పు దీర్చివైతు
దొంగవుగదర యప్పుతోఁ బని యేమన-వలదు పాపధనము నిలువ దింట.

కల రందం దతి గోప్యరీతి నడుగంగా నప్పు మా కిచ్చువా
ర లణాచొప్పున వారవృద్ధికిని స్వల్పం బైన-నెచ్చైనచో
నలవడ్డంతటిలో సగంబు రథయాత్రారంభ కాలంబులం
దులఁ దీర్ప న్గడువు ప్రచించుకొని పద్దుల్ వ్రాసియే తెచ్చెదన్.

గడుసుఁదనపుమాటగా వ్రాసికొందుము-గడువులందుఁ దీర్ఘకాలములను
నాఁడునాఁటఁ దీర్థమాడవచ్చినవారి-మూటముల్లె దొరకు మ్రుచ్చిమికిని.

తెలియఁ గోటిపల్లితీర్థంబునకుఁ గొంత-యనిన నపుడు దొంగతనము చేసి
సంగ్రహించి తెచ్చి సగ మిచ్చెద నటన్న-మాటయిల్లె గోప్యమార్గగతులు.

నిలువనుమాట సున్న, చెయినిండఁగ డబ్బు గనంబడుంగదా
వలువలు రూకలున్ దొరకు వచ్చిన దంతయు నాకె కాదె య
న్బలిమిని నన్నొకానొకసివంగి వరించెను దానికన్నులన్
దల మయి మత్తు నిర్భయతఁ దాఁ జరియించును వాడవాడలన్.

నిముసం బింటను గూరుచుండ దెపుడో నే నింట లేనప్డు పో
యె మగం డింటికి వచ్చునన్నతలఁ పొక్కింతైన లేకుండఁగా
భ్రమియించుం బనిమాలి తొత్తు వెదక న్రాదెందు గ్రామాటనం
బమరం జేయుచునుండెఁ గొంచెమును జౌర్యం బేల తా నేర్వదో!

కలరే గాదె మగండునున్నగువ యేకంబౌచు నందందు వై
ద్యులు, తా స్త్రీలను జేరి ముచ్చిలఁగ రాదో నాకుఁ జేయూఁతగ,
న్వలదో దేవుఁడ యంటిపెట్టుకొని యింటం బండము గిన్నెలో
పల నేవచ్చిన వేళకుం బడఁగ వైవం గష్ట మాచుండెఁగా.

ముష్టిచెడిపె యెందుఁబోయి ముచ్చటలాడు-చున్నదొక్కొ- సంఘమన్న బులుపు
పదుగురున్న చోటఁబడి చత్తు ననుఁగాని-యింట నొంటి నుండ దేమి సేయ.

అదిగో నెవ్వరొ కొందఱా దరిని బ్రోగై యున్నవారందులో
నదియుండుం గనుఁగొందునంచుఁ జని డాయ న్వారిలో వానియూఁ
డుది లే దొక్క-మహానుభావుఁ డగువాఁడు న్వానితోఁ బల్వురున్
హృదయాహ్లాదకర ప్రసంగముల హాయిం దేలుచున్నా రటన్.

సంఘమందుఁ జేర సందేహ మవ్వారిఁ-జూడఁగానె మనసు చుఱుకు మనియెఁ
తొలఁగిపోఁడు వారితోఁ గూడఁ జూడఁడు-మిడుతుమిడుతుఁ జూచు మిడుకుమిడుకు.

ఆమహాత్ముఁ డతని నల్లంతనలవోకఁ-గాంచి యేలసంశయించె దిందు
రమ్ము నాఁగ జనులసమ్మర్దమున జంకు-కొంకుతోడఁ జేరుకొనియె వాఁడు.

పౌరు ల్వాని నెఱింగియుం బిలిచి సంభావించు నప్పెద్దతో
నారం జెప్పఁగఁ గొంకి రొయ్యఁ జని తిమ్మప్పయ్య నా బాబులా
రా, రక్షింపుఁడు దండము ల్గొనుఁడు నేనర్హుండఁగా నీసభా
స్తారు ల్నిల్చినచోట నిల్చుటకు, నర్థంబౌనె మీవాక్యముల్.

దారిం బోవుచుఁ దొంగిచూచితిని బెద్ద ల్మీర లున్నారనన్
దూరం బేగుదు, నెవ్వరోయనియు నా దుర్మార్గురాలుండునే

మోరా యంచును దప్పుచేసితిని భృత్యుండన్ దయన్నన్నుఁ గ
న్గోరే యన్న, భయంబులే దిచట నీకుంగూడఁ దాపున్నదా.

పెదపెద్దల్మనకేలయంచు నోకరుం బిల్పించిన న్రానియ
ట్టిదరిద్రస్థితిలోన నీవెఱఁగియుంటేనేమి లేకున్ననే
మి దయం గొంచెము పిచ్చపాటివిని పొమ్మిమ్మంచికో చెడ్డకో
హృదయంబందున నుండని మ్మిచటి మావృత్తాంత మో నాయనా.

ఏమి యొనర్తు వీవు కులమేమి యొకప్పుడు కల్మిఁ జెందియు
న్లేమిని బొందినట్లుగను నిన్గనఁ దోఁచును?—జెప్పుకొన్నసి
గ్గో మహనీయ నాచరితఁ, గూలఁగఁద్రోసి కులంబు శీలముం
గాముకవృత్తిఁ గోల్పఱిచి కట్టకడం జరియింతు దొంగనై.

కన్నంబుల్రచియింతు నేర్పువెలయంగాఁ దారి రాదారులం
జన్నంగొట్టి ధనంబు దోఁచెదను సంతల్తీర్థము ల్వొచ్చినం
గన్నంబ్రామి హరింతు మూటలును రొక్కంబుల్ దివావేళయం
దిన్నాళ్లైనది యెందుఁ బట్టువడలే దింతైన నా వృత్తిలోన్.

నను నైకాగారికుఁడని-యనుట దివాభీతుఁ డనుట యర్థము గాదో
ఘనులార! యింక నెవ్వరి ననినను మీయిష్టమందు నరయుఁడు నన్నున్.

నేనని యెఱుఁగరు నన్నొకఁ-రేనియు ధైర్యమున నడుగఁ రెప్పుడు భీతిన్
నేనయిన బ్రహ్మభేద్యము-గా నుంచెద దొరకనీను గన్న పుసొమ్మున్.

ఇరుగుపొరుగువారి కెన్నఁడు నొనరింప-హాని, యెఱిక వారి కాపుల్లకును
గలుగనీను బాధ, గాని చూచిన కన్ను-వెఱ్ఱియనుచు వారె వెఱచుచుంద్రు.

అన విని యామహాత్ముఁడు బలా యొనరించెడు వృత్తి మంచిదా
నును మఱి కాకపోవును గనుంగొన నస్ఖలితంబుగాఁ దగున్;
నినుఁ గొనియాడుదు న్నిజము నీవు వచించితి వింకమీఁద నీ
పనిని యథాప్రకారమనపాయతఁ జేయుము సత్యవాదివై.

సత్యవాక్యమునను సమకూరు శుభములు-సత్యవాక్యమునను సౌఖ్యమబ్బు
సత్యవాక్యమునను సౌజన్యమలవడు-సత్యవాక్యమునకుఁ జాలదెదియు.

చేసినపాప మెప్పుడును జెప్పినఁబోవును గ్రూరకర్మలుం
జేసినదానికై వగచి చేయఁగఁ బో రకృతుల్, యథార్థవా

గ్భాసురులైన, వారలకుఁ బ్రాభవమబ్బును జేయునయ్య య
భ్యాసము కూసువిద్య నిజమాడుటయందును నమ్ము పొమ్మనా.

నాపుడు వాఁడు మ్రొక్కి సుజనప్రవరు ల్భవదీయవాక్యముల్
భావికి నాకుఁ బెన్వరమువంటివి యాజ్ఞయొసంగుఁ డంచుఁదాఁ
బోవుచు దారిలోనఁ దనపోటిని గాంచి గృహంబుఁ జేరె స
ద్భావమునాఁటినుండియును భావమునం బ్రభవించె వానికిన్.

ఒకనాఁ డర్ధనిశీథమందుఁ జనువాఁ డోలంబునం గాంచె వే
ఱొకని న్వాఁ డడిగె న్నిజమ్ము చెపుమా యొక్కండ వెందేగెదో
ప్రకటప్రక్రియ నన్న నే నరిగెద న్రాజగేహముం జొచ్చి యి
చ్ఛకు మెచ్చైన ధనంబు తెక్కలిగొన న్సాహ్యంబు నేఁ జెప్పితిన్.

వలసినంతధనము ప్రభుగృహమ్మున నబ్బు నంతనుండి బ్రదికినంత కాల
మన్యవిత్తహరణ సన్న్యాసమొనరింతు నిదియ తుదిప్రయత్న మెఱిఁగికొనుము.

అనిన నతండుఁ బోలును మదాశయము న్భవదీయభావము
న్మనుజపునర్థసంగ్రహణ మత్సరముం గొనియెన్; జనంబు చే
ర్చిన ధనమెంత! వారలు గృశింతురు పాపము! రాజు పోతులా
గునఁ దిరుగుం గొఱంత గనుఁగోఁడు మహార్థమునందు స్వల్పనా
శనమున, కేగుదెమ్ము నృపసద్మము చొత్తము గోప్యపద్ధతిన్.

ఎఱుఁగుదు నే సమస్తము మహీశ్వరునింటఁ గలట్టి యర్థ మే
తెఱఁగున నెందు దాఁచినది తెల్పెద, రొక్కము బొక్కసంబులో
నఱల నినుంపబెట్టి యల యందు బిగించి రసాధ్య మద్ది; ద
గ్గఱఁ బడుకింట నెప్పుడుఁ బ్రకాశముగా నొకచేతిపెట్టెలో.

నృపుఁడు మీఁదమీఁద నే పెట్టుకొని గడెగడెకుఁ జూచుకొనుచుఁ గాచియుండు
నైదురత్నముల ననర్ఘములను నవి యొక్కయెత్తు రాజ్య మొక్కయెత్తు.

మన మారత్నములన్ హరించితిమ జన్మంబందు వేఱొండు చో
టను గన్నం బిడనేల, తొల్లి యొడి గ్రుడ్లం గొన్న పెన్ దొంగలా
గునఁ జౌర్యంబునఁ జేరువచ్చు నృపతి క్రోడస్థ రత్నాహృతిన్
ఘన కష్టం బొకటుండు దాఁచుటను, లోకం బర్హమే దానికిన్.

బలురతనంబులం గనక పార్థివుఁ డంతట మేలుకాంచి భృ
త్యులఁ బిలిపించి యూరఁ గల దొంగలయిండులు సోదెచూచెడు

న్వలసిన యర్థమిచ్చి విలువంగల రెవ్వరు, పెట్టఁబోవు బ
చ్చలికథ యుండనిమ్ము, సనసన్నగఁ బోదము రమ్ము కోటకున్.

ఏ నొకచోటనుండి ధరణీశ్వరు పద్మగృహంబు రత్నసం
స్థానము నున్నచోటు విశదంబుగఁ జెప్పెద నడ్డిలేకయే
లోనఁ బ్రవేశపెట్టుదును లోభివిగాక మణిత్రయంబుఁ దె
మ్మానక పంచుకొందమని యాతని నాతఁడు గొంచుఁబోయినన్.

చెప్పినట్లు చేసి శీఘ్రముగావచ్చి-యర్పణంబుచేసె నా మణిత్రి [నంత.
తయముఁ దిమ్మఁడందు ద్వయముఁగొమ్మని యొక్కఁడతఁడు గొంచు మాయమయ్యె

తిమ్మప తిన్నగా నగరు తెన్నులు చూచినవాఁడుగాఁడు-పో
పొమ్మని పంపి యా పురుషపుంగవుఁడుం గనుచాటుచెంది లో
గుమ్మము లన్నియుం గడలు గొళ్లెములుం బిగియించి బంటులం
దమ్మనిఁ బట్టుఁడం చనిపె దస్యుఁడు చిక్కెను వారిచేతికిన్.

దారిలోన దొంగఁ దారసించినవాఁడె-రాజు, వింతలరయ రాత్రివేళ
వేషధారి యగుచు వేమఱుఁ జరియించు-మీఁది కథ వినుండు మిత్రవరులు.

వేసము నుజ్జగించి పృథివీపతి వేగినఁ గొల్వు దీర్చి వే
వే సచివాగ్రగణ్య! గతవృత్తము చోరుని జీరి యారయన్
దోసము గల్గెనేని నిడుదుం దగుదండము పొమ్ము నావుడుం
జేసినదెల్ల నిక్కముగఁ జెప్పెను వాఁడు సమాత్యుముందటన్.

ఏదీ యెట్టులు చొచ్చి తక్కడకు నీ వేరీతి రత్నంబులం
జేఁ దక్కించుకొనంగఁ గల్గితివిరా శీఘ్రంబ చూపింపు మం
చాదొంగం దనవెంటఁ గొంచరిగి శయ్యాగారముం జేరి, స
ద్వాదుం డంతయుఁ జూపి చెప్ప ననృతవ్యాపారుఁడౌ మంత్రియున్.

ఈతనియొద్దఁ జిక్కినవి యిప్పుడు రెండు మఱొక్కటేమగున్
రాతిరి మూఁడు పోయినవి రాజగృహంబున దానితోడుగా
నీతఁడె నేను నొండు గొని యాతఁ మీఁదనె పెట్టువాఁడ నం
చాతఁడొకండు గైకొని రహస్యముగా నృపుచెంత నిట్లనున్.

ప్రభువరేణ్య రాత్రి రత్నముల్నాలుగు-పోయె రెండు చిక్కెఁ బుచ్చుకొనియె
మిగత రెండుఁగూడ డగరమై యీతఁడే-సంగ్రహించె ననుచు సంగ్రహించె.

రా జెఱుంగు దొంగ రచియించినట్టి కృ-త్యంబు సత్యవాక్యతత్పరత్వ,
మనృతవాది యగు నమాత్యుఁ డటం చంత-రంగమందు శంక ప్రభవమంద.

ఉన్నయట్ల యుండి యుద్యోగి నొక్కని-బిలిచి నిర్భయముగ వెతకుమీ య
మాత్యు కంచుకంబు మడి పరిధాన ము-ష్ణీష ముందు నొకమణియు నటన్న.

వెలవెలఁబోయి ప్రెగ్గడ, వివేకనిధీ! క్షమియింపు తప్పు నా
వలననె యున్న దీతఁడు ధ్రువంబుగ సత్యము పల్కె-నంచు నం
చలమునఁ గట్టిదాఁచిన ప్రశస్తచతుర్థమణి న్నృపాలు ప
జ్జలజమునొద్దఁ బెట్టె-ధనసంగ్రహబుద్ధి యనేకరూపముల్.

మనుజేశుం డిదె పత్తునం చరిగి మర్మం బార నిల్సేరి వి
న్నను వొప్ప న్నడివీథిఁ దిమ్మనికి నే యాకారముం దాల్చి చూ
పెనొ తా నాపొడ తోడ బంటువెనుకం బేరోలగం బొయ్యఁ జొ
చ్చెను మాణిక్యహృతి న్భటుండు గొని తెచ్చె న్వీని నన్నట్లుగన్.

చూచి తిమ్మఁ, డితఁడె నాచేతఁ జేయించె-దొంగతనము వీని కొంగునందుఁ
గానఁబడును రత్న మేను నీతఁడుగాని-యెఱుఁగ రితరు లనియె నెచ్చరిల్లి.

రాత్రివేసగాఁడు రాజని సభవారు-తెలిసికొనిరి, దొంగ తెలియలేదు,
పగటివేసగాఁడు పార్థివు ప్రెగ్గడ-నిలువునీరుగాఁగఁ దెలిపిదక్కె.

ఆ సభలో జను ల్భయము నద్భుతముంగొన వేసగాడు రా
జై సచివుం గనుంగొని యథార్థవచస్కుఁడు నీచవృత్తిలో
నే సిరినొందు నున్నతుఁడు నిమ్నతగాంచు నసత్యవాగ్మి, నీ
చేసిన ద్రోహకార్యము వచింపఁగనౌనె సభాంతరంబునన్.

చోరునకుఁ జేయఁబోయెడు ఘోరశిక్ష-కర్హుఁడవునీవు, నీ స్థితి కర్హుఁ డితఁడు
బ్రాహ్మణుఁడ వౌట శిక్షింప వదలిపొమ్ము-పట్టనం బని యానతిపెట్టె-మఱియు.

నీవు తలంచినట్టు లవని న్మఱి యెన్నఁడు జన్మమధ్యమం
దేవిధచౌర్యముం జలుపనేటికి నేఁడుమొద ల్మదీయ దు
ర్గావనతత్పరుండవగుమా, ములుముంటను బుచ్చునట్లుగాఁ
గావలులైన దస్యులను గన్గొని పట్టుచు నాఁడునాఁటికిన్.

సేవకత్వముగాదు నా చెలిమికాఁడ-వనుకొనుము వలసినయప్పు డర్థమెంత
మైనఁ గొనిపొమ్ము సుఖముండుమయ్య యనుచు-నని పెఁ దిమ్మని మర్యాద నాదరించి.

న్యాయప్రభువు

శ్రీ బి. జ్ఞానాంబగారు

౧ రంగము—ఉద్యానవనము

[జహాంగీరు చక్రవర్తి నూర్జహానుతోఁగూడ చంద్రకాంతశిలావేదికపై నాసీనుఁడై యుండును.]

జహాంగీరు

దేవీ! జీవకోటికి సమానాశ్రయమును, సమానసౌఖ్యమును ఇచ్చుచున్న యీయుద్యానవనము న్యాయదేవతాస్థానమువలె దర్శనీయమై యున్నది.

నూర్జహాను

పరమయోగీంద్రునికిఁ బరమాత్మస్వరూపమటుల ప్రభువుగారికిఁ బ్రకృతిచిత్రముఁ బరికించునప్పుడు సైతము న్యాయవిషయమే సాక్షాత్కరించుచున్నది.

జహాంగీరు

అవును. న్యాయము నిర్మలమధురనదీజలమువంటిది. ప్రజ లాజలములఁ గ్రోలుటకు సర్వవిధముల నర్హులు. అందుకు ఆటంకముఁ గలిగించువాఁడు ప్రభుపదవికి అనర్హుఁడు.

నూర్జహాను

కావుననే ప్రభువుగారు ప్రజలతోపాటు పశుపక్ష్యాదులకుఁగూడ న్యాయసుధను సమానముగఁ బంచియిడుచున్నారు.

జహాంగీరు

(నిరూపించి చూచి) ప్రియతమా! మధురమందహాసచంద్రికలను వెలయించుచున్న నీ వదనబింబముపై నేఁ డేలొకో విషాదజలదశకల మొకటి పరుగిడుచున్నట్లు నాకు స్ఫురించుచున్నది. కారణ మేమై యుండును?

నూర్జహాను

(తనలో) చెప్పుదునా? వలదు. తొందరపడరాదు. పలికి బొంకుట పరస్త్రీసాంగత్యముకంటెను అన్యాయము నాసవముకంటెను హీనముగాఁ దలంచు ఈన్యాయమూర్తి మదీయ దారుణోదంతము నాలకించిన తత్‌క్షణమే నారకీయభీషణాగ్నిజ్వాలలఁ బడఁద్రోయించునేమో? (ప్రకాశముగా) ప్రాణాధికా! ఏమియు లేదు. కొంచె మస్వస్థతగా నున్నది.

జహాంగీరు

అట్లయిన అంతఃపురమునకు వెళ్లి కొంతతడవు విశ్రమింపుము.

నూర్జహాను

(తనలో) నే నిట లేకున్నచోఁ బ్రభువుగారికి నాచేసినవిషయము నివేదింపఁబడునేమో? (ప్రకాశముగా) అన్యాయచమూసంహారులగు తమపరోక్షమందు అస్వస్థతయొక్క ధూర్తత్వము మఱింత యధికమగును. కావున నిచ్చటనే యుండ నిచ్ఛగింతును.

(ప్రవేశము—సేవకుఁడు)

(వంగి సలామొనరించి) దేవా! బ్రాహ్మణియట. న్యాయదర్శనార్థులకొరకు ప్రభువుగారి పవిత్రమగు హాజారద్వారమున వ్రేలాఁడఁగట్టిన గంటను విసుగు విరామము లేకుండ మ్రోఁగించుచున్నది.

నూర్జహాను

(తనలో) సర్వనాశనమైనది. నేను లంచమిచ్చిన కావలివారిని తప్పించుకొని ఆ బ్రాహ్మణి హాజారద్వారము నెట్లు సమీపింపఁగల్గినది ?

జహాంగీరు

సేవకా : ఆమెను నేఁటిమధ్యాహ్న వేళ ఆస్థానమందుఁ బ్రవేశపెట్టుము.

సేవకుఁడు

చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

జహాంగీరు

దేవీ! ఏమట్లాయాసపడుచున్నావు ?

నూర్జహాను

రాను రాను శిరోభార మతిశయించుచున్నది. ఇఁక వెళ్లెదను. (నిష్క్రమించును.)

జహాంగీరు

ప్రేయసివైఖరి నేఁ డెంతయు వింతగనున్నది. పరీక్షించెదఁ గాక. (వెళ్లును.)

౨ రంగము—ఆస్థానము

[జహాంగీరు సింహాసనాసీనుఁడై యుండును. అతనికి ఇరుపార్శ్వములందును సభికులు కొలువుదీరియుందురు. బ్రాహ్మణి సింహాసనాభిముఖియై నిలిచి యుండును.]

బ్రాహ్మణి

ప్రభువుగారి ఆస్థానమందు న్యాయము నదీజలమువలె సమృద్ధిగా దొరకుచున్నదని విని వచ్చితిని.

జహాంగీరు

నిక్కము నివేదించినచో నట్లే.

బ్రాహ్మణి

ప్రభువుగారికి ఆగ్రహము జనించు వృత్తాంతము కావున జంకుచుంటిని.

జహాంగీరు

పిరికితనము పిల్లలకుండవలసిన లక్షణము.

బ్రాహ్మణి

క్షంతవ్యురాలను.

జహాంగీరు

భయపడక సర్వము నెఱింగింపుము.

బ్రాహ్మణి

దేవా ! నిన్నసాయంకాలము తమబేగం సాహెబ్‌గారు ధనుర్విద్య నభ్యసించుచుండిరి. తత్సందర్భమున నొకతీవ్రనారాచము గుఱి దప్పి వచ్చి దారి నేగుచున్న నా పతి ప్రాణములను హరించినది. ప్రభువుగారు న్యాయముఁ బరిపాలింపవలెను.

జహాంగీరు

(ఆలోచనాధీనుఁ డగును.)

మొదటి సభికుఁడు

(రెండవసభికునితో మెల్లగా) ప్రభువుగారు నేఁ డెట్లు ప్రవర్తింతురో చూడవలసి యున్నది. భార్యావిషయము గనుక.

రెండవ సభికుఁడు

చూచుట కేమున్నది? కొన్నివందల రూప్యములతో సర్వముఁ బరిసమాప్తమగును.

మూఁడవ సభికుఁడు

ఛీ! అట్లనుకొనరాదు. న్యాయపరిపాలనమందు ప్రభువుగారు ప్రసిద్ధహస్తులు.

నాలుగవ సభికుఁడు

తినుచుండియు రుచు లడిగెద రేల? ప్రభువుగా రేమో పల్కుచున్నారు. వినుఁడు.

జహాంగీరు

సభికులారా! మహమ్మదీయశాస్త్రములు రుధిరమునకు బదులు రుధిరమునే వాంఛించుచున్నవి. ఇఁక గత్యంతరము లేదు.

ఒక సభికుఁడు

ప్రభువుగారు తొందరపడరాదు.

మఱియొక సభికుఁడు

స్త్రీవధము పాపహేతువు.

ఇంకొక సభికుఁడు

ఉద్దేశరహితము కావున ఈ యపరాధమునకు జరిమానా విధింపవచ్చును.

వేరొక సభికుఁడు

కేవల మొకసామాన్యవ్యక్తికొఱకు జగన్మాన్యయగు నూర్జహానుప్రభ్వికి మరణదండనము విధింపఁబూనుట ప్రజాసంతాపహేతువు.

జహాంగీరు

(మొల నున్న కైజారు నూడఁబెఱికి బ్రాహ్మణిముందు పడవైచి)

మానినీ! నిన్ను విధవగ నొనరించిన ఆదుర్జాతి నూర్జహానుభర్త నీయెదుట వినమితమస్తకుఁడై నిలిచియున్నాఁడు. నీ వాకైజారుతో వానిశిరమును ఖండించి నీరీతిగనే వానిసతినిస్సైతము విధవగా నొనరించి కసిఁదీర్చుకొనుము. ఏల వెనుదీసెదవు? కానిమ్ము.

సభ్యులు

(ఆశ్చర్యచకితులై హాహారవములఁ గావింతురు.)

బ్రాహ్మణి

(ముకుళితహస్తయై) ప్రభూ! తాము సంహరింపఁబడినచోఁ దమ సతీరత్నమే గాక ప్రజ లనాథ లయ్యెదరు. కాఁబట్టి యిట్టి దారుణకార్యమున కొడిగట్టఁజాలను. నూర్జహాను రాజ్ఞీమణిని నేను మనఃపూర్వకముగ క్షమించుచున్నాను.

సభ్యులు

(ఏకగ్రీవముగా) బ్రాహ్మణి ప్రభుభక్తి సర్వవిధముల స్తవనీయము. ప్రభువుగా రిఁక

తమ యభిప్రాయము నుపసంహరించుకొనవచ్చును.

జహాంగీరు

రాలతోఁ గొట్టిన వ్యక్తిని పూలతోఁ బూజించిన యీ మానినీమణి మహోదార గుణమున కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. నే నొక ప్పుడు ప్రణయపరాజితుఁడ నై నూర్జహానునకుఁ గొన్ని యూళ్లను కానుకగా నొసంగియుంటిని.

అం దర్ధభాగ మీ బ్రాహ్మణికి సంక్రమించుఁ గాక.

బ్రాహ్మణి

ధన్యను.

కవి

ప్రభువుగారి పవిత్రనామము మానవహృదయవీథులందు మారుమ్రోఁగుచుండఁగలదు నిరంతరము.

కలవరింతలు

పిలకా గణపతి - జనమంచి కామేశ్వరరావుగార్లు

వెడలిపోకోయి ! మురళీ !
నన్నిచ టు ! విడిచిపోకోయి ! మురళీ !
అలసి ఈవనములో నిదురపోయితి ! నేను!
ఆగాఢనిద్రలో ! నీమురళి వినిపించె !
—వెడలి.

దూరాన దశదిశల దావాగ్ని వెలిగించు !
కారుమబ్బులు గ్రమ్మె ! గగనాంతములలోన
—వెడలి.

ఈకారుచీకటిలో ! ఈభీకరాటవిలో !
నిదురించుచుండగా నను విడిచి చనినావ !
—వెడలి.

ఆకు లల్లల్లాడ అదరిపడి చూచితిని !
మురళివచ్చె నటంచు మురిసిపడిపోయితిని !
—వెడలి.

కోయిలల పాటలో ! క్రొమ్మావిచిగురులో !
నీపిలుపె ! వినిపించు నీరూపె కనిపించు !
—వెడలి.

మెఱుపుతళతళలలో ! ఏటిగలగలలలో !
నీతళుకె ! కనిపించు ! నీపాటె వినిపించు !
—వెడలి.

రాజా

తాత కృష్ణమూర్తిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

కరీమ్ సాయిబుగారి మేడలో బసచేశారు, సర్కస్ మెంబర్లు—ఇంచుమించు పాతికమంది. చుట్టూ పడిపోతూఉన్న కరుచైన ప్రహరీగోడ, విశాలమైన సరుసు లేని పచ్చిక తిన్నెలు, ఎత్తుగా పెరిగిన చెట్లు, సంరక్షణ లేక కృశిస్తూవున్న పువ్వులమొక్కలు — అన్నీ ఆ యింటి ప్రాకారాని కొకవిధమైన శోభ కూర్చేవి. ఒకప్పుడు జనంతో క్రిక్కిరిసి, కలకలలాడుతూఉండే రమ్యమైన సౌధ మిప్పుడు క్రమంగా పాడువడి బూజుపట్టింది: అందులో కాపురముండేవా ళ్లెవరూ లేక, యేళ్లకొలదీ తలుపులు మూసేవుండేవి. పూనా సర్కస్‌కంపెనీవా ళ్లందులో ప్రవేశించగానే, మళ్లీ కొత్తకళ వచ్చింది మేడకు. ఇంటినిండా కిటకిటలాడుతూ మనుషులు, సామానులు, మెరుపుదీపాలు, అలికిడి, ఉండేసరికి మృతకళేబరానికి ప్రాణం వచ్చిన ట్లయింది, ఆయింటికి.

తమబస కోఫర్లాంగు దూరంలో ఉండే మైదానం మీద, ఆటకు పెద్దడేరా వేసుకున్నారు సర్కస్‌వాళ్లు. సుమారు పదివేలమందికి సరిపోయినంత డేరా అది. దాని చుట్టూ కొన్ని చిన్న చిన్న డేరాలుకూడా వేసుకున్నారు. గుర్రాలు, ఏనుగులు, కోతులు, కుక్కలు, ఎలుగుగొడ్లు, కంగోరాలు, జీబ్రాలు, పులులు, సింహాలు—ఇంకా యేవేవో జంతువులు,—కొన్ని ఆడేరాలకు దగ్గిరగాను, కొన్ని లోపల బోనులలోను, కొన్ని వెలుపలను ఉండేవి. ఈ మృగాలను, డేరాలను, చూడడానికి పురజనులు గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి పోతూ ఉండేవారు. ఆ నాలుగు రోజులూ ఊరంతా మహా అలికిడిగా ఉండేది. ఏగోడమీద చూసినా మంచిమంచి రంగుల బొమ్మలతో సర్కస్‌వాళ్ల ప్రకటన పత్రికలే కానవచ్చేవి.

ఆట ప్రారంభించడాని కింకా ఒకరోజు వ్యవధి ఉన్నదనగా కంపెనీవాళ్ల యేర్పాటులన్నీ పూర్తి అయినవి. అది శీతకాలం. డిసెంబరు నెల. వెన్నెల రాత్రులు. చలి మిక్కుటంగా ఉండేది. నాడు దీపాలు పెట్టే వేళప్పుడు సర్కస్ మెంబరు తారాబాయి మేడ దిగివచ్చి, ఆవరణలో ఉన్న బాదంచెట్టుకింద నిల్చుంది, చంద్రుణ్ణి చూస్తూ. పదహారుపదిహేడేళ్ల జవ్వని. చలికి పొడుగైన ఉన్నికోటు తొడుగుకుంది. అందంగా దువ్వుకున్న జుట్టులో గులాబీపువ్వులు పెట్టుకుంది. గాలికి చెదరి కళ్లలోపడుతూవున్న ముంగురులను సవరించుకుంటూ, రోడ్డుదీపాలను, దారిని నడిచే జనులను, మోటారు కార్లను పరీక్షిస్తూ, యేదో ఆలోచిస్తున్న దానివలె పరధ్యానంగా నిల్చుంది. దూరంగా ఎక్కడో గంటలు కొట్టిన చప్పుడు వినవస్తే, చేతినున్న రేడియమ్ రిస్టువాచీ చూసుకుంది ఏడుగంటలయిం దప్పుడు. ఇంతట్లో ఎవరో తన భుజంమీద చెయ్యివేసినట్లనిపించి త్రుళ్లిపడి తిరిగిచూసిం దామె.

"ఒక్కర్తెవే ఏంచేస్తున్నా విక్కడ—యీ చలిగాలిలో?" అంటూ చనువుగా చిరునవ్వుతో కుశల ప్రశ్న చేశాడు జమన్సింగ్.

కళ్లెత్తి ఆతడివేపుచూసి, ముసిముసిగా నవ్వి ఊరుకుంది ఆమె. ఇద్దరూ సర్కస్ మెంబర్లే; ఇద్దరూ పొట్టకోసం కంపెనీలో చేరి నౌఖరీ కున్నవాళ్లే.

తారాబాయి మంచి అందకత్తె. ఆమె నిజమైన కులం యెవరికీ తెలియదు. క్షత్రియకన్య అని చెప్పుకుంటారు. గుర్రపుస్వారి చేస్తుంది. కత్తి తిప్పుతుంది. విలువిద్యలో మంచి ప్రవీణురాలు. తీగెమీద నేర్పుగా పైసికిల్ తొక్కుతుంది; నాట్యంచేస్తూ చిత్రంగా మొగ్గలు వేస్తుంది. ప్రేక్షకులను రంజింపజేసే శక్తులు ఎన్నో ఉన్నాయి, ఆమెవద్ద. ముఖ్యంగా ఆమెరూపం, యౌవనం, పురుషుల నాకర్షించి భ్రమింపజేస్తాయి. కేవలం ఆమెనే చూడడానికి సర్కస్‌కు వచ్చేవాళ్లెందరో ఉంటారు. అట్టి మోహనాకార మామెది!

జమన్సింగ్ సుమారు 30 యేళ్ల వాడు. మంచి రూపవంతుడు. సర్కస్ విదూషకుడి వేషం వేసి, నవ్వుతాలతోను, వికారచేష్టలతోను, చూపరులను మెప్పిస్తాడు. జంతువైద్యం నేర్చిన డాక్టరు. కనుక అడవి మృగాలను చూసే పూచీకూడా అతనిదే. వాటికి తిండి పెట్టినప్పు డాయన దగ్గిరుంటాడు. ఎప్పుడైనా అవి ఆరోగ్యంగా ఉండనప్పుడు, వాటికి మందులు మాకులు యిస్తాడు.

తారాబాయి అంటే సింగుకు ప్రాణం. ఆమె నెట్లాగైనా వశపరచుకొని, తనదాన్ని చేసుకుందుకు యెన్నోవిధాల యత్నించేవాడు. కాని తార బలే పెంకెది. అతని హృదయారాటం తా నర్థం చేసుకోనట్లు నటించేది. జమన్సింగ్ వలె తనకోసం యెంద రెన్ని విధాల తహతహలాడినా ఆమె కానందమే! వాళ్లను పిచ్చివాళ్లను చేసి, ఆడించి తనలో నవ్వుకునేది. పురుష స్నేహితులందరితోను చనువుగానే ప్రవర్తించేది. మగవాడంటే భయం, బిడియం, లేవామెకు. తా నొక స్త్రీ అన్న సంగతి మరచిపోయినట్లు నడుచుకునేది, వాళ్లతో. పురుషులతో స్నేహం, అగ్నితో చెలగాట మన్న సంగతి ఆమె కింకా విశదం కాలేదు!

తారాబాయిని వెన్నెలలో ఒంటరిగా చూసే సరికి, జమన్సింగుకు వొళ్లుపులకరించింది. వెర్రివెర్రి కోర్కెలతో హృదయం గెంతులాడింది. పట్టరాని మోహావేశంతో కౌగలించుకొని, చెట్లనీడ నామెను ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

“సింగ్, నీకేం మతిపోయిందా?...వొదులు!” అంటూ సిగ్గుతో పెనగులాడింది, తార.

కాని, ఆనందంతో కులుకుతూ గుండె కామెను మరింత గట్టిగా అదుముకున్నాడు సింగ్. తారకు కోపం వచ్చింది. శక్తికొలదీ పెనగులాడ ప్రారంభించింది. కొప్పులో ఉన్న పువ్వులు నలిగి, క్రింద రాలాయి. ఒళ్లు వేడెక్కి మొహం యెర్రబడింది. తలతిరిగి కళ్లు చీకట్లు కమ్ముకున్నట్లు తోచిందామెకు. బుగ్గలు, పెదవులు, కళ్లు, వక్షం—అన్నీ ముద్దులాడుతున్నాడు సింగు, బలాత్కారంగా. పులిపిల్లవలె రక్కడం ప్రారంభించింది, తార. రోడ్డుమీద దూరంగా యెవరో నవ్వుతున్నట్లు చప్పుడు వినవచ్చింది. మేడలో దీపాలుకూడా ఆమె అవస్థను చూసి, నవ్వుకుంటున్నట్లే తోచింది, తారకు. చెట్లు, చంద్రుడు, పిట్టలు—లోకం యావత్తూ తన్ను చూసి నవ్వుతున్నట్లనిపించిందామెకు. ఉదాసీనంతో ముఖం దించుకుంది. పోట్లాటమాని, బలహీనంగా ప్రాణంలేని బొమ్మవలె వొరిగింది, అతని చేతులలో. దిగులు, ఆశ్చర్యం, జనించాయి సింగుకు. పశ్చాత్తాపం కలిగి, కౌగలివదలి, బిక్కచచ్చి నిల్చున్నాడు. తలపైకెత్తి ఒక్కక్షణం తీక్షణంగా అతనివేపు చూసిందామె, యేమీ అనకుండా. చేతిరుమాలుతో పెదవులు, బుగ్గలు, తుడుచుకుంటూ, గిరున తిరిగి మేడవేపు వెళ్లిపోయింది.

ఇదివరలో తారాబాయి యెన్నడూ ఇట్టి అవమానం పొంది ఉండలేదు. తుదకు కంపెనీ మానేజరు సూర్యాభాన్కూడా ఆమె నీవిధంగా హింసించి యెరగడు. అతగాడంటే తారాబాయికి కొంచెం యిష్టం కూడా. తక్కినవాళ్ల నెన్ని వేళాకోళాలు చేసినా సూర్యభానునుమాత్రం గౌరవంతో చూసేది. అతని ప్రేమ నెన్నడూ తిరస్కరించేదికాదు. సిగ్గుతో కౌగలించుకొని ముద్దులాడుకునేవా రిద్దరూ. కాని,...

సూర్యభాన్ చాలాచిన్నవాడు. తారాబాయి కంటె రెండుమూడేళ్లు పెద్దవాడేమో. మీసంకూడా బాగానల్ల పడలేదు. తండ్రి గతించినవెనక, సర్కస్ వ్యవహారాలన్నీ తనే చూసుకుంటున్నాడు. వొల్లమాలిన ధనం ఉంది అతనికి. అన్నివిధాలా స్వతంత్రుడే. తారాబాయిని పెళ్లాడి, సర్కస్గొడవ వదులుకొని, హాయిగా ఆమెతో సుఖించాలని అతని ముచ్చట. కాని ధైర్యంగా ఆమెతో తన మనోభీష్టం చెప్పడానికి సిగ్గు!

సూర్యాభాన్ అంటే యిష్టమే కాని, బాదల్చంద్ను చూస్తే, తారాబాయికి మతిపోయేది. అతన్ని తల్చుకున్నంతమాత్రాన, హృదయం ఆనందంతో సందడించేది. అర్థం కాని కోర్కెలతో మనసు కలవరపడేది. నిజమైన ప్రేమంటే, ఆమె కిదివరలో అంతగా అనుభ

వానికి రాలేదు. కాని, యిప్పుడిప్పుడు చాలాసంగతులు బోధపడుతున్నాయి. ఏదో స్పష్టంగా తెలియని బాధతో మనసు అప్పుడప్పుడు కలతపడడం, ఏవో పిచ్చిపిచ్చి వాంఛలతో గుండె బరువెక్కడం, నిద్రలో తియ్య తియ్యని కలలు వచ్చి తృప్తి తీరకమునుపే మెలకువ రావడం, తిండి తిన్నగా హితవుకాకపోవడం, మొదలయిన అవలక్షణాలవలన తనలో జనించిన రుగ్మతను గుర్తించుకుందామె. బాదల్చంద్‌ను మనసారా వలచి, ప్రేమతత్వం అర్థంచేసుకుంది కొంతవరకు.

బాదల్చంద్ పహిల్వాన్; ఆసర్కస్‌కు ఆయువుపట్టువంటివాడు. రూపంలో మన్మథుడుకాకపోయినా, కంపెనీకి పేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించినవాళ్లలో అతడు ముఖ్యుడు. నల్లగాఉన్నా, మెలితిరిగిన కండలతో అతని శరీరం మెరిసేది, బలంతో. పెద్దకళ్లు, బిరుసైనమీసం— గంభీరంగా ఉండే దతనిముఖం. మనిషి చిన్నవాడే. పాతికేళ్లుంటాయి. మోటైన ఉక్కుగొలుసులు తెంచడం, ఛాతీమీద పెద్దపెద్దబరువైన రాళ్లు పెట్టించుకొని సుత్తులతో పగలగొట్టించడం, మొదలైన పనులుగాక, అడవిమృగాలతో వింతవింతవినోదాలు చేసేవాడు. పెద్ద ఇనపగజాల బోనులో పులులు, సింహాలు, ఆవులు, మేకలు, కోతులు—అన్నిటినీ ఒకచోట చేర్చి, వాటిచేత అద్భుతమైన పనులు చేయించేవాడు. ఒకే పళ్లెంలో అన్నిటికీ ఫలహారాలు పెట్టి తినిపించేవాడు. సింహంచేత తుపాకి పేలించేవాడు. పెద్దపులులను దుమికించేవాడు, మండుతూవున్న చక్రాలలోనుండి. సాధారణంగా ప్రతీ సర్కస్‌వాళ్లూ చూపించే చిల్లరవినోదాలు గాక, పెద్దపులులతోను, సింహాలతోను కొన్నికొన్ని భయంకరమైన 'ఫీట్లు' చేసిచూపించేవాడతడు. బోను గీను యేమీ లేకుండానే "రాజా" అనే పెద్దపులిని బయటికితెచ్చి, గుర్రంమీదవలె దానిమీద స్వారీచేసేవాడు రంగస్థలంలో! ప్రేక్షకులు భయంతో ఊపిరి బిగపట్టుకొని చూసేవారా చిత్రాన్ని. మనిషితోవలె పులితో కుస్తీ పట్టి, దానితో కిందామీదా పడి దొర్లేవాడు. అమాంతంగా దాన్ని భుజంమీద యెత్తుకొని మోసేవాడు. నిర్భయంగా పులినోట్లో తలదూర్చి తీసేవాడు. చూసేవాళ్లకు కంపం పుట్టించేది, ఆదృశ్యం!

ఎన్నోసార్లు తారాబాయి అతన్ని బ్రతిమాలుకుంది, ఆఫీటు మానవలసిందని. "పిరికిదానా!" అంటూ ఆమె నెగతాళిచేసి, నవ్వి, ఊరుకునేవాడు బాదల్చంద్.

తారాబాయి జమన్సింగ్‌తో కలహించి, ముఖం ముడుచుకొని మేడమీదికి వెళుతున్నప్పుడు, బాదల్‌చంద్ ఆమెకు యెదురుగా వస్తున్నాడు. మెరుపుదీపం వెలుగులో ఆమె ముఖంపై ఖరికని పెట్టి త్రుళ్లిపడ్డాడతడు. పలకరిస్తే బదులు చెప్పకుండా ఆమె తనగదిలోకి వెళ్లిపోయి, తలుపులు మూసుకుంది. కాని లోనుండి గడియ వేసుకునేలోపున, బాదల్చంద్ చప్పున లోపలికి వచ్చి ఆమె చెయ్యిపట్టుకున్నాడు.

అత డెన్నివిధాల ప్రార్థించి అడిగినా, ఆమె మొదట యేమీ చెప్పలేదు కాని, క్రమంగా ఉన్నదున్నట్లుగా జమన్సింగ్ ప్రవర్తనను తెలియజేసింది. శిరము ముద్దాడి, గుండెమీది కామెనువాల్చుకొని, ఓదార్చాడు బాదల్చంద్. సహజంగా సింగుమీద అతనికి పట్టరాని కోపం వచ్చింది.

మరికొంతసేపటికి కొరడా పట్టుకొని సింగుకోసం వెతుక్కుంటూ బయలుదేరాడు. సింగును చూసేసరికి వెర్రికోపంతో వొళ్లు మరచిపోయాడు, బాదల్‌చరేన్. కొరడాతో అతడిని కుక్కను తన్నినట్లు చావగొట్టి కసి తీర్చుకున్నాడు.

"ఈమాటు దానివేపు కన్నెత్తి చూశావంటే, పీకనులిపి చంపేస్తాను నిన్ను. జాగ్రత్త!" అని పళ్లు కొరుకుతూ, తాటించాడు కూడా.

బాదల్చందు నెదిరించడం మదపుటేనుగుతో పోట్లాడడ మన్నమాట. ఆసంగతి తెలిసే ఊరుకున్నాడు జమన్సింగ్. కాని దెబ్బలు తిని పగ తీర్చుకోకుండా ఊరుకునే స్వైజం కా దతనిది. మనసులో రగిలేమంటను మనసులోనే అణచుకొని తరుణంకొఱకు నిరీక్షిస్తూమిన్నకున్నా డప్పటిమట్టుకు. పగ సాధించుకుందుకు మార్గా

లాలోచిస్తూ, రాత్రల్లా నిద్రపోక తనగదిలో యిటూ అటూ పచారు చేశాడు. గ్లాసుమీద గ్లాసు బ్రాందీ తాగాడు. తారాబాయిమీద అతనికి గల మోహమంతా ద్వేషంగా పరిణమించింది. బాదల్సింగ్ మీద కసి తీర్చుకుందుకు సరియైన ఉపాయమేదీతోచక, మెదడు వేడెక్కి పిచ్చెత్తినట్లయిం దతనికి. తీవ్రంగా ఆలోచిస్తూ తలనొక్కుకున్నాడు చేతులతో. కళ్లుమంట. నరాలు పీకు. గుండెలోభారం. కొరడాదెబ్బలకు వొళ్లంతా నొప్పి. సారామత్తుకు కడుపులో యేదో వికారం. కోపం, మోహం, తాపం, అవమానం, అన్నీకలిసి అతని హృదయాన్ని నలిపి, పీడించి, దహించి పిప్పిచేశాయి.

ఆమర్నాడే సర్కస్ ప్రారంభ మవుతుందన్న సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది సింగుకు. యేఊళ్లోనూ నాలుగాటలకన్న అధికం వెయ్యడం, ఆకంపెనీవాళ్లకు మామూలు లేదు. "ఈ ఊరునుండి కదిలేలోపునే పీడపనిపట్టించి తీరాలి." అని మనోనిశ్చయం చేసుకున్నాడు సింగు.

మొదటి రాత్రితో సర్కస్‌వాళ్ల కీర్తి ఊరంతా వ్యాపించింది. వాళ్లప్రదర్శనం చూడతగినదని అందరికీ విశదమైంది. ఎవరినోటవిన్నా, తారాబాయిపేరు, బాదల్సింగ్ పేరు, వినవచ్చేవి. ఈర్ష్యతోను, ద్వేషంతోను, వొళ్లు మండుకొచ్చింది జమన్సింగుకు. కాని వాళ్లనణిచే సాధనం కానరాలేదు. నిద్రాహారాలుకూడా తిన్నగా లేక, జమన్సింగు కెప్పుడూ ఒకటే ఆలోచన—బాదల్సింగ్ మీద కసితీర్చుకోవడ మెట్లానా, అని.

జమన్సింగును తాను గట్టిగా శిక్షించినసంగతి బాదల్సింగ్ నవ్వుతూ తారాబాయితో చెప్పినప్పుడు, సంతోషం వెలిబుచ్చడానికి బదులుగా నిట్టూర్పు విడిచిందామె.

"ఛా, మనిషంత మనిషిని అమాంతంగా మీద పడి కొట్టడం తప్పుకాదూ? ఇట్లా తొందర పడతావని తెలిస్తే, అసలు నీతో యేమీ చెప్పకనే పోదును."

"నిన్నట్లా అవమానపరచినందుకు వాడిని నిలువునా చీల్చెయ్యాలనిపించింది నాకు. ఇంకా పస్తాయించి ఊరుకున్నా నంతటితో! సంతోషించు—" అన్నాడు బాదల్సింగ్.

"సింగు చాలా కార్పణ్యం గల మనిషి. నీ చేత దెబ్బలుతిని, ఊరుకుంటా డనుకోకు. పాముపగ, వాడిది!" అన్నదామె.

"ఏడిసాడు." అంటూ బాదల్సింగ్ విరసంగా నవ్వి, "తారా, నువ్వు వట్టిపిరికిపిల్లవు సుమా!" అంటూ ప్రేమతో ఆమె నెత్తుకొని, వళ్ళోని కదుముకొంటూ, ముద్దులతో నోరు మూశాడు.

"బలం ఉన్నదని మోటసరసంకూడదు!...నొప్పి కాదూ, అట్లా నొక్కేస్తే?"

* * * *

రెండోనాటి ప్రదర్శనానికి సర్కస్‌డేరా తొమ్మిదిగంటలసరికే నిండిపోయింది. టిక్కెట్లు దొరకక, కొందరు ఆశాభంగులై యిళ్లకు మరలవలసి వచ్చింది.

తీగెమీద తారాబాయి తన చాకచక్యాలన్నీ చూపి, ప్రేక్షకులను మెప్పించి, రెండు బంగారుపతకాలు సంపాదించింది. చప్పట్లతో డేరా ఊగిపోయింది. సభాసదులసన్మానంపొంది, ఆమె లోనికి వెళ్లిపోయినపిమ్మట, మానేజరు సూర్యాఖాన్ ఆమెను సమీపించి, షేక్‌హాండ్ చేసి, తనసంతోషం వెల్లడిచేస్తూ, హెచ్చుగా పొగడి పొంగజేశాడు.

పిదప, ఆమెను తోడుకొని తన గుడారంలోకి తీసుకొనిపోయి, ఫలాహారాలు మేపి, ఒకగ్లాసు షాంపెనీ త్రాగించాడు; ఆనందంతో తులుకుతూ తారాబాయి తన క్రీగంటిచూపులతోను, ముసిముసి నవ్వులతోను కృతజ్ఞతను సూచించింది, అతని దయకు. ఆమె మోహనరూపానికి పరవశుడై అట్టే ఆమెముఖంవేపు చూస్తూ, మీద చెయ్యివేసికూచున్నాడు సూర్యాఖాన్.

"తారా, ఈవాళ నీప్రదర్శనం, నీచక్కదనం అద్భుతంగా ఉన్నాయి!"

ఇద్దరూ లేబ్రాయమువారు. రూపవంతులు. ప్రియులు. సర్కస్‌గొడవ మరచిపోయి ప్రేమాలాపాలలో పడ్డారు. నవ్వులు, ముద్దులు, కౌగిలింతలు, నిట్టూర్పులు— ఒకరి కౌగిట్లో ఒకరి వొళ్లు మరచి కళ్లుమూసుకున్నారు.

బాదల్చంద్ ఆడేరాకు సమీపంగా యెక్కడికో వెళుతూ, అప్రయత్నంగా లోనికి తొంగి చూశాడు. మానేజరు కంఠాన్ని కౌగలించుకొని, ప్రేమతో అతనికి ముద్దులిస్తూవుంది తార!

కోపంతోను, 'జెలసీ'తోను హృదయం మండి పోయింది, బాదల్చందుకు. తన నెంతో ప్రేమిస్తూ ఉన్నట్లు చెప్పిన తార యీవిధంగా ద్రోహం చేస్తుందని అత డెన్నడూ అనుకోలేదు—కలలోనైనా. అతనికేమీ అర్థం కాలే దామె ప్రవర్తన

"వా డావిధంగా మీద చెయ్యి వేస్తే యెట్లా సహించుకుంటూవుంది తార? ఒళ్లు కాలిన ట్లనిపించదూ? లేక......"

అధికం ఊహించుకుందుకు కూడా యిష్టపడ లేదు, అతని మనస్సు!

జమన్సింగును కొట్టినట్లేకాదు! సూర్యాభాను నెట్లా యెదిరించడం? కొండతో ఢీకొని పోట్లాడితే గొర్రెపోతుకే ముప్పు,—తల పగిలి చస్తుంది. ఏంచెయ్య డానికీ పాలుపోలేదు, బాదల్చంద్‌కు. దుర్భరమైన యీర్ష్యతో బాధపడ్డాడు. తారాబాయి ననక, సూర్యాభాను ననవలసిన పనియేముంది? కాని ఆమెమీద బాదల్చందుకు గల్గ అధికార మేమిటి? అన్నిటికీ స్వతంత్రురాలామె. కాని,............

తల గిర్రున తిరుగుతూ వుంది—నిద్రలో నడిచే వాడివలె తూలిపోతూ అక్కడినుండి వెళ్లిపోయాడు బాదల్చంద్.

నాడు సర్కస్‌లో తాను చేయవలసినపనులలో యేమీ ఉత్సాహం లేకుండె నతనికి. ఏదో విధిలేక, మొక్కుతీర్చుకున్నట్లు నెరవేర్చాడు, కొన్ని ఫీట్లను. అడవిజంతువులచేత వినోదాలు చేయించినప్పుడు, అతని కత్యంత ప్రియమైన 'రాజా' అన్న పులి అల్లరిప్రారంభించింది. చెప్పినమాట వినకుండా బద్ధకించి మూలిగేది. యజమానిని సమీపించడానికి ఉత్సాహం వెలిబుచ్చడానికి బదులు, గుర్రుపెట్టి దూరదూరంగా జరిగేది. వెర్రికోపం వచ్చింది బాదల్చందుకు. లోకమంతా అతన్ని హఠాత్తుగా ద్వేషించి, హింసించి, పరాభవించడాని కుద్యమించినట్లు తోచిందతనికి! మనసిచ్చి ప్రేమించిన తారాబాయి తుదకు మోసంచేసి, అతని ప్రేమను అవమానపరచింది. ఇప్పు డీపులికూడా అతని స్నేహాన్ని అగౌరవిస్తూవుంది. ఇన్నివేలమంది చూస్తూవుండగా, అతనిఖ్యాతికి భంగం తెస్తూ, అసందర్భంగా ప్రవర్తిస్తూ వుంది 'రాజా'. అవమానం సహించుకోలేకపోయా డతడు. తాగినవాడివలె వొళ్లుమరచిపోయి, కొరడా తీసుకొని, పులిని కొట్టడం ప్రారంభించాడు. ప్రేక్షకులకు భీతి పుట్టింది. గాండ్రు గాండ్రు మని పులి అరుస్తూఉన్నప్పుడల్లా భూమి వణుకుతున్న ట్లనిపించేది. కొరడాచప్పుడుతో డేరా మారుమ్రోగింది. ఎన్ని దెబ్బలు తిన్నా, పులి తన మూర్ఖతను వదలలేదు. కోరలుచూపి, కస్సుమని యెదురు తిరిగింది.

'రాజా' సామాన్యమైన పులికాదు. తెలివితేటలు, చురుకుదనం, హృదయం, గల అపూర్వమైన జంతువు. బాదల్చందు నెంతో ప్రేమిస్తూ, మిక్కిలి అణకువతోను, మర్యాదతోను మెసలేది, అతనివద్ద. నాడు మామూలుకు వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించడానికి, తగిన హేతువేదో ఉండవచ్చునని గ్రహించలేకపోయాడు, బాదల్చంద్. సాధారణంగా సర్కస్‌వాళ్లు పులులకు, సింహాలకు అప్పుడప్పుడు నల్లమందు తినిపిస్తూ ఉంటారు. మత్తుచేత వాటి ఘాతుకస్వభావం కొంతసేపైనా అణగిఉంటుందని అభిప్రాయం కాబోలు! 'రాజా' శరీరతత్వం యెట్టిదోకాని, నల్లమందువాసనే పడేదికాదు దానికి. బలవంతం మీద యెప్పుడైన తినవలసివస్తే, ఆ రోజల్లా పిచ్చెత్తినట్లు ప్రవర్తించేది. జమన్సింగుకు దానిప్రకృతి తెలుసు. కాబట్టి నల్లమందుమాత్రం యెన్నడూ దానికి పెట్టనిచ్చేవాడు కాడు. కాని, ఆరోజున ఉద్దేశపూర్వకంగా మాంసంలో నల్లమందు తనే స్వయంగా కలిపి 'రాజా'కు పెట్టించాడు. కడుపులో వికారం పుట్టి, వమనం చేసుకుందుకు యత్నించింది పులి. జమన్సింగ్ నీళ్లలో యేదో మందుకలిపి మళ్లీ తాగించాడుపులిచేత,

'రాజా'కు ఒంట్లోసరీగా లేదన్న సంగతి మానేజరుకు కూడా చెప్పలే దాయన.

రంగస్థలంలోకి వచ్చి మనుషులను, దీపాలను చూసేసరికి, 'రాజా'కు గిర్రున తలతిరుగుతూ ఉండెను. మత్తుగా, బద్ధకంగా, ఉండెను, ఒంట్లో. 'ఈవాళ నాకు సరీగాలేదు. నన్ను బాధపెట్టకు.' అని దీనంగా వేడుకొని స్వరంతో తెలియజేసింది, యజమానికి. కాని బాదల్చంద్ దాని ప్రార్థన నర్థం చేసుకునే స్థితిలో లేకుండెను.

ఎన్నడూ శిక్ష యెరగని జంతువుకు వీపుమీద దెబ్బలు పడగానే, కష్టం తోచింది. పౌరుషం కలిగి 'రాజా' యెదురు తిరిగింది. అమాంతంగా మనిషిని చీల్చేస్తుందా అన్నంత ఆగ్రహం చూపింది, కళ్లలోను కోరలలోను. ప్రేక్షకులు భయపడి గొల్లుమన్నారు. మానేజరు ముందుకువచ్చి, ఫరవాలేదని వాళ్లకు ధైర్యం చెప్పి అల్లరి, కేకలు కూడదని మందలించాడు.

బాదల్చంద్ను, పులిని, భయదృష్టులతో చూస్తూ దగ్గరగానే నిల్చుంది తారాబాయి. అతని కపాయం రాకుండా కాపాడమని దేవుణ్ణి వెయ్యివిధాల మొక్కుకుంది మనసులో. ఏదైనా ప్రమాదం సంభవిస్తే, వెంటనే పులిని చంపడానికి ప్రక్కనే ఇద్దరు భటులు నిల్చున్నారు, తుపాకులు పట్టుకొని.

రౌద్రాకారంతో పంజాతెరచి, వ్యాఘ్రం తన్నెదిరించడానికి వచ్చినప్పుడు బాదల్చంద్ కు గుండెలో దడ పుట్టింది. అప్రయత్నంగా చేతిలోవున్న కొరడా క్రిందికి జారిపోయింది. "రాజా!" అని బిగ్గరగా అరచి, నిస్సహాయుడై నిల్చున్నాడు—చావుకు సిద్ధపడి.

అతని కేకతో మెలకువ వచ్చింది పులికి. రౌద్రం అణిగి పశ్చాత్తాపంతో నిల్చుంది, అతని పాదాలు మా చూస్తూ! ధైర్యంగా మెడమీద తట్టి వీపునిమిరి 'రాజా'ను బుజ్జగించాడప్పుడు బాదల్చంద్. అతని కర స్పర్శవలన మంత్రింపబడినట్లు పిల్లివలె లొంగిపోయింది, పులి. అద్భుతమైన ఫీట్లు చేయించాడప్పుడు దానిచేత. ఊపిరి బిగపట్టుకొని చూస్తూ, ప్రాణాలులేని ప్రతిమలవలె కూచున్నారు ప్రేక్షకులు. కిక్కురు మన్న ధ్వని కూడాలేక, డేరాఅంతా నిశ్శబ్దం!

పన్నెండు గంటలు కావచ్చింది. ఇంకో ఐదు నిమిషాలలో ఆట ముగుస్తుంది. 'రాజా' చేత ఆఖరు ఫీటు చేయించడాని కుద్యమించాడు బాదల్చంద్. కాని పులి తన అయిష్టతను సూచించింది.

అలసి, రుమాలుతో ముఖం తుడుచుకున్నాడు బాదల్ చంద్. ఆక్షణంలో యెదురుగానిల్చున్న తారా బాయిని చూశాడు. ఆమెదృష్టి అంతా తనమీదనే ఉన్నట్లు విశదమైందతనికి. ఆభ్రమర నేత్రాలనుండి వెలువడిన ప్రేమకిరణాలతనిహృదయాన్ని దూసుకొనిపోయి, మనసును కలవరపెట్టినవి. దీర్ఘమైన నిట్టూర్పువిడచి, ఆమెనుండి దృష్టి మరల్చుకున్నాడు.

పులిని కొంతసేపు బుజ్జగించి, నోరు తెరవమని ప్రోత్సహించాడు. దవడలు బిగపట్టి మూర్ఖంగా నిల్చుంది 'రాజా'. తలపైకెత్తి జిగజిగలాడే పచ్చని మెరుపుకళ్లతో అట్టే చూసిందతనివేపు, దీనంగా!... "వొద్దు. నన్ను బలవంతపెట్టకు. నాతల తిరుగుతూవుంది. తెలివితప్పి, యేమక్రమంచేస్తానో అని దిగులుగావుంది. నన్ను క్షమించి, నేటికి విడిచిపెట్టు." అన్నభావం వెలిబుచ్చింది, ఆచూపులో! బాదల్ చంద్ మన్నించలేదు దాని ప్రార్థనను. దవడమీద చరిచి, నోరు తెరవమని ఆజ్ఞాపించాడు.

విద్యుద్దీపాల కాంతిలో తళతళ మెరిశాయి కోరలు మృత్యుద్వారంవలె తెరువబడిన పులినోట్లో చప్పున తలదూర్చాడు బాదల్చంద్. పెట్టెకప్పు మూతపడినట్లు దవడలు మూసుకొనిపోయాయి 'రాజా'కి. వెచ్చని రక్తంతో నోరు తడిసింది దానికి. అదరిపడి కళ్లువిప్పి, నోరు తెరచింది. కంఠం కత్తిరించుకొనిపోయింది, బాదల్చంద్ కు. స్మృతిలేక క్రిందపడ్డాడు. జరిగిన ప్రమాదమప్పుడు విశదమైంది పులికి. దుఃఖంతో అతని ముఖం చూస్తూ, కన్నీరు విడచింది, రాజా! రెండుసారులు తుపాకిమ్రోత మారుమ్రోగింది, డేరాలో. ఒక్కసారి

మూలిగి, గుండెనుండి వరదలుగా రక్తం కార్చుకుంటూ, వెంటనే నేల కొరిగింది పులి. గొల్లుమన్నారందరూ!

బాదల్‌చందును రంగస్థలంనుండి లోనికి తీసుకొని పోయినారు. పెద్దపెద్ద డాక్టర్లు వచ్చి తమ శక్తి సామర్థ్యాలన్నీ వినియోగించారు కాని, లాభం లేక పోయింది.

నెత్తీ నోరూ కొట్టుకొని, అతని మృతకళేబరం మీదపడి యేడ్చింది తారాబాయి. సర్కస్ మెంబర్లం దరూ కంట తడిపెట్టుకున్నారు. మానేజరు సూర్యా ఖాన్ తారాబాయిని మెల్లగా లేవనెత్తి, పడిపోకుండా ఆమెను తన వక్షంమీదికి వాల్చుకొని, శిరం నిమురుతూ, జేబురుమాలుతో కన్నీళ్లొత్తి ఓదార్చాడు.

గ్రీష్మము

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు

పవడంపు జివురుజొంపంబులు పరచిన పెండ్లిపందిళ్లు విప్పించినావు,
గానంపుకోకిలసానిమేళము జిగురాకుబత్తెము లిచ్చి యనిపినావు,
అలరుదేనియవిందు లారగింపగజేసి యలిబంధువుల సాగనంపినావు,
పువ్వుపళ్లెరముల బుప్పొడిపసుపుల పేరంటములు పంచిపెట్టినావు,
అన్నిమరియాదలును నయమారనడపి-నావు, సత్సంప్రదాయంపు నడక లెరిగి;
నాకబలియైన యామరునాడువోలె-చిన్నవోయియు నీయిల్లు చెన్నుమీరె.

నిన్నమొన్ననె గద పెండ్లి వన్నెచిన్నె-లెల్ల వెలయించితివి భువి నెల్లయెడల
కాని, ప్రకృతిరో! యిమ్మహోగ్రాతపమున-తీక్ష్ణతమమైన యీతపోదీక్ష యేల?
వసుధ బీరెండ బీటలు వారిపోయె-జలము లావిరియై యాకసమున దేలె,
అనిల మొక్కట స్తంభించి యట్టె నిలిచె-అనల మేపారి తన సరిహద్దు దాటె.

నీడలకునైన నిలువగ నీడలేక-యవనియంతయు దేజోమయత్వమంద
తనప్రతాపంబు కేంద్రీకృతంబుజేసి - వెలుగుచున్నాడు రవి వినువీథినొకడె.
పూచిన పూలు లోని వలపుల్ వెలిసేయ వినూత్నయౌవన
శ్రీ చిగురొత్తగా ప్రణయచిహ్నితమైన వపుస్సితాస మ

య్యో! చెలువేదె, నీఖరకరోష్ణమయూఖము లంటి, యిమ్మహో
గ్రాచరణంబు పాడియగునా తలపోయగ నీకు గోమలీ!

దిరిసెనపూలతోడ తలదిండులొనర్చి, చిగుళ్లు పైపయిక్
బరచిన పండువెన్నెలల పానుపులక్ మృదునిద్ర జెంది, బం
గరుకలలం గరంగు ననకారుహాయల్ చిలికించు ప్రాయ, మి
త్తరి పటురోహిణీసమయదారుణ వహ్ని తపింపజేతురే.

ప్రణయమయమైన వ్రీడాభరంబుకతన-వంగి, నీచూపుతెర లరవ్రాలె నాడు,
నేడు, దృఢయోగదీక్షావినిశ్చలత్వ-మున నిమీలితములు ముగ్ధమోహనములు.

గరళము ద్రావినట్టి కఱకంఠుని జిహ్వఱ కన్నుదాల్చు దే
వర పతిగా జపించు హిమపర్వతరాజకుమారివోలె, సు
స్థిరతరదీక్షమై తపముజేసెడు నీమహనీయ దివ్యరూ
పరమయ్యె, నాకు నిత్తరి యుపాస్య తలంప భయానకప్రియా!

అలినై క్రోలితి కమ్మతేనెలు, పికంబై పాడితిక్ బూల తీ
గలునై యూగితి నవ్వసంతసమయైక్య స్ఫూర్తి వర్తిల్లి, కో
మలశిల్పంబులు గూర్చి యీచటుల గ్రీష్మాఖండ తేజోవిని
శ్చలతన్ గ్రాలెడు నీభయంకరమనోజ్ఞత్వంబు గీర్తించెదన్.

సరసమధుమాసరససరస్వతివి నాడు-కడగి నినుబాడిన శుమారకవి ని నేను,
ప్రకటతేజోకరాళకాళికవు నేడు-తీక్ష్ణతమరక్తి గొల్చు తాంత్రికుడ నేను.

కిష్కింధలో కోతి

చింతా దీక్షితులుగారు

౧

ఆ కొండను మీరు చూచి ఉండరు. నాటికీ నేటికీ ఎవ్వరూ కూడా ఆకొండను చూచి ఉండరు. చూడరు. చూడడానికి ఎవ్వరికీ మనస్కరించదు. అంత పాపభూయిష్ఠమైన కొండ అది. న్యాయానికి ఆకొండది తప్పు కాదు. దాని నాశ్రయించుకొని బ్రతికిన నా వల్ల ఆకొండకు కళంకం వచ్చింది.

పవిత్రమైన ఏటిగట్టుననే ఉన్నది ఆకొండ; లోకాల కళంకాన్నంతా కడిగివేసే శక్తిగల ఆయేరు ఈకొండ కళంకాన్ని కడగలేదు. నా వల్లనే ఆకళంకం ఆకొండకు పట్టుకొంది కాబట్టి.

పవిత్రమైన ఏరు. అద్దరినీ ఇద్దరినీ దట్టముగా పెరిగిన ఫలవృక్షములు. నీటిఅంచుల నాశ్రయించి పెరిగిన రెల్లుదుబ్బులూ. రెల్లుదుబ్బుల నాశ్రయించిన చిన్నపక్షులు, అనంతప్రాణి కోటి. ఆయేటి ఒకగట్టున నాకొండ. కొండకు అన్నివైపులా ఫలవృక్షములు. ఎవరు పెంచారో మాకోసమని ఆఫలవృక్షములు; ఎవరు మాకోసమని పాలవంటి ఏటినీళ్లు ఆ ప్రాంతముననే ప్రవహింపజేస్తున్నారో; మాకు ఇరుగు పొరుగుగా ఉండేటందుకు ఎవరు ఆపాటలుపాడే పక్షులను, ఆచిందులుత్రొక్కే మృగములను, ఆగంతులువేసే కీటకాదులను ఆప్రాణికోటి నంతనూ సమకూర్చారో; ఎవరి దయాదాక్షిణ్యములు ప్రాపుగా మేము ఆ అడవిలో కులాసాగా కాపురం చేస్తున్నామో-మాకు తెలియదు. తెలుసుకుందామని ఊహా, ఇచ్ఛ మాకు కలగలేదు. నేనూ, నాకుటుంబమూ ఆకొండమీద కాపురము, ఆ అడవిలో సంచారము, ఆయేటిమీద విహారము. సౌఖ్యమునకు ఇదేమేరకదా అనుకొన్నాము. మా కొండమీద పెద్దపెద్ద పాషాణములు పేర్చిపెట్టినట్లున్నవి. ఆపాషాణములే ద్వారముగా ఉన్నవి. గదులుగా ఏర్పడ్డవి. అంతఃపురములైనవి. ఆపాషాణములే వేదులు, జరుగుడుబండలు; ఆపాషాణములే కోటగోడలు, సొరంగములైనవి. ఆకొండే మాఉనికిపట్టుగా, మాఇల్లుగా, మానగరుగా మేము భావించుకొంటున్నాము.

ఆ కొండప్రక్కలమీద నిలువుగా చెట్లు పెరిగినవి. దట్టముగా పెరిగినవి; ఆకొండ చుట్టూ దట్టముగా పెరిగినచెట్లు; ఆకొండనుంచి చూపుకందనంతదూరము వరకూ దట్టముగా చెట్లు. ఆచెట్లు మాకు సంచారభూములు; ఆచెట్లు మాకు ఆటపట్టులు; ఆచెట్లు మాకు భోజనములు; ఆచెట్లు మాకు లీలోద్యానములు. సౌఖ్యమునకు ఆకొండా ఆ అడవీ మేర అని మాకుమాత్రం తోచడము లేదూ?

ఆచెట్లకొమ్మలలో రాత్రివేళ మేము నిద్రించే సమయాన చిరుతపులులూ, పెద్దపులులూ, ఏనుగులూ, సివంగులూ, తోడేళ్లూ ఆప్రాంత మున సంచరిస్తూ బొబ్బరిస్తూ ఉంటవి. మాకు అవి తలారులు. ఈ బొబ్బరింతలతో అడవి అంతా ప్రతిధ్వనిస్తూ ఉంటే మాకు హాయిగా నిద్రపట్టుతుంది.

పగటివేళ లేళ్లు మాకొండచుట్టూ చెంగలిస్తూ తిరుగుతవి. పక్షులు, వన్నె వన్నెలపక్షులు, రెక్కలు విప్పి చాచి ఎగురుతూ మాకు నేత్రానందము కలుగజేస్తవి. రకరకముల గొంతుకలతో రకరకముల పాటలతో, రక రకముల పలుకులతో అడవిని మధురారావ ములలో ముంచివేస్తవి కొన్నిపక్షులు. రాలేక రాలేక చెట్లసందులలోనుంచి సూర్యకిరణ ములు బలవంతముగా సందుచేసుకువచ్చి పచ్చికలమీద శయనిస్తవి. మాకొండప్రక్కల మీద మేకలూ, జింకలూ, ఆవులూ మంద లుగా వచ్చి తియ్యనిపచ్చిక మేస్తవి.

మాయేటి కీవలిగట్టునా ఆవలిగట్టునా పెరిగిన వృక్షములు కొమ్మలూ కొమ్మలూ కలుపు కోవడం వల్ల మేమంతా ఏటి నడిమిభాగము చేరి నీడలతోనూ వెలుగులతోనూ ప్రవహించే సుళ్లుతిరిగే, తలక్రిందులయ్యే, చెంగునదాటే ఏటినీళ్లను చూస్తూ ఉంటాము.

ఈ సౌఖ్యోన్నతికి వశులమై తిండికీ నీటికీ లోటు లేకుండా ఆకొండమీద మేము కాపు రము చేస్తున్నాము. అప్పటి కింకా ఆకొండకు కళంకము రాలేదు.

౨

ఒకనాడు ఒకపెద్ద కేక వినిపించింది. ఆ కేకకు చెట్లకొమ్మ లల్లల్లాడినవి. కొండగుహలు ప్రతి ధ్వనించినవి. ఆ కేక నందుకొని మా యేరు అన్ని దిక్కులా దానిని వ్యాపింపచేసింది.

ఆ కేక వానరలోకాన్ని ఉద్దేశించినది. వానర లోకానికంతకూ అది చాటింపు. పుట్టినాడట లోకములో పుణ్యపురుషు డొక్కడు. సంహా రించినాడట వానర చక్రవర్తిని వాలిని.

కట్టినాడట పట్టము కపిలోకమునకు సామ్రా ట్టుగా సుగ్రీవునకు.

ఆ పుణ్యపురుషుడు అవతారపురుషుడట. ఆ అవతారపురుషుని నామమై పవిత్రమైనదట రామశబ్దము.

ఆ చాటింపు, ఆ కేక, ఆ పలుపు మా శ్రవణపుట ములలో ప్రవేశించి హృదయమున హత్తు కొన్నది. ఆ కేక మాకు ఆదేశ మైనది.

పుణ్యపురుషుడు అవతారపురుషుడు జన్మిం చిన కాలాన మీరు సమకాలీనులై ఉండడం తటస్థించిందా? అప్పుడుగాని మాసంతోషం మీకు బోధపడదు.

పుణ్యపురుషుని కనగలిగిన కాలము ఎంత మహత్తర మైనదో తత్కాలముననే ఉండే జను లెంత అదృష్టవంతులో ఆ కాలపువారికి తెలియకపోయినా తరువాతిప్రజలు తెలుసు కొంటారు. ఆ కాలమున తాముండకపోతిమి గదా అని వగతురు.

కాలము అనంతమైనది. అందులో కొన్ని భాగాలు ఉత్కృష్టములు. ఉదయించే సూర్యునిశోభ ప్రభాతానికి పట్టినట్లు ఉదయించే మహాపురుషునిశోభ ఆకాలానికి పట్టుతుంది.

ఒకదివ్యకాంతి ఆకాలాన్ని ఆవరిస్తుంది.

ఒకదివ్యసౌరభము ఆకాలములో ఇమిడి ఉంటుంది. ఆకాలానికే ఒక దివ్యమైనమాధుర్యం ఉంటుంది. ఆకాలములోనే పక్షులు మరీ శ్రావ్యముగా పాడుతవి. ఆకాలములోనే మేఘములు నెలకు మూడువానలు కురుస్తవి. పంచభూతములూ ఆకాలభాగాన్ని అంటి ఉన్న కల్మషాన్ని కడిగివెయ్యడానికి పూనుకొంటవి.

మహాపురుషోదయాన్ని చూడగలిగిన ఆనాటి ప్రజలు ఎంత అదృష్టవంతులై ఉంటారు!

ఆకాలపుప్రజ లందరూ అదృష్టవంతులా? ఆకాలపువారి కందరికీ సంతోషముంటుందా? కారు; ఉండదు.

కోరికలు పెంచుకొని పెంచుకొని ఆకోరికలు సఫలపరుచుకోవడమే సంతోషమని ఊహించే వారికి మహాపురుషోదయముతో ఏమిపని?

అధికారమును ఆశ్రయముగా చేసుకొని లోకమున కుపకారం చేస్తున్నామని చెప్పి అపకారం చేసే వారికి మహాపురుషోదయము అసంభవము.

తమతమ శాసనములకు ప్రజలను లొంగదీసుకొని వాటినే మతముగా భావించుకోమని బోధించే వారికి మహాపురుషోదయమేటికి? మహాపురుషోదయమునాటి ప్రజలు అవతారకారణమైన మహాపురుషుని కార్యములు సాధించుకోడానికి సాధనములై ఉంటారు. అందువల్లనే వారికి సౌఖ్యముండదు. లోకులు సాధారణముగా దేనిని సౌఖ్యమని భావిస్తారో అది ఉండదు. వారి జీవితమంతా కష్టభూయిష్ఠమై ఉంటుంది. మహాపురుషునితో బాటు జన్మించినందుకు వారికి ఫలము ఈసడింపులు, బాధలు, మరణము.

కాని వారి మనస్సుమాత్రము నిండుశాంతితో నిండి ఉంటుంది.

బాధలు తలుచుకొని మహాపురుషుని ఆదేశములు లెక్కచెయ్యరు కొందరు.

మహాపురుషుని ఆదేశనిర్వహణము స్వర్గతుల్యముగా భావించి సమస్తమూ అందుకొరకై ధారపోస్తారు కొందరు.

3

ఆనాటి కపిలోకమునకు ఆజ్ఞవచ్చినది. రాముని ఆజ్ఞ సుగ్రీవునిద్వారా వచ్చినది.

ప్రతియొక్కకపినీ ఉద్దేశించిచేయబడ్డ ఆజ్ఞఅది. రాక్షససంహారమునకు పూనుకొమ్మని ఆజ్ఞ. సుగ్రీవుని కేతనముక్రిందచేరి రామకార్యమును కపులందరూ నిర్వహించమని ఆజ్ఞ.

అట్టి ఆజ్ఞలో ధనములేదు. సౌఖ్యము లేదు. అట్టి ఆజ్ఞలో నిరంతరత్యాగ మున్నది, స్వర్గ మున్నది.

ఆ ఆజ్ఞ కిష్కింధ అంతటా వ్యాపించినది. కిష్కింధావాసులందరూ దానిని పాటించారు. సుగ్రీవునాజ్ఞ తలదాల్చి స్వధర్మ నిర్వహణార్థము బయలు దేరారు. స్త్రీపురుషవిచక్షణ లేదు. వృద్ధులు బాలురూ అనేవిచక్షణలేదు. అందరూ ఒక్క హృదయముతో ఒక్క పట్టుదలతో, భక్తితో ఆవేశముతో సుగ్రీవుని కొండ చేరారు. త్యాగమనే బుద్ధిలేదు. కీర్తి వచ్చుననే ఆశ లేదు. శాశ్వతత్వము వారికి కలుగుననే ఆశలేదు. స్వామికార్యముమీాదనే బుద్ధి. మహాపురుషుని ఆదేశమును విధేయపూర్వకముగా అంగీకరింపవలెనని యే సంకల్పము. వారందరూ ధన్యులని వేరే చెప్పవలెనా ?

ఆ ఆజ్ఞ మాకొండనూ చేరినది. మా చెవులలోకూడ పడ్డది. ఆ ఆజ్ఞవిని మాకొండ, అచ్చటివనము, ఆయేరు, పులకితములైనవి. ఆ ఆజ్ఞను విన్నసంతోషము మాకు కలిగింది.

ఆ ఆజ్ఞను అందరూ పరిపాలిస్తున్నారనే వార్త మాకు సంతోషము కలిగించింది. మా జాతి వారందరూ స్వామికార్యధురంధరులనిన్నీ, మాజాతివారందరూ త్యాగశీలురు, పరాక్రమశాలులూ అనిన్నీ మాకు గర్వము కలిగింది. మాహృదయములుకూడా ఉప్పొంగినవి.

సుగ్రీవుని కేతనము క్రిందకు మేము కూడా సాయుధులమై చేరవలెనుగదా ! సోత్సాహులమై శ్రీరామకార్యము మేము మాత్రము పూనుకొనవద్దా ? మమ్ముకూడా ఉద్దేశించినదేగదా ఆ ఆజ్ఞ. స్వామిఆజ్ఞ కెదురుపోవచ్చునా ? దైవకార్యము కాదనవచ్చునా ? ఎవరికొరకు యీ దేహములు పెంచుకొనుచుంట— స్వామికొరకేగదా !

ఎవరివల్ల యీసౌఖ్యములు మాకు కలుగుతున్నవి — స్వామివల్లనేకదా !

జన్మకు సాఫల్య మేమిటి ? — బ్రదికినందువల్ల ఫలమేమిటి ? — అవతార పురుషుడు వచ్చి తనకార్యము నిర్వహించమని ఆదేశించినప్పుడా వెనుకంజ వెయ్యడం ? మేముమాత్రము కపులము గామా ? కిష్కింధనేలే సుగ్రీవుడు మారాజు గాడా ? సుగ్రీవుని దేవుడు మా దేవుడు గాడా ?

మేము కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకోవలసినపని యేమున్నది ? మేము ఆలోచించవలసిన పని యేమున్నది ? మేము సందేహించవలసిన పనియేమున్నది ? కాని—

౪

కాని మేము కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకోవలసి వచ్చింది. మేము సందేహించాము ? మేము ఆలోచించవలసి వచ్చింది ! ఆలోచించడం మొదలుపెట్టాము. సంశయాత్మ నశిస్తాడంటారు. మేము సంశయించాము. సంశయాలు తీర్చుకొని ఆలోచనలు సాగించి ముగించి తరువాత స్వామికార్యానికి పూనుకోవలెనని సంకల్పము చేసుకొన్నవా రాకార్యములలో ఎప్పుడైనా దిగడం సంభవిస్తుందా ?

ఇక్కడ మాకొండ—సర్వసౌఖ్యాలకూ ఆలవాలమైనకొండ—ఇహసౌఖ్యాలకి మేరచూపించే కొండ!

అక్కడ లంకాపురి—భీషణవక్త్రాగ్నిగహ్వరము తెరుచుకొని నృత్యము చేస్తూన్న మృత్యుదేవత కాటపట్టయిన లంకాపురి—భయము, బాధ, బీభత్సముల కాకరమైన లంకాపురి!

ఇది మేలా? అది మేలా?

ఇక్కడి ఈయేరు — ఈవనము — ఈ మృగముల సందడి ఇక్కడి ఈవిహారములు ఇక్కడి ఈసంచారములు ఈ సుఖములు — వీటికి బదులుగా అక్కడి సముద్రోత్తరణము, సేతునిర్మాణము, దూరప్రయాణము—ఆ రాక్షసుల కోలాహలము — అక్కడి గర్భనిర్భేదకమగు రణభేరీశబ్దములు — అక్కడి రణరంగవిహారములు, శత్రుదేశసంచారములు — అక్కడి ఆకష్టములు! ఇక్కడ ఉంట మేలా? అక్కడికి పోవుట మేలా?

ఇహసౌఖ్యములకూ పరసౌఖ్యములకూ సంఘర్షణ కలిగింది. ఇంద్రియసౌఖ్యములకూ పరసౌఖ్యములకూ ప్రబలయుద్ధము తటస్థించింది.

ప్రత్యక్షసౌఖ్యములను చూపి ఇంద్రియములు పరసౌఖ్యముల నీసడించుచున్నవి.

రానున్న శాశ్వతత్వముకై ఆశ, అందులో నిరవధికానందమును తెలిపి పరసౌఖ్యములు ఇంద్రియములపై దాడి వెడలుచున్నవి.

ఇంద్రియసుఖములలో మృత్యువు నిత్యమూ సంచారం చేస్తూ ఉంటుంది.

పరసౌఖ్యములోనిత్యత్వము నిర్మలత్వము!

చేతులో సుఖములను వదిలిపెట్టి ఎప్పుడో రానున్న సుఖముల కపేక్షించడం వివేకమేనా? మా దేహములే మాస్వామికేతనము కిందికిపోయి సహాయము చేయవలెనా? మా మనస్సుల కాశక్తిలేదా? మాఇచ్ఛాశక్తి మా స్వామి ననుసరించి ఉండరాదా? మాసంకల్పబలము మాదేహబలముకన్న ఎక్కువ ప్రయోజనకారి కాకూడదా?

వానరసేనల విజయఘోషములు మాకొండను చేరినవి. మావానరసేనల సేతునిర్మాణములో మాసంకల్పసాహాయ్యము మేము చూచుకొన్నాము.

మావానరసేనల లంకాప్రవేశములో మా మనస్సులూ ఉన్నవి.

మావానరసేనల భీషణయుద్ధములో మా మనస్సులూ పాల్గొన్నవి.

రాక్షససంహారము జరుగుతున్నది. వీరవానర హుంకారనాదములను మాకొండ ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. రాక్షసహాహాకారములు మాయేటి చప్పుళ్లలో కలిసిపోతున్నవి.

రాక్షసరాజును రామభూపాలుడు సంహరించిన వార్త పంచభూతములూ, దశదిక్కులూ వ్యాపింపజేసినవి. మా కొండకూ ఆవార్త చేరినది.

మామనస్సులలో సంతోషము మేము తెచ్చి పెట్టుకొన్నదా? నిజమైన దేనా? దానికి సహజత్వము లేదేమి?

లోకములో కొండలు తలలూపి ఆడినవి! మా కొండ తల ఊపి ఆడలేదు.

లోకములో నదులు చెంగుచెంగున గంతులు వేస్తూ ప్రవహించినవి. మాయేరు మందమై, శుష్కమై ఇసుక తిన్నెల నంటిపెట్టుకు పోయింది.

లోకములో వనములు చిగిరించినవి. మొగ్గలు తొడిగినవి. పుష్పించినవి. పరిమళములను నల్గడల ప్రసరించినవి.

మావనము తలవాల్చినది. పుష్పములరాల్చినది. వాయువును బంధించినది.

లోకము ప్రకాశవంతమైనది. మా నివాస మంధకార మయమైనది.

లోకము నవ్వినది!

మావాసస్థానము సిగ్గుచే తలవంచి దుఃఖముచే కుమిలిపోయినది.

స్వామికార్య నిర్వహణము మావానరకులమునకు గర్వకారణమైనది.

మాకు శాశ్వత కళంకము నాపాదించినది.

లంకనుగెలిచి కిష్కింధారాజ్యమును మావారు చేరుకొన్నారట. ఆవార్త మాకు చేరినది. మాకు ఉత్సాహము లేదు.

మాకొండ మాకు భోజనము పెట్టడము మానుకొన్నది.

మాయేటి స్వాదుజలము లిప్పుడు చేదైనవి. మాకు విహారములు లేవు.

పశ్చాత్తాపమువల్ల లాభముంటుందా? స్వామి కార్యమును లక్షించని సేవకులకు గతి ఉన్నదా?

అవతారపురుషుని ఆదేశమునే అంగీకరించని మందుల కెన్నటికైనా మోక్షులాభమున్నదా? ఆకొండకు కళంకం నావల్లవచ్చింది. ఆకొండ వల్ల నాకు కళంకం వచ్చిందని చెప్పి నాపాపమును నేను వృద్ధిచేసుకోను. ఆకొండను మీరు చూచి ఉండరు. చూడరు.

కుకంభ

కామసోం పురిలసే అతిసుందరీ ఆమకీ ఛాహమే ఖడీ సుహావే
భుఖన అంగ జరావజరే ధరో మోరని చిత్త లగా ఈచు గావే
సారీ జరీకీ బిరాజత అంగమే ఆగీ బిచిత్ర ఉరోజ నిభావే
సో యహూ మేఘమల్లారకీ రాగనీ హు కుకంభ సుభనామ కహావే.

[జయపురచిత్రము: దివాను బహదూరు గోవిందదాసు చతుర్భుజదాసు గారి యనుమతిని.]

గౌరీపూజ

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, యం. ఏ.

(వరలక్ష్మీత్రిశతి - కర్మశతకము - ఆరవపది)

ఉన్నదే యువతులం దున్న యందఱు ఫాల బాలనీహారాంశు పలితబింబ
లున్నదే వెలుగులం దున్నవన్నియు నిడానిభృత పింగళమధ్య నిర్గమములు
ఉన్నదే మహిమలం దున్నవన్నియు త్రిలోకనమస్క్రియా సమాకర్షకములు
ఉన్నదే వినతులం దున్నవన్నియు విశ్వనాథ నీరజ చరణార్పితములు
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు, శివాన-పీనపాద విన్యాసలాక్షాంకితాంక
కృతనవాలంకృతులు నీకుఁ గేవలముగ-లలితవిహారణ వాసభూములుగ నగుత.

అవి చిత్రమైనవాయువులు, నిరుద్ధనిశ్శ్వాస నిర్వాత నైశ్చల్యనిధులు
అవి చిత్రమైన క్రొంబువుతావు లాఘ్రాణపర్యంత వేదు లపార్థివములు
అవి చిత్రమైన ధ్వనివిశేషకములు బ్రహ్మకపాల రుద్ధానిలాగతములు
అవి చిత్రమైనట్టి యాకృతు లతిదృష్టు లాజృంభము లతీతతైజసములు
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు, నచంద్ర-మశ్శిశిరచారుచంద్రికామంధరప్ర
శాంతకాంతిమంతంబు లచ్చముగ నీకు-లలితవిహారణ వాసభూములుగ నగుత.

అట నాశలే దున్నయది నిరాశావిషయంబు నిస్త్రైగుణ్య మమృతమయము
అట బాధలే దున్నయది పాంచభౌతికం బదియేమొ సహజబాధాపహంబు
అట నూహలే దున్నయది యనూహాత్మకం బానందవిషయ మనాదిలయము
అట లేమిలే గున్నయది యందు కలదా నపేక్షచే నెచటో కల్పించినయది
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు, సనాత-నములు సచ్చిదానందవాటములు భక్త
జనమనోఽభిరామా నివాసములు నీకు-లలితవిహారణ వాసభూములుగ నగుత.

అడుగడ్డునకుఁ జివురాకు లూఁచిన గాలివడి వేదశిఖ లూఁదుకడిమిచెట్లు
చెట్టుచెట్టున నీడపట్టులందున ఫాలచంద్రమసలు శివాసదృశసతులు
సతిసతివాక్కున శ్రుతిమహార్థానుగవ్యాఖ్యానములు గౌరివైభవములు
ప్రతివైభవమున నేత్రనిమీలనములు హృత్పద్మవికాసముల్ తన్మయతలు

ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు, సమార్ద్ర-మసృణహారిద్ర మృదుకుంకుమప్రలిప్త,
సర్వశృంగాటకమ్ము లచ్చముగ నీకు-లలితవిహరణ వాసభూములుగ నగుత.

ఉష్ణశీతాంశులయుదయాస్తములతోడ నైన కాలవిభాగ మందు లేదు
ప్రాక్పశ్చిమాదిక వ్యవహారనిర్దిష్టమైన దేశవిభాగ మందు లేదు
సత్క్రిమిథ్యాది కించిత్కార్య పార్థవాక్యముల మిథ్యాచర్చ లందు లేవు
విషయవిషయ్యాది వేద్యాదిదృగ్దృశ్య ద్రష్ట్రాదికములు భేదములు లేవు
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు, గుణప్ర-హీణములు సత్ప్రధాన నిర్వాణములు, ని
శాతబ్రహ్మలయమ్ము లచ్చముగ నీకు-లలితవిహరణ వాసభూములుగ నగుత.

మొరసినట్టిది యందు మొరసినట్లే యుండుఁ గూనతుమ్మెద రొదవోని యులివు
కురిసినట్టిది యందు కురిసినట్లే యుండు తరిలేఁతమంచు తుంపురుల జల్లు
సాఁగినట్టిది యందు సాఁగినట్లే యుండు గాజువారిన సన్నజాజి తావి
కాసినట్టిది యందుఁ గాసినట్లే యుండు తెలిచిక్కనైన చందురుని వెలుఁగు
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు, బెడంగు-లొలయు తలరింపుకల తొలివెలుఁగు సాఁగి
చాలుకట్టిన మేలిపాలాలు నీకు-లలితవిహరణ వాసభూములుగ నగుత.

అట జన్మజన్మాంతరాజ్ఞానకృతఘోరలీనపాపములు జల్లించినట్లు
అట నకారణఫలావాప్తి కందిన మహానేకపుణ్యములు పండించినట్లు
అట నైకదైహికోద్భట దుఃఖపరిణామవిధి చేతితోఁ దీసివేసినట్లు
అట సచ్చిదానందమైన బ్రహ్మము నిరావృతమాయచేఁ గన్ను తెరచినట్లు
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు విధూత-జానుషోపాత్త దుఃఖవాసనలు కమల
మృదుపవనవీచి చలనసంపదలు నీకు-లలితవిహరణ వాసభూములుగ నగుత.

అచటిరుద్ధశ్వాస నిచయంబులందుండి అల్పలోకప్రళయములు కలుగు
అచటిముక్తశ్వాస నిచయంబులందుండి అల్పలోకపుసృష్టు లవఘళించు
అచటినేత్రనిమీల నానందములనుండి భువనముల్ మోహౌద్భవములు గమించు
అచటిలీలామోహనాపాంగములనుండి భువనమ్ము లజ్ఞానమున నెసంగు
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు సమస్త-భువనతతి సృష్టిలయహేతుభూతములు వి
శస్తఘోరాఘదత్తమోక్షములు నీకు-లలితవిహరణ వాసభూములుగ నగుత.

అవికారము వికార మచటి తుమ్మెదభ్రమోంత కేలికయగు తొలిమొద్దుఱంకె
అవిభిన్నము విభిన్న మచటిగౌరీమూర్తి కాదిశివాకారమైన జ్యోతి
అద్వైతమును ద్వైత మానిశ్వసంబుల కలధర్మమూలమైనట్టి విద్య
అవియుక్తము వియుక్త మాచోటున కతివిచిత్రమహా వైధసస్పృష్టి యెల్ల
ప్రళయరహిత గౌరీలోకములు విలీన-ప్రకృతిబీజవత్తతకృత్స్న సృష్టిగర్భ
తాచ్ఛవిజ్ఞానమయము లందములు నీకు-లలితవిహరణ వాసభూములుగ నగుత.

నిత్యసౌమంగల్య నిభృతమూర్తిని నిన్ను పాలించుఁగాక సౌభాగ్యగౌరు
అతిలోకదివ్యశీలాభినందిత నిన్ను లాలించుఁగాక కళ్యాణగౌరు
అమితనిర్మమురాలవైన నీయాత్మలో నటియించుఁగాక యానందగౌరు
విమలాచ్ఛవిజ్ఞాన వీథిలోపల నిన్ను రూపించుఁగాక చిద్రూపగౌరు
మద్వియోగవ్యథాదూయమాన హృదయ - నీరజను భవత్తనయాకుమారరక్ష
ణాతురమనోఽంబుజాతను నాదరించి-యాది యోదార్చుఁగాక నిన్నాదిగౌరు.

మేఘదూత

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౬-వ కుసుమము)

కర్త: దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భావసంపద కోలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పదములకూరుపు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల పెంపు, అన్వయసారళ్యము గలిగి, రచనమా తేటతేనెవలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువు రాంధ్రకవిపండితవర్యులచే 'మేలు మేలు' అని మెప్పు గన్నది. 　　　　　వెల రు. ౦-౧౨-౦.

సంగీతము-గొల్లవాడు

మైలవరపు వెంకటశివరామశాస్త్రిగారు

అనగాఅనగా ఓఊరు. ఆవూళ్లోకి ఓనాడు ఒకగొప్ప సంగీతపుపాఠకుడు వచ్చాడు. ఆ వూళ్లోవాళ్లందరు వానిపాట వినగోరి వాళ్లలో వాళ్లు చందాలువేసికొని ఒక రింట సభ యేర్పరచిరి. ఆసభలోకి వారువీరనక వూళ్లోవాళ్లందరు వచ్చారు. పాటకుడు తోడి రాగము ఆలాపనచేసి అమోఘముగ పాడుచు, ఆరోహణావరోహణములకు తగినట్లు తల త్రిప్పుచుండెను. చక్కగా రక్తికట్టియుండు టచే సభాసదు లందరును గానామృతమును వీనులార గ్రోలి పరమానందపరవశులై సంతోషబాష్పములు కార్చుచున్నారు. ఆ సభలోకి వచ్చిన గొల్లవాడొకడు ఆపాటకుని చూచి ఊరికే యేడ్వ మొదలుపెట్టెను. అది చూచి - 'అబ్బీ, ఎందు కేడుస్తావు' అని అడగ్గా - "బాబూ, మొన్నమొన్ననే మా గొఱ్ఱెపిల్ల యొకటి ఇట్టులే బెకబెక లాడుచు, గిజగిజ తన్నుకొనుచు, ఊరికే తలయూడించుచు కొట్టుకొని, కొట్టుకొని చచ్చింది. అది చచ్చిం తరువాత మాపెద్దబోయడు వచ్చి సంగతి విని 'అయ్యో! తల యూడించినపుడు మెడమీద వాతవేయక పోతిగా' అన్నాడు. ఇప్పుడైనా యీ బ్రాహ్మడికి మెడమీద వాతవేస్తే రోగము కుదురును. వాతలు వేయుటలో నాకు చాల ప్రజ్ఞ కలదు. గరిటెకాడ కాల్చి నాచేతి కిస్తే నే వేస్తా" నని గొల్లవాడు చెప్పెను. వాడిమాటలు విని అందరు కడుపులు చిరిగే టట్టు నవ్వేరు.

కథ కంచాని కెళ్లింది. మనం మంచాని కెడదాము.

విద్యాబుద్ధులు

శ్రీ నరసింహస్వామిగారు

పూర్వం మన దేశంలో ఒక రాజుండేవాడు. ఒకనాడతడు రాజగురువుని పిలిపించి తనకొడుక్కి విద్యాబుద్ధులు చెప్పవలశిందని కోరాడు. అందుమీద గురువన్నాడు, "మహారాజా! నీ కొడుక్కి విద్య చెప్తానుకాని బుద్ధి విషయమై పూచీ పడలే" నన్నాడు. "అదేమ

య్యా! వెర్రివాడికి మల్లె ఉన్నావు. విద్యాబుద్ధులు చెప్పవయ్యా అంటే విద్య చెప్తానుగాని బుద్ధిచెప్ప లేనంటావు. చాలుచాలు; రేపటి నుండి తీసికెళ్లి చెప్పు" అన్నాడు రాజు.

గురువు మారు మాటాల్లే. ఆలానే అని కుర్రాణ్ణి తీసికెళ్లి కొన్నాళ్లపాటు చదువుచెప్పాడు. అన్నిశాస్త్రాలలోను విద్యల్లోను గట్టివాణ్ణి చేశాడు. ఒకనాడు రాజు కుర్రాణ్ణి పరీక్షచేద్దామని గురువుని కొడుకుతోకూడా హాజరు కమ్మన్నాడు.

ఒకపెద్ద సభచేశారు. ఆసభలో రాజు పిడికిలిలో ఒక రత్నంపట్టి అదేవిటో చెప్పమన్నాడు కొడుకుని. రాకొమారుడు ప్రశ్నవేళనుబట్టి లగ్నం గ్రహస్థితులు మొదలైనవి కట్టాడు. వేళ్లు లెక్కించాడు. ఆలోచించాడు. చేతిలో ఉన్నది రాతిసంబంధమైనదీ గుండ్రమైనదీ, మధ్యనుకన్న మున్నదీ, కాబట్టి అది తిరగలిపాప అన్నాడు. దానిపై రాజు నిర్ఘాంతుడై గురువువేపు చూశాడు.

గురువులేచి "రాజా! నేచెప్పినది విద్య. ఆ విద్యవల్ల వస్తురూపం కనిపెట్టాడుకాని బుద్ధి లేకపోవటంచేత చేతిలో తిరగటిపాప ఎల్లాయిముడుతుందీ అనే జ్ఞానంలేకపోయింది. ఇందుకే విద్యచెప్తానుగాని బుద్ధికి పూచీలేదన్నా" నన్నాడు. రాజు తెలివితెచ్చుకొని బుద్ధిలేని కొడుకు పుట్టాడుకదా అని విచారించేడు.

కథ కంచికీ మనం ఇంటికీ.

తెలివైన దంపతులు

పెనుమర్తి శివరామశర్మగారు

అనగా వినగా ఒక ఊళ్లో మొగుడూ పెళ్లాం ఉండేవారు. ఇద్దరూ పొదుపుగా డబ్బు కర్చుపెడదాం అనుకున్నారు. ఇలా అనుకున్నతరవాత మొగుడుకంటె పెళ్లాము, పెళ్లాంకంటె మొగుడూ తెలివితేటలు చూపెడుతూ ఉండేవారు. ఇంతట్లో వర్షం కురిసింది, చెరువులన్నీ నిండేయి, అందరూ పొలంలో వరిచేను ఉడిపిస్తూన్నారు. ఈసంగతి మొగుడూ పెళ్లాం కలిసి చూచేరు. "ఏమండీ, మన వరిచేను ఇంకా ఉడిపించరేం" అంది పెళ్లాం.

"సరే ఉడిపిస్తా" నని పొలంలోకి వెళ్లే డాయిజమాని. పొలం చక్కగా ఉడిపించేడు.

అటుపైని వర్షాలు కురిసి వరిచేను బాగా ఎదిగింది. ఈసంగతి పాలికాపు లొచ్చి చెప్పేరు. 'సరే' అని పొలం చూడ్డానికి బయలుదేరేడు. గట్టుమీద కూర్చున్నాడు. పొలం బాగా చూచేడు. "ఈచేను చక్కగా పెరిగింది. ఇంకా నాలుగుమాసా లుంటే గరిసి ధాన్యం అవతాయి; ఇప్పుడు కోస్తే సగమేనా కావా" అని నిశ్చయించేడు. కూలాళ్లని పిల

వడానికి పాలికాపుని పంపించే డాయన. కూలాళ్లు వచ్చేరు. కూలాళ్లందరూ 'ఏం సెల' వన్నారు. "ఒరే, మీ అందరూ పరిచేను కొయ్యాల" లన్నాడు యజమాని. "బాబూ, పొలం ఇంకా పండలేదు, కోయించమన్నారేం" అన్నారు కూలాళ్లు. యజమాని ఆమాట విని ఆలోచించడం ప్రారంభించేడు: "ఇప్పుడు కోయిస్తే సగం అవతాయి; మళ్లా ఉడిస్తే సగం అవతాయి. ఉడిచి నాలుగుమాసము లయింది, యింకా నాలుగుమాసాలు పంటరోజు లున్నాయి, మళ్లా ఉడవడం కోయించడం అవుతుంది" అని నిశ్చయించేడు. మనస్సులో "గడ్డి మిగులుతుంది, ధాన్యం ఎప్పట్లా కాకపోతాయా" అనుకున్నాడు. ఈఉపాయం కూలాళ్లకి చెపితే అందరికీ చెపతారని చెప్పడం మానేసేడు. వాళ్లని కసిరి, "పొలం కోస్తే కొయ్యండి. లేకపోతే వెళ్లండీ" అన్నాడు యజమాని. కూలాళ్లు మన కేం అనుకొని చేను కోసి కుప్పపెట్టేసేరు. ఈసంగతి పెళ్లాంతో చెప్పడానికి తొందరపడుతూ బయిలెళ్లేడు ఇంటికి.

ఇంటిదెగ్గిర పెళ్లాం కుర్రాళ్ల బుర్రలు మాసిపోయేయి, క్షవరం చేయిద్దాం అని వీథిలోకి వచ్చింది. మంగలాడు కనపడ్డాడు. "ఒరే, మంగలీ, మాముగ్గురు కుర్రాళ్లకీ క్షవరం చేస్తావురా?" అంది ఆవిడ. "రెండుడబ్బు లిస్తే చేస్తా" నన్నాడు మంగలి. "కుర్రాళ్లురా, డబ్బిస్తాను, నలుగురికి చెయ్యారా" అంది యజమాన్రాలు. "ఆలా బేరం చేస్తే మేం ఎలా బతకాలి? అయినా మీసెలవుప్రకారం చేస్తా" నన్నాడు. తరవాత మంగలి ముగ్గురుకుర్రాళ్లకీ క్షవరం చేసేడు. "నాలుగోవా ళ్లెవరమ్మా" అన్నాడు. "ఒరేమంగలీ, డబ్బు దండుగుపెడతానా? నాకే సేసీ క్షవరం"అంది ఆవిడ. సరే అని మంగలి చేసేడు క్షవరం ఆవిడకి. ఆవిడ తన తెలివితేటలు, ఒకడబ్బుకి నలుగురికి క్షవరం చేయించడం, మొగుడుతో చెప్పడానికి ఉవ్విళ్లూరుతోంది.

ఇంతట్లో పొలంలోంచి వచ్చి ఎక్కడున్నావే అని పిలిచే డాయన. ఎందుకండీ అని ఎదురుగా వచ్చింది ఆవిడ. వచ్చీరావడంలో మనిషినేనా చూడకుండా తన తెలివైన పని పెళ్లాంతో చెప్పుతున్నాడు. విని విని, "మీ తెలివి కేంగాని, నా తెలివి చూచేరా: ఒక్కడబ్బుకే మీకుర్రాళ్లూ నేనూకూడా క్షవరం చేయించుకున్నాం" అని చెప్పింది. ఇలా అనేటప్పటికి, నా తెలివే గొప్ప దన్నా డాయన, నా తెలివే గొప్ప దంది ఈవిడ. ఇలా పరస్పరం వైరాలొచ్చేయి.

ఈసంగతి యిరుగుపొరుగులవారు వింటున్నారు. ఇంతట్లో వీళ్ల దెబ్బలాట ముదురుతోంది. దెబ్బలాట చూళ్లేక యిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి, "యిద్దర తెలివితేటలూ ఒక్కలాగే ఉన్నాయి. ఊరుకోం"డని కూకలేసేరు. అందరికీ నవ్వు ఆగిందికాదు. నవ్వుకున్నారు.

ఆనవ్వు చూచి "మన తెలివికి వీళ్లు నవ్వుతు మనకి సా టెవ"రని వాళ్లూ నవ్వుకున్నారు. న్నారు. అంచేత మనం తెలివైన దంపతులం; కథ కంచి కెళ్లింది. మనం యింటి కొచ్చేం.

పాత పాటలు

నేదూరి గంగాధరంగారు

౩౮

రోలికి రోకలికి వొక్క దండమ్ము
మముగన్న తలిదండ్రు లికి వెయ్యిదండములు.

౩౯

చిట్టి జీలకర్ర పొట్టిమిరియాలు
కంతకు కన్నవారు కంతనడిపేరు.

౪౦

గోపాల కృష్ణమ్మ యెవరి అల్లూడు
గోవెల గాచేటి గొల్లలల్లూడు
మందసా లేలేటి మామల్లల్లూడు.

౪౧

మా నెదు బియ్యం మరి కింద గడిగి
మళ్లొచ్చి నేనిస్తు చెన్నకేశవునికి.

౪౨

చూలింత బాలింత సుఖము గోరితే
లేతమామిడిచెట్టు పూత గోరింది.
చూలింత బాలింత నీళ్ల కెళ్లేను
చూలింత జెప్పింది సుఖము దుఃఖమ్ము
బాలింత చెప్పింది బాలుడాటాలు
బాలింతగాజులు భద్రకేళీలు
చూసేవ బావయ్య అప్పచేతుల్లు
చూలింత గాజుల్లు చుక్కగాజుల్లు
చూసేవ అన్నయ్య వదినెచేతుల్లు.

౪౩

కూతురు అమ్మాయి కూడట్టు కెళ్లితె
కుంభవర్షము కురిసి కూళ్లన్ని దడిసె.

కూటి కుప్పకాడ వారయ్య లుండి
కూతురు తడిసిందని చేతిగొడు గంపు.

అరటితోటాలోను తనయన్న లుండి
సోదరి తడిసిందని మేదరగొడుగంపు.

మామిడి తోటలోను తనమామ లుండి
కోడలు తడిసిందలి గుబ్బిగొడుగంపు.

పనసతోటలోను తనబావ లుండి
మరదలు తడిసిందని మల్లెరథ మంపు.

పువ్వుతోటలోను తనపురుషు డుండి
పుణ్యశాలి తడిసిందని పూలరథ మంపు.

౪౪

మామిడికాయలు మరికొమ్మ నుండు
మాతల్లి భ్రమలన్ని మామీద నుండు
చిక్కుడుకాయలు చిరికొమ్మ నుండు
శ్రీరాము భ్రమలన్ని సీతపై నుండు.

౪౫

రాజనాలు మాకు పాలొచ్చినాయి
రాజులంటి యల్లుళ్లు విందొచ్చినారు.

౪౬

సీతమ్మ శ్రీరామ తోవట్టు కెళితె
పారిజాతపు పూలు మరి పరిమళించు
అవిగోనె ఓ సీత పారిజాతాలు
చూచిరా అంటేను కోసుగొచ్చేవు.

౪౭

చెట్టుమీది కోతివలె బావ వున్నాడు
చెరువులో చేమంతివలె అక్క వున్నాది.

౪౮

తల్లాడు తల్లాడు యేమి తల్లాడు
తామరాకులమీద నీరు తల్లాడు
తల్లాడు తల్లాడు యేమి తల్లాడు
తల్లిలేని బిడ్డలకు గుండె తల్లాడు.

౪౯

వాసన లేనిపువ్వు పూసేమిఫలము
వద్ద పురుషుడు లేని వగలేమిఫలము
కాయగూరలన్ని కాసేమిఫలము
వల్లభుడు లేని వంట వండేమి ఫలము.

౫౦

వాన లేక పైరు లెల్ల వాడిపోయెను
నీళ్లు లేక నిమ్మమొక్క నిలువు కెండెను
వానొచ్చి కురిసింది పైరులమీద
లక్ష్మివచ్చి వొరిగింది రాసులమీద.

అపరిమిత దాహతృష్ణ

సీరిపి ఆంజనేయులుగారు

౧

నామనశ్చంచరీక మేనాఁ డనూన
కాంతిసారస్వతారామగతులఁ జెదరి
తిరిగి, కనుఁ గావ్యపుష్పమందిరసహస్ర
మపరిమితదాహతృష్ణావశాత్మ యగుచు

౨

కనుఁగొనుట తోన, రసపాన గరిమఁ జెలఁగ
నరయునెడఁ దమిఁ గుసుమగర్భాంతరముల,
నేదివాంతంబునఁ ముకుళించు నట్టి
యెట్టి విరసపుష్పమున శమించునొక్కొ!

ఆనందచక్రము

కో. నరసింహాచారిగారు

(Merry Go-round)

ఈ చక్రమునఁ ౧. అరుగు, ౨. చక్రము, 3. చక్రమున కాధారములు, ౪. ఉయ్యాలలు అను నాలుగుభాగములు కలవు.

౧. అరుగు

అరుగు చాలా పెద్దదిగా నుండవలెను. ౧౪" × ౬" వైశాల్యముకల గట్టి అట్టను దీసికొని (A B C D చిత్రము ౧.) దానిపై చుట్టును ఒక అంగుళము వెడల్పున అంచును వదలి గీతలు వేయవలెను. అప్పుడు మధ్యభాగమున (E F G H) ౧౨" × ౪" వైశాల్యము గలిగియుండును. అంచులయొక్క మూలలందు చిత్రమునందలివిధమున కత్తిరించి, అంచులను క్రిందికి వంచి మూలలందు అతికించినయెడల అరుగు ఏర్పడును. (చిత్రము ౮ M.)

౨. చక్రము

౯" వ్యాసముకల రెండు వలయములను గట్టి అట్టముక్కలలో కత్తిరించుకొనవలెను (చిత్రము ౬). వాటియందు అంచునకు ౪ అంగుళములోపుగా ౬ చిన్న చదరపు రంధ్రములను (Square holes) సమదూరమునను, మధ్య నొకగుండ్రమునున్ను చేసికొనవలెను. ఒక్కొక్కటి ౨౪" నిడివికల ౬ పేముతునకలను తీసికొని వాటికొనలను చిత్రము ౭ నందలి రీతిగ చెక్కి, పై రెండువలయపు అట్టల అంచులందలి రంధ్రములలో దూర్చి రాట్నపు చక్రమువలె బిగించవలెను.

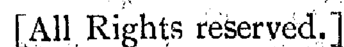
3. చక్రమునకు ఆధారములు

ఒక్కొక్కటి ౧౪" × ౭" వైశాల్యము కల రెండు గట్టి అట్టలను తీసికొని (చిత్రము ౨. J K L M) వాటిపై నిడివి అంచుల వెంబడి ౨౪" లోపుగ V X W Y అను రేఖలను వేసికొనవలెను. తర్వాత L M అను వెడల్పుటంచునుండి S U రేఖ ౧౪" లోపున వేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రమునందలి విధముగ కత్తిరించుకొని వాటిని చిత్రము 3 నందలి విధముగ మడిచి అతికించుకొని చిత్రము ౧ యందలి అరుగుపై a b అను ప్రదేశములందు నిలువబెట్టి అతికించినయెడల చిత్రము ౮ యందలి ౧౧ వలె నుండును. ఈ రెండు ఆధారముల

యొక్క పై కొనలవద్ద రంధ్రములను (చిత్రము ౨.r) చేసికొనవలెను. పిమ్మట చక్రమును రెండు ఆధారముల మధ్య పట్టుకొని ౮" లేక ౯" నిడివిగల పేముతునుకను చక్రములకు ఇరుసుగా మార్చి, ఆధారములందలి రంధ్రములందు దూర్చి పెట్టవలెను. అప్పుడు, చక్రము సులభముగ చుట్టగలదు.

౮. ఉయ్యాలలు

చిత్రము ౪ నందు e f g h వలె ౨½" × ౨" వైశాల్యముగల ౬ అట్టముక్కలను తీసికొని వాటిని చిత్రమునందు చూపబడిన రీతిని కత్తిరించి ప్రక్కలను పైకిమడిచి అతికించినయెడల చిత్రము ౫ నందలి విధముగ ఉయ్యాలలు ఏర్పడును. ఒక్కొక్క ఉయ్యాలను చక్రమునందలి ఒక్కొక్క పేముతునుకకు వ్రేలాడగట్టి ఒక్కొక్కదానియందు ఒక్కొక్కచిన్న బొమ్మను ఉంచి చక్రమును త్రిప్పినయెడల ఉయ్యాలలు ఒకదానివెంబడి నొకటిగా క్రిందికిని మీదికిని చుట్టుచుండును. అప్పు డది ఆనందజనకమై ఆనందచక్రమనదగియుండును.

పైకారా విద్యుచ్ఛక్తి కర్మాగారము

చె. లక్ష్మీపతిగారు, ఎంజినీరు.

(చిత్రము 1)

పైకారానది నీలగిరిలో ఉదకమండలమునకు పడమట ముక్కుర్తి ప్రాంతములలో పుట్టుచున్నది. ఇది మంచి ఓషధుల నడుమనుండి ప్రవహించును కాన దీని నీటిని ఇచ్చటి జనులు పవిత్రముగా పరిగణించెదరు. దీనికి, సాలునకు, సుమారు 105 అంగుళముల వర్షపాతము కలదు. సుమారు 38 చదరపు మైళ్లనుంచి నీరు వచ్చి యిందు కలియుచున్నది. దీని పుట్టుక స్థలమునకు 15 మైళ్ల దూరము నున్న గ్లెన్‌మోర్గన్ (Glen Morgan) అనుచోట విద్యుచ్ఛక్తిని ఉత్పత్తిచేయుటకుగాను నిశ్చయించి కర్మాగారమును నిర్మించిరి.

ఇచ్చటనుంచి పైకారా నది రాళ్లగుండ ప్రవహించుచు కొద్దిమైళ్ల దూరములోనే, సుమారు 4,000 అడుగులు క్రిందికి దిగుచున్నది. మార్గమున, రెండుచోటుల, మరీ ఒకరకముగా సుమారు 200 అడుగులు చొప్పున దిగును. ఈ 4,000 అడుగులు దిగినపిమ్మట, లోయలలో, దీనిని మోయారునది (Moyar) అని పిలతురు. పిమ్మట ఇది భవానినదిలో కలియుచున్నది.

నాలుగువేల అడుగుల జలపాతమునందును, ప్రస్తుతము, సుమారు 3,000 అడుగులే ఉపయోగింప నిశ్చయించిరి. కాని ఈనదికి వరదకాలముకంటె వేసవియందు నీరు చాలా తక్కువగా ప్రవహించుటచే నీరును నిలువచేసికొనుటకుగాను 840 లక్షల ఘనపుటడుగుల నీరు పట్టెడి చెరువు (Fore-bay) నొకదానిని కట్టియున్నారు. దీనికి దరిదాపు అన్నిప్రక్కలను పర్వతములే ఒడ్డులు. ఇందులోనికి నీరు ఒకవైపు పైకారానది నుంచియు, ఇంకొకవైపు గ్లెన్‌మోర్గన్ (Glenmorgan) నది నుంచియు కాలువల గుండ కొనితెచ్చుచున్నారు. పైకారా నదినుంచి చెరువులోనికి నీరు త్రిప్పుటకుగాను, సుమారు ఒకటిన్నరమైలు దూరమున ఒక ఆనకట్ట (చిత్రము 2) కట్టియున్నారు. ఎక్కువనీరు దానిమీదనుంచి ప్రవహించును.

ఈఆనకట్టునకు రెండుప్రక్కలను కాలువలోనికి నీరు పారుటకు తూము లున్నవి. అందు ఎడమప్రక్కను త్రిప్పబడిన నీరు ప్రవహించుటకుగాను కాలువయు, ద్వారమును కలవు. ఈద్వారమునకు ముందు దూలములు మొదలైనవి ఆపుటకుగాను కటకటాలు (Log-catchers) కలవు. (చిత్రము 3)

ఇచ్చటనుంచి, త్రిప్పబడిననీరు త్రిప్పుడు కాలువ (చిత్రము 4) గుండా ప్రవహించును.

ఈ కాలువగుండా ప్రవహించినపిమ్మట, ఒక గొట్టముగుండా (చిత్రము 5) చెరువులో కలియుచున్నది. గ్లెన్‌మోర్గన్‌నదినుండికూడ నీరిదేవిధముగా కాలువగుండా చెరువులోనికి ప్రవహించును.

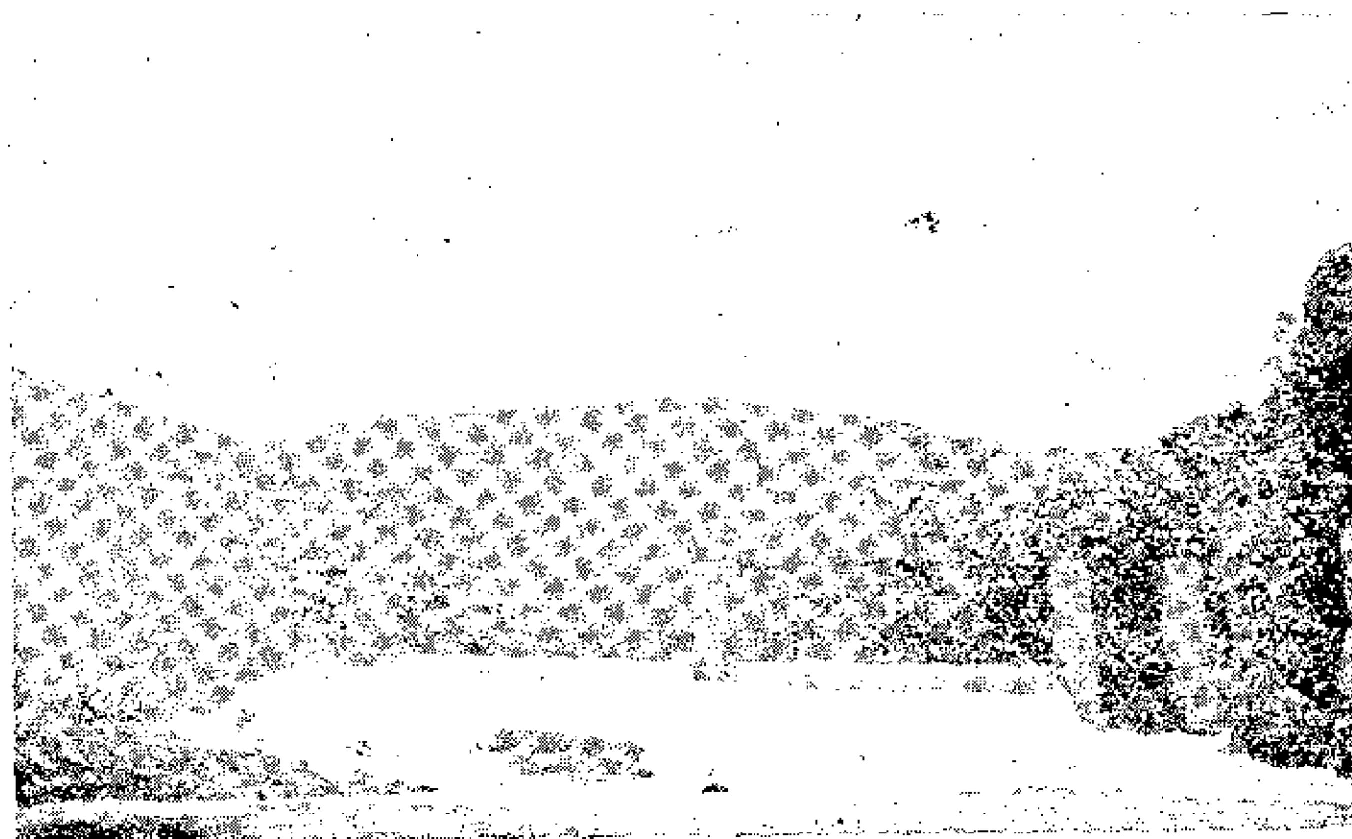
ఈ చెరువు (Fore-bay) నుంచి 7½ అడుగుల వ్యాసము గల యినుపగొట్ట మొకటి కలదు. చెరువులోనుంచి దీనిగుండా ప్రవహించెడినీటిని క్రమపరచుటకుగాను తలుపులు (Control-tower) (చిత్రము 6) గలవు.

ఈ గొట్టముగుండా నీరు కొద్దిదూరములో నున్నట్టి గోపురమువంటి యినుపగొట్టము (Surge-tower) (చిత్రము 7) లోనికి పోవును. ఈ గోపురము నుంచియే 3,000 అడుగుల దిగుడును ఇంచుమించుగా ప్రారంభమగును. ఇచ్చటినుంచి చూచెడిచో 10,000 అడుగులు పొడవుగల నీటిగొట్టములును (Pen-stocks), క్రింద 'శింగారా' యందు గల విద్యుచ్ఛాల (Power-house) యు కన్పట్టును. ఈగోపురమునుంచి మనుష్యులు, సామగ్రియు క్రిందికి వచ్చుచు పోవుచుండుటకుగాను విద్యుచ్ఛక్తిచే తొట్టెలు (Lifts) నడుపబడుచున్నవి.

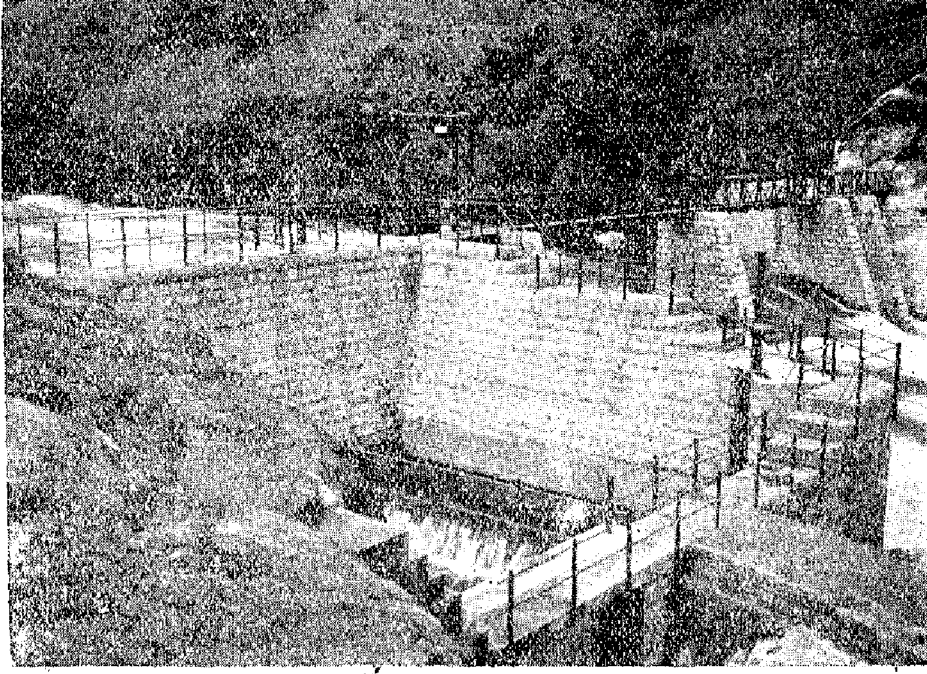
ఈ గోపురపు గొట్టమునందు, 7½ అడుగుల గొట్టము రెండు గొట్టములుగా విభజింపబడును. అందు

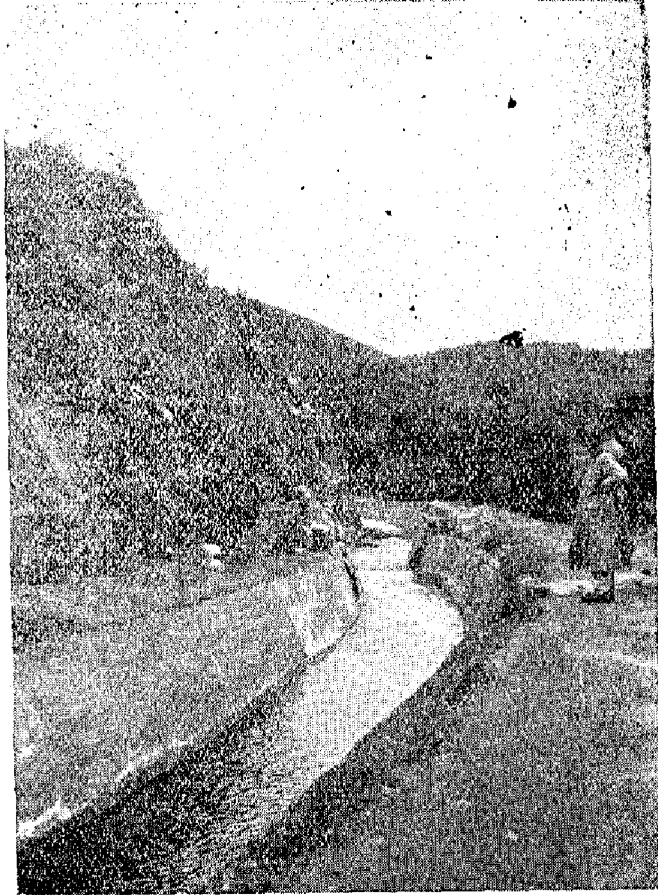
చిత్రము 1 పైకారానది: సుమారు 50 అడుగుల వెడల్పు

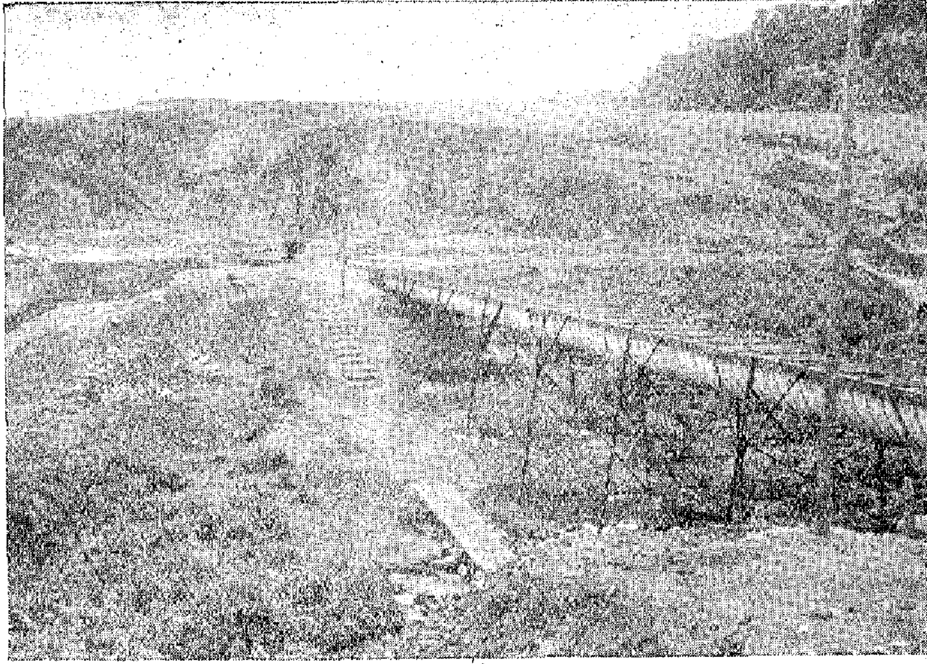
చిత్రము 2 పైకారా ఆనకట్టు

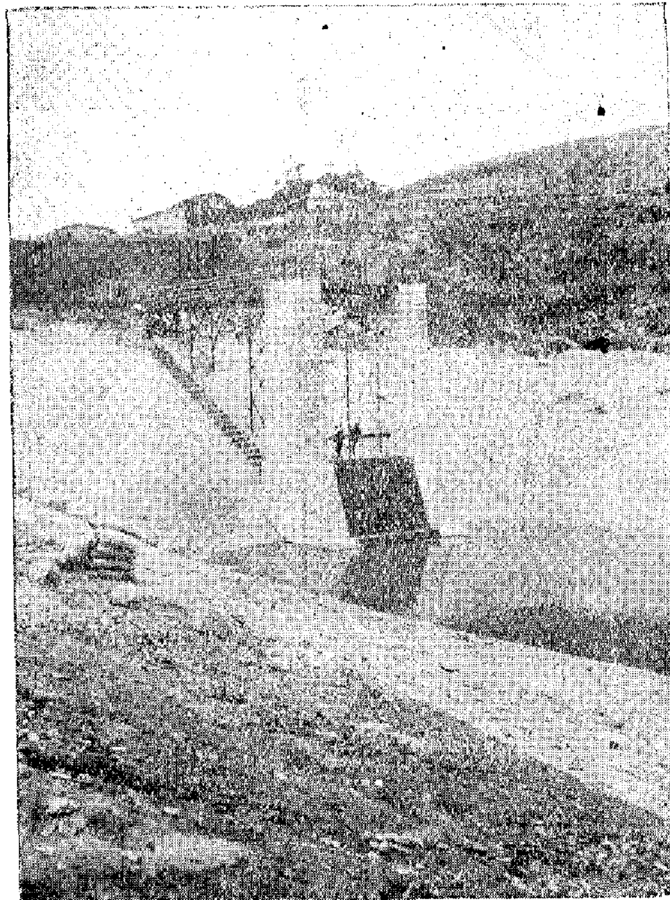
చిత్రము 3 కటకటాలు

చిత్రము 4 త్రిప్పుడు కాలువ

చిత్రము 5 చెరువులోనికి నీటినిగొంపోవు గొట్టము-(Flume)

చిత్రము 6 నీటినిక్రమపరచు తలుపులు Control - Tower

ఒక గొట్టము ఇకముందు అవసరము వచ్చినపుడు ఉపయోగించుటకై ప్రస్తుతము మూసివేసినారు. రెండవ గొట్టము తిరిగి రెండుగా విభజింపబడెను. (చిత్రము 8) ఈ రెండు గొట్టములే 3,000 అడుగులు క్రిందికి నీటిని గొనిపోవును.

ఒకొక్క గొట్టము పొడవు 10,000 అడుగులును, నడిమి కొలత 21—24 అంగుళములును. గొట్టములు క్రిందికి దిగినకొలది ఒత్తిడి (pressure) ఎక్కువగుచుండుటచే, మందముకూడ అధికమగుచుండును. ఈ 10,000 అడుగుల పొడవుగల గొట్టముల ఖరీదు సుమారు 18 లక్షలరూపాయలు. ఈ 10,000 అడుగుల పొడవుగల గొట్టములును చిన్నిగొట్టములును (చిత్రము 9) చేర్చి కట్టబడినవి

ఈగొట్టములకు ఆధారముగా అచ్చటచ్చట దిమ్మెలు (Anchors) కట్టబడినవి. ఈగొట్టములపూర్వ అంతయు ఇంచుమించుగ పూర్తి అయిపోవచ్చినది.

ఈరెండు నీటి గొట్టములును (Pen-stocks)(చిత్రము 10) విద్యుచ్ఛాలకు ముందు తిరిగి మూడుగా విభజింపబడినవి. ఈ మూడు గొట్టములును విద్యుచ్ఛాలయందున్న మూడు నీటి చక్రముల (Pelton-Wheels) యందు ఒకొక్కటి ఒకదానికి పోవును. నీటిచక్రముల నగ్గరకి వచ్చెడుసరికి నీరు 3,060 అడుగులు క్రిందికి దిగును. అందుచే ఇచ్చట చదరపు అంగుళమునకు సుమారు 1,300 పౌనులు ఒత్తిడి (Pressure) కలదు. ఇంత అధికమగు ఒత్తిడితో విద్యుచ్ఛక్తిని పుట్టించు ప్రదేశములు తక్కువ. ఇంత ఒత్తిడితో నీటిచక్రములను త్రిప్పిన పిమ్మట, నీరు ఒకకాలువగుండా అరమైలు దూరమున ఉన్న పైకారానదిలో తిరిగి కలుపుచున్నారు.

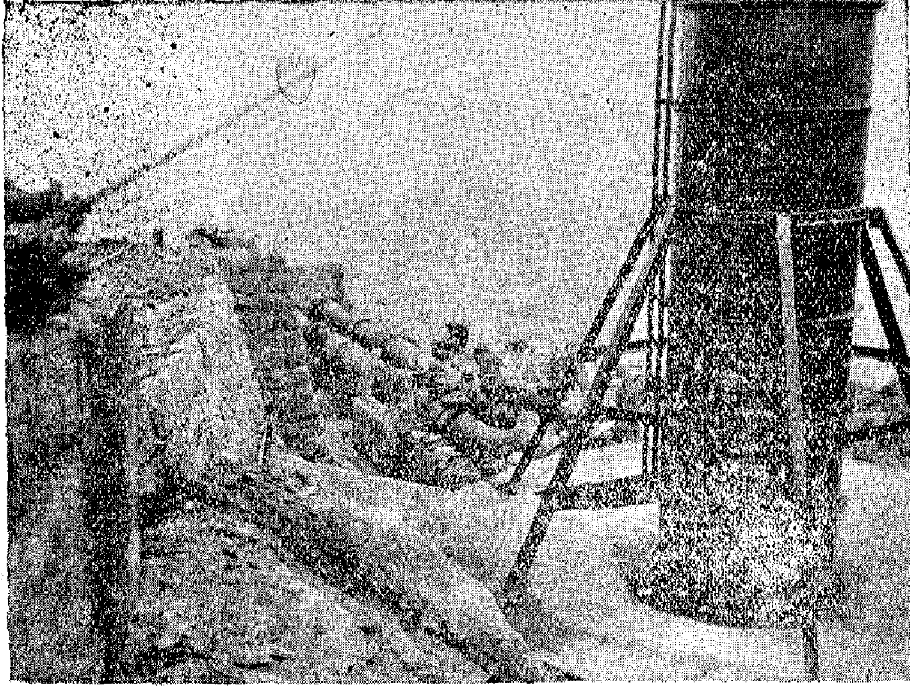
ఈ నీటిచక్రములకు తగిలించియే విద్యుచ్ఛక్తి యంత్రములు (Alternators) కలవు. వీటియొక్క నడిమి కొలత ఒకొక్కక్కటి సుమారు 8 అడుగులు. ఒకొక్కటి 11,000 Volts, 7,500 K. W. తయారు చేయ కలవు. కంపెనీల తరపున వచ్చినవారిచే ఈయంత్రములు స్థాపింపబడుచున్నవి.

ఇచ్చట 11,000 Voltsతో పుట్టించుచున్న విద్యుచ్ఛక్తిని 66,000 Volts వరకు పెంచి, 80 మైళ్ల దూరములో ఉన్న కోయంబత్తూరు తీసుకొనిపోయెదరు. ఇందులకుగాను తీగలు కట్టబడినవి. అచ్చటనుంచి కోయంబత్తూరునందలి మిల్లులకును, పొలాచి, తిరుపూరు, ఈరోడు మొదలగు ప్రదేశములకును పంపెదరు. నీలగిరియందున్నట్టి తేయాకు పరిశ్రమల కన్నిటికి ఇచ్చటనుండియే పంపబడుచున్నది. ఇంతియేకాక, ఈరోడునుండి మద్రాసునకును, మార్గమందలి ప్రదేశములకును ఇవ్వ నాలోచించుచున్నారు. ప్రస్తుత ముపయోగించుచున్న 3,060 అడుగుల దిగుడుతోను, సుమారు 50, 000 K. W. తయారుచేయుటకు తగిన వసతులున్నవి. అటుపైని మిగతా 1,000 అడుగులు దిగుడునుంచికూడ విద్యుచ్ఛక్తి తీయ మొదలిడెదరు.

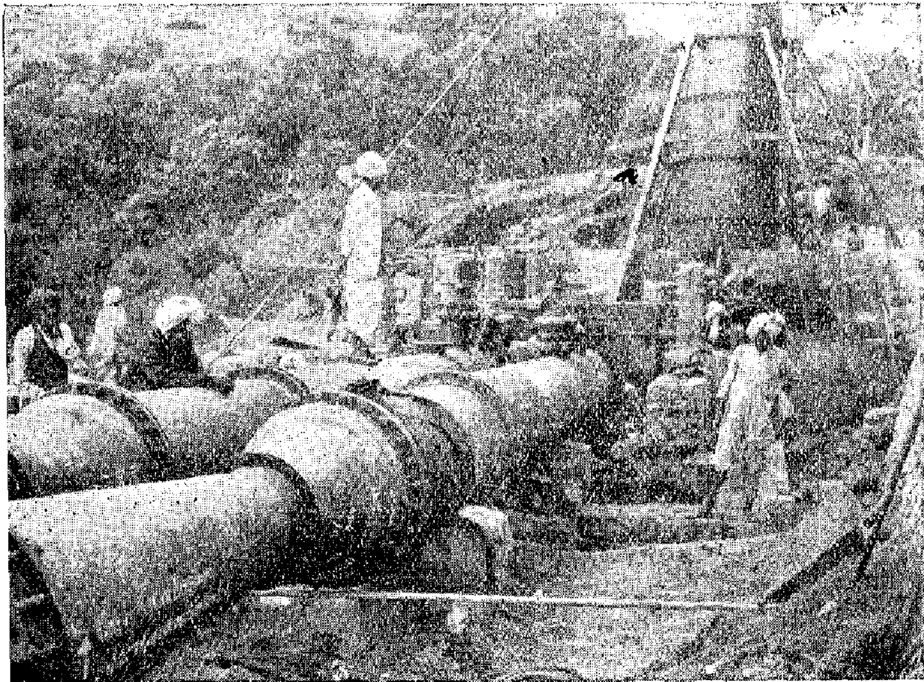
పైకారా స్కీము (Scheme) తయారుచేయుటకై గ్లెన్‌మోర్గన్‌స్కీము (Glenmorgan Scheme) అనుపేరట 680 అడుగుల దిగుడు (Drop) నుపయోగించి 440 Volts, 350 K. W. తయారుచేయగల మూడుయంత్రముల నడపుచున్నారు. ఇచ్చటనుండియే ప్రస్తుతము ఉదకమండలము ప్రాస్పెక్టు (Prospect) మొదలగు తేయాకు పరిశ్రమలకును పంపుచున్నారు. దీనిని పైకారాస్కీము పూర్తి అయినపిమ్మట, బహుశా ఆపివేయుదురు.

ఈ పైకారాస్కీము, మూడునంతులు కొద్దినెలలలో పూర్తియగునని తలంచుచున్నారు. ఈ స్కీము మొత్తపువ్యయము సుమారు 1,25,40,000 రూపాయలు. ఇది తయారైనపిమ్మట తగినవాడుక యున్నచో, చాలా ప్రదేశములకు విద్యుచ్ఛక్తి చవుకగా ఇచ్చుటకు వీలగును. దక్షిణహిందూస్థానమున ఇటుల చవుకగా విద్యుచ్ఛక్తి తయారుచేయుటకు వసతులున్న ప్రదేశములు ఇంకను చాలా కలవు.

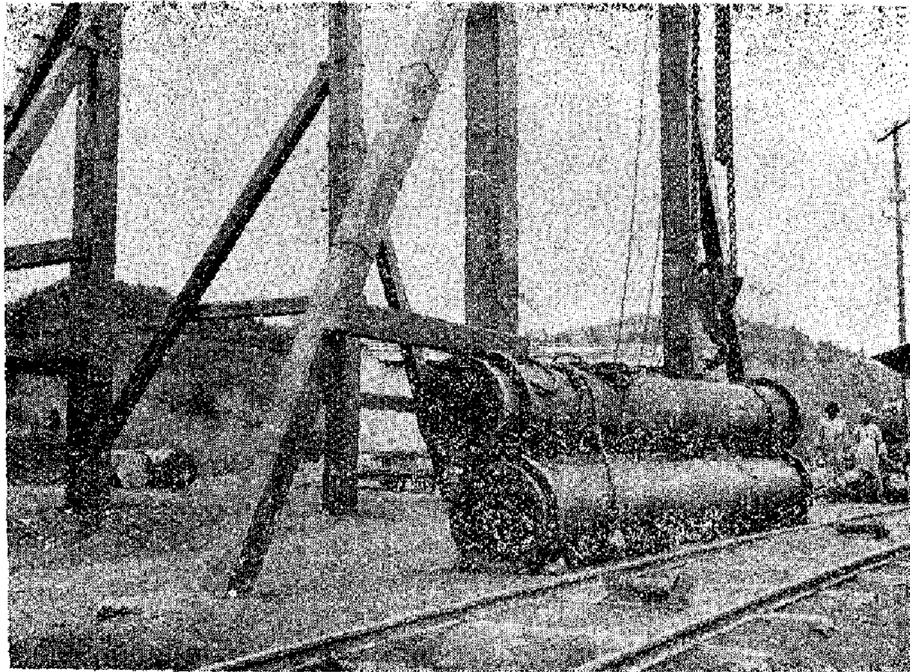
1. పెరయారుస్కీము—ఇచ్చట త్వరలో విద్యుచ్ఛక్తి తయారు చేయనున్నారు. 2. మెట్టూరునందుకూడ త్వరలో విద్యుచ్ఛక్తి తయారుచేయుటకై, 8½

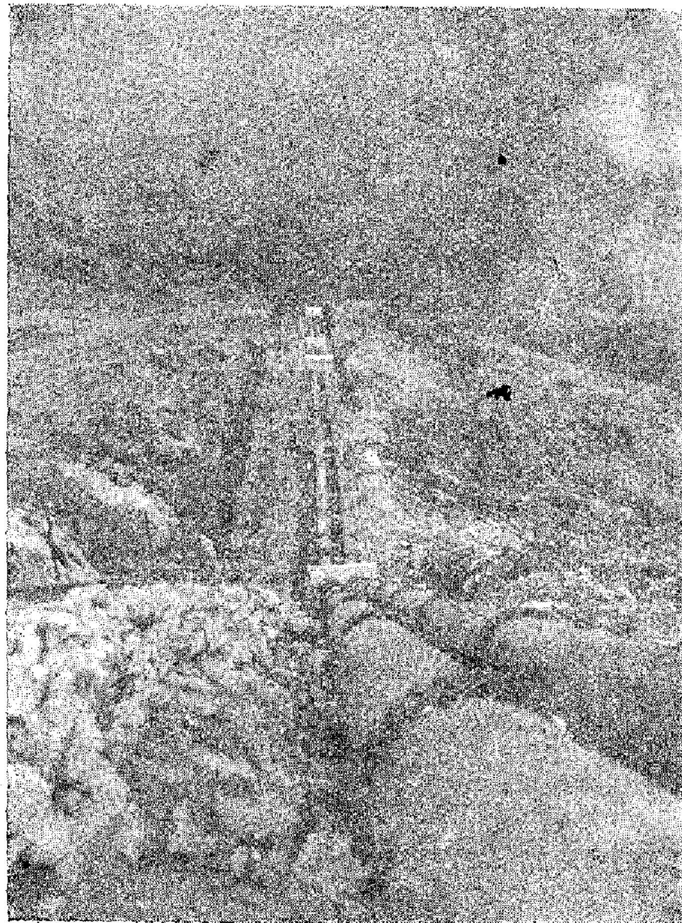
చిత్రము 7 గోపురమువంటి యినుపగొట్టము—Surge - tower

చిత్రము 8 విభజింపబడిన రెండు గొట్టములు

చిత్రము 9 చిన్న గొట్టములు

చిత్రము 10 రెండు నీటి గొట్టములు క్రిందికి దిగుట

అడుగుల నడిమి కొలతగల గొట్టములు వేసియున్నారు. 3. విశాఖ పట్టణము దగ్గర, కోలాబు నందుకూడ విద్యుచ్ఛక్తి చేయుటకు వసతులు గలవు. ఇంకను దక్షిణ హిందూస్థానమున, సుమారు పదిస్థలములయందు విద్యుచ్ఛక్తి తయారుచేయుటకై వసతులనుపరీక్షించుచున్నారు.

ఇదంతయు చూడ కొలదికాలములోనే దక్షిణ హిందూస్థానమున విద్యుచ్ఛక్తి ప్రజలందరి అందుబాటులోనికి రానైయున్నదని తోచుచున్నది. అటుల వచ్చినప్పుడు ఇది మనుజునికి నిత్యజీవితమునందలి ముఖ్యావశ్యకములలో మొదటిది కాగలదు. పెక్కుమంది క్రొత్త పరిశ్రమలను ఆరంభించుటకును, పొగబండ్లు నడపుటకును వీలగును. ఈవిధముగ దేశమున పరిశ్రమలు మిక్కుటముగ అభివృద్ధిని జెందగలవు. కనుక ప్రజలు ఎంత త్వరలో విద్యుచ్ఛక్తియొక్క విలువను గమనించి, దానిని తమ లాభములకొరకై యుపయోగింప మొదలిడెదరో అంత త్వరలో దేశము ఆర్థికముగా బాగుపడు ననుట కెంతయు సందియము లేదు.

ఆంధ్రకవుల ప్రతిభ

హరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు

౬. నన్నయభట్టు

నన్నయభట్టు వేఁగిదేశప్రభుండగు రాజరాజవిష్ణువర్ధనుని యాస్థానమం దొకయాశ్రితుఁడు కాఁగోరి తద్రాజద్వారముం జేరఁజని యందున్న ద్వారరక్షకునితో,—

ఇదియే? రాజనరేంద్రుఁ డెంతయును దేవేంద్రాదులుఁ మెచ్చఁ దా
నదయుండై ధరణీధవోచితజనస్వామ్యమ్ముఁ బాలించి నే
ర్పొదవం ధర్మువ శాసనంబు జరుపఁ యోగ్యస్థలంబైన యా
సదసిం దున్నె చళుక్యవంశమణి విస్తారప్రభాభాసియై.

దూరదేశాయాత దురభిమానము మనంబును వీడి తనత్రోవఁ జనినదొక్కొ—
పల్లవోర్వీశశంపాధ్వానితోర్వీ సంపత్సౌఖ్యములఁ దృప్తిఁబఱచునొక్కొ—
నిర్వ్యాజమగు ప్రేమ నెఱపుచు సత్కవు లెంతయుఁ బ్రభుని దీవింతురొక్కొ—
అమలినమా జన మధిపు నాయుష్మాముని గఁ జేయ జేజేలఁ బొగడునొక్కొ—
న్యాయపథ మెట్టివేళను బాయకుండ - దీనజనులు ధరానాథు దివ్యకీర్తి
కెంతయును వన్నె నిడుదురే యేలికయును - దీని గమనింపనేర్చునే తెలుపుమన్న.

కర్ణాకర్ణిగ వింటిని - స్వర్ణము నీతండు కురియు సత్కవులకు సం
పూర్ణుండు గుణములం దని-కర్ణాయతనేత్రములను గన మదిఁ గలిగెన్.

బాపడఁ బేదవాఁడ నిరపాయముగా మనుత్రోవ లేక ని
ర్వ్యాపక మెంతయున్ మనసు రంజిలనీయమి నిట్లు వచ్చి యీ
భూపతి నాశ్రయింపఁ దలపోయుదు నీకును బుణ్యముండు నా
పాపముఁ దెల్పి యాతని కృపన్ దరలింపగఁ జూడు నాదెసన్.

కవనం బే నొకయింత వ్రాయుదును విఖ్యాతాంధ్రభాషేందిరా
స్తవనీయల్ మనసిచ్చి మెచ్చినను మెచ్చన్నేరకున్నన్ మహీ
ధవుఁడున్ మెచ్చఁ బురాణముం జదివెదన్ ధర్మైకదీక్షారతిన్
సవనం బొందు రచించినాఁడ నిది ప్రస్తావంబుగాఁ బల్కుమా.

ఔననినఁ గాదనిన మది యలుగకయ్య-నొక్కమాత్రము పల్కు 'మీనుడుల నచట
'కవి యొకఁడు నీదు సేవయే ఘనత కాఁగఁ-గోరివచ్చెను సెలవిమ్ము గుణనిధి'యని.

* * * * *

భయపడనేల తెల్పు నిది పండితుఁ డెన్నఁడు కష్టసంచయో
న్నియమమునం గలంగఁడు గణింపఁడు దుఃఖము సౌఖ్యసంపదల్
భయదములౌనుగాని నిరపాయము లెన్నఁడుగావు కాన నో
ప్రియతముఁడ చింతఁ దక్కుము భవత్కృతదోష మదేమి కల్గెడిన్.

ఇది యనుకొంటి యింటికడ నెంతటి ధర్మపరీతుఁడైన యీ
పదవిని నుండువాఁ డిటులఁ బల్కక నింకెటు పల్కునైన నే
మదికొటువోవు నిట్టియవమానము సత్కవి కెందునైన? పో
మొద విడువంగనేల యిది యెందును పీడవు పండితోత్తమున్.

ఐన నొకచింత మనమున నంటియుండు-నాంధ్రులను గాచునట్టి ధరాధిపునకు
ఆంధ్రకవి భారమగునేని యట్టివాని-నధికసారస్వతజ్వరం బధిగమించు.

* * * * *

ఓకవిరాజపూజిత, యనూనకృపామహనీయమూర్తి య
స్తోకమనీష నీ విటుల తూర్యము లెల్లెడ మ్రోవ నన్ను వి

ద్యోకమనీయ మన్ననలఁదన్పిన నీయశ మెంతయుఁగ వయః
పాకముఁ దక్కఁ వృద్ధగతి వర్తిలు నొక్కఁ తమోంగణంబునన్.

అనుభవనీయసంచితము నాదట నెట్టిఁడునైనఁ ద్రోవఁగా
నెనయునె? నాఁటి దట్టిది యథేచ్ఛఁ జెలంగుము నేఁటినుండి నీ
మనసిజరుగ్మతల్ దొలఁగు మానుగ భారత మాంధ్రభాషలో
వినిన! భవత్సమాదరత వీనులవిం దొనరింతు భూవరా!

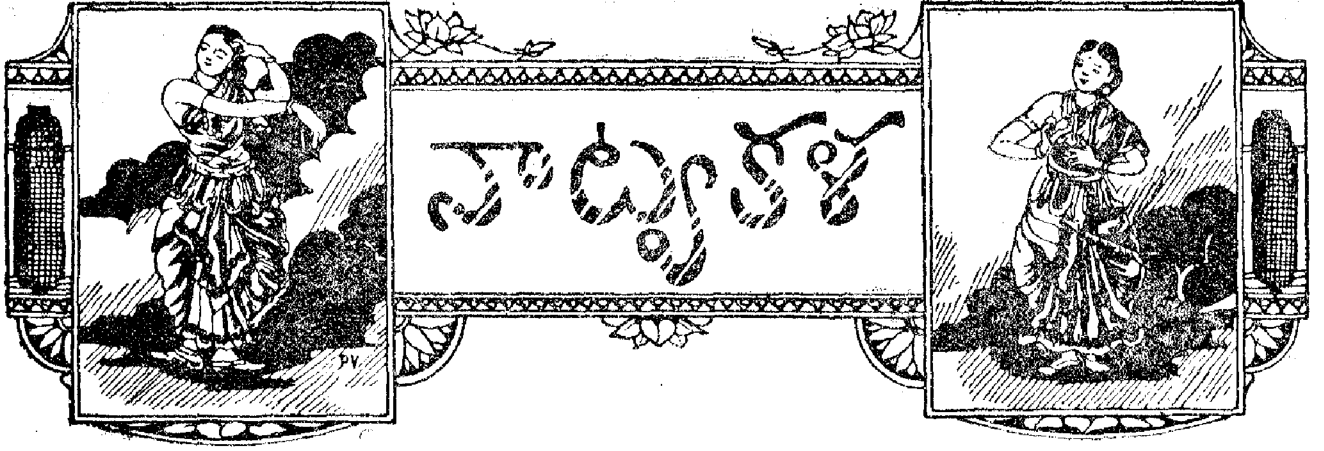
నీవంశీయులు పాండవోత్తములు మున్నే వారి నార్యోక్తభా
షావైదుష్యవిలాసి వ్యాసుఁడు మనీషన్ వ్రాసె నాభాష నేఁ
డో వాణీవిభవుండ నాంధ్రమున నెట్లో పల్కెదన్ సత్క్రియా
భావం బెంతయు దోహదంబుగొన నవ్వా, యాలకింపంగదే.

ఇమ్మెయిఁ గావ్యసంతతికి నెత్తిన దీక్షతి, దీనిఁ గాంచుభా
గ్య మ్మెనఁగూడునే యజునకైన ధనేశునకైన నీదు యో
గమ్ము ఫలించె సత్కవియఖండపరాక్రమముం దెరల్చె కా
వ్యమ్ము పరిగ్రహించుటను భారతవంశవివర్ధనోదయా.

'శ్రీవాణీగిరిజా శ్చిరాయ దధతో వక్షోముఖాంగేషు యే
లోకానాం స్థితి మావహ న్త్యవిహతాం స్త్రీపుంసయోగోద్భవామ్,
తే వేదత్రయమూర్తయ స్త్రిపురుషా స్సంపూజితా వ స్సురై
ర్భూయాసుః పురుషోత్తమాంబుజభవశ్రీకంధరా శ్శ్రేయసే'.

రాజు మైమఱచి

ఆవేశంబు శమించె నీనుడుల నాహా యెట్టిమాధుర్యధా
రావైచిత్ర్యము కల్గునో సుకవితారాగంబు నీపట్లనే
యావిర్భావము నొందె నీకిఁక నశక్యంబౌనె లోకమ్ము నీ
'శ్రీవాణీగిరిజా శ్చిరాయ'యను నాశీర్వాద మున్నంతకున్.

స్థానంవారి 'చిత్రాంగి'

ఈమధ్య ఆంధ్రమహాసభవారు ప్రదర్శించిన సారంగధర నాటకంలో చిత్రాంగి పాత్రను స్థానం నరసింహారావుగారు ధరించారు. మొదటి సీను చిత్రాంగితోనే ప్రారంభమవుతుంది. చిత్రాంగి దాసీకి ఉత్తర మిస్తుంది సారంగధరుడి కిమ్మని. రంగం పర్యవసాన మిదే. ఒకనటుని కొకరస మొప్పించటంలో నేర్పు ఉంటుంది. విచారము ఒప్పించేవారు ప్రేమ ఒప్పించలేరు. నరసింహారావుగారు అహంభావము, ఠీవి బాగా ఒప్పిస్తారు. అందుకనే ఏమో వారి సత్యభామ బాగుంటుం దనిపిస్తుంది. కాని ఒకొక్కప్పుడు ఎక్కువ అవుతూ ఉంటుంది అదిన్నీ. చిత్రాంగి వేసినపుడు మరీ ఎక్కువయింది. దాసి మీద అధికారం చలాయించుతూ 'ఊఁ ఊఁ ఊఁ' అని గద్దించడానికి మొదలుపెట్టారు. దానికి అంతుండాలి. కాని వారి కది అలవాటయిపోయింది. దాన్నుంచి తప్పించుకోడం చాలా కష్టం, ఒకవేళ తప్పించుకుందామన్నాను. రంగానికికూడా ఈ కష్టం తప్పదు.

అంతఃపుర రంగంలో తన ప్రేమమూర్తి సారంగధరుడు వచ్చినపుడు చిత్రాంగికి మనస్సు తబ్బిబ్బవడం సహజమే. మాటలూ తడబడుతవి. కాని ఆ తబ్బిబ్బూ, ఆ తడబాటూ క్షణికమే కావాలి. స్థానంవారి చిత్రాంగికి మాత్రం అలా కాదు. కొన్ని నిమిషాలు బంతులకు బంతులే తడబడుతవి. సారంగధరు డకస్మాత్తుగా వస్తే పోనీ అనుకోవచ్చును. అలా కాదు; అతడు వస్తాడని తెలుసును. ముందే తయారయివుందిగా అందుకని!

సారంగధరుడు ఫలాహారం చేసింతరువాత మూతి తుడుచుకుంటూవస్తాడు. చిత్రాంగి తమలపాకులకు సున్నం రాసుకొంటూ వస్తుంది తాంబూలం వేసుకోడానికి. ఫలాహారం చేసిన సారంగధరుడికి కూడా తమలపాకు లివ్వనక్కరలేదా? లోపలే ఇచ్చిందనుకోడానికి వీలులేదు. అతడు మూతి తుడుచుకుంటూ వస్తాడు ఒకవేళ అతనికే ఇద్దామనుకొని మరిచిపోయి తానే వేసుకుందేమో!

సారంగధరుని మీద తనకు ప్రేమ కలదని చూపించడంలో స్థానంవారి చిత్రాంగికి వేశ్యఅయిన మధురవాణి పోకడలే వచ్చాయి. కాని రాజస్త్రీ పోకడలు ఏవీ కనబడలేదు. ఎంత ప్రేమ ఉన్నా చిత్రాంగి రాజస్త్రీ. రాజస్త్రీలకు సహజములయిన లజ్జ, గాంభీర్యం మొదలయినవి ఉంటవి. అవేవీ యీ చిత్రాంగికి లేవు. తనకూ సారంగధరునికీ వివాహం మొదట ఏర్పాటు చేసారని చెప్పేటప్పుడు వెకిలినవ్వు నవ్వింది సిగ్గులేకుండాను. హాల్లో మనకిద్దరికి పెండ్లి చేస్తామన్నారన్నట్లుంది.

చివర రంగంలో అంతా తెలిసిపోతుంది రాజుకు. సారంగధరుడిది తప్పులేదనీ చిత్రాంగికుట్ర అనీ తేలుతుంది. చిత్రాంగిని చిత్రవధ చేయమని చెప్పి రాజు పోతాడు. తన్ను రాజు పెళ్లిచేసుకోడమే చిత్రవధ అనీ, మరివేరే చిత్రవధ తనకు అనవసరమనీ చెప్పి తానే పొడుచుకొని చస్తుంది చిత్రాంగి. ఇది ఒక విధంగా సంఘసంస్కారోపన్యాసంకంటే బాగుంది.

తెరలు

పురాణం కుమారరాఘవ శాస్త్రిగారు, బి. ఏ.

ఏచట దాపురించినవియో ఈయవనిక
లడ్డమైనవి మాహృదయాలమధ్య
నొండొకటి యైక్యమైపోవనున్న వేళ—
ఓప్రపంచమా! కంటినీళ్లురలియురలి
కాలువలు గట్టెనవి నాకు; కరగలేదు
రాతిగుండియ నీది, కిరాతకృత్య
ములకునైనను వెనుకాడబోవు; చూచి

సైపలేవ ప్రేమంపు స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి?
ప్రేమకోసమై నేను జన్మించినాను,
ప్రేమకోసమే నేను జీవింపదలతు,

నీకు కడుపుబ్బరం బేల? శోకతప్త
హృదయ మిది జీర్ణమై పోవుచున్న దే చి
వికి, చివికి, పయింబయి నీవు వీచెదేల
పాపమనక, అసూయాప్రభంజనంబు.

పాపము కేండిడేటు !

మీరు మా పంతులుగారికి వోటివ్వాలి
మా నాయుడుగారికి వోటు ఇవ్వండి
మీ వోటు మాకివ్వక పోతే బాగుండదు
మీ వోటు మాకు తప్పదు
ఒసే! ఓట్లవాళ్లు వస్తే ఇంటలేనని చెప్పు
ఏవండోయి, మీకు టెలిగాము
ఓటు మా కివ్వాలి
మాకు వోటు ఇవ్వడానికి రారూ?
మీ వోటు ఎవరికి
తలిశెట్టి రామారావు

పాపము ఓటరు !

బ్రొదర్! నీవోటు నాది సుమా
మీ వోటు నాకిస్తారా!
మీ వోటు నాకివ్వరూ!
బాబూ! మీ వోటు నాకివ్వరూ?
నాయనా! మీ వోటు నాకిప్పించండి
నాకు వోటివ్వండోయి నాయినా
వోటివ్వండోయి. బాబు. వోటు
వోటు! వోటు!

చంద్రుడు

నిడుమోలు కనకసుందరంగారు, యం. ఏ.

చంద్రుడు నక్షత్రములకు రాజు. రాత్రులం దాకాశమున వెలిగెడి అనంతకోటినక్షత్రములలో చంద్రునియాకారము పెద్దదిగ భూమియందు నివసించు వారికి కనబడుచుండుటవలననే దానికి 'రాజు' నామము ప్రాపించియుండవచ్చును. ప్రాచీనవేదశాస్త్రసారస్వతము నందు 'సోము' డని పేర్కొనబడిన దేవతాంశము చంద్రునం దెంతవర కుపలక్షితమైనదో వేరొకవ్యాసమున వివరించియుంటిని.* చంద్రుడు సాగరమథనసమయమం దుద్భవించినవాడు కావున లక్ష్మికి తోబుట్టువు. చల్లనివెన్నెలకు నెలవగుటవలన సుధాకరుడు: శివుని జటాజూటమునకు "వన్నెవెట్టు ననార్తవంపు బువ్వు." తారాచంద్రులప్రణయగాథ ఆంధ్రమహాజనులకు మఱువరాదు. చంద్రునినవ్వుచే విఘ్నేశ్వరునిబొజ్జకు కలిగిన ప్రమాదమును, పార్వతీశాపవశమున చంద్రు డనుభవించు వృద్ధిక్షయములను వివరించు గాథయు, భగవత్స్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుడుకూడ నిషిద్ధదినమున చంద్రప్రతిబింబ సందర్శనమున నపనిందలపాలయిన చరితమును హిందువులేకేటే నొకసారియైన స్మరింపుచునే యుందురు. హిందూమత సంప్రదాయసిద్ధములగు నీవిశేషములను గాక నీవ్యాసమున చంద్రగోళముయొక్క భౌతికలక్షణములను కొన్నిటిని వివరింతును.

ఆకాశమున భూమికి మిక్కిలి చేరువలోనున్న గోళము చంద్రుడే. అది భూమియొక్క "ఉపగ్రహ" మని వాడుటయు కలదు. ఈచంద్రుడు గాక అదృశ్యములగు మూడు ఉపగ్రహములు భూమిచుట్టును తిరుగుచున్నవని ఆధునికపరిశోధనలు తెలుపుచున్నవట. కాని ఆమూడింటితో మన కిపుడు పనిలేదు. భూమి తనలో తాను తిరుగుచు సూర్యునిచుట్టును సంవత్సరమున కొకసారి ఎటుల ప్రదక్షిణము చేయుచున్నదో అటులనే చంద్రుడును తనలో తాను తిరుగుచు భూమిచుట్టును నెలకొకసారి తిరుగుచుండును. భూమియొక్క సంచారమునకు సూర్యుని ఆకర్షణశక్తి యెంత ప్రాధాన్యమైనదో అటులనే చంద్రుని సంచారమునకు భూమియొక్క ఆకర్షణశక్తి యంత ముఖ్యమైనది. ఈకారణమువలననే చంద్రుని సంచారమువలన భూమిపై కొన్నివస్తువులయందు సంచలనము కలుగుచుండుటయు విదితము. ఇందులకు సముద్రము నిదర్శనము. అందలి పాటు పోటులకు చంద్రుడే కారకుడు. ఈఉపగ్రహము నిత్యము సముద్రమున సంచలనమును కలుగజేయుచు మనకు మహోపకార మొనర్చుచున్నదని అంగీకరింపక తప్పదు. చంద్రమండలము హఠాత్తుగ మాయమగునెడల వెంటనే సముద్రములందు పాటుపోటులును మాయమైనవని నావికులు ఘోషిల్లగలరు. అపుడు, సముద్రతీరవిరామస్థలము (Harbours) లందున్న నౌకలు వెలుపలికి పోజాలవు; వెలుపలనున్న నౌకలు లోనికిపోలేవు. ఈ రీతిని నౌకావ్యాపారమంతయు కొల్లోలము కాగలదు. పాటుపోటులనుబట్టి రాకపోకలను నిర్ణయించుకొను పల్లెవాండ్ర చేపల నావలపని సున్నయగును.

చంద్రబింబముయొక్క విచిత్రమగు వృద్ధిక్షయములను గమనించి ఆశ్చర్యపడని వారెవరు? మొట్టమొదట వెలవెలబోయెడి తెల్లని కొడవటివలె నది సూర్యాస్తమయమైన వెంటనె పడమటిదిశను మన కగపడును. ఆచంద్రున కొక నూలుపోగును సమర్పింతుము. ఆకసమునందు మబ్బులు లేకున్నచో చంద్రరేఖనంటి మిగిలిన చంద్రగోళముకూడ భూమివలన ప్రతిఫలింప జేయబడిన స్వల్పకాంతివలన చూచాయగ నగుపించును. రోజులు గడచిన కొలదిని చంద్రబింబము క్రమక్రమముగ వృద్ధిచెందుచు తూర్పునకు కదలిపోయి ఒక పక్షమునకరికి పూర్ణబింబమై సూర్యాస్తమయ సమయమునకు తూర్పున నుదయిం

* భారతి సంపు. V. సంచి. ౭. పే. ౨౭ చూడుడు.

చును. అటుపిమ్మట బింబము క్రమముగ తగ్గుచు నొకవారముదినములలో మరల సగమైపోవును. అట్టి స్థితియందే సూర్యోదయమైన పిదపకూడ కళావిహీనమైన చంద్రబింబమును ఆకాశమున మధ్యభాగప్రాంతముల మనము చూడగలుగుదుము. దినములు గడచినకొలదిని ప్రకాశవంతమగు భాగము క్రమముగ క్షీణించి మరల రేఖాకృతి చెంది తుట్టతుదకు సూర్యుని సమీపమును చేరినపుడు ఆ బింబముయొక్క అప్రతిమాన ప్రతిభయంను అదృశ్యమగుచుండును. అంత మరల రేఖాకృతి నుదయించి యీ వరుసనే నెలకొకసారి వృద్ధిక్షయముల నందుచుండును.

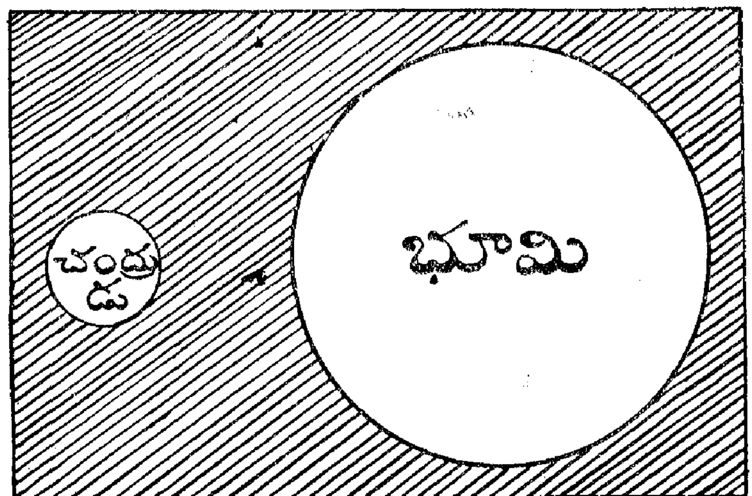
చంద్రుని ప్రకాశత సూర్యపరప్రసాదమే యన్నచో శరత్కాలమున పూర్ణిమరాత్రుల వెన్నెలయందు సుఖించుజనులు విశ్వసింపకపోవచ్చును. కాని చంద్రగోళము స్వయంప్రకాశతలేని పదార్థములతో కూడినదనుట యథార్థము. ఈవిషయము నిరూపించుట బహు సులభము. ప్రాతఃకాలమున సూర్యరశ్మియందు కనపించు చంద్రబింబమును మబ్బులతో పోల్చిచూచిన రెండిటి స్వరూపమును ఒకమాదిరిగనే యుండుననివిశదమగును. సూర్యుడు మబ్బులకు వెలుగు నెటులిచ్చుచున్నాడో అటులనే చంద్రబింబమునకు నిచ్చుచున్నాడని విశదమగునుగదా.

సూర్యుడు నిరంతరము నిర్ఘాటముగ అనంతాకాశములోనికి విరజిమ్ము వెలుగునందు కొలది భాగమును చంద్రగోళము గ్రహించుచున్నది. అందు కొంచెము తిరిగి భూమిపైకి ప్రసరింప జేయుచున్నది. సూర్య చంద్రుల ప్రకాశతలను పోల్చి చూచినచో ౬,౦౦,౦౦౦ పూర్ణచంద్రు లొకేసమయమున ప్రకాశించునెడల సూర్యుని ప్రతిభకు సమమగునని అంచనా వేయబడినది. అనుభవసిద్ధమగు చంద్రుని చలువదనమున కిదియే కారణము. ప్రబంధములందు నాయికానాయకుల వియోగసందర్భముల వర్ణింపబడురీతిని సుకుమారులకు వెన్నెలయందు దుస్సహమగు వేడిమియున్నటుల తోచుటకును ఇదియే కారణమై యుండనోపు!

మనకంటికి కగపడు నసంఖ్యాకములగు జ్యోతిర్గోళములలో మనకు చంద్రగోళ మొక్క విషయమున చాల ముఖ్యమైనది. ఈగోళములన్నిటిలో భూమి కతి సమీపమున నున్న దీచంద్రగోళమే. ఒక్కొకపు డేదేనియొక తోకచుక్క చంద్రునికంటె చేరువలోనికివచ్చుచుండును గాని గ్రహములును స్థిరనక్షత్రములును చంద్రునికంటె వందలు,వేలు, బహుశః లక్షలు, కోట్లు రెట్లు దూరమున నున్నవి.

అదియును గాక మనకంటికి కగపడు జ్యోతిర్గోళములలో నెల్ల చంద్రగోళము సూక్ష్మతమమైనది. ఆకాశమున దోచు వేనకువేలు నక్షత్రములలో ప్రతియొకటియు చంద్రునికంటె చాల పెద్దది. చంద్రబింబము మిగిలిన నక్షత్రములకంటె ప్రకాశవంతముగను పెద్దదిగను కనబడుటకు కారణమేమన, అది మనకు ౨,౩౯,౦౦౦ మైళ్ల దూరమున మాత్ర ముండుటయే. ఇతరనక్షత్రము లింతకు పెక్కువేలరెట్లు దూరమున నున్నవి.

ఈక్రిందిపటమున భూగోళము, చంద్రగోళముల పరిమాణము పోల్చబడియున్నది.

పటము 1 – గోళముల పరిమాణములు

ఇందు చిన్నగోళము చంద్రుడు, పెద్దగోళము భూమి. భూమియొక్క వ్యాసము (Diameter) ౭,౯౧౮ మైళ్లు. చంద్రుని వ్యాసము ౨,౧౬౦ మైళ్లు. భూగోళమును ఏబది సమభాగములుగా కోసి అందొక్కొక్కభాగమును గోళాకారముగ మార్చినచో చంద్రునంతగోళమగును. చంద్రగోళోపరిభాగము

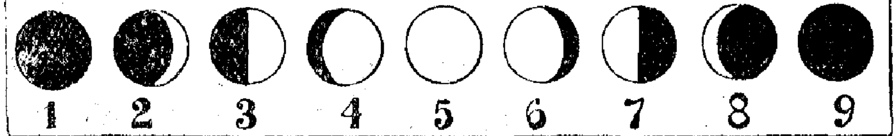
(Surface) భూగోళోపరిభాగమునందు సుమారు పదిమూడవవంతు. కావున భూమివైపునకు తిరిగియుండు చంద్రబింబార్థభాగము భూగోళోపరిభాగమున ౨౬ వ వంతు. అనగా సుమారు ఐరోపాఖండముయొక్క వైశాల్యమునకు రెట్టింపు. కాని చంద్రగోళమునందలి పదార్థములకంటె భూమియందలి పదార్థములు చాల బరువైనవి. భూమితో సరితూచుటకు చంద్రునివంటి గోళము లెనుబది కావలయును.

చంద్రు డెన్నిమార్పుల జెందుచున్నను ఒక్క విషయముమాత్రము మనకు ప్రత్యక్షముగ గోచరింపక మానదు. పూర్ణిమనాడైనను, అమవసనాడైనను, లేక నీనడుమ నే యవస్థయందైనను, ఉదయాస్తమానసమయములందైనను లేక ఆకాశమున నూర్ధ్వభాగమున నున్నపుడైనను, సూర్యునిచే మరుగుపడినప్పుడైనను లేక సూర్యుని మరుగుపరచునపుడైనను చంద్రగోళముయొక్క ప్రమాణమునందు విశేషముగుమార్పు మన కగపడదు. గణితపద్ధతిని దీని నుదాహరింపవచ్చును. నీ వాకాశమున వెలుగు పూర్ణచంద్రుని చూచుచున్న సమయములో నీదృక్పథమున నీ కంటికి ౧౧౧ అడుగుల దూరములో నొక అడుగు వ్యాసము గల గోళము నుంచినచో అది చంద్రగోళమును నీకంటి కగపడకుండ మరుగు పరచుటకు హెచ్చు తగ్గులు లేక సరిపోవును. చంద్రుని సంచారమును బట్టి, ఇట్లు చంద్రుని సంపూర్ణముగ మరుగుపరచుటకీ గోళము నొక్కొకపుడు ౧౦౩ అడుగుల దూరమునకు తీసుకొని రావలసియుండును. వేరొక్కొకపుడు ౧౧౮ అడుగులవరకు కొనిపోవలసియుండును. సాధారణముగా నీ పరమావధులను చేరవలసిన యవసరము కలుగదు. కాన చంద్రుని పూర్ణముగ మరుగుపరచుట కట్టిగోళమును కంటికి ౧౧౬ అడుగులకు లోబడి ౧౦౫ అడుగులకు మించిన దూరమున నుంచవలసియుండును. ఈమార్పులనడుమ విశేషమగు నవకాశము లేకుండుటవలన మనము తొలుత వీనిని పరిక్షింపక విడువవచ్చును. చంద్రుని దృశ్యపరిమాణము భూమికిని చంద్రునకు నడుమనున్న నిజదూరముపై నాధారపడి యుండునని చులకనగనే విశదమగు. ఉదాహరణముగా, చంద్రుడు క్రమక్రమముగా భూమికి దూరస్థుడై అనంతాకాశములోనికి కదలిపోవు ననుకొనుము. అపుడు చంద్రబింబము క్రమముగ చిన్నదగుచు పోయిపోయి యితరభగోళములలో నతిసామీప్యముననున్న వేరొకగోళమును చేరకపూర్వమే అదృశ్యము కాగలదు. అట్లుగాక చంద్రబింబము క్రమముగ భూమికి చేరువకు వచ్చినచో దాని దృశ్యపరిమాణము హెచ్చి, మన గోళమును సమీపించినంతనే ఆకాశమున వ్యాపించిన వేరొక ఖండమో యనునట్లు తోచును. చంద్రబింబముయొక్క దృశ్యపరిమాణము విశేషముగ మార్పుచెందదని పైన వివరించియుంటిమి: దానివలన చంద్ర, భూగోళముల నడుమను విశేషమగుమార్పు కలుగదని యూహింపవచ్చును. ఆదూరము సుమారు ౨,౩౯,౦౦౦ మైళ్లు. ఇదియే మధ్యమాంతరము (mean distance). అరుదుగ నీగోళము లొక్కొకపుడు ౨,౨౧,౦౦౦ మైళ్లదూరమునకు చేరుచుండును. ఒక్కొకపుడు వీని నడుమదూరము ౨,౫౩,౦౦౦ మైళ్లవరకును పెరుగుచుండును. కాని యీమార్పులు సాధారణముగా మధ్యమాంతరమగు ౨,౩౯,౦౦౦ మైళ్లకు ౧౩,౦౦౦ మైళ్లు వెనుకముందుల నుండునేగాని యీహద్దును దాటిపోవు.

చంద్రగోళమునందు నిరంతరము కలుగు మార్పుల వలన నది ఎల్లపుడును సంచారము చేయుచుండునని విదితమగుచునే యున్నది. ఈసంచార మెట్టిదైనను భూమికి చంద్రగోళము సుమారుగా సమదూరమునందే ఎల్లపుడు నుండునని మన కిపుడు తెలిసినది. చంద్రు డాకాశమున సంచరించు మార్గముకూడ నొకక్షేత్రము (plane)న నున్నదనికూడ మనము గమనించుచో కేంద్రముననున్న భూమిచుట్టును చంద్రుడు వలయాకారమగు మార్గమువెంట తిరుగుచుండుననియే మన మూహింపవలసి వచ్చుచున్నది. కావున్నను చంద్రగోళము భూమిచుట్టును తిరుగుచున్ననే గాని చంద్రభూగోళములు సతతము సమదూరముల నుండవని నిరూపింపవచ్చును. ఆకర్షణశక్తివలన నీగోళములు రెండును ఒకదాని నొకటి చేర నుంకించును. అట్లు చేరుచో నొరపిడివలన రెండుగోళముల యందును కల్లోలము కలుగక మానదు. చంద్రుడు భూమి

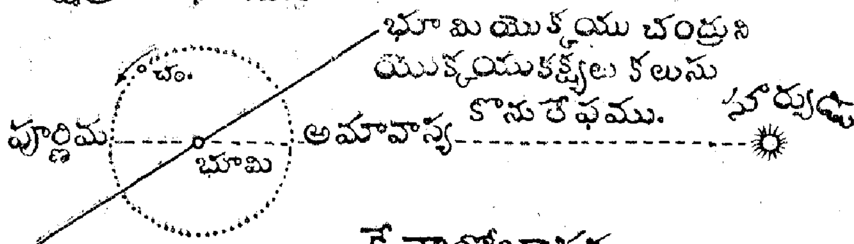
చుట్టును ప్రదక్షిణము చేయుచుండుటవలననే అట్టిప్రమాదము తప్పుచున్నది. ఈ రెండుగోళములు నొకదాని నొకటి ఎల్లప్పుడు నాకర్షించుకొనుచునే యుండును. చంద్రుని వలయాకారమగు (కక్ష్య) మార్గమునందు నిలుపుటకే ఆశక్తి యిపుడు వినియోగపడుచున్నది కాని యీ రెండుగోళముల నొకచోటికి చేర్చుటకు ప్రసరించుట లేదు. ఎపుడీ యాకర్షణము నిశ్శేషమగునో అప్పుడే చంద్రగోళము భూమిని విడిచి సూటిగా అనంతాకాశములోనికి పారిపోయి తిరిగి రాదు.

యున్నది. చంద్రగోళమున సూర్యునివైపు తిరిగియున్న సగభాగము ప్రకాశవంతముగ నున్నది. ప్రకాశవంతమగు నా చంద్రార్థమునం దెంతభాగము మనకు కనబడునో దానినిబట్టి మనము చంద్రకళలను నిర్ణయింతుము. ఆకళ లీదిగువపటమున చూపిన క్రమమున మార్పుచెందుచుండుట సర్వజనవిదితము.

పటము 3 - చంద్రునికళలు

చంద్రుడు భూమిచుట్టును తిరుగుచున్నాడని నక్షత్రములను పరీక్షించుటవలన చులకనగ నిరూపింపనగును. భూమియొక్క భ్రమణమే చంద్రుని ఉదయాస్తమానములకు గారణమని ఎల్లరెరిగినదే; దీనివలన సూర్యునివలెను, ఇతర నక్షత్రములవలెను చంద్రుడు కూడ దైనందిన భ్రమణమును పొందుచున్నట్లగపడుచుండును. కాని నక్షత్రములలో చంద్రుని స్థానము నిత్యము మారుచుండు టొకవిశేషము. పరిశీలన దృష్టితో చూచువారికి యంత్రసాహాయ్యము లేక ఒక రాత్రియందే చంద్రబింబముయొక్క చలనము ప్రత్యక్షముగ దోపగలదు. ౨౭ ౨/3 దినములలో చంద్రుడు భూమిని చుట్టి యొక్క సంపూర్ణ ప్రదక్షిణము చేయును. ఈదిగువ పటమును చూడుడు.

పటము 2 - చంద్రునికక్ష్య

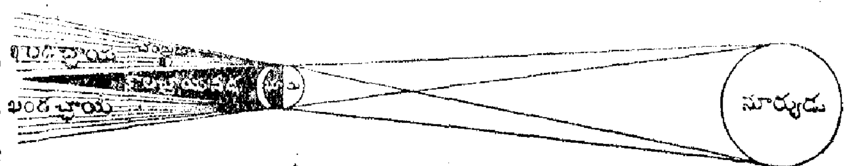
ఇది సూర్యచంద్ర భూగోళముల పరస్పరస్థానములను చూపుచున్నది. ఇందు ప్రదర్శనమున కనుకూలమగునట్లు చంద్రుని మార్గము భూమి సూర్యులకు నడుమనున్న దూరముతో పోల్చినచో ఉండవలసినదానికంటె హెచ్చుగ చూపబడి యున్నదని ముందుగ చెప్పవలసి

రాత్రులందు ప్రసరించు సంపూర్ణచంద్రునికాంతి సూర్యునివలన నెటుల కలుగునో గ్రహించుటకు శాస్త్ర పరిచయము లేని చదువరులు తికమకలు పడుదురేమో! "సూర్యచంద్రులకు నడుమ భూమి యడ్డు లేదా? సూర్యునికావలవైపున నున్న ప్రతిపదార్థముపైనను సూర్యకాంతి ప్రసరించుటకు భూమి అడ్డుగ నుండదా" అని యట్టివారు ప్రశ్నింపవచ్చును. ౨-వ పటమును పరిశీలించిన దీనికి సమాధానము తెలియగలదు. భూమి సూర్యుని చుట్టును తిరుగు క్షేత్రమునందే చంద్రుడు భూమిచుట్టును తిరుగుట లేదు. చంద్రభ్రమణక్షేత్రము భూభ్రమణక్షేత్రమును కలిసికొను రేఖము చంద్రకక్ష్యను రెండుసమానార్ధ వలయములుగ విభజించుచున్నది. భూమి సూర్యునిచుట్టును ఈకాగితముతో సమమగు క్షేత్రమున తిరుగుచున్నదని మన మెంచుచో చంద్రునికక్ష్య యీపత్రక్షేత్రమునకు కొంచె మోరగిలబడియున్నదనియు అందొక యర్థవలయము ఈ క్షేత్రమునకు పైనను రెండవయర్ధవలయము క్రిందుగ నున్నవని యూహింపవచ్చును. (౨-వ పటము చూ.) ఆ పటమున చూపిన రీతిని చంద్రుడు పూర్ణుడైయుండు స్థానమును చేరినపుడు సూర్యుడు భూమియుండు స్థానములను చేర్చు సరళరేఖ కూర్ధ్వమున నుండునుగదా! అందువలన భూమియొక్క ఊర్ధ్వభాగమునుండి సూర్యరశ్మి చంద్రగోళమును చేరి చంద్రుని ప్రకాశవంతముగ నొనర్చును.

అమవసనాడు సూర్యుడు భూమియుండుస్థానములను చేర్చురేఖ కడుగుభాగమున చంద్రుడుండును.

భూమి సూర్యునిచుట్టును నిరంతరము తిరుగుచుండుటవలన ప్రతిప్రదక్షిణమందును రెండుపర్యాయములు భూచంద్రకక్ష్య లుండు క్షేత్రములు కలసిన సరళరేఖయందు సూర్యుడు చేరును. ఇది పూర్ణిమనాడు కలిగెనేని సూర్యచంద్రులకు నడుమ భూమి యడ్డముగ నిలుచును. కావున భూమియొక్క నీడయందు చంద్రగోళము మునిగిపోవును. సూర్యకాంతి చంద్రునిపై ప్రసరింపకుండ భూమి అవరోధమును కలుగజేయును. అట్టిసమయములందే చంద్రగ్రహణము కలుగునని చెప్పుదుము. ఒక్కొకప్పుడు చంద్రునియందలి కొంతభాగమమాత్రమే భూమియొక్క నీడయందు ప్రవేశించును. అప్పుడు అసంపూర్ణమగు గ్రహణము కలుగుచున్నది. ఇక నమవసనాడు సూర్యుడాసరళరేఖయందు చేరునపుడు భూమికి సూర్యునకు నడిమికి సూటిగా చంద్రుడు చేరును. సూర్యరశ్మి భూమికిచేరకుండ ప్రకాశవిహీనమగు చంద్రబింబ మడ్డుపడును. అందువలన సూర్యగ్రహణము కలుగును. సాధారణముగాసూర్యునియందు కొంతభాగమే యిటుల మరుగుపడుచుండును. అట్టిసమయముల ఖండగ్రహణము కలుగును. ఒక్కొకప్పుడు చంద్రుడు సంపూర్ణముగ సూర్యున కడ్డుపడును. అపుడు సంపూర్ణగ్రహణమను అతీతదృశ్యమును చూడగలుగుచున్నాము. సూర్యగోళమునుగూర్చిన పరిశోధనలను సలుపుట కట్టి సంపూర్ణగ్రహణములు చాల నుపయోగకారులు. మరికొన్ని సమయములందు చంద్రుడు సూర్యుని సంపూర్ణముగ మరుగుపరుపజాలకయుండును. అపుడు సూర్యుడు కంకణరూపమున ప్రకాశించున ట్లగపడును కావున దానిని కంకణగ్రహణ మందురు.

చంద్రబింబము కొన్నిసమయముల సంపూర్ణముగ సూర్యుని కప్పగలుగు ననియు, మరికొన్ని సమయముల కొంతభాగమును మాత్రమే మరగుపరచుననియు పైన చెప్పితిమి. దీనికి కారణ మేమి? సూర్యచంద్రుల దృశ్యపరిమాణములు దాదాపుగ సమము లగుటవలన వాని సంచారమునందు మనకు మామూలుకంటె చేరువలోనికి వచ్చినబింబము మామూలుకంటె పెద్దదిగను, దూరమునకు పోయినబింబము చిన్నదిగను కనబడుట సహజము. అందువలన కొన్ని సమయములలో చంద్రబింబము యొక్క దృశ్యపరిమాణము సూర్యునికంటె పెద్దదిగ నుండినచో చంద్రుని కేంద్రగమనము వలన సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణము కలిగెడిని. మరికొన్నిసమయముల చంద్రుని దృశ్యపరిమాణము సూర్యునికంటె చిన్నదిగ నున్నచో చంద్రుని కేంద్రగమనము కంకణగ్రహణమును కలుగజేయును. వివిధములగు గ్రహణములకంటె ప్రబోధకములగు విశేషము లాకాశమున గమనింపజాలము. ఈ దృశ్యములను పరిశీలించుటకు సాధనసామగ్రి యేమియు నక్కరలేదు. దూరదర్శక యంత్రము లేకయే వీని ముఖ్యలక్షణములను గమనింపనగును. చంద్రగ్రహణ మెటుల కలుగునో యీపటము సూచించుచున్నది.

పటము 4 - భూచ్ఛాయ చంద్రగ్రహణకారణము

కాలచ్ఛాయయందు చంద్రబింబము ప్రవేశించుటయు, సంపూర్ణగ్రహణమైనచో ప్రకాశవంతమగు నాబింబము సన్నని కొడవటివంటి రేఖయగువరకు క్రమముగ ఛాయవలన నాక్రమింపబడుచు తుట్టతుద కా నెలవంకకూడ నదృశ్యమై కాలచ్ఛాయవలన సంపూర్ణముగ కప్పబడుటయు చూడ నెంతో ముచ్చటగ నుండునుగద. అంతట చంద్రుడు సంపూర్ణముగ భూచ్ఛాయయందు మునిగి సూర్యకిరణము నొక్కదానినైనను గ్రహింపలేకున్నను ప్రకాశవంతమగు నెర్రనిరంగుతో వెలుగుచున్నటుల ముద్దుముచ్చటల గూర్చు నొకదృశ్యమును మనము చూడగలుగుదుము.

సంపూర్ణగ్రహణమున మునిగియున్న చంద్రుని అరుణచ్ఛాయ భూమియొక్క అంచునుండి తప్పించుకొనిపోయిన సూర్యకిరణముల వలననే కలుగుచున్నది. అట్లు తప్పించుకొనునపుడు భూగోళము నావరించియున్న వాతావరణమువలన సూర్యకిరణములు వక్రీకర

ణమునొంది నీడలోనికి ప్రసరించును. వందలకొలది మైళ్ల వరకు వ్యాపించు నీ వాతావరణమునుండి ప్రయాణము చేయునపుడా కిరణములు రాగివలె నెర్రనిరంగును పొందుచున్నవి. వాతావరణమున కిట్టి స్వభావముండు ననుట మనకు క్రొత్తకాదు. సూర్యుడు మధ్యాహ్నసమయమున విరజిల్లు కాంతికంటె ఉదయాస్తమాన సమయములం దిచ్చుకాంతి మిక్కిలి యెర్రగనుండు టెల్లరును గమనించియే యుందురు. మధ్యాహ్నమందుకంటె నుదయాస్తమానసమయముల నీకిరణములు విశేషదూరము వాతావరణమునుండి వచ్చి మనకంటిని చేరవలసియుండును కావున స్వభావసిద్ధముగ నాయరుణచ్ఛవి యేర్పడుచున్నది. గ్రహణచ్ఛన్నమగు చంద్రబింబమును చేరుటకు సూర్యకిరణములు ఉదయాస్తమానము లందుకంటె రెట్టింపు దూరము వాతావరణమునుండి ప్రయాణముచేయును కావుననే గ్రహణచంద్రు డరుణోజ్జ్వలు డగునని గ్రహింపనగును.

ఏయేట వచ్చు గ్రహణములనుగూర్చిన విశేషములన్నియు పంచాంగములందు సంపూర్ణముగ వ్రాయుచునే యుందురు. చిరకాలమునుండియు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు చంద్రుని సంచారమును జాగ్రతగ పరిశీలించుచుండిరి. కావున చంద్రు డే యేసమయముల నే యేస్థానములను చేరునో పొరబాటు లేక నిర్ణయింపగలుగుచున్నారు. ఇందులకు సంబంధించిన గణితపద్ధతుల నిందు వివరింపజాలము. కాని చుల్కనయగు నొక ముఖ్యాంశము నిందు వివరింపక తప్పదు. ఈయేట కలుగు గ్రహణములకును, గడచిన సంవత్సరమున కలిగిన గ్రహణములకును, రానున్న సంవత్సరమున కలుగు గ్రహణములకు నెట్టిసంబంధము నుండదు. కాని విశాల దృష్టితో చూచునెడల నీనియమం దొక ప్రత్యేకనియమము ప్రత్యక్షమగును. ౧౮ లేక ౧౯ సంవత్సరములలో కలుగు గ్రహణముల నన్నిటిని మన మెరిగినచో ముందనేకసంవత్సరములలో రానున్నగ్రహణముల నన్నిటిని విశేషముగ పొరబాటు లేకుండ నిర్ణయింపగలము. ఒక గ్రహణము కలిగిన పిదప ౬,౫౮౫ ౧/3 దినములకు తిరిగి యావిధమగు నింకొక గ్రహణము కలుగునని మాత్రము మనము జ్ఞప్తియం దుంచుకొనవలెను. ౧౮౮౧-వ సంవత్సరమున డిశంబరు ౫-వ తేదిని చక్కనిచంద్రగ్రహణ మొకటి కలిగెను. అంతకు పూర్వము ౧౮ సంవత్సరముల ౧౧ దినములను లెక్కించుచో—అనగా ౧౮౬౩ నవంబరు ౨౪ వ తేదిని అట్టి గ్రహణమే కలిగియుండెను. ౧౮౮౧, ౧౮౯౯, ౧౯౧౭ సంవత్సరములందు నాలుగు చంద్రగ్రహణములు కలిగెను. అటులనే ౧౯౩౫ సంవత్సరమునందును కలుగ గలవు. చంద్రుని సంచారమును గూర్చి ఆధునికకాలమున గమనింపబడిన విశేషములు పెక్కులు ప్రాచీన జ్యోతిష్కులకు తెలియకున్నను పైసూత్రము వలననే వారు చంద్రగ్రహణములు సంభవించుకాలమును ముందుగనే నిర్ణయింపగలుగుచుండిరి. మానవులు గమనించి గ్రంథస్థముచేసిన ప్రథమసూర్యగ్రహణము ౨,౫౮౦ సంవత్సరముల క్రిందట అనగా క్రీ. పూ. ౬౪౮ వ సంవత్సరమున ఏప్రియల్ ౬ వ తేదిని కలిగినదట.

సముద్రయానముచేయు నావికులకు తుపాను మొదలగు ప్రమాదములు రానున్నసమయములందు మిగుల నుపయోగకరములగు విషయములను చంద్రబింబము సూచింపగలుగుచున్నది. హద్దులేని సముద్రమధ్యమున నావను నడపునపుడు నావ ఏప్రాంతముల నున్నదియు నౌకాధిపతి నిర్ణయింపవలసి యుండును. ఇది నిర్ణయింప లేకున్న బాటలేని పారావారమునందు బడు నావికుడు మార్గము తప్పిపోవుట నిశ్చయము. కొలంబోనుండి సింగపూరునకు పోవలెనన్నచో నావికుడు తన నావను మార్గమునందు నడుపుకొనుట అవసరముగదా. చంద్రుని సంచారమువలన నావికు లుపయోగించు కాలదర్శకయంత్రములను (Chronometers) సరిచూచి నావయొక్క స్థానమును నావికులు నిర్ణయించుకొనగలుగుదురు. ఆధునికకాలమున నోడలలో పెక్కులు కాలదర్శనయంత్రము లుపయోగపడుచుండుటవలన చంద్రుని సంచారముతో సరిచూచుకొనవలసిన యగత్యము తగ్గుచున్నది.

భూమిపై వాతావరణమునందలి మార్పులకును చంద్రునకును సంబంధమున్నదను నపోహము విశేష

ముగ ప్రచారములో నున్నదియే కాని చంద్రకళలను వాతావరణస్థితిని పరిశీలన దృష్టితో పోల్చిచూచిన నీయపోహము నిరాధారమని స్పష్టముకాగలదు.

చంద్రగోళముయొక్క ప్రతిభాగమును జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుల దూరదర్శక యంత్రములకు గురియై సాంగోపాంగముగా పరిశోధింపబడినది. భూగోళశాస్త్రజ్ఞులకు ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా దేశములందలి అటవీప్రదేశములు తెలిసినదానికంటె బాగుగ జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులకు చంద్రగోళోపరిభాగము పరిచితమై యున్నది. చంద్రబింబమున నొకగ్రామమంత వైశాల్యముగల ప్రతిమచ్ఛాయను గురుతింపబడినది. అందు ప్రాముఖ్యముగ నగుపించు ప్రతివస్తువునకును శాస్త్రజ్ఞులు నామకరణము చేసియుండిరి. చంద్రగోళమున ౧౧ సముద్రములును, ౮ పర్వత పంక్తులును, ౨౬ గర్తములును గురుతింపబడినవి. ఇందలి సముద్రములందు జలము లేదు. పర్వతపంక్తులపై మంచు లేదు. గర్తములందు నిప్పు లేదు. ఈగర్తములు వలయాకారముగ పర్వతపంక్తులచే నావరింపబడి కేంద్రమున నొక యున్నతపర్వతముగల సమప్రదేశములై యున్నవి. ఈవలయములయొక్క వైశాల్యము సుమారు ౩౩ మొదలుకొని ౧౬,౫౦౦ చతురపు మైళ్లవరకును విస్తరించియున్నది. కొన్ని గర్తములు వలయాకారములు గాక నిడివియగు రెండువరుసల పర్వతపంక్తులను కలిగియున్నవి. ఈగర్తముల ఆవరణములందలి పర్వతపంక్తులు ౨౮,౦౦౦ అడుగులఎత్తునకు వ్యాపించియున్నవి.

గర్తములను చుట్టియుండినవి గాక ఇతరములగు పర్వతపంక్తులెనిమిది కలవని పైన వ్రాసియుంటిని. అందు అత్యున్నతములగునవి లిబ్ని (Leibnitz) అను పేర ౮౧,౯౦౦ అడుగుల యెత్తున నున్నవి. భూమిపైనున్న పర్వతములయెత్తునకు సముద్రముయొక్క లోతును కలిపి పోల్చిచూచిన యెడల చంద్రునియందు మనపర్వతములంత యెత్తు గలవి లేవని తేలును.

చంద్రగోళమును ప్రస్తుతపరిస్థితికి దెచ్చిన విచిత్ర పరిణామమునకు కారణము లెవ్వియో మన మూహింపవలసియున్నది. ఈవిషయమున శాస్త్రజ్ఞులకు లభించిన సాక్ష్యము సాదృశ్యమువలన నూహింపబడినదే కాని ప్రత్యక్షముగ చూడబడినది కాదని ముందుగనే మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలసియున్నది. విచిత్రములగు నిచాంద్రగర్తములు అగ్నిపర్వతములవలన నేర్పడినవని నిర్ణయించుటకు అట్టి అగ్నిగుండములలోనుండి స్ఫులింగములు వెలువడి పర్వతము లేర్పడుచుండుట భూమియందలి ప్రజల కెన్నడైనను కనబడియుండవలెను. అట్టిదృశ్యమును చంద్రునియం దెవ్వరును నేటివరకు చూచియుండలేదనుట సాహసమే కావచ్చును. ఓపికగల పరిశోధకులు కొందరు చంద్రగోళమున నప్పుడప్పుడు కల్గు కొన్నిమార్పులను గమనించియున్నారు. లిన్ (Linne) అను పేరున పిలువబడు నొక చాంద్రగర్తము సుమారు ౧౦౦ సంవత్సరములకు పూర్వము ౬౪ మైళ్లు వ్యాసము గలిగిన వలయరూపమున నగపడెడిది. ౧౮౬౬-వ సంవత్సరమున నది అదృశ్యమయ్యెనని స్మిట్ (Schmidt) అను శాస్త్రజ్ఞుడు ప్రచురించెను. అప్పటినుండియు అది యొక చిన్న గోయివలె సూక్ష్మముగ నగపడుచున్నది. కాన ఈ గర్తముయొక్క గోడలు విరిగి లోపలి కొరగి లోనున్న గోతిని చాలవరకు పూడ్చినవని యూహింపవచ్చును. వేరొకచోట నొకచిన్నగర్తము పుట్టుచున్నట్లుండెను. ఇట్టి యుదాహరణములవలన చంద్రగోళమున నధికములగు మార్పులు కలుగుట లేదని యూహింపనగును. అదియును గాక, చంద్రగోళమున నగపడు ఘనములైన గర్తసమూహ మెట్లేర్పడినదియు నిర్ణయించునపుడు పైన వివరింపబడిన అల్పములగు మార్పులు గమనింపదగినవి కావు.

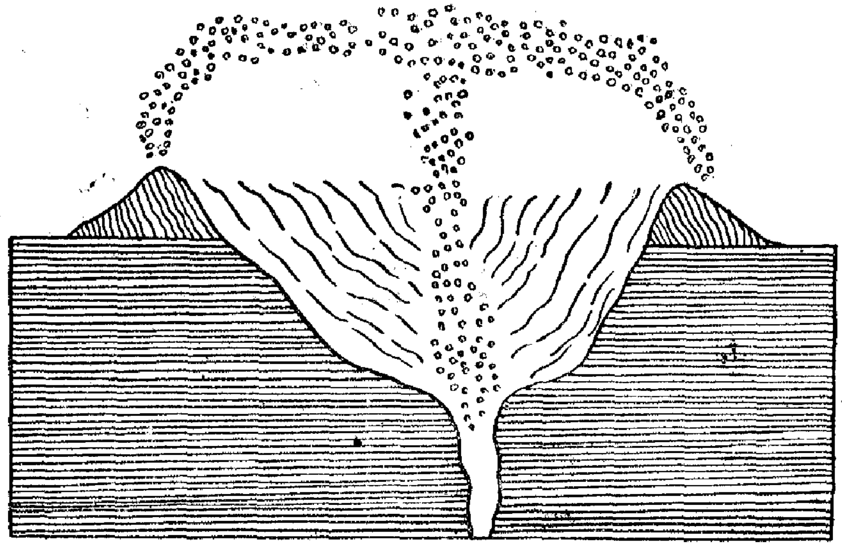
కావున మన ఉపగ్రహమగు చంద్రునియం దొకప్పుడు పెక్కుమార్పులు కలిగియుండవలెనని మన మెంచవచ్చును. ఇట్టిమార్పులు ఈనడుమ నేల కలుగుట లేదో మనము కొంతవరకు తెలిసికొనగును. సూర్యుడు, భూమి, చంద్రుడు—ఈ మూడుగోళముల నొకసారి పోల్చిచూతము. వీనిలో సూర్యగోళము మహా ఘనమైనది. చంద్రగోళము భూమికంటె చాల చిన్నది. సూర్యగోళ మత్యుష్ణముగనున్నను క్రమముగనది వేడిమిని కోల్పోవుచున్నదని వేరొకచో నిరూపించి యుంటిమి.

భూగోళోపరిభాగమున కొండలును, మట్టియు నధికముగ సముద్రము నావరించియుండుటవలన ఇచట వేడిమి విశేషముగ నున్నట్లు మనకు తోచుటలేదు కాని భూగోళగర్భమున నత్యధికోష్ణము కలదని అగ్నిపర్వతముల యునికివలన మనకు ద్యోతనమగుచున్నది.

రెండువస్తువుల నొక కొలిమియందుంచి నియమిత కాలము కాల్చి తీసినయెడల తిరిగి చల్లారుటకు అందు చిన్నవస్తువుకంటె పెద్దవస్తువున కెక్కువకాలము పట్టును. ఒక పెద్దఫిరంగిగుండు చల్లారుటకు కొన్ని దినములు కావలెను; ఒక తుపాకిగుండు చల్లారుటకు కొన్ని నిమిషములు చాలును. ఈ సూర్య కుటుంబమునందలి గోళము లన్నియు నొక కాలమున వేడిమికి నిలయములై యుండి క్రమక్రమముగ యుగయుగములనుండి చల్లారుచున్నవి. సూర్య గోళము మహాఘనమైన దగుటవలన నది చల్లబడు సమయ మింకను రాలేదు. మధ్యమప్రమాణముగల భూమి క్రమక్రమముగ ఉపరిభాగమున నున్న వేడిమిని కోల్పోయినను గర్భమున నగ్ని నింకను ఇముడ్చిరోయి యున్నది. స్వల్పప్రమాణముగల చంద్రగోళమును వేడిమియంతయును విడిచిపోవుటవలన పైభాగమున నెట్టి మార్పును కలుగుటలేదు.

కావున చంద్రుని చరితమునందు మిగుల పురాతన కాలమున నీచాంద్రగర్తములు పుట్టియుండెనని మన మూహించవలసివచ్చుచున్నది. ఈగర్తములవయస్సు నిర్ణయించుట సాధ్యము కాదు కాని యవి చాల ముదుసలులని మాత్ర మనక తప్పదు. ఈగర్తము లేర్పడుటకు వలయువేడిమి చంద్రునియం దున్నపుడు భూమియం దిప్పటికంటె నధికతరమగు నుష్ణముండి యుండవలెను కదా. చంద్రగోళమున అగ్నిగుండములనుండి రాలురప్పలు పైకెగసి గర్తరూపము నొందినప్పుడు పుడమియందు జను లుండుటకు వీలు లేనంత వేడిమి యుండెనేమో? చాంద్ర గర్తములు ప్రస్తుతస్వరూపమును ఎన్నికోట్ల సంవత్సరములకు పూర్వము పొందెనో ఎవ్వ రెరుగుదురు?

ఈ చాంద్రగర్తము లెటుల కలిగియుండునో యిపుడు విచారింతము. ఈవిషయమున నాస్మిత్ (Nasmyth) అను శాస్త్రజ్ఞుని సంఘయే పెక్కురి యామోదమును బడసినది. ఈతని సిద్ధాంతమువలన నీగర్తముచుట్టును ఉన్నతమగు గోడ యెటుల నేర్పడెనో, నడుమనున్న సమప్రదేశమధ్యమున పర్వత మెటుల కలిగెనో వివరింపవచ్చును. చంద్రగోళమున నగ్నిపర్వతము ప్రజ్వలించునప్పుడు గోళాంతర్భాగము నుండి యగ్నిస్ఫులింగము లీ క్రిందిపటమున చూపబడినటుల బయటకు విసరివేయబడియుండెనని మన మూహింపవచ్చును.

పటము 5 - గర్తము కేర్పడుగతి

అగ్నిగుండ ముఖమునుండి దూరముగా నీపటమున చూపబడినటుల విసరివేయబడిన రాలురప్పలే గర్తముచుట్టును మన కగపడు వలయాకారమగు కుడ్యముగ నేర్పడి యుండును. క్రమక్రమముగ నాయగ్నిగుండముయొక్క శక్తి క్షీణించి కొన్నాళ్లుపశమించినను పిదప మరల క్షీణశక్తితో వస్తుసముదాయము అగ్నిముఖమునుండి బయల్వెడలునప్పు డవి అధికదూరము పోజాలక ఆముఖమునందే నిలిచిపోయి అచట నొక పర్వతాకారమున ప్రోగుపడియుండును. అగ్ని సంపూర్ణముగ నుపశమించిన పిదప చుట్టు నేర్పడిన కుడ్యమును కేంద్రమున నేర్పడిన పర్వతమును ఘనీభవించి మన కగపడు గర్త మేర్పడియుండవచ్చును. గర్తముయొక్క ఆవరణమునందు అగ్నిగుండమునుండి వెలువడిన ద్రవపదార్థము సమముగ నరుదుకొని మైదానమువలె నేర్పడి యుండవచ్చును.

గర్తము లీరీతి నేర్పడినవని సమర్థించుట కొక్క ప్రతిబంధకము కలదు. గర్తముచుట్టు నేర్పడిన కొండ లింత ఎత్తున నుండుట విపరీతముగ దోపవచ్చును. ౫౦, ౬౦ మైళ్లు వ్యాసములుగల గర్తములు పెక్కులు చంద్రునియందు కలవు. అందు పెటావియస్ (Petavius) అను గర్తము ౭౮ మైళ్లు వ్యాసముగల వలయమువలె నుండి నడుమ నున్నతమగు నొకపర్వతమును గలిగియున్నది. కేంద్రమునందలి అగ్నిముఖమునుండి వెలువడిన వస్తువులు చుట్టును ౩౯ మైళ్లదూరమున కెగిరిపోవుట అత్యాశ్చర్యకరము. కాని భూమియందుకంటె చంద్రగోళమున నాకర్షణశక్తి చాలతక్కువయని జ్ఞాపకముంచుకొను నెడల దీనికి సమాధానము చెప్పవచ్చును.

చంద్రుని యంతటిగోళముల నెనుబదెంటి నొక సుద్దచేసినను భూగోళముతో తులతూగదని యిదివరకే తెలిసికొనియుంటిమి గద. భూమియం దొక్క తులము యొక్క బరు వొకతులమే—ఒక్కవీసెయొక్క బరు వొక్కవీసెయే. కాని యిచ్చట ఆరుతులములు బరువు గల వస్తువు చంద్రునియం దొక తులము బరువుమాత్రమే యుండును. ఇచ్చట ఆరువీసెల బరువుగల వస్తువున కచట నొకవీసెడు బరువే. భూమియం దొక బియ్యపుమూట మోయగలవాడు చంద్రగోళమున నట్టిమూట లారింటిని ఎక్కువ శ్రమచెందకనే మోయగలుగును. ధనుస్సునుండి విడువబడినబాణము నేలపై బడులోపల వేయిబాణములను విడువగలిగిన అర్జునుడు చంద్రగోళమున కేగుచో ఆగడువులోనే ఆరువేలబాణములను విడువగలుగును. చంద్రునందు ౩౯ మైళ్లవరకు అగ్నిస్ఫులింగములను విసరివేయ గలిగిన అగ్నిగుండము (Volcano) యొక్క శక్తివలన వస్తువులు భూమియందు ౬౪ మైళ్లదూరము విసరివేయబడవలెను. ఇంతకంటె నెక్కువదూరమునకు ప్రాణాపాయకరములగు వస్తువులను జర్మను ఫిరంగులు విసరెనని ఐరోపా మహాయుద్ధపురోజులలో వినని వా రుండరు.

ఈగర్తములయొక్క పరిమాణములం దింతటితారతమ్యము లున్నను అవియన్నియు నొకేమాదిరిగ నున్నవని గమనింపవలసియున్నది. మూడుమైళ్లవ్యాసము గలిగిన వలయము మొదలుకొని అంచెలపై విశాలమగు పెటావియస్ చేరువరకు నడుమ నీగర్తములను వరుసగ నేర్పరుపవచ్చును. అగ్నిగుండములవలన నిందలి చిన్నగర్తము లేర్పడియుండు టొకవింత కాజాలదు: వానివలెనే పెద్ద గర్తములు నేర్పడియుండెనని యెంచుట పొరబాటు కాజాలదు.

చంద్రగోళోపరిభాగము విశాలమగు నూసరక్షేత్రములతో నిండి యున్నదని దూరదర్శకయంత్రసాహాయ్యమున పరిశీలించుచో విదితమగును. మనకు భూమిపై పరిచయములైయున్న పచ్చికబయళ్లుగాని, పచ్చనియడవులు గాని అచట లేవు. చంద్రునకును భూమికిని కొన్ని సందర్భములందు పోలిక కలదు. భూమియందువలెనే చంద్రునందును రాత్రిందివవిభేద మున్నది—కాని చంద్రునియందు దినము మన ౧౫ దినములంత పొడ వుండును. అటులనే అచటిరాత్రియు నిచట ౧౫ రాత్రులంత పొడ వుండును. సూర్యరశ్మి మనకు వేడిమి నిచ్చుచున్నది—అటులనే చంద్రునకు నిచ్చుచున్నది. చంద్రునియందు దీర్ఘదినమున నెంతవేడిమి కలుగునో చెప్పలేము గాని అచట రాత్రియందలి శీతలము భూమియం దతిశీతలప్రదేశమునకంటె మిగుల దుర్భరముగ నుండు ననుట సత్యము. చంద్రగోళమునుండి మన కెంత వేడిమి వచ్చుచున్నదో లార్డు రాసి(Lord Rosse), ప్రొఫెసరు లాంగ్లీ (Professor Langley) యనువారు నిర్ణయింప బ్రయత్నించి యుండిరి. చంద్రునియందలి ప్రతిభాగమును వరుసగా పదునైదురోజులు సూర్యరశ్మిని గ్రహించుచున్నను అందలి వస్తుసముదాయముయొక్క వేడిమి హెచ్చుగ నుండదు. భూమిచుట్టును వెచ్చని దుప్పటివలె నావరించియున్న వాతావరణము చంద్రుని చుట్టును లేకుండుటవలన సూర్యునివలన గ్రహించిన వేడిమిని నిలుపుకొనజాలకున్నది.

చంద్రునియందు ప్రాణికోటి కలదో లేదో ప్రత్యక్షముగ నిరూపించుటకు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్మించిన యత్యుత్తమ దూరదర్శకయంత్రమును చాలకున్నది. మహోన్నతములగు వృక్షము లాగోళమున పర్వతములపై పెరుగు

చున్నవేమో మనకు తెలియదు. అందు ఏనుగులు తిరుగుచున్నవేమో ఎరుగజాలము. భూమియందు తిరుగాడు జీవమేది చంద్రునిపై నున్నను మనకీ దూరదర్శకయంత్రమున నగపడదు.

కావున చంద్రునియందు జీవకోటి యుండుట కనుకూల పరిస్థితులున్నవో లేదో నిర్ణయించుటకు ప్రత్యక్షప్రమాణములు మనకు లభ్యము కావు. మనకు పరిచితమైనట్టి జీవకోటి చంద్రమండలమున నివసించుటలేదని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు తలచుచున్నారు. ప్రాణమున కవసరములగు భూతములలో జలము మొదటిది. వృక్షజాతియందు—రాతిపై మొలచునాచు మొదలుకొని అడవిలో పెరుగు మహావృక్షము వరకు—దేనినైన కనుగొనుడు. అందు ప్రతిదానికిని జలము కావలసియున్నది. జలము లేనిచో చెట్టే లేదు. పశుజాతికిసూడ నీటి యవసరము ముఖ్యమైనదే. ఈభూతమువినా మానవుని జీవితమును, జీవకోటియు నెటు లుండునో యూహింపజాలము. కాబట్టి చంద్రునియందు నీరుండిననే గాని మనకు పరిచితమైనట్టి జీవరాశి అందుండజాలదని నిశ్చయమగుచున్నది. చంద్రునియందు నివసించుచున్నవా డెవడైనను దూరదర్శకయంత్రమున భూమిని చూచినచో అతనికి భూమియందు జలమున్నటుల సూచన లగుపించునా? తప్పక యగుపించగలవు. అతనికి మేఘములును, క్షణక్షణ మవి చెందుమార్పులును తప్పక ద్యోతకమగును. మబ్బుల యునికియే నీరుంటకు ప్రమాణము. మనగోళమున భూప్రదేశములును సముద్రములును వేరువేరు రంగులతో చంద్రగోళములోని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞునకు వివరముగ దోచును. ప్రశాంతమగు సముద్రభాగమునం దొకచోట సూర్యబింబముయొక్క ప్రతిఫలము ప్రకాశవంతమగు నొకనక్షత్రమువలె చంద్రునియందు నివసించువానికి కన్పింపవచ్చును. భూమి యందు సగభాగమునకు పైగా సముద్ర ముండుటవలనను, భూమి చాలభాగము మబ్బులచే నెప్పుడు కప్పబడి యుండుటవలనను భూమియంతయు జలమయమనియు, నిందు జలచరములే నివసించుననియు నత డూహింపవచ్చును.

కాని మన దూరదర్శకయంత్రములతో చంద్రుని జూచినయెడల నీటియునికి కనబడదు. చంద్రగోళమున సముద్రములని పిలువబడెడి భాగములను పరిశీలించి చూచిన ఎడారులని తెలిసికొననగును. అందు సముద్రములు లేవు; సరస్సులు లేవు; నదులు లేవు. చంద్రునియందొక్క మేఘశకలమైనను కనబడదు. ఎట్టి ఆవిరియున్నటుల నిదర్శనములేదు. కావున చంద్రగోళము నిర్జలమగు నూసరక్షేత్రమని శాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము.

జీవకోటికి ఆదరువగు వేరొకభూతము చంద్రుని యందు కానరాదు. భూగోళోపరిభాగమున ౨, 3 వందల మైళ్లవరకును గాలి దట్టముగ నావరించియున్నది. ప్రాణులకు గాలి యెంతముఖ్యమో చెప్పనక్కరలేదు. కావున చంద్రునియందు గాలి యుండుట కవకాశము కలదాయని మనము విచారింతము. ఒకప్రయాణికుడు చంద్రగోళమును చేరుటకై భూమినుండి బయలుదేరినా డనుకొందము. వాడు పోయినకొలదిని గాలి క్రమక్రమముగ పలుచనై కొంతదూరము పోవుసరికి భూమియొక్క వాతావరణము అతనికి వెనుకపడును. అతడు ప్రయాణము చేయవలసిన ౨,౩౮,౦౦౦ మైళ్లలో సుమా రొక సహస్రాంశమునే అత డప్పటికి గడచియుండును. గాలిలేనిప్రదేశముగుండ చాలదూర మింకను అతడు పోవలసియుండును. భూమివలెనే చంద్రునియందును గాలి యుండుచో నతడు చంద్రగోళప్రాంతములను చేరునప్పటికి అచట మరల గాలి ప్రత్యక్షమై ఆగోళమును చేరునప్పటికి దట్టమగుగాలి అతని నావరించును. కాని ప్రయాణికు నాహ్వానించుటకు చంద్రగోళమున వాయువు లేదు. ఇది యెట్లు తెలియునని పాఠకు లడుగవచ్చును. ఒక్కొకపుడు చంద్రబింబము భూమికిని ఒకస్థిరనక్షత్రమునకును నడుమనుండి యట్టిస్థిరనక్షత్రమును మరుగుపరచుచుండును. చంద్రునిచుట్టును వాతావరణ ముండునెడల అట్లు మరుగుపడు నక్షత్రము క్రమక్రమముగ వాతావరణమును ప్రవేశించినప్పటినుండియు క్షీణించుచు పోయి పిమ్మట నదృశ్యమై తిరిగి బయల్పడిన పిమ్మట క్రమక్రమముగ సహజప్రకాశతను గాంచును. కాని అట్టిసమయముల ప్రత్యక్షముగ దూరదర్శక యంత్రముతో చూచునెడల సహ

జప్రకాశముతో వెలుగునక్షత్రము చంద్రబింబ మడ్డురాగనే హఠాత్తుగ నిర్గమించి మరల నటులనే చంద్రుని చాటునుండి బయల్పడును. చంద్రునియం దిదివర కుండిన జలమును గాలియు వాయురూపమున క్రమముగ చంద్రగోళమును విడిచిపోయి యుండవచ్చును. నీరును గాలియు లేకుండుటవలననే చంద్రగోళమున నధికములగు మిట్టపల్లము లేర్పడి యున్నవి. గాలి, వర్షము, మంచు మొదలగునవి భూమియందలి పర్వతములను నిరంతరము సానవెట్టుచున్నవి. చంద్రునియం దిట్టి ప్రకృతియే లేదు. అగ్నిగుండములు అనేకయుగముల క్రిందట చంద్రబింబ మిపుడున్నస్థితిలోనికి దెచ్చినవి. ఈ పరిస్థితు లేర్పడి యెన్నియుగములైనదో చెప్ప నలవి కాదు.

చక్కని మేడలు, పవిత్రములగు గోపురములు ఈ భూమియందు చిరకాలము నిలిచియుండవు. గాలి, నీరు వాటి నెదుర్కొని యోడించుచున్నవి. ఒకపుడు మహోన్నతదశ ననుభవించి యిపుడు శిథిలములై భిత్త్యావహములగు కట్టడము లెన్ని భూమిపై లేవు? ఇట్టిగాలియు నీరును చంద్రగోళమున లేకుండుటచే అచట కట్టిన సౌధ మెన్నియేండ్లు గడచిన నొకేరీతి నుండగలుగును. అట్టి సౌధమున కిటికీల కద్దము లక్కరలేదు. అవి లేకున్న లోనికి ప్రవేశించుటకు గాలియు వానయు నుండవుకదా. చంద్రునియందు పట్టణమున నివసించువారికి దుమ్ము వలన బాధ యుండదు; శబ్దములు వినబడవు; వాసన లుండవు.

మనుష్యుడు తానున్న పరిస్థితుల కనుగుణముగ తన జీవితమును మార్చుకొనుచుండును. చంద్రుని విషయ మటుంచి అనంత బ్రహ్మాండమున నదనంతకోటిగోళములలో అనంతవిభేదములగు పరిస్థితు లేర్పడి యున్నవి. భూమిగాక మిగిలిన గోళములం దెందైనను ప్రాణు లున్నవేమో మనకు తెలియదు. అయిన నొక్క విషయము గమనింపుడు. మనభూమియందు ప్రతిభాగమునను ప్రాణికోటి ప్రత్యక్షమగుచున్నది. సూర్యునివేడిమి కార్చిచ్చువలె దహించు భూమధ్య రేఖా ప్రాంతములందును, సూర్యరశ్మి చొరక నతిశీతలములై యున్న ధ్రువప్రాంతములందును, తేజోలేశము లేని పర్వతకుహరములందును గభీరమగు సముద్రముయొక్క అట్టడుగునను-ఎచ్చట చూచినను ప్రాణులే. బాహ్యపరిస్థితు లెటు లున్నను, వానికనుగుణముగ జీవములను పెంచి పోషించు ప్రకృతిని తలంపుడు!

అనంతములగునండము లన్నిటిలోను భూమికి సరిగా పోల్పదగినది—అనగా ఇట్టినీటిని, ఇట్టిగాలిని, ఇట్టిపరిమాణమును, ఇట్టిపరిణామమును కలిగినగోళ మింకొకటి యుండజాలదు. భూమియందు గాక వేరొక గోళమున నిచటి మానవు డొక గడియయైనను జీవింపగలడని చెప్పజాలము. అటులనే మఱిచెట్టొకటి వేరొకగోళమున నొక ఋతువును గడుపజాలదు. భూమియందలి పరిస్థితుల కలవాటు పడియుండుటవలననే యిచట నరులు జీవించుటకును వృక్షములు పెంపొందుటకును అవకాశము కలుగుచున్నది. అటులనే యితరగోళములలోను అచటి పరిస్థితుల కలవాటుపడిన జీవము లుండకపోవు టేల?

నివేదన

శ్రీమతి చావలి బంగారమ్మగారు

3

చూచివచ్చినమాట తేటబడగాను
నోటజెప్పుట నీకు చేతగా దనుము.

చురుకుగల చూపులతో సూర్యుడా, నీవు
చూండలేవైతివా సున్నితపు విభుని ?

మనసుమెత్తనివాడు, మహామంచివాడు
మాటాడ వెరతురు మనబోటివారు

మగువలకు భయమన్న మరి నమ్మవచ్చు,
మగవారి కేలయ్య మాటాడ భయము ?

మగవారికైనను మాటాడుటకును
మనసుదెలుపనివాని మరులేల తిరిగె ?

పగలె పరికిస్తావు, పారిపోతావు;
చీకటిని జూచితే చిక్కుతాడేమొ !

కునికిపాటున నీవు కునుకుతావేమొ,
కుముదబాంధవులైన కూకలెట్టమను !

గులాబికలిక

కె. అన్నమరాజ శర్మగారు

పూవుటోవరి కమ్మని తావి గుబులఁ
జేయు చజ్ఞాతవృత్తి వసించెదేల?
పల్లవకవాటములఁ ద్రోసి ప్రాచిఁ దోఁచు
శోభల గులాబిముకుళమా, చూడరాదె.

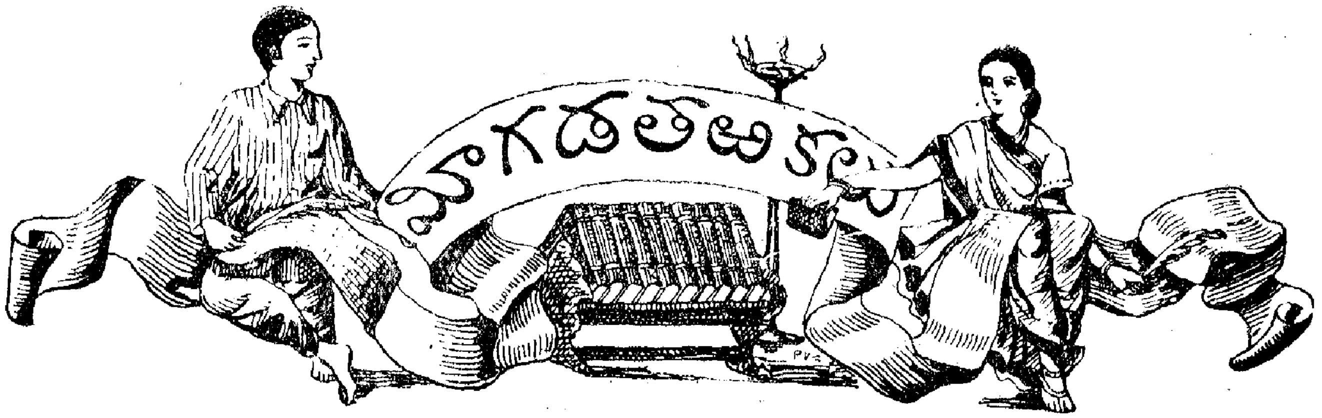
ప్రణయభగ్నలు, విరహిణీబాల లదిగో,
జాగరారుణనయనలై సరసనుండ
సురభివాసన లోకమూరు జోపరాదె
హృదయతాపాగ్ని చల్లారి కుదురువడఁగ.

బాలభానూదయంబునఁ బ్రమదబాష్ప
కణములన్ రాల్చు నీనిగ్గు గాంచినంత
నాదుప్రియురాలి చెక్కుల నాట్యమాడు
మందహాసంబుగాఁగ నామదికిఁ దోఁచు.

సాధుహృదయంబుబోలె నజ్ఞాతమైన
తావకవివిక్తజీవిత తత్త్వమెఱుఁగ
తరమె పూమొగ్గ, పర్ణసౌధప్రదేశ
మందె జనియించి, తూఁగాడి, యంతరింప.

ఇపుడె, క్రొత్తరేకులఁ బుక్కిలించు నీదు
పరిమళంబు నీశ్లాఘువో బాటసారి
ప్రమదమునఁ బిల్చి, సత్యంబుఁ బలుకలేక
కంటకావృతవంచు నిన్ గసరుగాదె.

భేదబుద్ధిని బ్రకటించు విరసమతుల
జల్పములకేమి? తావక సౌరభంబు
పవనగర్భంబునందునఁ బఱచియుండె
నిర్మలాత్మల మోదంబు నివ్వటిల్ల.

దక్షిణభారత హిందూమహాసభ

ఇన్ని దినములకు దక్షిణభారత హిందూమహాసభ ప్రారంభ మగుట వాస్తవముగా గర్వింపదగిన విషయము.

కాని, మదరాసున ప్రముఖులైయున్నవారిలో గొలదిమంది — మిక్కిలి కొలదిమందిమాత్రమే యిందు పాల్గొనినారు. తక్కినవా రందఱు నింకను రాజకీయము లను సుఖస్వప్నములయందే వెలికలు తిరిగిపోవుచున్నట్లున్నది.

ఇప్పుడు మన మున్న స్థితిలో నీయల్పారంభమునకే మిగుల సంతసింపవలసి యున్నది. ఆరంభశూరత్వము కార్యశూరత్వమునకు లక్షణముగూడ కాదు. కాక: మహానదులు పుట్టినచోట పంటకాల్వలకంటె పెద్దవై యుండవు.

అయితే: దీనిని ప్రారంభించిన కొలదిమందికైన నీయుద్దేశ మేల కలిగినది?

"......బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు తమ తెలివితేటల నన్నిటిని ఉపయోగించి 'హిందూ' అనుపదము నా (సాంఘికపరిష్కార) పత్రమున నెందును గన్పింపకుండునట్లు చేసి, హిందూసంఘము నొకనామరూపములు గల సంఘముగా పరిగణింపరైరి......కావున భారతవర్షమున అధికసంఖ్యాకులు గల సంఘ మొకటి 'హిందూ' సంఘ మను పేరిట జీవించియున్నదని ప్రభుత్వమునకును ప్రపంచమునకును దెలుపవలసిన యవసరమిపు డేర్పడినది."

కారణమును ప్రారంభసభ కధ్యక్షత వహించిన రామదాసుపంతులుగా రిట్లు నిర్వచించినారు; గాని యీ యవసరమును మనవారు గుర్తించుట యిప్పుడు జరిగినది; గాని యిది యేర్పడి చాలదినములే అయినది; కావుననే మాళవీయులు, మూంజీగారు మున్నగు ప్రముఖులు ఉత్తరభారతవర్షమున చాల సంవత్సరములకు పూర్వమే హిందుమహాసభను ప్రారంభించియున్నారు.

ఇంతకీ: బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు హిందూ సంఘము నొక నామరూపములుగల సంఘముగా పరిగణింపకపోవుటలో ఆశ్చర్యములేదు. ఏమంటే? మన హిందూత్వము నెడల మనము ముగ్ధులమై యున్నామనుటకు నిదర్శనము లేవీ?

మతమునుబట్టి మహమ్మదీయులు ప్రత్యేకప్రయత్నములలో నున్నారు. నేటివఱకును హిందూరక్తమే గల దేశీయక్రైస్తవులుగూడ ప్రత్యేకదృష్టితో నున్నారు గాని హిందువులమగు మన కట్టి ప్రత్యేకత యేదీ?

మూంజీప్రభృతులు ప్రారంభించిన హిందూమహాసభకు మనము దవ్వుదవ్వులనే యుంటున్నాము. ఇఁక మన మెవరము?

మనలో క్షత్రియులు, వైశ్యులు, కాపులు, కమ్మలు, రెడ్లు, విశ్వబ్రాహ్మణులు, నిమ్నజాతులు — ఇట్లందఱును తమతమ తెగలకు ప్రత్యేకసభలు, ప్రత్యేకకార్యనిర్వహణసంఘములు ఏర్పఱచికొని పునరున్నతిని సాధించుకొనుచున్నారు. ఇట్టి యీ రందఱును హిందువులే యనిన అట్లు చెప్పుట చాలదు. వర్ణములు, తెగలు భిన్నములైనా, మతసాంఘికధర్మముల ననుసరించి యీ రందఱు నేకసూత్రబద్ధు లని నిరూపించి, ఒక్కత్రాటిమీద నడిపించుసంస్థ యేదీ?

మనకు రాజకీయపక్షములు ఆగంతుకములు గాని సహజములును, నిత్యములును గావు; గాని యవి యిది

వఱకే సన్నగిల్లియున్న మతాభిమానమును పూర్తిగా చంపివేసి, మనలను జీవచ్ఛవములుగా తయారు చేయుచున్నవి. దేశమున ప్రముఖులు, నాయకులు నని గౌరవింపబడుచున్నవారు ఈపుట్టిమునకను గ్రహింపక రాజకీయములను బురస్కరించుకొని చెదరి చెదరి, ఇంకను — ఇంకను భేదములనే పెంచుచున్నారు; గాని అనుబంధమును, రక్తసంబంధమును దృఢపఱుచు మతసంఘధర్మములను స్మరించుటయైన లేదు. పైగా అట్లు స్మరించుట అనాగరకలక్షణముగను, అపాయకరముగను గూడ భావించుచున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో మనలను మతాభినిరతిగల యెవరు లెక్కచేసెదరు?

ఏవం చ: జరిగినదేమో జరిగిపోయినది. దాటిపోయినది కలసియురాదు; గాని వర్తమానమునందును, విశేషించి భవిష్యత్తునందును మనము చేయవలసినది, చేయఁగలది యెంతో యున్నది. అట్టి మనకు చైతన్యము గలిగించి, మన కర్తవ్యనిష్ఠను సునిశితము గావించుటలో నీహిందూమహాసభ కెంతో శక్తి యున్నది; గావున ఇప్పుడైన — ఇకనైన రామదాసు పంతులుగారు, నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు మున్నగువారు రూపకల్పనము గావించిన యీ దక్షిణభారత హిందూమహాసభకు మనము జీవము పోసెదమేని ఇది మనలను సభ్యతాపీఠమున అభిషిక్తులను జేయగలదు.

— శాస్త్రి.

శారదాశాసనము

ఇది మంచిదా చెడ్డదా యని కాదు ప్రశ్న. ఇది యేల చేయబడినది?

మన్వాదికము లగు మన స్మృతులను నిక్కచ్చిగా అమలుజరిపిన శుద్ధహిందూరాజ్యముల కార్యనిర్వహణవిధాన మెట్టిదో చరిత్రలకుగూడ నందనివిషయము; గాని నాటినుండి నేటివఱకు నేదోయొక విధముగా మన మత సంఘాచారముల శాసకత్వము ఆస్మృతులకే చెల్లుచున్నది. అట్టిచో వివాహవిషయమున వానిని గాదని యీశాసన మేల చేయబడినది?

దీనిని నిర్మించిన—అథవా ప్రతిపాదించిన శారదాగారు మనస్మృతుల యధికారమునకు దూరమైన యొక ప్రత్యేకసంప్రదాయమునకు చెందినవా రగుట నిజమే; గాని దీనిని బలపరిచినవారిలో మన సధర్ములుగూడ అనేకు లున్నారు. ఇది యేల సంభవించినది?

ఏతావతా: వివాహము మతాచారమా, సంఘాచారమా? ఇది యొక పెద్దప్రశ్న. సనాతనధర్మవాదులకును, సంస్కరణపరాయణులకును ఈవిషయమున నెంతో తగవు గలదు. అయితే: ఇది యేతెగకు చెందినను ప్రధానాచారములలో చాల ప్రధానము.

స్మృతుల నిర్ణయమున వివాహ వయస్సేది?

"అష్టవర్షా భవేత్కన్యా—" ఇత్యాదిప్రమాణముల నందరు నెఱుగుదురు. రజస్వలా వివాహములే శాస్త్రసమ్మతము లని వాదించువారు నున్నారు; గాని యెనిమిదేండ్లకు బూర్వము వివాహము చేయుట కెచ్చటను ప్రమాణములు లేవు. చేయవచ్చునని యెవరును జెప్పుటయు లేదు.

స్త్రీకి యెనిమిదేండ్లకే పెండ్లి చేయవలయుననుటకు మూఢవిశ్వాసము తప్ప నితరాధారము లేమియు లేవు. భర్త యననేమో యెఱుగని వయస్సునందే భర్త యేర్పడునెడల జ్ఞానోదయమైన పిదప ఆబాలికకు సాంసారికములగు భవిష్యద్యూహలు, కల్పనములు ఆపురుషుని మీదనే కేంద్రీకృతము లగును; గావున నామె యేకచారిణిగామాత్రమే యుండిపోవుట కీ సన్నివేశ ముపయోగపడునంటే యీ సిద్ధాంతము పురుషులకుగూడ నావశ్యకము గాదా?

ఇంతకీ: ఆకనిష్ఠ ప్రమాణము గౌరవింపబడినను ఒకదారే; గాని దేశమున నేమి జరుగుచున్నదీ?

ఆఱు, అయిదు, నాలుగు, మూడు, రెండు, ఒకటి—తుదకు నెలలలోని నిసుగులకును బెండ్లిండ్లు చేయ బడుచున్నవి. గరిష్ఠ ప్రమాణమును దాటిన— స్మృతులు నిషేధించిన పదకొండు, పండ్రెండు,—ఒకొక్కచోట పదమూడేండ్ల బాలికలకును బెం

డ్లిండ్లు జరుగుచున్నవి. కొన్నిస్థలములలో బాలికలు రజస్వలలయినను దాచి, కాలేదని బొంకి కొందఱు నిర్భయముగా—నిస్సంకోచముగా వివాహములు చేయుచున్నారు.

అనేకస్థలములలో వయస్సుచెల్లినవృద్ధులు ముక్కుపచ్చలారని బాలికలను బెండ్లియాడుచున్నారు. అనేకప్రదేశములలో వరహీనపు పెండ్లిండ్లు జరుగుచున్నవి. కన్యావిక్రయము లింకను తగ్గిపోలేదు. శాస్త్రనిషిద్ధములైన వావులనుగూడ ఎవరును పరిగణించుటలేదు. అనేకవిధములైన అసమ వివాహములు, విషమ వివాహములు జరుగుచున్నవి.

కాని యీ శాస్త్రాతిక్రమణమును సనాతనధర్మవాదు లాక్షేపించుటలేదు. ఇట్లు చేసినవారిని తిరస్కరించుటలేదు. బహిష్కరించుటయు లేదు. పైగా యిట్టి అశాస్త్రీయ వివాహములను వారుగూడ చేయుచునేయున్నారు; ఎవరును కిక్కురు మనుటలేదు.

వ్రతముపట్టి, దీక్షపూని, సద్భావముతోడను, ధర్మప్రీతితోడను, ఆత్మవిశ్వాసముతోడను బహిరంగముగ నెవరైన రజస్వలా వివాహము చేసినయెడల మాత్రము ఈ సనాతనధర్మవాదులు ఉలిక్కిపడి, నడుములుకట్టి, ఎగిరిపడి కారికలు చదివి, బహిష్కారమును ప్రకటించెదరు.

అక్షతయోను లగు బాలికలును—తుదకు రజస్వలలు కాని బాలికలునే కాదు, ఎనిమి దేండ్లు నిండని వయస్సునగూడ వితంతువులైన బాలికలు మనదేశమున లక్షలకొలది ఉన్నారు; కాని వారినిజూచియైన సనాతనధర్మవాదులు శాస్త్రాతిక్రమణము మాన్పుటకు ప్రయత్నింపరు. ఆ వితంతువులను జూచి దుఃఖింపరు. మాట్లాడరు; గాని ఆ వితంతువులకు పునర్వివాహము లనిన గోల పెట్టెదరు. నిప్పులు త్రొక్కిన కోతులవలె చిందులుత్రొక్కెదరు. కుమిలికుమిలి దుఃఖించెదరు.

సనాతనధర్మవాదులకే వివాహములనిన నింత నిర్లక్ష్యముగా నున్నవి. ఇక గతానుగతికులగు సామాన్యజనుల ప్రస్తావన యేల?

అయితే లోకప్రవృత్తి సనాతనధర్మవాదులతోడనే లేదు. పాశ్చాత్యులను చూచియేయగుగాక—వారి యుపదేశములవలననే యగుగాక, మనలో సంఘసంస్కరణపరాయణు లనేకులు బయలువెడలినారు. అనేకులు తమ జీవితముల నందుకే ధారపోయుచున్నారు. వారు యువతివివాహములను ప్రవేశపెట్టినారు. విధవావివాహములను సదాచారములలో చేర్చినారు. స్త్రీవిద్యను ప్రారంభించి స్త్రీలయందును, బాలికలయందును ఆత్మజ్ఞానమును వికసింపజేయుచున్నారు. ప్రజలను ప్రబోధించుచున్నారు.

అయినను సనాతనధర్మవాదులు అశాస్త్రీయవివాహములను తొలగించకపోవుటయేగాదు. స్వయముగను మానలేదు.

ఇట్టి స్థితిలో సంస్కరణపరాయణు లిట్టిశాసనమును ప్రతిపాదించుటలో అక్రమ మేమి గలదు?

అయితే శారదాశాసనము నిర్దుష్టమా? పోనీ: గుణబహుళమా?

కాకపోవచ్చును; గాని అదియిట్లగుటకు కారణము వాది దౌర్బల్యము గాని, వాదదౌర్బల్యముకాదు. నేటిశాసననిర్మాతలకును, తన్మూలమున శాసనసభలకును మన మతసంఘాచారములను సవరించుచును, పునస్సృష్టి చేయుచును శాసించుటకు అర్హత లేదు. ఏమంటే? మొత్తముమీద వారు మతవిషయములయందును, సంఘవిషయములయందును అంధులు. వారిని శాసనసభకు పంపినవారు రాజకీయవిషయములను, విశేషించి కులకక్షలను, సాంఘికవైషమ్యములను బురస్కరించుకొనియే వోటుచేసియున్నారు; గాని మతసంఘదృష్టితో గాదు. అట్లు పంపుటకు వారికిగూడ అర్హత లేదు.

కావుననే శారదాశాసనము జల్లెడవలె రంధ్రబహుళమైయున్నది.

ఇక దీని ప్రయోజన మెంతవరకు?

ముక్కుపచ్చలారని హైందవబాలికలను వివాహము పేరున బలియిచ్చు దురాచారమును ప్రతిఘటించి నిలిచిన సంస్కరణపరాయణుల ధర్మనిష్ఠకు, కర్తవ్యపరాయణతకును శారదాశాసన మొకజయస్తంభము. అంతే.

—శాస్త్రి.

తెర!

అడవి బాపిరాజుగారు, బి. యె., బి. యల్.

ధవళమైనది, తలపు కానినిది
దానికి మొదలూ చివరా లేనిది,
నీకు ఇవతల
నాకు అవతల
తెర ఉన్నాది బాలా!
తెర ఉన్నదే!

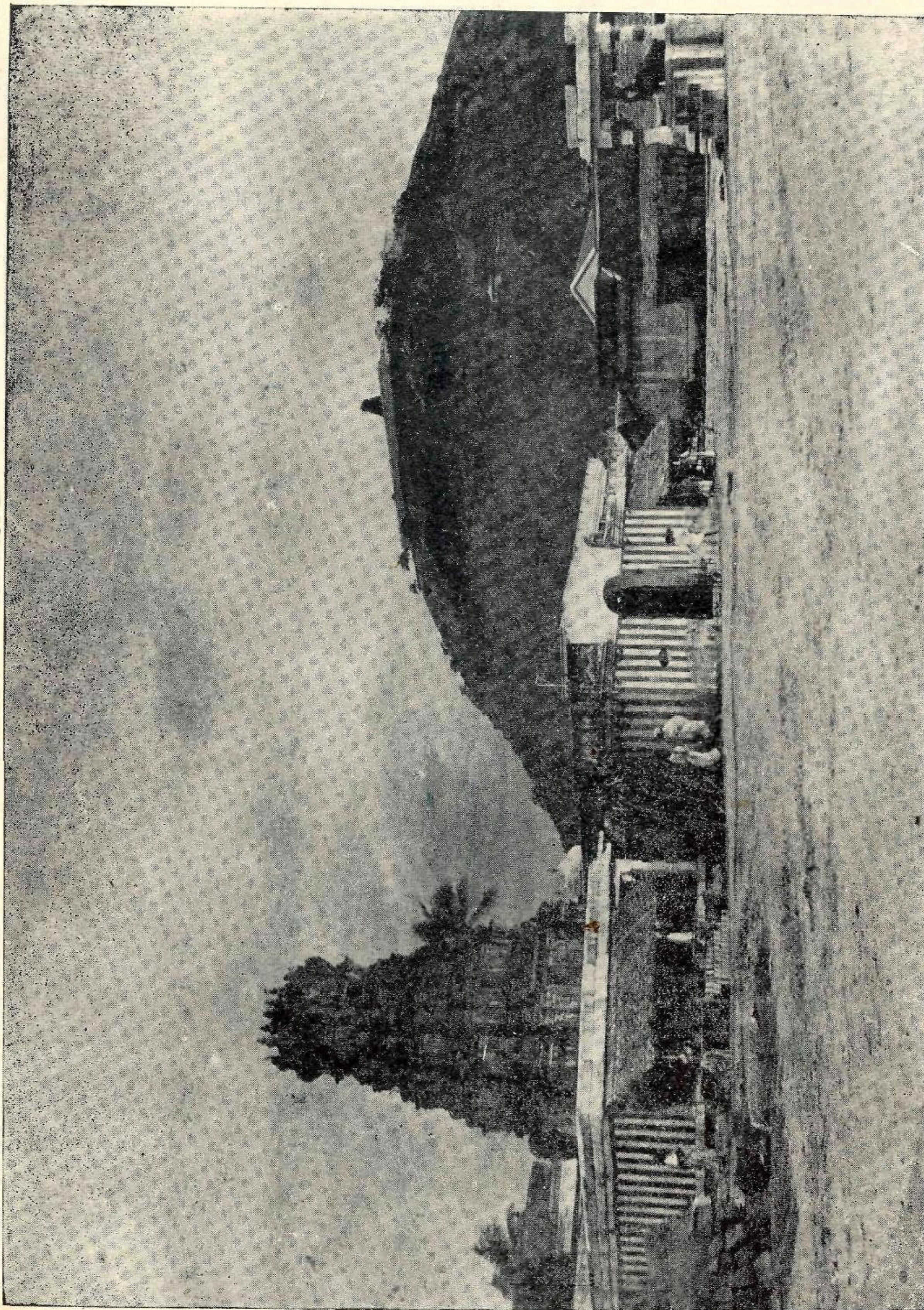
తెరమీాదానిన నీడను చూస్తిని,
తెరచాటున నీపాటలు విన్నా,
తెర చొచ్చిన నీకాంతి జోగితీ,
తెరు వేమన్నా,
తెలియలేకనే
కలిగి పోతినీ,
తెర వున్నాది బాలా!
తెర ఉన్నదే!

కన్నుల కానని రూపం పిలిచీ,
కౌగిలి కందని భావం తలచీ,
తెరవైపున నాచేతులు మోడ్చీ,
అరమూతలు నాతీరని కలలే!
చీల్చిన చిరగని
తెర యివతలనే,
చేరగరానీ
నీ నవతలనే,
తెర ఉన్నాది బాలా!
తెర ఉన్నదే!!

ఛాయా చిత్రావళి

౧. నెలివిగ్రామము
(కొండప్రమంతి)
ఛాయాచిత్రకారుడు : డా. ఆర్. రంగస్వామయ్యంగారు.

౨. పళని దేవాలయము, కొండ

ఛాయాచిత్రకారుడు: యం. కే. | రంగస్వామయ్యంగారు.

ప్రాకృతగాథలు*

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారు

౧

అమ్మ! యింట వలసినట్టి వేవేవియో
లేవటంచుఁ జెప్పలేదె నిన్న?
ఏమి తెత్తు నిప్పు డెఱిఁగింపవే మఱి;
యిల్లు నిలిచియుండ దెపుడుఁ బ్రొద్దు.

(కావ్యప్రదీపము, ఉల్లాసము ౨, పు. ౧౯.)

౨

పూఁటపూఁటకు నానిఁ దేఁబోయి యచట
నాకొఱకుఁ జాల గాసిగొన్నావు గదనె!
చెలియ! నాచెల్మినమ్మకములకుఁ దగిన
కరణి నడచితి; వేమనఁగాని లెమ్ము!

(కావ్యప్ర. ఉల్లా. ౨, పు. ౧౯.)

3

వడిగ వచ్చినాను గదుఁ బెద్ద దీనిండుఁ
గడవ మోచికొనుచుఁ; గాన చెలియ!
ఒడలు వసముదప్పి నూర్పుఁ జెమ్మటలచేఁ;
గొంత సేదదేర్చికొందు నిందు.

(అదే, ఉల్లా. 3, పు. ౪౯.)

౪

నిదుర లేమి, చింత, నిట్టూరుపులు, మేను
సోలియుంట, పాలుమాలికయును,
నిన్నుఁగూడఁ జెఱిచనే చెలి! నాకోస;
మెంత భాగ్యహీన నేను దలఁప!

(అదే, ఉల్లా. 3 పు. ౪౯.)

౫

అపుడు నాచెక్కిళుల నిల్పినట్టి చూడ్కి-
నొండుదెసకు మరల్పక యుంటి వీవు;
అదియె నేను, నాచెక్కిళ్లు నవియె; కాని
చూచు మిప్పుడు లేని దాచూడ్కి-యొకటె!

(అదే, ఉల్లా. 3, పు. ౫౧.)

౬

కటికమనసు దత్తగా రింటిపను లెల్లఁ
దలకుఁ గట్టి నన్ను నలఁచుచుండు;
ఉబుసు వందెవేళ నొక్కింత కలిగెనా
కలిగెఁ; గలుగకున్నఁ గలుగదమ్మ!

(అదే, ఉల్లా. 3, పు. ౫౨.)

౭

ప్రియుఁడ! మీఱలేవు పెద్దల మాట; నే
మందు భాగ్యహీనురాల నేను;
ఇపుడె పోవవలయునేని బొమ్మావె వి
నంగఁగలవు మీఁద నడచు తెఱఁగు.

(అదే, ఉల్లా. 3, పు. ౫౪.)

౮

“సొమ్ము చాలఁ గలదు; సోమారులకు మేటి
పోకిరీల కెల్లఁ బోటు మగఁడు;
అతనిఁ గంటె బిడ్డ! యని చెప్ప విన్నంత
నలినకనులు చేరెఁడంత లయ్యె.

(అదే, ఉల్లా. ౪, పు. ౧౦3.)

(సశేషము.)

---

* బొంబాయి నిర్ణయసాగరమువారు ముద్రించిన గాథాసప్తశతిలోఁ గానరానివి మఱి యనేకగాథలు ప్రాచీనాలంకారికులచే నందం దుదాహరింపఁబడినవి. వానిలోఁ దగినవాని నేర్చి తెలిఁగించి క్రమముగాఁ గొన్ని గొన్ని ప్రకటించుచున్నాను. రసికుల కింపలిభావములు సుగ్రహములు గాన టీక యనావశ్యకము. రా. అ. కృ.

అచ్యుతదేవమహారాయల కొళింజవాడి తామ్రశాసనము

(శ. ౧౪౫౫)   యన్. వెంకటరమణయ్యగారు, యం. ఏ., పి. హెచ్. డి.

మూలము

మొదటి రేకు

1. శ్రీగణాధి[1]పతయేనమః ।[।*] నమస్తుంగ శిరశ్చుంబిచంద్రచామ
2. రచారవే త్రైలోక్యనగరారంభమూలస్తంభాయ శంభ
3. వే।[।*౧॥] హరేర్లీలావరాహస్య దంష్ట్రాదండః స పాతు వః।
4. హేమాద్రి కలశా యత్ర ధాత్రీచ్ఛత్ర శ్రియందధౌ ।[।*౨॥]కల్యా
5. ణాయాస్తు తద్ధామ ప్రత్యూహతిమిరాపహం యత్ గజోప్యగజోత్ భూతం హరి
6. ణాపిచ పూజ్యతే[॥*౩॥]అస్తి క్షీరసముద్యా ద్దేవైర్మథ్యమానాన్మహాంబుధేః॥ (।)
7. నవనీతమివోత్ భూత మపనీతతమో మహః।[।*౪॥]*తస్యాసీత్తనయ
8. స్తపోభిరతులై రన్వర్థనామా బుధః పుణ్యై రస్య పురూరవా భుజబ
9. లై రాయుర్ద్విషానిఘ్నతః తస్యాయుర్నహుషో[ఽ*]స్య తస్య పురుషో
10. యుద్ధయయాతిఃక్షితౌ ఖ్యాత స్తస్యతు తుర్వశు[2]ర్వసునిభ[ః*]శ్రీదేవయా
11. నీపతేః[॥*౫॥]†తద్వాంశే[3] దేవకీజానీ[4]ర్దిదీపే తింమభూపతిః యశస్వీ
12. తులువేంద్రేషు యదోః కృష్ణ ఇవాన్వయే[॥*౬॥] తతో[ఽ*]భూత్ బుక్కమాజానీ[5]
13. రీశ్వరక్షితిపాలకః అత్రాసమగుణభ్రంశం హారిరత్నం మహీభుజాం[॥*౭॥]
14. సరసార్దు[6]దభూ త్తస్మాన్నరసావనిపాలకః। దేవకీ నందనాత్కామో దేవ
15. కీనందనాదివ। [।*౮॥]‡వివిధసూక్తోద్దామే రామేశ్వరప్రముఖేముహుర్ముదితహృద
16. యస్థానేస్థానేవ్య ధత్తయథావిధి।బుధపరివృతోనానాదానాది[7]
17. యోభువిషోడశ త్రిభువనజనోద్గీతం స్ఫీతం యశః పునరుక్తయన్।[।*౯॥]**

---

[*] ఈగుర్తుగలవి మూలములో లేనివి. () ఈగుర్తుతో సూచింపబడినవి మూలములో ఎక్కువయగుటచే తీసివేయవలసినవి. * శ్లో. ౧ మొ. ౪ వఱకు అనుష్టుభులు. † శార్దూలవిక్రీడితము. ‡ శ్లో, ౬, ౭, ౮, అనుష్టుభులు. ** హరిణీవృత్తము.

1. 'శ్రీగణాధిపతయే' అని చదువవలయును. ఈశాసనములో తుదివరకును తరచుగా వర్గములోని చతుర్థాక్షరమునకు బదులు ద్వితీయాక్షరమును, ద్వితీయాక్షరమునకు బదులు చతుర్థాక్షరమును ఉపయోగింపబడియున్నది. పాఠకులు శాసనమూలమును పఠించునప్పుడీవిషయమును జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలయును. 2. 'తుర్వసు' అని. 3. 'తద్వంశే' అని. 4. జాని అని. 5. డిటో 6. 'సరసాదుదభూ' అని. 7. 'దానాని' అని.

18. కావేరీ మాశుబధ్వా బహలజలభరాంతాం విలంఘ్యైవ శత్రుం జీవ
19. గ్రాహం గృహీత్వా సమితిభుజబలాత్తంచ రాజ్యం తదీయం। కృత్వా శ్రీ
20. రంగపూర్వం తదపి నిజవశే పట్టణం యో బభాసే కీర్తిస్తంభం నిధా
21. య త్రిభువనభవనస్తూయమానాపదానః।[।*౧౦॥] చేరం చోళం చ పాండ్యం తమ
22. పి చ మధురావల్లభం మానభూషం వీర్యోదగ్రం తురుష్కం గజపతినృ
23. పతిం చాపి జిత్వా తదన్యా । ఆగంగాతీరలంకా ప్రథమచరమభూభృత్త
24. టాంతం నితాంతం ఖ్యాతః క్షోణీపతీనాం స్రజమివ శిరసా[ం*] శాసనం యో వ్య
25. తాసీత్ ।[।*౧౧॥]†† తిప్పాజీనాగలా దేవ్యోః కౌసల్యా శ్రీ సుమిత్రయోః। దేవ్యో
26. రివ నృసింహేంద్రాత్తస్మాత్పంక్తి రథాదివ।[।*౧౨॥]‡‡ వీరౌ విజయినౌ రామలక్ష్మ

రెండవ రేకు : మొదటి ప్రక్క

27. ణావివ నందనౌ జాతౌ వీరనృసింహేంద్ర కృష్ణరాయ మహీపతీ [।*౧౩।] వీర శ్రీ
28. నారసింహాఖ్య విజయనగరే రత్నసింహాసనస్థః కీర్త్యానీత్యా నిర
29. స్యన్నృగనలనహుషాన్ సప్యవన్యామధాన్యాన్ ఆసేతోరాసుమేరో
30. రవనిసురనుత స్వైర మాచోదయాద్రే రాపాశ్చాత్యాచలాంతా దఖిలహృ
31. దయమావర్జ్య రాజ్యం శశాస [।*౧౪॥][1] నానాదానాన్యకార్షీత్కనక సదసియః శ్రీ
32. విరూపాక్ష దేవస్థానే శ్రీ కాళహస్తీ శితురపి నగరే వేంకటాద్రౌ చ కాంచ్యాం
33. శ్రీశైలే శోణశైలే మహతి హరిహరే [౽*] హోబలే సంగమే చ శ్రీరంగే కుంభకో
34. ణే హతతమసి మహానందితీర్థే నివృత్తౌ। [।*౧౫॥] గోకర్ణే రామసేతౌ జగతి తదితరే
ష్వప్యశే
35. షేషు పుణ్యస్థానే ష్వారబ్ధ నానావిధ బహుల మహాదానవారి ప్రవాహైః। యస్యో
36. దంచంతు[2] రంగ ప్రకరఖురరజః శుష్యదంభోధి మగ్నక్ష్మా భృత్పక్షచ్ఛిదోద్య త్కరకులి
37. శధరోత్కంఠితా కుంఠితాభూత్ [।*౧౬॥] బ్రహ్మాండం విశ్వచక్రం ఘటముదితమహాభూ
తకం రత్నధేనుం
38. సప్తాంభోధిం చ కల్పక్షితిరుహలతికే కాంచనీం కామధేనుం స్వర్ణక్ష్మాం యో
39. హిరణ్యాశ్వరథమపి తులాపూరుషం గో సహస్రం [3]హేమగర్భం కనకకరిరథం పంచలాం

---

†† ౧౦, ౧౧, శ్లో. స్రగ్ధరలు. ‡‡ శ్లో. ౧౨, ౧౩ అనుష్టుభులు

1. ౧౪, ౧౫, ౧౬, ౧౭ శ్లోకములు స్రగ్ధరలు. 2. 'దంచత్తురంగ' అని. 3. ౪౦-వ పంక్తిలో (+ హేమాశ్వం) అన్నమాటను యిచ్చట చేర్చి చదువవలయును.

40. గల్యతాసీత్ । [।*౧౭॥] ప్రాజ్యం ప్రశాస్యనిఖిలక్ష్మాం (+ హేమకూశ్వం) రాజ్యం ద్యామివ శాసితుం

41. తస్మిన్ననేన విఖ్యాతే క్షితేరింద్రే దివంగతే । [।*౧౮॥] త ..... తోస్యవాయఃపీయః శ్రీకృష్ణ

42. రాయమహీపతిః బిభతిః మణికేయూర నిఖిలశేషాంమహీంభుజే । [।*౧౯॥][1]కీర్త్యాయ స్యసమం

43. తతః ప్రసృతయా విశ్వేరుచైక్యం ప్రజే దత్యాశంక్య పురాపురారిరభవద్భాలేక్షణః ప్రా

44. యశః। పద్మాక్షో[ఽ*]పి చతుర్భుజో[ఽ*]జని చతుర్వక్త్రో[ఽ*]భవత్స్వయంభూః కాలీ ఖడ్గమధాద్రమా

45. చకమలం వీణాంచవాణీకరే॥[।*౨౦॥][2] శత్రూణాం వాస మేతేదదత ఇతిరుషాకింను సష్ట్రాం

46. బురాశీన్నానా సేనా తురంగత్త్రుటిత వసుమతీధూళికాపాలికాభిః । సంశోష్య

47. స్వైరమేతత్ప్రతినిధి జలధిశ్రేణికాయోవిధత్తే బ్రహ్మాండస్వర్ణధేను ప్రము

48. ఖనిజమహాదానతోన్మై రమేయైః। [।*౨౧॥] [3]మద్దత్తామధిసాధ శ్రియమిహాసుచిరం

49. భుంజతామిత్యవేత్య ప్రాయః ప్రత్యాహ హోత్రో స్వపసరధ గతేరాలయాం దే

50. వతానాం తత్తద్దిగ్జైత్ర[4] వ్యాఖ్యాబిరుద జనపదైరంకితాం స్తత్ర[5] తత్ర స్తంభాం జాతప్ర

51. తిష్ఠాన్వ్యతనుత భువి యోభూభృదభ్రంకషాగ్రాన్ ।[।*౨౨॥] కాంచీ శ్రీశైలశోణాచలకనక

52. సభా వెంకటాద్రి ప్రముఖ్యే ష్వావత్త్యాయవత్సు సవేష్వతనుత విధి వద్భాయసే శ్రేయ శ్రేయం

53. దేవస్థానేషు తీర్థేష్వపి కనకతులాపూరుషాదీని నానాదానాన్యోపదానై

54. రపిసమమఖిలైరాగమోక్తానితాని॥ [*౨౩॥] రోషకృతః(:)ప్రతిపార్థివ దండః

55. శేషభుజక్షితిరక్షణశౌండః భాషెగతప్పవరాయరగండ స్తోషకృదర్థిష

56. షు యోరణచండః॥ [*౨౪॥][6] రాజాధి రాజ ఇత్యుక్తో యో రాజపరమేశ్వరః । మూ వ[7]రాయర

---

1. శ్లో. ౧౮, ౧౯ అనుష్టుభులు. 2. శ్లో. ౨౦ శార్దూలవిక్రీడితము. 3. శ్లో. ౨౧, ౨౨, ౨౩ స్రగ్ధరలు 4. 'దిగ్జైత్రై' అని. 5. 'తత్ర' అని. 6. శ్లో. ౨౪ దోధకవృత్తము. 7. "మూరు."

రెండవరేకు : రెండవప్రక్క

57. గండశ్చపరరాజభయంకరః। [।*౨౫॥][1]హిందూరాయసురత్రాణో దుష్టశార్దూలమ
ర్దనః। వీరప్రతా
58. పఇత్యాదిబిరుదైరుచితైర్యుతః॥ [*౨౬॥] ఆలోకయమహారాయజయజీవేతివాదిభిః।అం
59. గవంగకలింగాద్యై రాజభిః సేవ్యతేచయః ॥ [*౨౭॥] స్తుత్యౌదార్యః సుధీభిఃసవిజయ
60. నగరేరత్నసింహాసనస్థః క్ష్మాపాలాన్ కృష్ణరాయక్షితిపతిరధరీకృత్యసీత్యాన్య
61. గాదీన్ । ఆపూర్వాద్రేరథాస్తక్షితిధర కటకా దాచహేమాచలాంతా దాసేతోరర్థి
సార్థత్రి
62. యమిహబహూలీకృత్య కీర్త్యా బభాసే॥[*౨౮॥][2] కృతవతిసురలోకంకృష్ణరాయేని
63. జాంశం తదను తదనుజన్మాపుణ్యకర్మాచ్యుతేంద్రః। ప్రకటమవనిలోకంస్వాంశమేత్యా
64. రిజేతావిలసతిహరిజేతా విశ్వదిక్ప్రదాతా॥ [*౨౯॥][3] యత్కీర్తిచంద్రశ్చరతిక్షమా
యాంతిధిష్వ
65. శేషాసునివర్తతేచ । తత్రోతి[4] చక్రస్యముదం సమింధేదివాచసాయం కుముద్వతీర్
రుంధే॥[5] [*౩౦॥] మదం
66. మనసిమారుతం శిథిలయంత్యమేమైరయైర్యదశ్వపటలీఖురైః క్షితిరజోభి
67. రుద్ధాపితైః । అజీజనదితిక్రుధాకిముపిశోషయంత్యంబుధిం బలప్రమథ
68. నస్యనోరయవిరోధినాం వాజినాం [।*౩౧॥][6] కారాగృహకలితవాసివిరోధిభూప
69. దారావలీకరవిచాలితచామరస్య రాజాధిరాజ పరరాజభయంకరైక వీరాదికాని
70. బిరుదాని బహూనియస్య ॥ [*౩౨॥][7] గోకర్ణసంగమనివృత్తిసువర్ణసంపత్ అచ్ఛాద్రి
పర్వతవిరించి
71. పురేషుకాంచ్యాం।(శ్రీ)కాలహస్తినగరేపిచకుంభఘోణే దానానిషోడశబహూనికృతాని
72. యేన ॥ [*౩౩॥] అంభోదేన నిపీయమాన సలిలో [*ఽ] గస్త్యేనపీతోజ్ఝిత స్తబ్ధో
రాఘవసాయకాగ్ని
73. శిఖయా సంతప్యమానఃసదా । (।) అంతస్థైర్వడబాముఖానలశిఖాజాలైర్విశుష్కో
ధృవం[8]

1. శ్లో. ౨౫, ౨౬, ౨౭ అనుష్టుభులు. 2. శ్లో. ౨౮ స్రగ్ధర. 3. శ్లో. ౨౯ మాలిని. 4. "తనోతి" అనిపోతే పల్లి శాసనం. 5. శ్లో. ౩౦ ఉపజాతి. 6. శ్లో. ౩౧ పృథ్వి. 7. శ్లో. ౩౨, ౩౩ వసంతతిలకలు .8. 'ధ్రువం' అని.

74. యద్దానాంబు ఘనాంబు రంబుధిరహో పూర్ణాః సముద్యోతతే ॥ [*౩౪॥][1] అంగేనాపి కలింగేన వంగేనచ పరై
75. ర్నృపైః । జయజీవమహారాజే త్యనిశం గీయతేచయః ॥ [*౩౫॥][2] సజయతినరపాలో రత్నసిం
76. హాసనస్థో విజయనగరవాసీ కీర్తిపూర్త్యావిలాసీ నృగనలనహుషాదీన్[3]
77. నీచయన్ రాజనీత్యా నిరుపమభుజవీర్యార్దాయర్భూరచ్యుతాఖ్యః ॥ —॥[*౩౬][4]
78. శకాబ్దేశాలిబాహాస్య[5] సాహస్రేణ చతుఃశతైః పంచపంచశతాయాంతి
79. గణనా ప్రాపితేక్రమాత్ ॥ [*౩౭॥] నందనే వత్సరేమాసి
80. పుష్యే మకరసంక్రమే । (।) ఉత్తరాషాఢనక్షత్రే ప్రథమాయాం
81 మహాతిథౌ । [*౩౮॥] ఆమ్రవత్యాపగాతీరే శుక్లపక్షే శుభేదినే । బహు
82. ద్విజసమాకీర్ణే హరిశంకరసంనిధౌ [॥*౩౯॥] నానాశాఖాభిధా

మూడవ రేకు : మొదటిప్రక్క

83. గోత్రసూత్రేభ్యశ్శాస్త్రవృత్తయః । విఖ్యాతేభ్యోద్విజాతిభ్యోవేదవి
84. ద్భ్యోవిశేషతః । [।*౪౦॥] కొలుంజవాడిగ్రామేణ సహప్రాచ్యాంవిరాజితం[6]
85. ఆమ్రవత్యాపగాయాస్తుదక్షిణస్యాందిశిస్థితం । [।*౪౧॥] మూలగ్రామస్యసీమాయా
86. దృషదఃపశ్చిమేస్థితం । గ్రామస్యసౌమ్య[7]దిగ్భాగేస్థితంరాయగుళస్యతు । [।*౪౨॥]
87. అచ్యుతేంద్రసముద్రాఖ్యంనూతనంసముపస్థితం । నీలంబేర్రూరితిఖ్యాత
88. నామానంగ్రామముత్తమం । [।*౪౩॥] పుత్తూరిత్యభిధానేనగ్రామకేణచసంయుతం ।
89. సర్వమాన్యచతుఃసీమాసంయుతంచాసమంతతః । [।*౪౪॥] నిధినిక్షేపపాషాణ
90. జలాన్వితా[8]సమన్వితం । అక్షిణ్యాగామిసంయుక్తంగణభోగ్యసుభూయుతం । [।*౪౫॥]
91. వాపీకూపతటాకైశ్చకచ్ఛేనాపిసమన్వితం । పుత్రపౌత్రాదిభిర్భోగా
92. స్క్రమాదాచంద్రతారకం । [।*౪౬॥] దానస్యాధమనస్యాపి[?]విక్రయస్యాపిచోచితం।

---

1. శ్లో. ౩౪ శార్దూలవిక్రీడితము. 2. శ్లో. ౩౫ అనుష్టుభు. 3. "నృగనలనహుషాదీన్"లోని కడపటి రెండు 'న' లున్ను బంతిమీద చెక్కబడియున్నవి. 4. శ్లో. ౩౬ శార్దూలవిక్రీడితం. 5. "శాలివాహస్య" అని. 6. మొదట చెక్కిన అక్షరమును తుడిచి దానిమీద 'గ్రామేణసహప్రాచ్యాం' అను వాక్యము వ్రాయబడి యున్నది. 7. "యామ్య" అని. 8. "జలాధార" అని.

93. అచ్యుతేంద్రమహారాజ్ఞః శాసనాద్బాలభూపతిః । [|*౪౭||] కావేరీవల్లభః శ్రీమాం
94. న్మార్తాండాన్వయవిశ్రుతః । భూపరశ్చిన్నరాజస్యతనయః కాశ్యపాన్వయః [|*౪౮||]
95. పెక్కేంద్రరాజకొక్కెత్తుగండః కటకభేదనః । పరిపంథిమహీపాల
96. దంతిసందోహకేసరీ । [|*౪౯||] బిరుదావనిపాలానాం బాయిబందిః ప్రతాపవాన్
97. సర్వలక్షణసంపన్నః సద్గుణైర్భువివిశ్రుతః । [|*౫౦||] కీర్తిప్రతాపవిఖ్యాతః
98. పరరాజభయంకరః । పుణ్యశ్లోకమహీశానాం చారిత్రేణానువర్తయన్ [||*౫౧||]
99. రాజరాజాఖ్యనగరే కొంగురాజ్యంప్రశాసయన్ । దుష్టనిగ్రహణంకుర్వన్
100. శిష్టానాం[1]పరిపాలయన్ । [|*౫౨||] సేవయాస్వామినశ్చిత్తం తోషయిత్వావిశేషతః
101. విజ్ఞాప్యధర్మవేళాయాం లబ్ధ్వోద్యత్తామ్రశాసనం [||*౫౩||] సంప్రహృష్టమనాశ్చిన్న
102. బాలరాజేంద్రభూపతిః । తద్గ్రామస్యకులంసమ్యక్పరిహృత్యయథాగతం [||*౫౪||]
103. పూర్వోక్తభూసురాణాంచ బాలరాజోవనిపాలకః । సహిరణ్యపయోధారా
104. పూర్వకం దత్తవాన్ముదా । [|*౫౫||] అష్టోత్తరశతంయాతే తద్గ్రామక్షేత్రసంచయే।
వృత్తిమంతోవిలిఖ్యంతే
105. వేదవేదాంగపారగాః । [|*౫౬||] శ్రీమాన్తిరుమలేతాతాయన్స్తాతా

మూడవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

106. చాయన్(శ్చ)నందనః ఆపస్తంబఃకౌశికో త్రాస్నుతేవృత్తిచతుష్టయం । [|*౫౭||] నల్లార
య్యాత్మ జశ్చా
107. పస్తంబో[*ఽ]నంతాయన్నామధృక్ । శ్రీవత్సగోత్రసంజాతోవృత్తిమేకామిహాశ్నుతే।
[|*౫౮] అయ్యమై
108. య్యాభిధానశ్చనల్లారయ్యాయన్నందనః। ఆపస్తంబోశ్నుతేవృత్తిమేకాంశ్రీవత్సగోత్రజః
[|*౫౯||]
109. ఎంబారైయ్యాయన్తనయోయెంబారైయ్యాహ్వయఃసుధీః । ఆపస్తంబీభరద్వాజో
110. వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే ॥ [*౬౦||] పెద్దిభట్టాహ్వయఃపెయన్నంబీసూనుర్మహామతిః।
111. ఆపస్తంబీభరద్వాజో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [|*౬౧||] నాగాభట్టాయన్తనయో
112. రామచంద్రాఖ్యదీక్షిత ః । ఆపస్తంబఃకాశ్యపో త్రాస్నుతేవృత్తిచతుష్టయం [||*౬౨||]
113. గంగాధరసుతఃకృష్ణమాయన్కౌశికగోత్రజః । ఆపస్తంబాఖ్యసూత్రశ్చ

1. "శిష్టాంశ్చ" అని.

114. వృత్తిత్రయమిహాశ్నుతే । [।*౬౩॥] రామచంద్రాత్మజో విశ్వామిత్రగోత్రాశ్వలాయనః
115. గంగాధరార్యో రుగ్వేదీ[1] వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [*౬౪॥] రామచంద్రార్యతనయో
116. నంజుండాఖ్యో మహామతిః । విశ్వామిత్రో బహ్వృచశ్చ వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే [॥*౬౫॥]
117. ఎరణంభట్టారకో[2]నామ సవాణభట్టాత్మజః సుధీః । ఆపస్తంబీ భరద్వాజో
118. వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే । [।*౬౬॥] ఆపస్తంబీ లక్ష్మణాఖ్యః సవాణభట్టారకాత్మజః
119. కౌండిన్యగోత్రసంజాతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౬౭॥] ఆపస్తంబీ తిమ్మణాఖ్యో
120. నారసింహాస్యనందనః । కౌండిన్యగోత్రసంజాతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే [॥*౬౮॥]
121. సింగాభట్టారకోనామ కొండాభట్టారకాత్మజః । ఆపస్తంబీ భరద్వాజో
122. వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే । [।*౬౯॥] రామాభట్టారకోనామ విశ్వామిత్రాశ్వలాయనః
123. యతిరాజార్యతనయో వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే ॥ [*౭౦॥] యతిరాజార్యతనయో
124. విశ్వామిత్రాశ్వలాయనః । వల్లభైయాభిధానశ్చ[3] వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౧॥]
125. నంజంభట్టార్యతనయో విశ్వామిత్రాశ్వలాయనః । లింగంభట్టారకోనామ
126. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే। [।*౭౨॥] వీరవల్యాహ్వయస్యాత్మసంభవో [*౭] నంతదీక్షితః
127. కౌండిన్యాపస్తంబసూత్రో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౩॥] సవాణభట్టారకోనామ
128. కామాభట్టాఖ్యనందనః । ఆపస్తంబః కాశ్యపశ్చ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే [॥*౭౪॥]

నాలుగవ రేకు : మొదటిప్రక్క

129. కౌండిన్యాపస్తంబసూత్రస్తిమ్మయాఖ్యో మహామతిః సూనుర్మంగళనాథస్య
130. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [*౭౫॥] కౌండిన్యాపస్తంబసూత్ర శ్చిట్టి భట్టాఖ్యనందనః।
131. తిమ్మయాఖ్యోతి మేధావి[4]వృత్తిమేకా మిహాశ్నుతే । [।*౭౬॥] బనదార్యస్యతనయో
132. విశ్వామిత్రాశ్వలాయనః నంజినాథాభిధానశ్చ వృత్తిమేకా మిహాశ్నుతే । [।*౭౭॥]
133. ముద్దంభట్టారకోనామ రుగ్వేదీ[5]హారితాన్వయః । లక్షణార్యతనూజాతో
134. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౮॥] ఆపస్తంబీ వత్సగోత్రః సింగాభట్టార్యనందనః।
135. అలగంభట్టనామా చ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౯॥] ఓభళార్యతనూజాతో
136. వాసిష్ఠశ్చాశ్వలాయనః । బైచం భట్టారకోనామ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౮౦॥]
137. దేవభట్టార్యతనయో వాసిష్ఠశ్చాశ్వలాయనః । రామాభట్టారకోనామ
138. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౮౧॥] ఆత్రేయగోత్రో రుగ్వేదీ[6]సూనుః సింగరియజ్వనః

1. "ఋగ్వేదీ". 2. "ఎఱ్ఱంభట్టారకో" అని, 3. "వల్లభయ్యాభిధానశ్చ". 4. "మేధావీ" అని. 5. "ఋగ్వేదీ" అని. 6. "ఋగ్వేదీ" అని.

139. దుర్గాభట్టారకోనామవృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౨॥] ఆత్రేయాపస్తంబసూత్రీ
140. రంగనాథార్యనందనః గోవర్ధన ఇతిఖ్యాతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౩॥]
141. ఆపస్తంబీచహారీతః కృష్ణభట్టాహ్వయాత్మజః కొండాభట్టారకోనామ
142. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౪॥] ఎర్రంభట్టారకో[1]నామ రామాభట్టాఖ్యనందనః
143. ఆపస్తంబీచహా తో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౫॥] నారసింహార్యతనయో
144. [*అ]నంతయాఖ్యోమహామతిః । ఆపస్తంబీచహారీతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।౭౬*॥]
145. నృసింహార్యాభిధానస్య తనయః సింగణాహ్వయః । ఆపస్తంబీచహారీతో
146. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే।[।*౭౭॥] అబ్బంభట్టార్య తనయస్తిమ్మంభట్టాహ్వయఃసుధీః।
147. ఆపస్తంబీచహారీతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౮॥] ఆశ్వలాయనసూత్రశ్చ
148. ప్రథమాత్రేయసంతతిః తిప్పార్యజస్తిమ్మయాఖ్యోవృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౭౯॥]
149. రామాభట్టార్య తనయోవాసిష్ఠశ్చాశ్వలాయనః నారసింహాభిధానశ్చ
150. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౮౦॥] నృసింహార్యస్యతనయో భారద్వాజాశ్వలాయనః

నాలుగవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

151. లఖింభట్టారకోనామ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౮౧॥] అంణం[2]భట్టార
152. కోనామ తిమ్మాభట్టాఖ్యనందనః । ఆపస్తంబీకాశ్యప
153. శ్చ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౮౨॥] పెరుమాళాభిధానస్య సూనుస్తిం
154. మయపండితః । ఆపస్తంబీకౌశికశ్చ వృత్తిమేకామిహా
155. శ్నుతే । [।*౮౩॥] ఆపస్తంబీకాశ్యపేయో [*అ]నంతభట్టార్యనందనః । కొండం
156. భట్టేతివిఖ్యాతో వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే । [।*౮౪॥] వాధూలాపస్తంబ
157. సూత్రో లక్ష్మణార్యస్యనందనః । సూరంభట్టాహ్వయోవిద్వాన్వృత్తి
158. మేకామిహాశ్నుతే। [।*౮౫॥] దేవంభట్టార్యతనయః కాశ్యపశ్చాశ్వలాయనః
159. సోమనాథఇతిఖ్యాతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౮౬॥] మాధవార్య
160. సుతశ్చాపస్తంబీకౌండిన్యగోత్రజః । తింమాభట్టఇతిఖ్యాతో
161. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౮౭॥] వాసిష్ఠఃసోమనాథస్య సూను బోర్
162. ధాయనఃసుధీః । లింగంభట్టాహ్వయోవాగ్మీ వృత్తిమేకామిహా
163. శ్నుతే । [।*౮౮॥] సూర్యనారాయణసుతః పారాశర్యాశ్వలాయనః । మల్లికార్జున

1. "ఎఱ్ఱింభట్టారకో" అని. 2. అణ్ణం అని.

164. భట్టాఖ్యో వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే । [।*౯౯॥] జామదగ్న్య[1]వత్సగోత్రో నారిభ
165. ట్టాఖ్యనందనః । నారసింహాహ్వయో వృత్తి మేకాం బోధాయనోశ్నుతే । [।*౧౦౦॥]
136. మంచిభట్టాత్మజశ్చాప స్తంబీగంగాధ రాహ్వయః । కాశ్యపా
167. న్వయసంజాతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౦౧॥] భానుభట్టసుతశ్చాశ్వ లా
168. యనః కాశ్యపాన్వయః । లింగయాఖ్యో[౽*]తిమేధావీ వృత్తిమేకాం[2] [*॥౧౦౨॥]
169. ఆపస్తంబీతిమ్మణార్య సూనులోహితగోత్రజః । శ్రీమార్
170. లక్ష్మణభట్టాఖ్యో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౦౩॥] ఆపస్తంబీభర
171. ద్వాజ సంతతిభాస్కరాహ్వయః । గంగణార్యస్యతనయో వృత్తి

ఐదవ రేకు : మొదటి ప్రక్క

172. మేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౦౪॥] తిమ్మయాఖ్యః పుల్లయస్య తనయఃకౌ
173. శికాన్వయః । ఆపస్తంబాఖ్య సూత్రశ్చ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౦౫॥]
174. నారాయణార్యాభిధానో రేకణార్యస్య నందనః। ఆపస్తంబః కాశ్య
175. పేయోవృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౦౬॥] శంకరార్యాహ్వయో శ్రీమార్రంగం
176. భట్టాత్మజః సుధీః । ఆత్రేయగోత్రజోవృత్తిమేకాంద్రాహ్య
177. యనో[3]శ్నుతే।[।*౧౦౭॥]తమ్మాభట్టాహ్వయశ్చాశ్వలాయనః కాశ్యపాన్వయః। దేవ
178. యార్యతనూజాతో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౦౮] విష్ణువృద్ధాన్వయశ్చాశ్వ
179. లాయనఃసింగణార్యజః బ్రహ్మవి త్తింమణాభిఖ్యో వృత్తిమేకా
180. మిహాశ్నుతే । [।*౧౦౯॥] లక్ష్మంభట్టాఖ్యతనయ స్తింమయాఖ్యో మహామతిః
181. ఆపస్తంబో[౽*]శ్నుతేవృత్తిమేకాం హరితసంతతిః । [॥*౧౧౦॥] వాధూలగోత్రజశ్చా
182. పస్తంబీసింగయనందనః।ధర్మరాజాహ్వయో వైద్యోవృత్తిమేకామిహాశ్నుతే॥[*౧౧౧॥]
183. దేవరాజార్యతనయో భాస్కరాఖ్యోమహామతిః । ఆపస్తంబో[౽*]శ్నుతే
184. వృత్తిమేకాం కుండిన[4]గోత్రజః । [।*౧౧౨॥] కౌండిన్యగోత్రోరుగ్వేదీ[5] విస్సాభట్టా
185. ఖ్యనందనః । ఎల్లంభట్టారకోనామ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౧౩॥] జామదగ్న్య[6]
186. వత్సగోత్రోనృహరిశ్చాశ్వలాయనః । విరూపాక్షార్యతనయోవృ
187. త్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౧౪॥] ఆశ్వలాయనసూత్రశ్చకౌండిన్యః కవిగిం
188. గయః । తింమయాఖ్యతనూజాతోవృత్తి మేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౧౫॥] బసవంభట్ట

---

1. జామదగ్న్య అని. 2. ఇచ్చట శ్లోకము అసంపూర్తిగ విడువబడినది. "ఇహాశ్నుతే" అన్నమాట విడువబడినది. 3. ద్రాహ్యాయణో। అని. 4. కౌండిన్యగోత్రజః అని, 5. ఋగ్వేదీ అని. 6. జామదగ్న్య అని.

189. నామా చ కాశ్యపశ్చాశ్వలాయనః । రామాభట్టార్యతనయో వృత్తి
190. మేకామిహాశ్నుతే । [౧౧౬॥] లింగంభట్టారకో నామ కాశ్యపశ్చాశ్వలాయనః ।
191. రామాభట్టార్య తనయో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౧౭॥] లింగంభట్టాత్మజశ్చా
192. శ్వలాయనో మంగణాహ్వయః విశ్వామిత్రాన్వయేజాతో వృత్తిమేకామిహా
193. శ్నుతే । [।*౧౧౮॥] కృష్ణంభట్టాహ్వయశ్చాశ్వలాయనః శ్రీపతేః సుతః । విద్వాన్
194. వసిష్ఠగోత్రశ్చ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౧౯॥] వత్సగోత్రోద్భవశ్చాప
195. స్తంబో [*ఽ] నంతప్పనామభృక్ । సూనుర్వరదరాజస్య వృత్తిమేకాం

ఐదవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

196. ఇహాశ్నుతే । [।*౧౨౦॥] కామాభట్టాత్మజశ్చాశ్వలాయనః కాశ్యపాన్వయః ।
197. కొండంభట్టారకో నామ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౨౧॥] భారద్వాజాన్వయ
198. శ్చాశ్వలాయనః కేశవాత్మజః । సిరిగంభట్టనామా చ వృత్తిమేకా
199. మిహాశ్నుతే । [।*౧౨౨॥] గర్గగోత్రోద్భవశ్చాపస్తంబీ శ్రీకృష్ణయాహ్వయః । శ్రీవెం
200. గడస్యతనయో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౨౩॥] ఆపస్తంబాఖ్యసూత్రీ చ మాధ
201. వోమాచయాత్మజః । కౌండిన్యగోత్రసంజాతో. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే ॥ [*౧౨౪॥]
202. విరూపాక్షాహ్వయశ్చాపస్తంబీ కౌండిన్యగోత్రజః । నారాయణార్యత
203. నయో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౨౫॥] శ్రీరామానుజదాసస్య సూనుః కాశ్యప
204. గోత్రజః । బోధాయనో[ఽ*]నందాళ్వాఖ్యో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే ॥ [*౧౨౬॥]
205. పోచిభట్టాహ్వయశ్చాపస్తంబీ గంగాధరాత్మజః । ధీమానాత్రేయగో
206. త్రశ్చ వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౨౭॥] మారాభట్టార్యతనయో లింగాభట్టా
207. హ్వయః సుధీః । ఆపస్తంబో[ఽ*]శ్నుతే వృత్తి మేకాం కౌశికగోత్రజః ।[।*౧౨౮॥] రామా
208. భట్టాత్మజశ్చాపస్తంబశ్చెవ్వందినామభృక్ । పరాశరాన్వయే జాతో
209. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౨౯॥] వల్లభార్యసుతశ్చాపస్తంబీ కౌండిన్యగో
210. త్రజః । ధీమాన్తిమ్మయభట్టాఖ్యో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే । [।*౧౩౦॥] కామా
211. భట్టాత్మజశ్చాపస్తంబీ వాధూలగోత్రజః । లింగయాఖ్యో[ఽ*]త్తిమేధావీ
212. వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే ॥ [*౧౩౧॥] వల్లంభట్టాఖ్యతనయ స్తిమ్మాభట్టారకా
213. హ్వయః । ఆపస్తంబో[ఽ*]శ్నుతే వృత్తి మేకాం శాండిల్యగోత్రజః । [।*౧౩౨॥] బొభ
214. ళార్యస్యతనయ స్తిమ్మయాఖ్యో మహామతిః । ఆపస్తంబో[ఽ*]శ్నుతే
215. వృత్తి మేకాం కౌశికగోత్రజః । [।*౧౩౩॥] ఆపస్తంబీ భరద్వాజగోత్రజ స్తిం

216. మ్మయామాహ్వాయః । వెంగళాఖ్యస్యతనయో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే ॥ [*౧౩౪॥]
217. అంనం[1]భట్టాఖ్యతనయ స్తి మ్మాభట్టాహ్వాయః సుధీః । ఆపస్తంబో[ఽ*]శ్నుతే
218. వృత్తి మేకాంసంకృతిగోత్రజః । [।*౧౩౫॥] శ్రీమాన్కేనేరిదేవాఖ్య స్తిమ్మాభ
219. ట్టాఖ్యనందనః । ఆపస్తంబో[ఽ*]శ్నుతేవృత్తి మేకాంశ్రీవత్సగోత్రజః [॥*౧౩౬॥]

ఆరవరేకు : మొదటిప్రక్క

220. లక్ష్మీభట్టార్యతనయ స్తింమ్మాభట్టాహ్వాయఃసుధీః । శ్రీవత్సాప
221. స్తంబసూత్రో వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే । [।*౧౩౭॥] ఆత్రేయాపస్తంబసూత్రో
222. వీరాభట్టాఖ్యనందనః । సర్వాభట్టాభిధానశ్చవృత్తిమేకా
223. మిహాశ్నుతే । [।*౧౩౮॥] ఆపస్తంబీగర్గగోత్రః సూనుర్నారయజ్వనః ।
224. యజ్వాహస్తిగిరీంద్రాయో[ఽ*]శ్నుతేవృత్తిచతుష్టయం । [।*౧౩౯॥] ఆపస్తంబీ
225. తిమ్మయార్యసూనుః కౌశికగోత్రజః । సౌమ్యకేశవదాసార్యో
226. వృత్తిద్వయమిహాశ్నుతే । [।*౧౪౦॥] సర్వాభట్టాత్మజో భారద్వాజగోత్రో
227. ద్భవఃసుధీః । ఆపస్తంబీసోమయార్యో వృత్తిమేకామిహాశ్నుతే [॥*౧౪౧॥]
228. ఆపస్తంబ్యబ్బయాఖ్యశ్చ సూనురాత్రేయగోత్రజః । ఎల్లయాఖ్యో
229. వృత్తిమేకా మశ్నుతే నిశ్చలాత్మకః । [।*౧౪౨॥] ఆపస్తంబ్యబ్బయాఖ్యస్య
230. సూనురాత్రేయగోత్రజః । తిమ్మయాఖ్యో[ఽ*]తిమేధావీ వృత్తిమేకా
231. మిహాశ్నుతే ॥ [*౧౪౩॥]స్వగ్రామవాసినాంసమ్యగ్రక్షితుఃపార్వతీపతేః
232. వృత్తిరేకాతిసుఖదా సుధాహారాయకల్పితా । [।*౧౪౪॥] స్వగ్రామవా
233. సినాంసమ్యగ్రక్షితుఃశ్రీరమాపతేః । వృత్తిరేకాతిసుఖదా
234. సుధాహారాయకల్పితా । [।*౧౪౫॥] వేదాభ్యాసరతానాంచ బాలకానాం
235. ద్విజన్మనాం । రుగ్యజు[2]ర్వేదవక్తౄశ్చ కల్పితంక్షేత్రయుగ్మకం । [।*౧౪౬॥]
236. ఈఅచ్యు[*త]రాయసముద్రవెం । బీ అగ్రహారక్కె హాంసకాల్వెయ
237. తహల్లి[3] వీరాదిమంగలద సీమెయల్లి కాల్వెయనగదు[4]
238. కొండు హోకదక్కె[5] ఆనెలనభేగెగాగి ప్రతియాగి అచ్యుత
239. రాయసముద్రదొళగె కొట్టదు ఇప్పత్తుఖండుగగద్దె ॥

---

1. అన్నం అని. 2. 'ఋగ్యజు' అని. 3. 'తహల్లి' అనునది గ్రామ్యము. 'తపఃల్లి' అనునది దీనికి సరియైన రూపము. 'తపఃల్లి' మొదట తప్పల్లిగ మారి కడపట తహల్లియైనది. 4. "నగిదు" అని. 5. హోదుదక్కె.

240. ఆఅచ్యుతరాయసముద్రద కాల్వెయమేలె పాలవనూ కట్టి ।
241. పిరాదిమంగలద కాల్వెయ నీరనూ హరియిసికాట్టు[1] ఆపాల
242. [2]ఓడుదరేముఱిదదుంటాదరె[3] ఆపిరాదిమంగలదవరె కట్టిసువ

ఆరవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

243. ఉంపక్షుయక్కె[4] శలవాగికొట్టదు[5] యెరడుఖండుగగద్దె॥—॥
244. ఈ అచ్యుతరాయసముద్ద్రవెంబ[6] అగ్రహారక్కె ఎల్లె । తెంబాంగలీక
245. నాడిగెసలువ నీలంబేరూరు । అదఱ[7] కాల్వళి[8] పుత్తూరు । నరెయ
246. నూరనాడిగె సలువ కొళుంజవాడి యొళగాగి అగ్రహార
247. వాద । అచ్యుతరాయసముద్రద చతుస్సీమెయ మేరెయ వివర ।
248. మూడణదిక్కిగె మూలనూర ఎల్లెతలహినల్లి[9] నెట్టవామనముద్రెకల్లు
249. దక్షిణదిక్కిగె రాయగుళద ఎల్లెశిలహినల్లి నెట్టవామనముద్రకల్లు
250. అదక్కె పడువణ దిక్కిగె పత్తియూర ఎల్లెతలహినల్లి నెట్టవామన
251. ముద్రెకల్లు । అదఱింద[10] పడవలు మణకడహిన ఎల్లెయల్లి నెట్ట ।
252. వామనముద్రెకల్లు । అదఱింద పడువలు పిరాదిమంగలద హిరియకాల్వె ।
253. అదఱింద బడగలు తిరుగిద ఎల్లెవివర । అదఱింద బడగలు పిరాది
254. మంగలద కాల్వెయ వోరగొండు ఆ కాల్వెయ మూడలు నెట్టవామనముద్రెయ
255. కల్లు । అల్లింద బడగలు । మూఱు[11] ఆలదమరద కెళగె నెట్టవామన
256. ముద్రెకల్లు । అదక్కె బడగలు పిరాదమంగలద హెద్దారివిడిదుకీళు
257. మణ్ణఱే[12] వొళగాగి నెట్టవామనముద్రెకల్లు । అదకె మూడలు వోడెయ
258. పిరాటియ యెల్లెగె తెంకలాగి నెట్టవామనముద్రెకల్లు॥
249. అదక్కె ఈశాన్య అమ్రావతీహాళె । ఆకల్లిగె ఈశాన్యక్కె
260. పెరమయద ఎల్లెకల్లు । అదక్కె ఈశాన్యక్కె । (।) మూలనూర ఎల్లెకల్లు॥

ఏ డ వ రే కు

261. ఈ తామ్రశాసనవూ । (।) కొంగుధారాపురక్కె మూడలు అర్ధయోజన
262. దల్లి సర్వమాన్యవాద అచ్యుతరాయసముద్రవెంబ అగ్రహారక్కె

1. కొట్టు. 2. ఒడదరె. 3. 'ముటిగుదుంటాదరె' అని. 4. 'ఉపక్షయ' అని. 5. 'సలువాగి కొట్టుదు'. 6. 'అచ్యుతరాయసముద్రవెంబ' అని పఠించవలయును. 7. 'అదఱ' అని. 8. 'కాల్వళ్లి'. 9. 'తలెహినల్లి'. తక్కిన చోట్లను అట్లే. 10. "అదఱింద" అని. తక్కినచోట్లను అట్లే. 11. "మూఱు". 12. ఱే.

263. విద్యానగరియల్లి సింహాసనస్థరాగి ఇద్దంథా అచ్యుతదేవ
264. మహారాయర స్వహస్తద ఒప్పవనుళ్ల ఈతాంమ్ర[1]శాసనవనూ ।
265. చోళాన్వయద చెన్నరాజతనూభవ బాలరాజగళూ అచ్యుత
266. రాయమహారాయరకయ్యల్లి పాలిసికొండు ఆకొంగుథారాపురద
267. అ(గ్రా)మావతియెంబ హొళెయల్లి తంమ[2]ఉభయవాగి హొసఅణెయనూ ।
268. కట్టిసి హొసకాల్వెయనూ తందు ఆగ్రామసీమెయకుళవనూ
269. ఆనాడవరిగె కళిదుకొట్టు తమ్మస్వామి అచ్యుతదేవమహా
270. రాయరహెసరినల్లి । (।) అచ్యుత[3]రాయ సముద్రవెందు నామాం
271. కితవనూ మాడి కృష్ణార్పణబుద్ధియింద ఈఅగ్రహారద నూ రఱ[4]
272. హత్తువృత్తియనూ వేదాంతవిత్తుగళాగి ఇద్దంథా బ్రాహ్మణోత్తమరిగె
273. సహిరణ్యోదకదాన ధారాపూర్వకవాగి ఆచంద్రార్కస్థాయియాగి తంమ[5]
274. స్వామి అచ్యుతరాయమహారాయరిగె పుణ్యవాగలియెందు చోళవంశోద్భవ
275. బాలరాజగళూ కొట్ట సీలంబెరూరు కొళుంజవాడి చతుఃసీమయొల[6]గాదకొల్వళ్లి సహ
276. వాగి సర్వమాన్యవాద అచ్యుతరాయసముద్రవెంబ అగ్రహారద తామ్రశాసన ।
277. దానపాలనయోర్మధ్యే దానాచ్ఛ్రే(యో)[ఽ*]నుపాలనం । దానాత్స్వర్గమవా
278. ప్నోతిపాలనాదచ్యుతం పదం । [।*౧౪౭॥] స్వదత్తాద్ద్విగుణంపుణ్యం పరదత్తా
279. నుపాలనం । పరదత్తాపహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్ । [।*౧౪౮॥] స్వ
280. దత్తాం పరదత్తాంవా యోహరేతు[7]వసుంధరాం । షష్టివర్షసహ
281. స్రాణి విష్ఠాయాంజాయతేక్రిమిః । [।*౧౪౯॥] ఏకైవభగినీలోకే సర్వే
282. షామేవభూభుజాం । నభోజ్యా నకరగ్రాహ్యా విప్రదత్తావసుంధరా [।*౧౫౦॥]
283. సామాన్యో[ఽ*]యం ధర్మసేతుర్నృపాణాం కాలేకాలే పాలనీయో భవద్భిః ।
284. సర్వానేతాన్భావినః పార్థివేంద్రాన్భూయో భూయో యాచతే రామచంద్రః॥
[।*౧౫౧॥]
285. శ్రీమదచ్యుతరాయేంద్రః (।) శాసనాచ్ఛసభాపతిః ఆభాణీన్మృదు
286. సందర్భం తదిదంతామ్రశాసనం । [।*౧౫౨॥] శ్రీమదచ్యుతరాయేంద్ర శాసనాత్
287. మల్లణాత్మజః । అసౌశ్రీవీరణా
శ్రీవిరూపాక్ష 288. చార్యోవ్యలిఖత్తామ్రశాసనం॥—॥ [*౧౫౩॥][8]

1. "తామ్ర" అని. 2. 'తమ్మ' అని. 3. 'అచ్యుతరాయ'లోని 'త' మొదట విడువబడి తరువాత "చ్యు" 'ర' ల మధ్య సూక్ష్మముగ చెక్కబడియున్నది. 4. 'నూఱు.' 5. 'తమ్మ' అని. 6. 'యొళగాద' అని. 7. 'హరేత' అని. 8. శ్లోకములు ౩౭ మొదలు ౧౫౨ వఱకును అనుష్టుభులు.

రెండవ రేకు : మొదటి ప్రక్క

మొదటి రేకు

రెండవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

మూడవ రేకు : మొదటి ప్రక్క

నాలుగవ రేకు : మొదటిప్రక్క

మూడవ రేకు : రెండవప్రక్క

నాలుగవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

అయిదవ రేకు : మొదటి ప్రక్క

ఆరవ రేకు : మొదటి ప్రక్క

అయిదవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

౭వ రేకు

౮వ రేకు : మొదటి ప్రక్క

ఛాయామూర్తివిలాసము

'కవిరాజహంస'—౧

ప్రకృతి పురుష స్వభావోపపాదనమున
*ఛాయయేమూర్తి మూర్తియేఛాయ
[యనుచుఁ
దెలుపు మఱపులఁ దేల్చి సంధించి పలుకు
వాదకర్తల కెందు నావందనములు.

మూర్తి:—

కను విప్పి చూడఁగంటిని
మనసైనది కదలి మెదలి మాటాడంగా
నను మేలుకొలిపి రెవ్వరు?
ఘన యోగారూఢనిద్రఁ గాంచినవానిన్.

ఒంటినై యుండు టెఱుఁగుదు, నోరులు వచ్చి
♦పలుకలేరని యెఱుఁగుదుఁ, బిలుచుచుంటిఁ
గూడి మసలంగవలెనని కోరుచుంటిఁ
బలుకరే! రారె! యెవరున్న భ్రాంతి గాక!

ఛాయ:—

ఓయని పలుకుదు నిదె నీ
ఛాయను, నామూర్తి! †భ్రాంతి చనునయ్యా,
[నన్నున్
నీయాజ్ఞావర్తిని, నీ
ప్రేయసి, నీపాదదాసిఁ, బ్రీతిం గనుమా!

మూర్తి:—

ఛాయా! ప్రేయసి! చెపుమా!
నాయెడ లటు జల్లుమనఁగ నాకోర్కెలతో
నాయుల్లముల్ల సిల్లఁగ
సాయపడినయట్టి ‡మంత్రసానివి నీవా!

గర్భనరకమో స్వర్గమో కాని యెఱుఁగ,
అంధకారమో తేజమో యది యెఱుంగ,
ఉద్భూతాజ్ఞానమో జ్ఞానమో యెఱుంగ,
చెప్పలేని యవస్థఁ గాంచితిని నాఁడు.

మాయామయగోళంబునఁ
గాయము గనరాక బిందుకళలో డిందన్
వాయెఱుఁగనిగతి నుండితి
ఛాయా యానాఁటి కెందు చనితివి చెపుమా!

ఛాయ:—

లీలామూర్తివి నాకున్
జాలిం బడ నేల? క్రొత్తసంసారమె! నీ
కోలిం ¶బాములువడఁగా
నేలా? యది మనవిలాస మెఱుఁగవె మూర్తీ!

---

* ఛాయయే మూర్తి, మూర్తియే ఛాయ యనియును.

♦ పలుకలేరు పలుకుటకు లేరు, అనియును.

† భ్రాంతియే యొప్పుననియును.

‡ లౌక్యమునకు రాణివి - అనఁగా మంత్రివనియును.

¶ బాములు — కష్టములు — పుట్టువులు అనియును.

మూర్తి:—

నిండు వెలుఁగునఁ జూచితి నీవు లేవు,
నిండుచీఁకటిఁ గాంచితి నీవు లేవు,
వెలుఁగుఁ జీఁకటినందుల వెదకికూడ
నాఁడు నాచాయ! నిన్నుఁ గానంగనైతి.

ఛాయ:—

నిండువెలుఁగు దలంపఁగా నీవు గావె
నిండుచీఁకటి గణియింప నేను గానె
వెలుఁగుఁజీఁకటి *మనమైనవిధముఁ దెలిసి
నాఁడు నామూర్తి! వేఱె కానంగ నేల?

మూర్తి:—

నిన్ను వేఱుసేసి నే నిల్వఁగందునే
ఆకులతకు మూల మదియె కాదె,
భ్రాంతిలతకు ద్వంద్వఫలసిద్ధి యది కాదె
అదియె నీదులీల యగును గాదె.

ఛాయ:—

లేదు పాపపుణ్యంబులలీల నాకు
లేదు సుఖదుఃఖపరిణామలీల నాకు
లేదు కీర్త్యపకీర్తులలీల నాకు
నీయడుగులీల యొక్కటే నియతి నాకు.

మూర్తి:—

నాతోడునీడఁగా నడయాడుదువు గాని
యేకోరికయుఁగూడ నీకు లేదు,
నేఁ జేయుపనుల నన్నిటఁ గూడుదువు గాని
యేకర్మమునుగూడ నీకు లేదు,
నాయున్నతికొలంది †నాక మంటుదు గాని
యే‡కొలయునుగూడ నీకు లేదు,
నే బడలి పరుండ మైఁ బట్టుదువు గాని
యేకష్టమునుగూడ నీకు లేదు
నిజము నాచాయ! యేదియు నీకు లేదు,
లోకమున లేని దేదియు నాకు లేదు,
అన్ని యున్నవి నీ వున్నయపుడె నాకు,
కలది యేదియు లేదు నాకంటె నీకు.

ఛాయ:—

ఆదర్శమూర్తి! నాకున్
నీజీవన యేటిక్రొత్త, నిత్యాశ్రయస
మ్మోద ◆మనాదిగ నిచ్చిన
నాదైవమ నీవు గావునన్ సేవింతున్.

మూర్తి:—

మున్నాడి మెసవనోల్లవు
నన్నెడసి, యొకప్పుడేని నాపానుపుపై
వెన్నొంపవు మున్నగ §నా
కన్న సతీరత్న మీవు గావే చాయా!

ఛాయ:—

నిత్య పురుషమూర్తీ! నినుఁ
బత్యనురూపమునఁ బడసి బ్రహ్మాండమునఁ

---

* మనము — మన మిరువురమును, మనస్సు అనియును.

† ఉప్పొంగుదువు.

‡ కొల-కొలత, పాపము.

◆ అనాదిగ అనియు - నాదిగ - నాసొంతమైనదిగ అనియు.

§ నాకన్న-నాకంటె, నేనుకన్న అనియు.

*సత్యాఖ్యఁ బొందఁగంటిని
†సత్యమునకుఁ జాయ నైతి సౌభాగ్యమునన్.

మూర్తి:—

సుమమున సౌరభమట్టులు
క్రమమున నాలోన నిండి, కాలపవనవి
భ్రమమున వెనుకను ముందును
సమయ మెఱిఁగి సంచరించుచతురవు చాయా!

ఛాయ:—

నీలో నుండుదుఁ గానీ
నాలో నీ వుంటివే! సనాతన నన్నుఁ
గాలానువృత్తిఁ బెట్టిన
జాలికుఁడవు నీవు గావె శాశ్వతమూర్తీ!

మూర్తి:—

నా కన్నదాన వయ్యును,
నాకన్నులపాప వయ్యు, నాయడుగులనే
మైకొన్న చామ వయ్యును
నాకు సనాతన వదెట్లు నన్నుదుఁ జాయా!

ఛాయ:—

సకలలోకావనశంభుమూర్తివి నీవు
నీ ‡యొంటియద్దంపుఁజాయ నేను,
విశ్వ సమ్మోహన విష్ణుమూర్తివి నీవు
నీయెదఁ గల సిరిచాయ నేను

అక్షరాగమ చతురాస్యమూర్తివి నీవు
నీయొప్పిదపుఁ బల్కుఁజాయ నేను,
భవ్యతేజోమయ భానుమూర్తివి నీవు
నీయడుగులఁ బట్టు చాయ నేను,
మూలరూప పరబ్రహ్మమూర్తి వీవు,
మూలహేతుమాయానంతమూర్తి నేను,
నను సనాతనఁ, బ్రకృతి, ననంత, లీల
నీశ! నీయనంతచ్ఛాయ నేలికొనుము.

మూర్తి:—

§ కంటిలోఁ బాపవు గావె నాచాయ!
వెర వేది నిన్నింక వేఱుసేయంగ;

ఛాయ:—

ఇంటిలో దీపంబ వీవె నామూర్తి!
వీ లేది నిన్నింక వీడి యుండంగ;

మూర్తి:—

కష్టప్రపంచంబు గడచన్నదాఁక
నాతోడ నుండుమా నాచాయ నీవు;

ఛాయ—

సృష్టికి విశ్రాంతి చేకూరుదాఁక
నను వీడఁబోకుమా నామూర్తి నీవు;

---

* సతీ-ఆఖ్య; సత్య-ఆఖ్య అనియు: ఇందు నిత్యనకు సత్యయు, పురుషునకు సతియు అనుస్ఫురణ యున్నది.

† సత్యమునకు నిజమునకు చాయను, చాయను-మాయనైన నేను, సౌభాగ్యవశమున సత్యస్వరూపుఁ డైన నీకు జాయనైతినని ధ్వని.

‡ ఒంటియద్దము-ఏకాగ్రము, అర్ధశరీరమని.

§ కంటిన్ - లోన్ - పాపవు గావె-చిన్నబిడ్డవు, గావు అనియును.

మూర్తి:—

అద్వయానందభాగ్యము కల్గుదాఁక
ననుఁ గొల్చుచుండుమా నాచాయ నీవు;

ఛాయ:—

అమర బ్రహ్మానంద మబ్బినదాఁక
నాసేవ లందుమా నామూర్తి నీవు;

ఛాయ:—ఓ జగద్విధాత!

మూర్తి:—ఓ జగద్రూపిణీ!

ఛాయ:—వందనము.

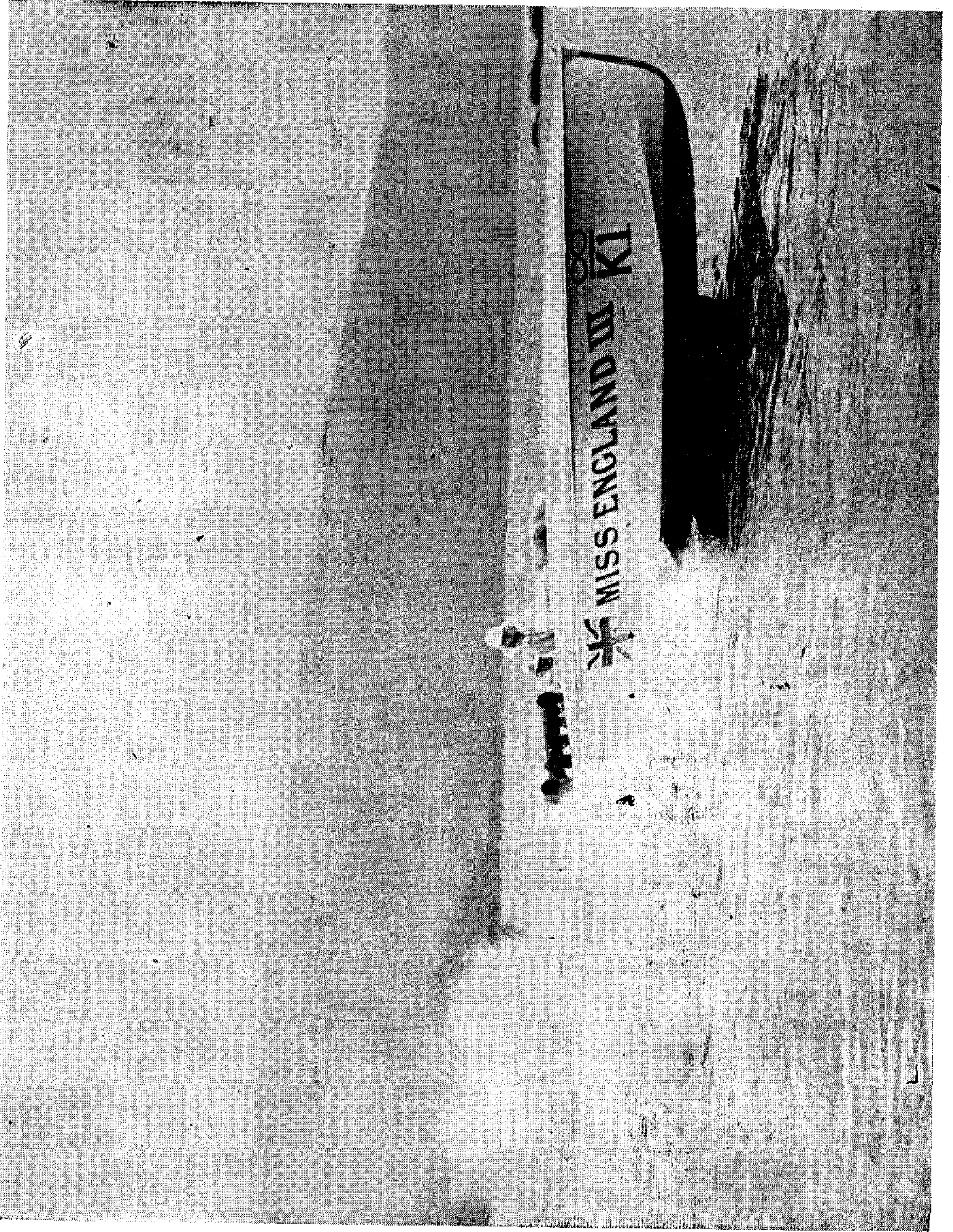
మూర్తి:—శుభాభినందనములు.

ఛాయ:—ఓ యనంతమూర్తి!

మూర్తి:—ఓ యనంతచ్ఛాయ!

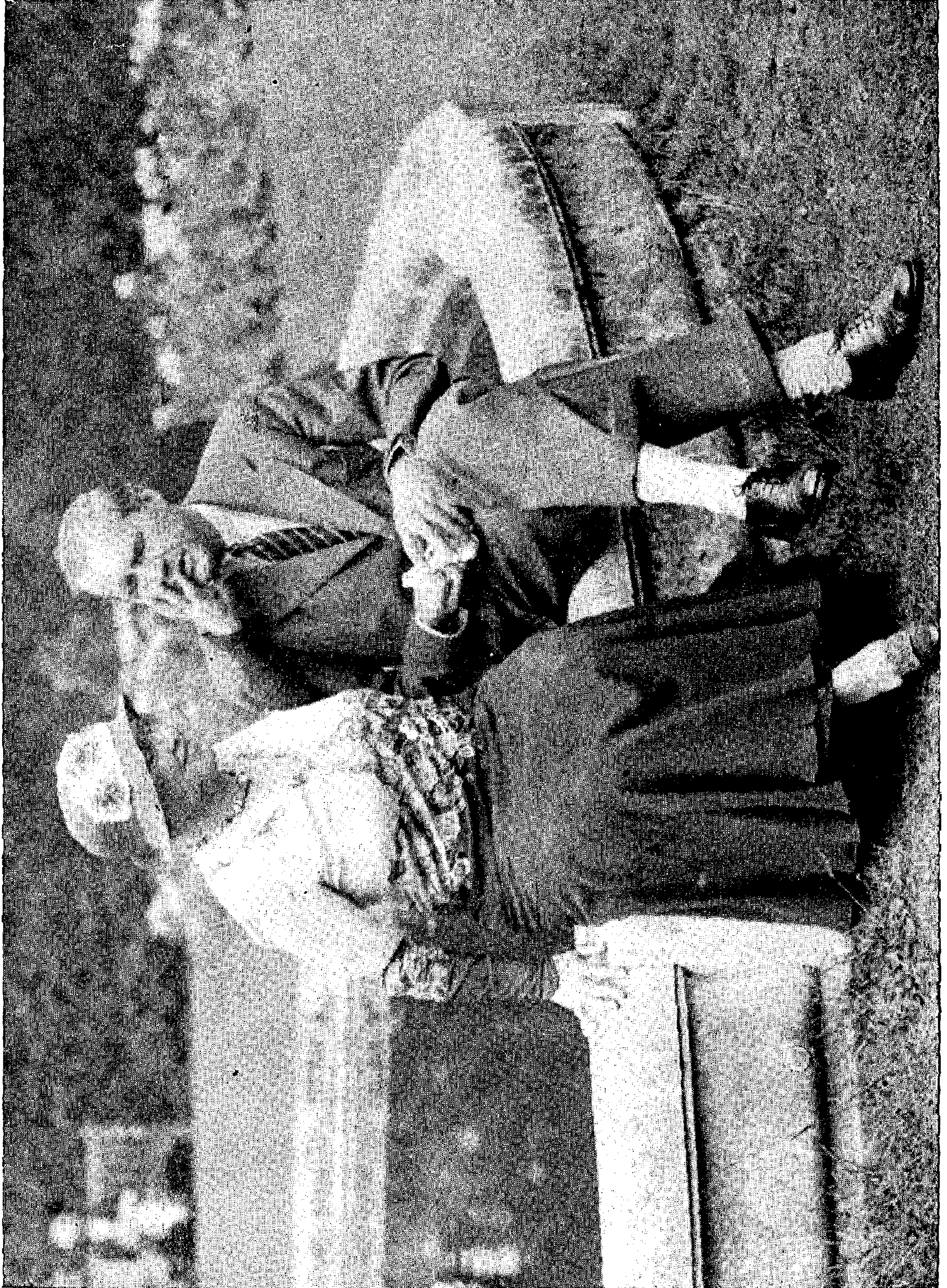
ఛాయ:—నిత్యజయము నీకు.

మూర్తి:—నిత్యశుభము.

3. శీఘ్రజలగామి ' మిస్ ఇంగ్లండు III.'

P. P. A.

౮. వింతప్రతిభ

E. N. P.

నూతనరాజ్యాంగవిధానము, స్వదేశసంస్థానములు

తేకుమళ్ల రామచంద్రరావు పంతులుగారు, యమ్. ఏ., బి. యల్.

ఉపక్రమణిక

భారతదేశమునకు గావలసిన రాజ్యాంగవిధానమునుగూర్చి కొన్ని సంవత్సరములనుండి జరుగుచున్న చర్చలలో నిటీవల స్వదేశసంస్థానాధీశులును పాల్గొని మనరాజకీయములలో నొక నూతనభావోదయమును సంప్రాప్తింపజేసిరి. భారతదేశపరిపాలనవిషయమున నిర్ణీతముకాగల యెట్టివిధానమునకైనను నాధారములగు ముఖ్యసూత్రములలో స్వదేశసంస్థానములుగూడ మన భారతసామ్రాజ్యభాగములుగ నుండి బ్రిటిష్-ఇండియాయందలి రాష్ట్రములతో సరిసమానముగ తులతూగుచు భారతదేశపు కేంద్రప్రభుత్వమునగూడ ప్రాతినిధ్యము గలిగియుండుట యొక ముఖ్యసూత్రమై యున్నది. ఈసూత్రమేయొక్క-పార్టీవలననో మాత్రమే యామోదించబడినది కాదు; అందరు బ్రిటిష్‌పార్టీదారులవలనను, బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వమువారివలనను, భారతదేశమునందలి కాంగ్రెస్, మితవాద్యాదిపక్షములవలనను నిగాఢముగ నామోదించబడినది.

కాని ఈస్వదేశసంస్థానముల నన్నిటిని రాజ్యాంగవిధానమున నెట్లు సమన్వయించుట యనునది మిక్కిలి కష్టమగుసమస్య. ఏలయన, భారతదేశమునందలి యీస్వదేశసంస్థానములసంఖ్య సుమారు ఏడువందలకు మించినది. హైదరాబాదు, బరోడా, మైసూరు, తిరువాన్కూరు, కాశ్మీర్, మొదలగు పెద్దపెద్ద భూవసతిగల సంస్థానములు మొదలు ఏయొక్క గ్రామమో రెండుగ్రామములో తమ యావత్సంస్థానముగ గల కథియవాడ్ సంస్థానములవఱకును మనదేశమున గలవు. ఇవన్నియు బ్రిటిష్-భారతదేశపు పెద్దపెద్ద రాష్ట్రములతోపాటు పరిపాలనావిషయమున సమానసత్వములు గలిగి యెట్లు నిలువబడగలవు? పెక్కురకములుగనున్న యీ యేడువందల సంస్థానములను మనమెట్లు మేళగించగలుగుదుము? ఈసంస్థానాధీశుల కందరకును సమానత్వ మొసగుటయు, శాసనసభలను వీరందరితోను బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రతినిధులతోను నింపుటయు అనువుగానట్టియు, హాస్యాస్పదములగునట్టియు మార్గములని యెల్లరును గ్రహించుచున్నారు. కావున భవిష్యద్రాజ్యాంగవిధానమున స్వదేశసంస్థానములను గూడ బ్రిటిష్-యిండియాతో కలిపియే తత్సంస్థానములును మనమును సమానముగ నిలువగల 'ఫెడరల్' పద్ధతిని తయారుచేయుట ప్రస్తుతసమయమున ముఖ్యమైయున్నది. రౌండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సువారును తదితరులును ఈవిషయమై శ్రద్ధవహించుచున్నారు. కాని, ప్రజలకు స్వదేశసంస్థానములను గుఱించికాని వానివిషయమై రానున్న మార్పును గుఱించికాని యేమియు తెలియదు. తెలిసినసంగతులు సరిగ బోధపడుట లేదు. ఆంధ్రదేశీయుల కీవిషయములనించుక బోధపరచుటకును, నాయభిప్రాయములను వారి కందజేయుటకును ఉద్దేశించి యీవ్యాసలేఖనమున కుపక్రమించితిని. ఈవ్యాసమును పఠించుటవలన ప్రస్తుతము రాజకీయచర్చలలో ముఖ్యస్థానము నాక్రమించుచున్న యీ క్లిష్టసమస్యనుగూర్చియు, యిందలి క్లిష్టతను నివారించుటనుగూర్చియు ఆంధ్రదేశస్థులు చక్కగ తెలిసికొనగలుగుదు రని నా యాశయము.

సంస్థానముల యావశ్యకత

ఈమధ్య సంస్థానముల ప్రజల సమావేశములు కొన్ని జరిగినట్లు పాఠకులు పత్రికలలో జూచి యుందురు. సంస్థానాధీశుల పరిపాలనము సరిగ లేదనియు, వారు తమ ప్రజలను బాధలు పెట్టుచున్నారనియు, ప్రజలకు సంస్థానముల పరిపాలనమునం దేవిధమగు జోక్యము నొసగుట లేదనియు ఇట్టిపరిస్థితు లంతరించి

సంస్థానము లాధునిక మార్గమున బ్రవర్తిల్లినగాని సంస్థానముల ప్రజలకుగాని బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రజలకుగాని క్షేమము కలుగజాలదనియు పైన పేర్కొనబడిన సమావేశములు సలిపిన యాందోళన మైయున్నది. సంస్థానములనుగూర్చి యేమియు నెఱుగని వారీపైసంగతులను పత్రికాముఖమున నప్పుడప్పుడు తిలకించి స్వదేశసంస్థానములను కూకటివ్రేళ్లతో పెల్లగించి పారవైచినగాని భారతదేశమునకు మోక్షములేదని యభిప్రాయపడుటలో నాశ్చర్యము లేదు. కాని, సంస్థానములప్రజలుగాని, సంస్థానములనుగూర్చిన సంగతులను పరిశీలించినవారుగాని యిట్టి యభిప్రాయమును చెంతకు జేరనీయరు. సంస్థానముల పరిపాలన విషయమున ప్రజలకును కొంతబాధ్యత నొసంగవలెనని వారు కోరుదురేకాని సంస్థానములను రూపుమాపి, చదును చేసి, యావద్భారతదేశమును భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములుగ విభజించి ఆరాష్ట్రములను కేంద్ర ప్రభుత్వముతో లంకించి 'ఫెడరల్' పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టుటకు వారంగీకరించరు. సంస్థానములనుగూడ బ్రిటిష్-ఇండియాలో కలిపి రాజ్యాంగవిధానమును తయారుచేయుట కష్టముగదా యని, పైప్రకార మొక్కత్రుటిలో సంస్థానములనే తీసివేయు డనుట న్యాయ్యముగాని, సంభవముగాని యగు పనికాదు. సంస్థానములవలన మన కనేకములగు మేళ్లు కలిగినవని మనము గుర్తించవలెను. బ్రిటిష్-ఇండియాలో భారతీయులకు నిన్న మొన్నటివఱకును పెద్దపెద్దయుద్యోగము లీయబడలేదుగదా? భారతీయులకు తెలివితేటలుగాని, నైతికౌన్నత్యముగాని లేదు కాబట్టి చిన్న చిన్న పనులకే వారు పనికివత్తురుగాని కార్యదక్షత కావలసివచ్చినచో వారెందుకును పనికిరారనునంతి ప్రతి భారతీయుని చెవియందును పడియేయుండును. బ్రిటిష్-ఇండియా యిట్టిపరిస్థితులలో నుండియున్న సమయమున సర్ మోక్షగుండం విశ్వేశరయ్య, సర్. టి. మాధవరావు, సర్ సాలర్ జంగు, సర్ దినకరరావు మొదలగు రాజకార్యప్రవీణులు, పరిపాలనాదక్షులు, రాజనీతిధురంధరులు స్వదేశసంస్థానములలో నత్యున్నతములగు పదవుల నాక్రమించి కాదా భారతీయుల ప్రాశస్త్యమును నిర్వివాదాంశముగా ప్రపంచమునకు చాటినది? బ్రిటిష్-ఇండియాలో నేటి కీవిషయమున నొకించుక పరిస్థితులు మారినవి. కాని, నేటికిని సైన్యమున నున్నతోద్యోగములు భారతీయులకు బ్రిటిష్-ఇండియాలో లభించుట లేదు. యుద్ధకార్యమున భారతీయుల కేవిధమగు ప్రతిపత్తియు లేని సందర్భములో హైదరాబాదు, మైసూరు, బరోడా, గ్వాలియర్, ఇండోర్, పాటియాలా, కాశ్మీర్, బికనీర్, మున్నగుసంస్థానములు తమతమ సైన్యములందు భారతీయులనే యున్నతోద్యోగములందు నిలుపుచున్నారు. ఆసైన్యములు గొప్ప యుద్ధచాతుర్యము గలవై యున్నవి. పాశ్చాత్యులగు సలహాదార్ల సాహాయ్యమున మంచిశిక్షణమును పొంది యీసైన్యములు మంచిరణకౌశలముగలిగి ధైర్యశౌర్యములు బ్రిటిష్-ఇండియాయందంతరించుచున్నను భారతదేశమున నంతరించలేదని చాటుచు నేటికిని కన్నులపండువుగ దేశమునకు తిలకాయమానములై యొప్పుచున్నవి.

అనేక శతాబ్దములనుండియు నున్నతమై నిలిచిన మన హైందవనాగరకతను స్వదేశసంస్థానములందు నేటికిని మనము చూడగలము. ఏసాంఘికజీవనము భారతదేశమున సర్వతోముఖమై యుండెనో యేయజ్ఞాతశక్తిప్రభావమున భారతసంఘమునందలి సకల వర్ణములవారును మతములవారును పోరాటముగాని వైరముగాని లేక కలిసికట్టుగ జీవితములు గడపుచున్నారో ఆ సాంఘికజీవనమును, ఆయజ్ఞాతశక్తిప్రభావమును నేటికిని యీ స్వదేశసంస్థానములందు మనము కనిపెట్టగలము. పాశ్చాత్యనాగరకతా వ్యామోహమున జిక్కి బావిలోనికప్ప బావినే సర్వప్రపంచముగ నెట్లు భావించునో పాశ్చాత్యనాగరకతయే నాగరకతగ మనము భావించుచున్నాము. మన హైందవసాంఘిక జీవనమున విప్లవము నెట్లు తెచ్చిపెట్టుకొనుచున్నామో మనము గుర్తెరుగుచుండుట లేదు. మన నాగరకత, మన వర్ణాశ్రమాదిధర్మములు, మనసాంఘికజీవనము—వీని నన్నిటిని మనము కూలద్రోసికొంటిమి. క్షణక్షణమును మనయూహలు పాశ్చాత్యవ్యామోహావృతములై పరివర్తనము చెందుచున్నవి. కాని స్వదేశ

సంస్థానములందు చిరకాలానుగతములగు మనవిజ్ఞానము, మన సంప్రదాయపరంపర, మనయనంతకళావిన్యాసము అన్నియు నేటికిని నిలిచియే యున్నవి. కాని, ఎటు పారుటకును వీలులేని జల మెట్లు మురికియగునో ఇవియు నట్లే మురికియై పోవుచున్నవి. ఈసందర్భములో మన బాధ్యతను మనము తెలిసికొని స్వదేశసంస్థానములను నిలుపుటయేగాక వానియందలి ప్రజలకును అధీశులకును నూతనోజ్జీవమును ప్రతిపాదించవలసి యున్నది. సంస్థానము లంతరించినను, అందలి ప్రజలకును అధీశులకును నూతనోజ్జీవము గలుగకున్నను ప్రపంచమునకు తిలకాయమానమై యుండిన భారతీయవిజ్ఞానమును భారతీయనాగరకతయు సంపూర్ణముగ నాశనమును జెందుననుట కెట్టిసందేహము నుండజాలదు.

సంస్థానములు మూడురకములు

ఈసంస్థానములకు భారతరాజ్యాంగ (ఫెడరల్) విధానమున నేస్థానమును నిర్ణయించవలెను? అనుప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పుటకుముందు ఈ యేడువందల పైచిలుకుసంస్థానముల ప్రస్తుత ప్రతిపత్తినిగూర్చి యాలోచించుట ముఖ్యావశ్యకము.

మాంటాగ్యూ-ఛెమ్స్ఫర్డు నివేదిక ననుసరించి స్వదేశసంస్థానములన్ని రెండురకములుగ మనము విభజించవచ్చును. ౧. పెద్దవి, ౨. చిన్నవి. మొదటిరకములో హైదరాబాదు, మైసూరు, తిరువాన్కూరు, గ్వాలియర్, బరోడా మొదలైన సంస్థానములు చేరును. రెండవరకములో సిమ్లాప్రాంతపు సంస్థానములు, కథియవాడ్ సంస్థానములు, మహీకాంతా ఏజన్సీలోని సంస్థానములు మొదలగునవి చేరును. ఈపద్ధతి నవలంబించుచో మనకు సరియగుఫలము రాజాలదు. ఏలయనసంస్థానములు చిన్నవైనంత మాత్రమునగాని, పెద్దవైనంతమాత్రమునగాని ఇండియా ప్రభుత్వము వారికిని ఆయాసంస్థానములకును గల యేర్పాట్లు సంధిపత్రములు మొదలగునవి మార్పుచెందజాలవు. కాబట్టి ఆయాసంధిపత్రముల ననుసరించియు, దరిమిలాను జరిగిన యేర్పాట్లనుబట్టియు, రాజకీయాచారములను బట్టియు మనము సంస్థానములను విభజించవలసి యున్నది. 'ఫెడరల్' రాజ్యాంగవిధానమున నేప్రకారముగ నీసంస్థానములను చేర్చవచ్చునో, అప్పుడీసంస్థానములకేయేహక్కు లుండునో యేయేబాధ్యత లుండునో నిర్ణయించుట ప్రస్తుతావశ్యకము గావున విస్తీర్ణమును బట్టిగాక స్వత్వములు, బాధ్యతలు మున్నగువానినిబట్టి సంస్థానములస్థానమును స్పష్టీకరించుట సమంజసము.

ఈపద్ధతి ననుసరించి స్వదేశసంస్థానములను మనము మూడురకములుగ విభజించవచ్చును: (౧) సంస్థానము స్వపరిపాలనమునందు అవసరములని తోచు శాసనములను చట్టములను చేసికొను నధికారమును, అట్టిచట్టముల నమలునబెట్టి ప్రజాపరిపాలన మొనర్చు నధికారమును గల సంస్థానములు. ఈహక్కులు సంధిపత్రములవలన నాయా సంస్థానములకు నిలిచియున్నవి. సంస్థాన పరిపాలనమునకు సంబంధించిన యావద్విషయములును సంస్థానమువారికే విడిచివేయబడిన వగుటచే వీనిని మొదటిరకపుసంస్థానములుగ మనము పరిగణించుట సబబు. (౨) పైమొదటిరకపు సంస్థానములకు గలహక్కులే చాలవఱకు కలిగి ఇండియా ప్రభుత్వమువారియొక్క సునిశితమగు అజ్మాయిషీక్రిందనే అట్టిహక్కులను చలాయించు నధికారముగల సంస్థానములు రెండవరకములోనివి. కొల్హాపూర్, నవానగర్, గొండాల్, మోర్వి, జూనగడ్ మొదలగు సంస్థానములీ రెండవతరగతి లోనివి. (3) స్వపరిపాలనము మొదలగు పైహక్కులు చలాయించుటలో స్వాతంత్ర్యము లేని సంస్థానములు మూడవరకములోనివి. స్వదేశసంస్థానములనబడు నేడువందల పైచిలుకు సంస్థానములలో నత్యధికసంఖ్యాకము లీమూడవరకపు సంస్థానములే.

ఈ మూడవరకపుసంస్థానములసంఖ్య సుమారు ఆరువందలపైచిలుకుండును. ఈసంస్థానముల యధీశులతో ఇండియాప్రభుత్వమువారు సంధి చేసికొనలేదు. సన్నదులనుమాత్ర మిచ్చిరి. ఈసంస్థానములయధీశులు ఇండియా ప్రభుత్వమునకు లోబడినప్పుడు స్వతంత్రదేశాధీశులుగాక యేపీష్వాకో, యేనేపాళరాజునకో లోబడియుండిరి. అప్పటిసామంతత్వమునుండి ఇండియాప్రభుత్వమునకు వారు తమసామంతత్వమును మార్చిరి. ఇందు చాల

సంస్థానములవిస్తీర్ణము ఒకమైలు, రెండుమైళ్లు మాత్రమే యుండును. హిందూముసల్మాను న్యాయశాస్త్రముల ప్రకారము సంస్థానాధీశుడు చనిపోగానే, సంస్థానము పంపిణీకాబడుటచే విస్తీర్ణము తగ్గుటయు సంభవించుచున్నది. ఇట్టిసంస్థానములలో ప్రజలకుగాని, సంస్థానాధీశులకుగాని యెట్టిసంతుష్టియు గలుగుచుండుట లేదు. కావున నీసంస్థానములను భాష ననుసరించి వానిని దగ్గరి బ్రిటిష్‌రాష్ట్రములలో కలిపివేయుట న్యాయ్యమును సమంజసమును నగును. రాజకీయాచారమునకుగాని, ఒడంబడికలకుగాని, సన్నదులకుగాని యీపద్ధతి వ్యతిరేకము కాజాలదు. బ్రిటిష్‌రాష్ట్రములలో గలిపినైచినంత మాత్రమున నీతత్సంస్థానాధీశులను తక్కినమానవులరకమునకు తగ్గించక, వారికి కొన్ని గౌరవములను, బిరుదములను ఇచ్చుచుండుట సమంజసము. ఈపద్ధతి యవలంబింతుచో మనయాంధ్రదేశమునందలి కాళహస్తి, వేంకటగిరి, విజయనగరము, పిఠాపురము, బొబ్బిలి, పర్లాకిమిడి, కల్లికోట మొదలగు జమీందారులవలె నీతత్సంస్థానాధీశులును జమీందారులై వెలయుదురు. ఇప్పుడింతకంటె వారికున్న నిజమైన గొప్పయధికారములును లేవు. ఈపద్ధతి నవలంబించుచో రాజ్యాంగవిధాననిర్మాణమున మనకుగల గొప్పయాటంకమును చాలవఱకు సమర్థించుకొని ప్రథమసోపానము నధిరోహించినవార మగుదుము.

సంస్థానములు—బ్రిటిష్-ఇండియాప్రభుత్వము

ఇక మొదటిరెండురకముల సంస్థానములవారి విషయమును మనము నిర్ణయించవలసియున్నది. ఈనిర్ణయమునకు మనకు గావలసిన ముఖ్యములగు సంగతులు కొన్ని గలవు. ఇండియాప్రభుత్వమునకును, ఈ మొదటిరెండురకముల సంస్థానములకును గలసంబంధ మెట్టిదియో తెలిసికొనుట మనప్రథమకర్తవ్యము.

ఈసంబంధములు కేవలము సంధిపత్రములయొక్కయు, ఒడంబడికలయొక్కయు షరతులపైమాత్రమే యాధారపడియుండలేదు. మెల్లమెల్లగా ఇండియాప్రభుత్వమువారు స్వదేశసంస్థానముల స్వాతంత్ర్యమును హ్రస్వముగావించుచు వచ్చిరి. కొన్నిసందర్భములలో నాయాసంస్థానములవా రందుల కంగీకరించిరి. కొన్నిసందర్భములలో వారి కంగీకారము గాకున్నను ఇండియాప్రభుత్వమువారు వాని నమలునబెట్టుచు వచ్చిరి. కొన్నియెడల నక్రమముగానే సంస్థానములస్వాతంత్ర్యము హ్రస్వమాయెను. ఇటీవలనే, ౧౯౨౩-వ సంవత్సరమున హైదరాబాదునైజాంగారికిని ఇండియా ప్రభుత్వమువారికిని బీరార్‌విషయమై జరిగిన యుత్తరప్రత్యుత్తరములను మచ్చుగ తీసికొన్నచో నీవిషయము మనకు బోధపడగలదు. కర్జన్‌ప్రభువు ఇండియారాజప్రతినిధిగ నున్నప్పుడు హైదరాబాద్‌నైజాంగారిదగ్గరనుండి బీరార్‌ను తీసికొనెను. అప్పటినుండియు బీరార్ తిరిగి తనకు రావలెనని నైజాం కోరుచుండెను. కాని ఇండియాప్రభుత్వమువారు నిరాకరించిరి. ఈవిషయములో హైదరాబాదు ఇండియాప్రభుత్వమునకు 'అక్షరాలా' లోబడినదేయైనచో ఇండియాప్రభుత్వమువారేనిర్ణయము గావింతురో ఆనిర్ణయము పునరాలోచనకు రాకుండ నంగీకృతము గావలసియుండును. కాబట్టి బీరార్‌ను తిరిగి నైజాంగారికి ఈయజాలమని ఇండియాప్రభుత్వమువారన్నమాట నైజాం ఒప్పుకున్నచో ఇక నేసంస్థానమున నెప్పుడిట్టివిషయము వచ్చినను, ఇండియాప్రభుత్వమువారిదే పైచేయి యగును. వారినిర్ణయమే కడపటిమాటగ నుండును. ఇంతేగాక ఏసంస్థానము ఇండియాప్రభుత్వమువారి నిర్ణయమే కడపటిమాటగ నంగీకరించునో ఆసంస్థానము ఇండియాప్రభుత్వమునకు 'అక్షరాలా' లోబడినట్లే పరిగణింపబడును. అట్టినిర్ణయమును కడపటిమాటగ నంగీకరింపకపోవుట సంస్థానముయొక్క స్వాతంత్ర్యమును నిలువబెట్టుకొనుట యగును. ఈకారణముచే ౧౯౨౩-వ సంవత్సరము అక్టోబరునెల ౨౫-వ తారీఖున నైజాంగారు ఇండియాప్రభుత్వమున కిట్లు లేఖ నంపిరి:—'బీరార్‌ను తిరిగి మాకిప్పించుటలో ప్రభుత్వమువారు చెప్పినమాట వారియభిప్రాయమునకు సంబంధించిన యొక్కవిష

యముమాత్రమే కాగలదు. అంతేగాని యీచర్చ యింతటితో ముగిసినట్లుగాని, ఇకనెప్పుడును ఇది తల యెత్తకూడదనికాని నే నంగీకరింపజాలను.'* దీనికి రీజెంటుప్రభు వీప్రకారముగ జవాబువ్రాసెను:—'ఈ విషయమై ఇండియాస్టేటుసెక్రెటరీగారు చేసిననిర్ణయము కడపటిమాట కాజాలదని తాము వ్రాసిన వ్రాతతో నే నంగీకరించజాలనందుకు విచారించుచున్నాను. ఉన్నతప్రభుత్వమువారు ఒకసంస్థానమునకును మఱొకసంస్థానమునకును గలతగాదాలుగాని, ఒకసంస్థానమునకును తమకును గల తగాదాలుగాని పరిష్కరించుటకు హక్కుదారులై యున్నారు.' ఇందలియర్థము పాఠకుల కెల్లరకును బోధపడియుండును. ఇట్లనేకవిధములైన యొడంబడికలుగాని యేర్పాట్లుగాని లేని కొన్ని రాజకీయాచారములు కడచిన నూరుసంవత్సరములలో వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి. ఇక వీనినన్నిటిని జాగ్రత్తగ పరిశీలింతము.

ప్రస్తుతపు ఇండియాప్రభుత్వమునకు ముందు ఈస్టు-ఇండియా కంపెనీవారిప్రభుత్వము సాగుచుండెనని యు, ఆ ఈస్టు-ఇండియా-కంపెనీకి నేటిఇండియాప్రభుత్వమువారు వారసులనియు పాఠకు లెఱింగినయంశమే గదా! ఈ ఈస్టు-ఇండియా కంపెనీవారు, నైజాంగారితోను, ఆళ్వార్ మహారాజుగారితోను, బరోడాగైక్వార్గారితోను, తిరువాన్కూర్ మహారాజుగారితోను, ఇంక నితరులతోను కొన్ని యొడంబడికలను చేసికొనిరి. ఒక ఉదాహరణము తీసికొందము. నైజాంగారితో చేసికొన్న కడపటియొడంబడిక ౧౮౦౦ సంవత్సరము అక్టోబరునెల ౧౨ వతారీఖున చేసికొనబడినది. ౧౮౫౯-వ సంవత్సరమువఱకును గవర్నరుజనరలులందరు నైజాంగారికి వ్రాసినయుత్తరములలో నైజాంగా రున్నతులైనట్లు సంబోధించుచుండిరి. నైజాంగారు రాజన్యసూచకముగ 'మేము' అనుమాట నుపయోగించుచుండిరి. ౧౮౦౦ సంవత్సరపు టొడంబడికలో 'మనయిరువురిదేశముల సంపూర్ణపరస్పరసంరక్షణమునకుగాను' అనుపదజాల ముపయోగింపబడెను. పరిస్థితులన్నియు నిట్లుండ క్రమక్రమముగ సంస్థానములస్వాతంత్ర్యమును కంపెనీప్రభుత్వము వారు తగ్గింపజొచ్చిరి. ౧౮౫౭ వ సంవత్సరపు తిరుగుబాటున కిదియొకకారణమని చరిత్రకారు లందురు. ఈ తిరుగుబాటు ముగిసినపిమ్మట కంపెనీప్రభుత్వముపోయి బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రభుత్వము అమలులోనికి వచ్చెను. విక్టోరియామహారాజ్ఞిగా రప్పుడు గావించిన ప్రకటనమున నిట్లుండెను: "గౌరవనీయమగు ఈస్టు-ఇండియా కంపెనీవారిచేగాని వారిఅధికారముక్రిందగాని స్వదేశసంస్థానాధీశులతో చేసికొన్న యొడంబడికలును ఏర్పాట్లును మాచే నంగీకరించబడినవనియు, మాచే నిశ్శంకముగ నవి మన్నింపబడు ననియు ఏతత్సంస్థానాధీశులకు మే మెఱింగించుచున్నాము. వారుకూడ వాని నట్లే మన్నింతురని మే మాశించుచున్నాము...మాప్రస్తుత భూభాగముకన్న నెక్కుడు మేమాశించము. మాభూభాగముపైగాని, మాహక్కులపైగాని యితరులు విజృంభించుటకు మే మనుమతించము. ఇతరులభూభాగముపైగాని హక్కులపైగాని అన్యాయాక్రమణము గావించుటకు మే మనుజ్ఞయొసంగము. స్వదేశసంస్థానాధీశుల హక్కులను, ఔన్నత్యమును, ఘనతను మాహక్కులను మా ఔన్నత్యమును, మాఘనతను గౌరవించునట్లే గౌరవించెదము..." కాని, ఈప్రకటనజరిగినకొలదికాలమునకే ప్రభుత్వమువారు ఒడంబడికలను, ఏర్పాట్లను నొకమూలనుంచి సంస్థానాధీశులహక్కులపై నాక్రమణము గావింప జొచ్చిరి. "మేము మొగలాయిచక్రవర్తులకు వారసుల" మనిరి.

ఇట్టివానిలో మొదటిది ౧౮౭౭-వ సంవత్సరపు దర్బారు. నైజాం, తిరువాన్కూరుమహారాజా, సింధియా మున్నగుస్వతంత్రులందఱును రాబనుపబడిరి. వారందఱును బ్రిటిషుబలమునకు వెఱచి దర్బారునకు హాజరైరి. వీరేగాక నేపాళదేశపుమహారాజుగారును, ఆఫ్ఘనిస్థానపు అమీర్గారునుకూడ దర్బారునకు పిలువబడిరి. కాని వారు మర్యాదగ తమయనంగీకారమును తెలియబరిచిరి. ఇట్టివిధానమువలనను, బ్రిటిష్పోస్టు, రైల్వే, టెలిగ్రాఫ్ మున్నగువానిని తమదేశములకు చేరనీయక 'మీ రనాగ

* East India Correspondence, Hyderabad, quoted by Panikkar.

రసులు, నాగరకతాసూచకములును, ఆధునికసౌకర్యము లును అను వీనిని మీ రంగీకరించకుండుట హాస్యాస్ప దము' అను అవమానకరమాటలను నిర్లక్ష్యము చేసినందు వలనను నేపాళదేశమును, ఆఫ్ఘనిస్థానమును నేటివఱ కును స్వతంత్రరాజ్యములై యున్నవి.

స్వతంత్రములైనరాజ్యములు మనస్వదేశసంస్థాన ములపరిస్థితులలో నస్వతంత్రములగుట యనేకసారు లనేకదేశములలో జరిగినవిషయమేగాని క్రొత్తవిష యము గాదు. ఒకముఖ్యప్రభుత్వమును దానితో మిత్రు లై యున్న తక్కుంగల ప్రభుత్వములు నున్నయెడ ఆ తక్కుంగలప్రభుత్వము లనతికాలములో ముఖ్యప్రభుత్వ మునకు లోబడిపోవును. భారతదేశపుప్రాచీనచరిత్రము నుండియు, గ్రీసుచరిత్రమునుండియు, యావత్ప్రపంచ చరిత్రమునుండియు ఇట్టియుదాహరణములు తండోప తండములుగ నీయవచ్చును.

పైనచెప్పబడిన దర్బారులవలననేగాక, ఇతరవిధ ములగూడ ప్రభుత్వమువారు సంస్థానములహక్కులను తగ్గించుచువచ్చిరి. ఒకసంస్థానాధీశుడు చనిపోయిన వెనుక నతనికి వారసు డెవ్వ డనుసమస్య వచ్చినప్పుడు ప్రభుత్వమువారిదే నిర్ణయాధికారమని యెల్లరు నంగీక రించుచున్నారు. కాశ్మీరదేశమును గులాబ్సింగున కిచ్చి నప్పుడు ప్రభుత్వమువా రాతనితో చేసికొన్న యొడం బడికలో నతనికిపుట్టినమొగపిల్లలే వారసులని సూచించిరి. ఆప్రకారమే రాజా హరిసింగ్ను కాశ్మీరాధీశునిగ ప్రభు త్వమువారు నెలకొల్పియున్నారు.

సంస్థానాధీశులు యుక్తవయస్కులు కానిసంద ర్భమున 'రీజెంటు'లను నియమించునధికారము ప్రభు త్వమువారు తమకు గలదని తీర్మానించిరి. కాని పైన మనము పేర్కొన్న మొదటిరెండురకముల సంస్థానములు నిందు కొప్పుకొనుటలేదు.

సంస్థానాధీశులుపరిపాలనమును సరిగచేయకున్నను, నింక నిట్టివేయగు నితరకారణములు సంభవించినను వారి ని తొలగించునధికారము తమకు గలదని ప్రభుత్వము వా రనుచుండిరి. బరోడా, మైసూరు, భరతపూర్, ఆళ్వార్, ఇండూరులలో నిట్టివి జరిగెను. కాని, యిటీవల సంస్థానాధీశులు ప్రభుత్వమున కిట్టిహక్కు లేదని నిరసించుచున్నారు. ఈకారణముచేతనే యిటీవల నాభా మహారాజుగారిని తొలగించవలసినకారణములు గలిగినను ప్రభుత్వమువా రాతనిని తొలగించలేదు. అతడే రాజ్య త్యాగము గావించెను. కాబట్టి ప్రభుత్వమువా రీహక్కు ను అములుజరుపుటలో మునుపటివలెగాక దిగజారుచున్నా రని స్పష్టమగుచున్నది.

బ్రిటిష్ప్రభుత్వమువారు మొదటి రెండురకముల లోని ప్రతిసంస్థానాధీశునకును బిరుదములనొసంగుచున్నా రు. ప్రభుత్వమువారియనుమతి లేనిదే యితరప్రభుత్వముల వారి బిరుదావళిని సంస్థానాధీశు లంగీకరింపరాదని యొక యాచారము నములు జరుపుచున్నారు.

ఒక్కొక్కసంస్థానములో నింత సైన్యముకన్న నెక్కువ యుండగూడ దనునియమము ముఖ్యమగు నియ మములలో నొక్కటి. ౧౮౭౫ లో సింధియారాజుగారి కున్నసైన్యమును తగ్గింపుమని ప్రభుత్వమువారు కోరుట యిందుల కొకయుదాహరణము. కాని యిటీవల సంస్థా నాధీశులసైన్యములు ౧౯౧౪-౧౯౧౮ మహాసంగ్రామ ములో గొప్పపనిచేసి యశముగడించెను. ఈసైన్యములు పేరునకు సంస్థానములవేయైనను అవసరమునకు ప్రభు త్వముకొఱకే వినియోగింపబడుచున్నవి. ఇవి ఇండియా ప్రభుత్వసైన్యములకు 'రిజర్వు' సైన్యములుగ, భావిం పబడుచున్నవి. ప్రతిసంస్థానపు సైన్యపుసంఖ్యకు నొక పరిమితి యేర్పరచుట ఇండియాప్రభుత్వమునకును, ఇతర సంస్థానములకును మిక్కిలి క్షేమంకరమగు విషయము.

ఏసంస్థానాధీశు డాసంస్థానమున తననాణెము లను చెలామణిలో నుంచుట చిరకాలానుగతమగు స్వా తంత్ర్యసూత్రములలో నొక్కటి యైయున్నది. దీనిని భేదించుటకు ప్రభుత్వమువారు తలపెట్టిరి. వీలైనప్పుడం తయు బ్రిటిష్ ఇండియా నాణెములనే సంస్థానములలో గూడ చెలామణి యగునట్లు చేయుచుండిరి. ౧౯౦౩ లో బికనీర్లోను, ౧౯౦౫ లో ఆళ్వార్లోను 'రీజంటు' పరిపాలనాసందర్భమున నీ నాణెములు చెలామణిలోనికి

తేబడినవి. హైదరాబాదులో నిప్పటికిని 'సిక్కా' రూపాయలు చెలామణిలోనున్నవి. ౧౯౧౮-౧౯ యుద్ధానంతరము నైజాంగారు ప్రభుత్వమువారితో చెప్పకుండనే కరస్సీనోట్లను గూడ అచ్చుగుద్దించి చెలామణిలో పెట్టిరి. ఈచెలామణిసందర్భమున బ్యాంకులు ప్రభుత్వమునకు సహకారము చేయుచున్నవి. లెక్కలకుగాని, చెలామణికిగాని యావద్భారతదేశమునను నొకేనాణెము లున్న సులభముగదా?

స్వదేశసంస్థానములకు విదేశవ్యవహారములం దెట్టి వ్యక్తిత్వమును లేదు. సంస్థానములతరఫునను తమతరఫునను ఇండియా ప్రభుత్వమువారిదే బాధ్యత యైయున్నది. ఈకారణముచేత సంస్థానములపై ఇండియా ప్రభుత్వమువారికి కొంత యవసరాధికారము గలదని సంస్థానములవారును అంగీకరించుచున్నారు. నానాదేశసంఘమునకు ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ప్రతినిధులను బంపునప్పుడు సాధారణముగ నొకసంస్థానాధీశునిగూడ బంపుచుందురు.

ఒకసంస్థానమునకును మరొక సంస్థానమునకును తగాదా గలిగినప్పుడు దానిని తీర్చవలసినహక్కు ప్రభుత్వమువారిదై యున్నది. అట్లే ప్రభుత్వమునకును ఒకసంస్థానమునకును తగాదా వచ్చినచో దానిని తీర్చుహక్కుగూడ ప్రభుత్వమువారిదే యైయున్నది. దీనికి సంస్థానాధీశులు సంపూర్ణముగ సమ్మతించుట లేదు.

ప్రతిసంస్థానమునందును గల విదేశజులమీదను, బ్రిటిష్-ఇండియనులమీదను, తక్కంగల బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమునందలివారిమీదను సంస్థానమున కెట్టియధికారమును లేదు. వారుచేసిన నేరములను శిక్షించుటయు వారిని విచారించుటయు ఇండియా ప్రభుత్వమువారి హక్కై యైయున్నది.

రెసిడెన్సీలలోను, బ్రిటిష్-ఇండియా సైన్యము లున్నచోట్లలోను సంపూర్ణాధికారము బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రభుత్వమువారిదే యనుట నిర్వివాదాంశము.

రైల్వేలకుగాను సంస్థానాధీశు లొసంగిన భూభాగముపైగూడ ప్రభుత్వమువారు తమకే సర్వములగు హక్కులును గల వనసాగిరి. మహమ్మద్ యూసుఫ్ ఉద్దీన్ అనువొకనిని నిజాంసంస్థానములో రైల్వేకిచ్చిన భాగములో పట్టుకొనిరి. అతనిని అట్లు బ్రిటిష్ప్రభుత్వమువారు పట్టుకొనుహక్కు కలదా, లేదా యనుప్రశ్నపై ప్రివీకౌన్సిలువారు తీర్పు చెప్పవలసివచ్చెను. ఈమహ్మద్ యూసుఫ్ఉద్దీన్ × ఇండియాచక్రవర్తినిగారు అనుకేసులోని యీతీర్పుప్రకారము రైల్వేకొసగినప్రదేశము రైల్వేపరిపాలననిమిత్తము బ్రిటిష్ప్రభుత్వమువారిదే యైనను, తక్కినఅన్నిసందర్భములకును నది నైజాంవారిదే యని నిర్ధారణ చేయబడెను.

ఇంతవఱకును సంస్థానములకును, బ్రిటిష్ఇండియా ప్రభుత్వమువారికిని గలసంబంధములలో సంస్థానముల బాహ్యవ్యవహారములనుగూర్చి తెలిసికొంటిమి. ఇక సంస్థానముల అంతర్వ్యవహారములలో బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రభుత్వమువా రెట్టిజోక్యము తీసికొనిరో గమనింతము. ఈవిషయమై యనేకసందర్భములలో ప్రభుత్వమునకును సంస్థానములకును భేదాభిప్రాయములు గలిగి చర్చలుగూడ ముదిరినవి. గ్వాలియరుమహారాజుగారితో చేసికొన్నయొడంబడికలోనేమి, ఇండూరుమహారాజుగారితో చేసికొన్నయొడంబడికలోనేమి, ఉదయపూర్ రాణాగారితో చేసికొన్నయొడంబడికలోనేమి కంపెనీవారాయాసంస్థానముల అంతర్వ్యవహారములం దెట్టిజోక్యమును కలిగించుకొనుట కాధారము గనుపించదు. అయినను ప్రభుత్వమువా రిట్టిజోక్యమే యవలంబనీయమగు సూత్రముగ దీసికొనిరి. ఏసంస్థానమైనను తిరుగుబాటువాత బడనున్నను, అరాజక మచ్చట ప్రజ్వలింపనున్నను ప్రభుత్వమువా రాసంస్థానమును తాత్కాలికముగ తమహస్తంగత మొనర్చుకొని పరిపాలించుట యుక్తమని కానింగ్ప్రభువు చెప్పియుండెను. ౧౮౭౫ వ సంవత్సరమున నార్త్బ్రూక్ప్రభువుగూడ ఇట్లే చెప్పియుండెను.

సంస్థానప్రభుత్వముల అంతర్వ్యవహారములలో నిట్లు జోక్యము గలిగించుకొనుటలో రెండుఫలితములున్నవి. మొదటిది: సంస్థానములయధికారము తగ్గుట. రెండవది: సంస్థానములు ప్రభుత్వముక్రిందికి సన్నిహితముగ లాగబడుట. ఈఫలితము లెట్లుగలిగినవో చూతము.

ప్రతిసంస్థానమునను 'రెసిడెంటు' అనునొక బ్రిటిష్ అధికారిని నియమించుట ప్రధానముగువిషయ మై యున్నది. ఈ 'రెసిడెంటు' పద్ధతి సంస్థానాధీశులకు పరమకంటకముగ నున్నది. వారియిచ్చవచ్చినట్లు సంస్థానాధీశులు ప్రవర్తించిన సరి, లేకున్న నేదోయొక పెటకము రానేవచ్చును. 'రెసిడెంటు'మాట వానినోట నుండగనే సంస్థానాధీశుని నెత్తిపై నొక పెద్దపిడుగు పడినట్లే భావించవలెను. 'రెసిడెంట్లు' సంస్థానముల అంతర్వ్యవహారములలో ననవసరముగ పెక్కుసారులు జోక్యము గలిగించుకొనుచున్నారని సంస్థానాధీశులు మిక్కిలి గర్హించుచున్నారు. ౧౮౬౫-వ సంవత్సరము నవంబరునెల ౧౮-వ తారీఖున ఎడ్వర్డుచక్రవర్తి యువరాజుగ నుండి తనతల్లి విక్టోరియారాజ్ఞికి వ్రాసిన లేఖలో నిట్లు కలదు. "నాహృదయమునకు గట్టిగాతట్టిన యంశ మేమనగా ఇంగ్లీష్-రాజకీయ-ప్రతినిధులు సంస్థానాధీశులనుగూర్చి మిక్కిలిబండగ మిక్కిలి యగౌరవముగ ప్రస్తావించుచున్నా రనునదియే. ఇది మిక్కిలి విచారకరమగు విషయము. ఈప్రతినిధులను పంపుపద్ధతి చాల పొరపాటైనపద్ధతియని నాదృఢమైననమ్మకము."*

ఏ సంస్థానాధీశుడైనను యుక్త వయస్కుడు గాకున్నచో, నాతడు యుక్తవయస్కుడగు పర్యంతము బ్రిటిష్ 'రీజంటు' (పరిపాలకు) నొకని నియమించుట ప్రభుత్వమువా రవలంబించుపద్ధతులలో నొక్కటి. ఒకొక్కప్పుడు తిరువాన్కూరులోవలె మహారాణిని పరిపాలకురాలినిగ నియమించి సిమ్లానుండి యుత్తరువులు పంపించుటయు నాచారము. ఇట్టి యుత్తరువుల ప్రకారమే తిరువాన్కూరులో మతవిషయిక వ్యవహారములు మిగిలిన రాజకీయవ్యవహారములనుండి విడదీయబడినవి. ఆళ్వార్, బికనీర్, గ్వాలియర్, జయపూర్, మైసూర్, ఇందూర్, బరోడా మున్నగుసంస్థానములిట్లే బ్రిటిష్ప్రభుత్వమువారి 'రీజంట్ల' పాలనలోనికి వచ్చియుండెను.

పైన పేర్కొనబడిన యంశము లన్నిటికంటె ప్రభుత్వమునకు ముఖ్యమగునదను మరొక్కటి కలదు. సంస్థానాధీశులకు పరిపాలనమున దివాన్ కావలసియుండునుగదా? ఫలాని దివాన్‌ను నియమించుమని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారో రెసిడెంటో యాజ్ఞాపించుచుండును. తిరువాన్కూరునందు సర్ టి. మాధవరావు దివాన్ గాకపూర్వము చాలకాలము 'రెసిడెంటు' పేర్కొన్నవారే దివానులగుచువచ్చిరి. కొన్నిసందర్భములలో రెసిడెంట్లుసమాస్తాలు సంస్థానాధీశులకు దివాన్లైరి. బ్రిటిష్-సివిలియన్ ఉద్యోగులను దివాన్‌గ నియమించుటయు కలదు. ఇట్టిపద్ధతివలన గలుగునష్ట మేమనగా, ఈఉద్యోగులదృష్టి యంతయు బ్రిటిష్ప్రభుత్వముమీదనే కేంద్రీకృతమై యుండును. దివాన్‌పని ముగియగనే సివిలియన్ ఉద్యోగి బ్రిటిష్-ఇండియాలో తిరిగి పని చేయునుగదా? అతనిదృష్టి, బ్రిటిష్ప్రభుత్వముక్రింద 'ప్రమోషను' పొందుటపై ప్రసరించుట స్వాభావికము.

సంస్థానములయందలి న్యాయస్థానములిచ్చు చెప్పు తీర్పులపైగూడ కొంతయధికారము ప్రభుత్వమువా రవలంబించిరి. కొన్నిసంస్థానములలో 'ఉరిశిక్ష' విధింపబడునో బ్రిటిష్ 'రెసిడెంటు' అంగీకరించనిదే శిక్ష అమలుజరుగరాదు. 'క్రిమినల్' తీర్పులలో నిట్లు ప్రభుత్వమునకు జోక్యము గలిగినను సాధారణములగు (సివిల్) తీర్పులలో ప్రభుత్వ మంతగ జోక్యమును గలిగించుకొనుట లేదు. హైదరాబాదు నుదాహరణముగ దీసికొన్నచో అందుండి ప్రివీకౌన్సిలున కిట్టి'అప్పీలు'ను తీసికొనిపోవుటకును హక్కు లేదు.

పైసంగతిసందర్భములను మనము పర్యాలోచించినచో స్వదేశసంస్థానముల స్వాతంత్ర్యము లన్నివిషయములందును బ్రిటిష్ఇండియాప్రభుత్వమువారిచే నాక్రమింపబడిన దనుమాట విశదమగుచున్నది. ఇంకను కొలది కాల మిట్లేయున్నచో, సంస్థానాధీశులసభ యున్నప్పటికిని, సంస్థానాధీశుల స్వాతంత్ర్యము మఱింత తగ్గకమానదు. స్వాతంత్ర్యము తగ్గినదికదా యని, క్రొత్త హక్కులు వారికి రాజాలవు. కాబట్టి 'దీపముండగనే యిల్లు చక్కబెట్టుకొనవలె' ననుసామెత ననుసరించి

* Sidney Lee's 'Life of King Edward 'p. 399.

సంస్థానములవారిప్పుడే బ్రిటిష్-ఇండియాతో చేరి యొక విధమగు 'ఫెడరల్' రాజ్యాంగవిధానమున భాగములుగ నుండుట యావశ్యకమని యంగీకరించుట వారికిని మనకును గూడ శ్రేయస్కరమై యున్నది.

నూతనరాజ్యాంగ(మిశ్ర)విధానము

'ఫెడరల్' రాజ్యాంగవిధానము: అనుపదము పయోగించగనే కొంతకష్టము కలుగుచున్నది. ఏలయన 'ఫెడరల్' రాజ్యాంగవిధానమున కేంద్రప్రభుత్వమున కధికతయు, రాష్ట్రప్రభుత్వముల కధికతయు గలుగును. ప్రస్తుత మమలునయున్న రాజ్యాంగవిధానమున రాష్ట్రప్రభుత్వములది క్రిందిచేయియు, కేంద్రప్రభుత్వముది పైచేయియుగా నున్నది. ఇట్టి ప్రస్తుతపద్ధతిని 'యూనిటరీ' పద్ధతి యందురు. ఇదియే మనకు కావలసినపద్ధతి[౧] యనుట భారతీయులలో ననేకుల కంగీకారమగు విషయము. రాష్ట్రస్వాతంత్ర్యవిధానమే మన భారతదేశపుటిక్కట్లకు వేయిసంవత్సరములనుండియు మూలకారణమై యున్నది. కాని, సంస్థానములు తమకిప్పుడున్న స్వత్వములను వదులుకొని 'యూనిటరీ' విధానము నామోదించుట యసంభవము, సందర్భరహితము. కావున 'ఫెడరల్' విధానమునుగాక, యూనిటరీవిధానమునుగాక యొక మిశ్రవిధానమును మన మాలోచించవలసియున్నది. ఈమిశ్రవిధానమున బ్రిటిష్-ఇండియాకును, చిన్ని (మూడవరకపు) సంస్థానములకును గలిసి 'యూనిటరీ' విధానమును సంస్థానములకు సంబంధించినంతవఱకు 'ఫెడరల్' విధానమును అమరియుండవలెను. ఇది యెట్లు సాధ్యమగునో విచారింతము.

౧. శాసనసభ

కేంద్రశాసననిర్మాణాదుల కిప్పటియట్లు రెండుసభ లుండవలెను. అం దొకటి శాసనసభ; రెండవది స్టేట్ కౌన్సిల్. శాసనసభయందు బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రతినిధులుమాత్రమే యుందురు. స్టేట్ కౌన్సిల్ నందు ౧/3 వంతు బ్రిటిష్ ఇండియా ప్రతినిధులును, ౨/3 వంతు సంస్థానాధీశుల ప్రతినిధులు నుందురు. యావద్భారతదేశమునకును సంబంధించిన అన్నివిషయములను ఈసభలు చర్చించును. బ్రిటిష్-ఇండియాకుమాత్రమే సంబంధించిన విషయములను శాసనసభయొక్కటియే చర్చించును. స్టేట్ కౌన్సిల్ కూడ చర్చించువిషయములందు విదేశవ్యవహారములు, సుంకములు, పోస్టు, రైల్వే, టెలిగ్రాఫ్ విషయములు, వర్తకవ్యాపారములు మొదలగునవి యుండును.

ఇట్టి సౌకర్యమును సంస్థానాధీశులకు గలిగించినందులకుగాను వారు తమహక్కులను కొన్నింటిని కేంద్రప్రభుత్వమున కర్పించవలెను. నాణెములు, చలామణి విషయ మిందు మొట్టమొదటిది. సంస్థానములకును బ్రిటిష్-ఇండియాకును మధ్యగల సుంకములబాధను తీసివేయుట రెండవది. వీనివిషయమై యొకయొడంబడికకు వచ్చుట అంత గొప్పసంగతికాదు.

౨. న్యాయస్థానము

సంస్థానములకును కేంద్రప్రభుత్వమునకును గల సంబంధము కొంతవరకు 'ఫెడరల్' అనిచెప్పితి గదా. ఇట్టిసందర్భమున ఒకరిహక్కులపై నొకరాక్రమణ మొనర్చకుండ తగవులు పరిష్కరించగల న్యాయస్థానమొక్కటి యుండవలెను. ఇప్పుడు బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రభుత్వము వారే సంస్థానమునకును సంస్థానమునకును గల తగాదాలను పరిష్కరించుచున్నారు. ఒకసంస్థానమునకును తమకును గలతగాదాలను పరిష్కరించు నధికారము తమదే యని నిర్వచించినారు.

ఈ తగాదాలకేగాక కొన్ని సంస్థానములందలి న్యాయస్థానములపై తీర్పులకు గూడ బ్రిటిష్-ఇండియా ప్రభుత్వమున కిప్పుడున్న యధికారమును చలాయించుటకుగూడ నొక న్యాయస్థానము కావలసియున్నది.

భారతదేశమునుండి ప్రివీకౌన్సిలున కిప్పుడు అపీల్లు కొనిపోబడుచున్నవి. అదిమాని, ఇండియాయందే యొక సుప్రీమ్‌కోర్టును నెలకొలుపుటకు గౌరు మొదలుగాగలవారు యత్నించుచున్నారు. రాష్ట్రములందలి హైకోర్టులనుండియేగాక సంస్థానములందలి పెద్దకోర్టుల

౧. ఈవిషయమై గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయదలపెట్టలేదు.

నుండిగూడ అపీళ్లను సుప్రీమ్‌కోర్టున కంపుటకు సంస్థానములవా రభ్యంతరపెట్ట నవసరము లేదు.

ఇట్లు వారంగీకరించుచో పన్నెండుగురు జడ్జీలు గల యొక సుప్రీమ్‌కోర్టును స్థాపించి, ఆకోర్టునందు నలుగురుజడ్జీలు సంస్థానాధీశులసభవారిచే నియమితులగునట్లును మిగిలినవారు బ్రిటిష్-ఇండియాప్రభుత్వమువారిచే నియమితు లగునట్లును నేర్పరుపవచ్చును.

3. కార్యనిర్వాహణము

ఇక కేంద్రకార్యనిర్వాహకవర్గమునుగూర్చి మన మాలోచింపవలసియున్నది. భారతశాసనసభయం దధిక సంఖ్యాకు లేకక్షువారై యుందురో ఆకక్షు నాయకుఁడు ప్రధానమంత్రిత్వమును వహించును మంత్రివర్గము సమష్టిబాధ్యత కలదై యుండును. సంస్థానములకుగూడ సంబంధించినవిషయములకు మంత్రులుగ నియమింపబడినవారికి తోడుగ సంస్థానాధీశుల ప్రతినిధియగు స్టేట్ కౌన్సిల్ సభ్యుడొకడు 'పార్లమెంటరీ సెక్రెటరీ'గా నియమింపబడవలెను.

౪. ధనవిషయము

ముఖ్యమైనసమస్య ధనముదగ్గర కలుగగలదు. కాని దీనికిని మనకు సులభమగుమార్గ మున్నది. బ్రిటిష్-ఇండియారాష్ట్రములకును, సంస్థానములకును నడుమగల సుంకములను తొలగించుచో కొంతయాదాయము తరుగునని పైన చెప్పియుంటిని. కావున కేంద్రసంస్థలకు అనగా సుప్రీమ్‌కోర్టు, పార్లమెంటరీసెక్రెటరీలు మొదలగువారి కగు వ్యయములు కేంద్రప్రభుత్వమువారే భరించవలెను. సంస్థానముల రాబడిపన్నుతో కేంద్రప్రభుత్వ మెట్టిజోక్యమును కలిగించుకొనరాదు.

ముగింపు

సంస్థానముల యధీశులు సంస్థానముల ప్రజలకు సంస్థానవ్యవహారములందు బాధ్యత నొసంగువఱకును ఈపైవిధాన మములున నుండును. ఆపిమ్మట భారతశాసనసభయందు సంస్థానప్రజలకు ౧/3 వంతుసభ్యత నీయనగును. ఈపైవిధానము నంగీకరించుటకు సంస్థానాధీశులకుగాని, భారతీయులకుగాని యెట్టియభిప్రాయభేదము నుండవలసినయవసరము లేదు. నాచే నిర్వ్యక్తమైన యీవిధానము పరిపూర్ణమును, లోపరహితము నని నేను వాదించుట లేదు. నేనుచేసినసూచనల నాధారముగాగొని ఇంతకన్నను మంచివిధానము నితరులు తయారుగావించవచ్చును. ఆంధ్రులయందు ప్రస్తుతరాజ్యాంగనిర్మాణమునెడ ఆలోచనలు సాగించు నుత్సాహమును పురికొల్పుటకును, స్వదేశసంస్థానములవిషయమై అతికష్టముమీదగాని ఆంగ్లభాషయందుకూడ దొరకని విషయములను నాయాంధ్రసోదరుల కర్పించుటకును, వారిదృష్టి నీవిపులమగు సమస్యపై కేంద్రీకృతముగావించుటకును నేనుప్రయత్నించితినని ఈవ్యాసపాఠకు లిందలి గుణమును గ్రహింతురని నేనాశించుచున్నాను.

మహామంత్రులు

ది. వేం. అవధానిగారు

౧. చాణక్యుఁడు.

ఘ్రుంధర్మైతధరాధినాయకనయమ్ము న్వేదవేదాంగస
ద్గ్రంథాధ్యాపనదక్షు సర్వకకుబంతప్రోల్లసత్కీర్తి ధౌ
రంధర్యప్రతిభావిభాసితుఁ డనున్ రాజ్యాధికారాతిగ
ర్వాంధుల్ బంధులు చూడ నాసనపదభ్రష్టుం బొనర్పింతురే?

పాఱుం డీతఁడు వార్ధివేష్టితధరావాల్లభ్యసంపాదితా
పారౌన్నత్యుల మేము; ఎటుల్ ప్రతికృతిప్రారంభసంప్రాపితా
ధారుం డౌనని చేసి రింత; కుపితేదంవిప్రకృష్ణాహిముం
దీరాజుల్ నిలువంగ నేర్తురె కదర్థీభూతదోస్సారులై.

పూర్వాసాదిత మేలఘుస్థితికహా పున్నెమ్మొ దుర్మార్గతా
సర్వస్వప్రతిమూర్తు లీశతులకున్ సర్వంసహానేతృతా
నైర్వాహక్య మొసంగిరన్ ద్విజకృతానల్పాపరాధక్రియన్
ఖర్వీభూతమహాప్రతాపగురుదుఃఖస్వాంతులన్ జేయవే.

అంగద సంగలార్చుచు గుహాగ్రతలమ్మున విశ్రమించునా
సింగపుఁబిల్లజూళమును జేతఁ బెకల్చుట గాదె కొల్వులో
నం గలవారు విస్మితమనస్కులునై చనఁ గండక్రొవ్వునన్
గాంగపయఃపునీతకచక్రమము నాతల వట్టి యీడ్చుటల్.

పోఁగాల మ్మది దాపరించినది కాఁబోలున్ నిరస్తావివే
కాగఃపంకిలుఁడైన రాక్షసుఁడుఁ చేయంబోకుఁ డత్యంతదు
ర్యోగాపాదిధరాసురాపకృతి, నం చుద్ఘోషముం జేయఁ ద
ద్వాగాళిం జెవిఁ బెట్ట కింత యొనరింపం జాలి రీవంచకుల్.

ఘృతసంధానసముజ్జ్వలద్ధుతవహోద్రేకమ్ము మత్క్రోధమా
వితతాటోపభరాపనీతసదసద్విజ్ఞానచేతస్కులన్

మతిమన్నందితనందరాజసుతుల౯ భ్రష్టాధికారప్రభా
నతశీర్షప్రణతాళిగాఁ జలుప కేనా శాంతిఁ బ్రాపించుటల్ ?
ఆగర్వాంధులనిష్ఠురాంగుళులచే నాకృష్టము క్తమ్ములై
పోఁగా నిల్చిన మచ్ఛిరోజములు నాభాగ్యాగ్రహోషర్బుధ
ద్రాగుత్తుంగశిఖాకలాపము నుదగ్రత్వమ్ము పోనిచ్చునే ?
రాగద్వేషనిధాననందతనయప్రాణమ్ములు న్నిల్పునే ?

నందకుమారుల స్మదవినాకృతసారుల రాజ్యవైభవా
నందవిహీనతా ర్తిపరిణద్ధమనస్కులఁ జేసికాక యీ
చిందఱవందలై కడు విశీర్ణత నందిన నాశిరోజముల్
పొందికమీఱ నే ముడువఁబూనుదునే సరివారు నవ్వఁగన్.

పంతముఁబట్టి విద్ధపదభాగమ్ములైన కుశాంకురమ్ము లే
నంత మొనర్చునాఁ డతిమదాంధులు సోదరు లెల్ల జాలి యొ
క్కింతయు లేక త న్పరిభవించిన సైఁపఁగలేక మౌర్యుఁ డ
త్యంతవిషాదపూరితహృదంతరుఁడై ననుఁ జేరి వెంటనే.

'శరణం దేహి ధరాసురేంద్ర!' యను చస్మత్పాదపంకేరుహో
పరి వ్రాల౯ వినయానతాంగుఁ డయి ఆబాహాబలోదగ్రు, నీ
ధరకుం బట్టము గట్టి నిచ్చలు యథాధర్మమ్ముగా రాజ్యముం
బరిపాలింపఁగఁ జేతు సజ్జనకదంబంబుల్ ముదం బందఁగన్.

ఆవినయాంబురాశివదనాంబురుహమ్మున సార్వభౌమతా
శ్రీ విలసిల్లుఁ దచ్చికురశేఖర(?)వక్రతలో నిగూఢమై
కావున వాని నీకుతలకాంతునిగా నొనరించి మంత్రినై
చేవ దలిర్పఁ జూపెద నశేషము మత్ప్రబలద్విజత్వమున్.

క్షిప్రప్రాపితరాజ్యభారుఁ డయి సచ్ఛీలుండు మౌర్యుండు రా
జ్యప్రారంభము చేయుచుండఁగ మదీయామందభూక్షిన్నయా(?)
ర్థప్రజ్ఞానత సర్వభూరమణసంతానుండనై యెన్నఁడు౯
విప్రద్వేషము చేయరా దనుచు నావేదింతు రాజాళికిన్.

చెన్నరాజధానియందు ౧౯౩౦-వ సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు మార్చి తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆరోగ్యశాస్త్రము

ఆరోగ్యదర్పణము — యస్. పేరిశాస్త్రి.

ఆరోగ్యమును, మంచినడతయును — (ప్ర) లాంగ్ మెన్స్ గ్రీన్ అండ్ కో., మదరాసు.

ఇతిహాసము

కృష్ణభారతము, భా. ౨ — (అను) యస్. కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి.

కథలు, ఐతిహాసిక పౌరాణికములు

దాస్యవిమోచనము — యస్. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి.

పురాణనీతికథలు, భా. ౧ — యం. రాధాకృష్ణమూర్తి.

మార్కండేయపురాణకథలు — కె. చెంచురామయ్య.

రఘువంశకథనము — బి. తమ్మయ్య.

శ్రీమహాభారతవచనము, భా. ౨ — (ప్ర.) ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండ్ కో, మదరాసు.

— కల్పితములు

కథాకుసుమమంజరి — టి. పాపయ్యశాస్త్రి.

కథాగుచ్ఛము — వి. రాజగోపాల అయ్యంగారు.

కథాగుచ్ఛము, భా ౧, ౨ — (ప్ర.) విశ్వభారతి గ్రంథమాల, మదరాసు.

పొట్టికథ — కె. వెంకటరావు.

సీమంతిని — యస్. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

కల్పము

అష్టోత్తర శతదానకల్పము — (ప్ర.) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

సహస్రఫలదాన కల్పము — (ప్ర) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

కావ్యములు

ఆంధ్రాధ్యాత్మ రామాయణము — (అను.) పి. నారాయణశాస్త్రి.

శ్రీ తులసీరామాయణము — (అను.) భా. నరసింహశర్మ.

గణితశాస్త్రము

గణితము, తరగతులు, ౨, ౩, ౪ — యం. శ్రీపతి.

నానాగణితసాధకము — యం. రామయ్య.

బాలబోధగణితశాస్త్రము, భా. ౩ — పి. జె. ఎడ్వర్డు స్వామికన్.

సులభగణితము, భా. ౧ — యస్. కృష్ణరావు.

గేయములు

అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలు — సుబ్రహ్మణ్యకవి.

అమావాస్య భజనకీర్తనలు — యం. నరసింహదాసు.

ఆత్మానందకీర్తనలు — పోతరాజు.

ఆనందరామాయణ నాటక భజనకీర్తనలు — ఏ. గురుమూర్తి ఆచారి.

ఆరోగ్యగీతములు — కె. భ. భైరవస్వామి.

త్రాగుడుపాటలు — పి. వెంకన్న.

నలచరిత్రసంకీర్తన — యం. సన్యాసయ్యపట్నాయక్.

పెండ్లిపాటలు — జె. వెంకటరామయ్యమ్మ.

భగవన్నామకీర్తనలు — భ. రామాచారి.

భజనకీర్తనలు — సి. వెంకటరామయ్య.

భద్రాదిరామభజనకీర్తనలు — (ప్ర.) సన్ లైట్ బుక్ డిపో, రాజమహేంద్రవరము.

మైరావణచరిత్ర — ఖ. వెంకటరత్నం.

శ్రీ పండరిపురభక్తనామదేవ్ — యం. కృష్ణమూర్తి.

శ్రీపాండురంగభజనకీర్తనలు — టి. యజ్ఞమహాలక్ష్మమ్మ.

శ్రీమద్రాజరాజేశ్వరీ పరదేవతాషోడశోపచార పూజాకృతులు — పి. వెంకటశివయ్యశాస్త్రి.

శ్రీమద్రామాయణకీర్తనలు — కె. చలమయ్యదాసు.

శ్రీశైల శివశంకరగీతామృతము — బి. చిన్నశేషన్న.

సద్బోధానందలహరి — కె. అప్పలదాసు.

చరిత్ర

ఆంగ్లదేశచరిత్ర సంగ్రహము — బి. సుబ్బయ్య.

---

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ. — అధ్యాయము; అను. — అనువాదము; అనువాదకులు. ప. — పద్యము. ప్ర. — ప్రకాశకులు. భా. — భాగము. వ. — వచనము. సం. — సంపాదకులు. సటీ. — సటీకము

జీవితములు

వెంకటాద్రీంద్రచరిత్రము—వి. శ్రీరామశాస్త్రి.

జ్యోతిషశాస్త్రము

జాతకఫలచింతామణి; భా. ౨—వి. సీతారామయ్య.

స్ఫుటతంత్రము—ఆర్. వి. గోపాలరావు.

దండకము

శ్రీ లక్ష్మీనృసింహస్వామిదండకము—(ప్ర.) బృందావన కృష్ణ ఔషధాలయము, మంగళగిరి.

నవలలు

అరక్షణీయ—(అను.) యస్. సూర్యప్రకాశరావు.

ఛిన్నహస్తము, భా. ౨—(అను.) జె. సత్యనారాయణ మూర్తి.

నాయకురాలిదర్పము భా. ౧.—సి. వీరభద్రరావు.

పద్మావతి—జి. శకుంతలాబాయి.

భానుమతి—యం. కె. నాగప్ప.

మనోరమ—యం. సుబ్బరాయలనాయుడు.

మానసంరక్షణము—కె. రంగయ్య.

మాయామందిరము—పి. వెంకటశాస్త్రి, యం. సత్యానందరావు.

రహస్యశోధనము—జి. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

శిశుహత్య, భా. 3—యస్. రామానుజరావు.

హైమవతి—కె. లక్ష్మీనరసింహరావు.

నాటకములు

అభినవ ఉత్తర గోధనాపహరణము—అర్. అచ్చయ్య నాయుడు.

ఆనందాబాయి—పి. సూర్యనారాయణ.

జ్యోతి—కె. వరలక్ష్మమ్మ.

తప్పెవరిది?—పి. వి. రాజమన్నార్.

పాదుకాపట్టాభిషేకము—వెంకటరాయకవి.

సంగీతవిష్ణులీలలు—యం. శ్రీరామమూర్తి.

సతీశృంగారవటి—యన్. వెంకటరామశర్మ.

సరసానందము—డి. బ్రహ్మానందశాస్త్రి.

నీతి

వివేకతరంగిణి—కె. కృష్ణమాచారి.

హితోపదేశకథలు, భా. ౧, ౨—డి. యస్. రావు.

పరిశిష్టము

అహింసాప్రబోధము—బి. సీతారత్నం.

ఆంధ్రనవీనవాచక టిప్పణములు, ౨, 3, ౪, ౫—(ప్ర) కె. మునిస్వామినాయుడు అండు కో., మదరాసు.

ఆంధ్ర వాఙ్మయసూచిక—(ప్ర.) కె. నాగేశ్వరరావు, మదరాసు.

ఆంధ్రవీరారాధన, భా. ౨—డి. సీతారామరావు.

ఆగడపలు—కే. వెంకటరావు.

ఆరోగ్యకామేశ్వరి—సి. వెంకటశాస్త్రి.

ఆలమూరుగ్రామ పునర్నిర్మాణ కార్యనివేదిక—(ప్ర.) యన్. సత్యనారాయణ, ఆలమూరు.

ఆవేదన— శివశంకరశాస్త్రి.

ఆహారము—(అను) కె. లక్ష్మమ్మ.

కావ్యకథావళి; భా. ౨—(ప్ర.) ఆర్యన్ బుక్ డిపో, రాజమహేంద్రవరము.

క్రీడాదిసంవిధానము—పి. యస్. రామశర్మ.

క్రొత్త తెలుగువాచకపుస్తకములు, తరగతులు, ౧, ౨, ౪—యస్. భూషణం.

గద్యపద్యావళి—యం. రామకృష్ణకవి.

గణపతివివాహము—సి. శ్రీనివాసరావు, ఆదోని.

చోరేశ్వరము—యం. మల్లికార్జునారాధ్యులు.

చౌడేశ్వరీవిలాసము—యస్. లక్ష్మీ నృసింహశాస్త్రి.

జీవితాశోభమా—వై. మంగయ్య.

తారాచంద్రవిలాసము—జి. కోటయ్య.

తెలుగుపాఠములు—జి వెంకటాచలం.

దయ—శ్రీ మలయాలస్వామి.

దాంపత్యసుఖాసక్తి మర్మశాస్త్రము—వి. యల్. నరసింహం, టి. యన్. శాస్త్రి.

నిషా—కె. వెంకటరమణాచారి.

నృసింహవిలాసము—కె. ప్రభులింగాచారి.

పదార్థగణదర్పణము—పి. అన్నప్పశాస్త్రి.

పల్లెటూరి పాఠశాల—హెచ్. వెంకటేశ్వర్లు.

పారిశుద్ధ్యము—ఘు. లక్ష్మీనరసింహం.

ప్రార్థన పద్యావళి—(ప్ర) వెంకటరాం అండ్ కో., ఏలూరు.

హొస్కారు పురాష్టావధానము—పి. శ్రీనివాసరావు.
బాలకృష్ణ వాచకపుస్తకములు బుక్. ౧—డి. బాలకృష్ణమూర్తి.
బాలశిక్ష—యం. యస్. హరిహరయ్యర్.
మహానంది క్షేత్రచరిత్ర—యం. వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.
మారుతి మొదటివాచకము—ఆర్. సూర్యనారాయణ.
మృత్యుంజయము—(ప్ర.) సనాతనగ్రంథమాల, కొల్లూరు
రత్నపేటిక భా. ౧—(ప్ర.) యస్. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి, పిఠాపురము.
వాదిరాజ తీర్థ గురుచరిత్ర—పి. నరసింహం.
విజయదాసులచరిత్ర—పి. నరసింగరావు.
వీపింగునోట్సు—పి. వెంకటశాస్త్రి.
శారదాబిల్లు—వై. వెంకటకృష్ణరావు.
శ్రీ ప్రమోదూతనామసంవత్సర ద్వాదశమాసఫల రత్నము—యం. అప్పలస్వామి.
శ్రీ రామోపనయన మహోత్సవ సంగ్రహము—డి. రామశాస్త్రి.
శ్రీ వేణుగోపాల లీలాపంచవింశతి—జె. భీమయ్య.
శ్రీ శివరామభూపతి నక్షత్రమాల—డి. సూరయ్య.
శ్రీ సూర్యమహారాయదర్శనము—జి. గోకర్ణ కవి.
షోడశరత్నమాలిక—యం. భుజంగరావు.
సతీపురుషరహస్యములు,—యం. శ్రీరామమూర్తి.
సరసకాంత—యం. పాపయ్యదాసు.
సహకారవాచకము—యం. వి. అప్పరావు.
స్వప్నయాత్ర—జె. శేషాద్రిశర్మ.
హేమసుందరోపాఖ్యానము— (ప్ర.) భా. నృసింహశర్మ, బరంపురము.

పురాణములు

పద్మపురాణాంతర్గత కార్తిక పురాణము—(ప్ర.) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.
శివపురాణము, భా. ౨—(ప్ర) యస్. వీరరాజు పంతులు, పిఠాపురము.
శ్రీమదాంధ్రలింగపురాణము—యం. చంద్రమౌళిశాస్త్రి

ప్రకృతిశాస్త్రము

ఎలిమెంటరీ సైన్సు—డి. సత్యనారాయణ.
ప్రథమశాస్త్రగ్రంథములు—కె. సూర్యనారాయణ, కె. రంగాచారి, ఆర్. గోపాలయ్యర్.
సరస్వతీశాస్త్రపాఠము, తరగతులు ౧, ౪, ౫; ఫారములు ౧, ౨—యస్. సత్యనారాయణమూర్తి.
సృష్టిపరిశీలనావాచకము, తరగతులు, ౪, ౫—భ. యస్. ప్రకాశరావు, కె. హెచ్. వి. యస్. నారాయణ.

ప్రబంధములు

పారిజాతాపహరణము—నంది తిమ్మకవి.
సంగభూపాలీయము—కె. భావయ్య
హైమవతీవిలాసము—పి. చిదంబరశాస్త్రి.

భూగోళశాస్త్రము

కడపజిల్లా భూగోళము—యస్. సింహాద్రిరావు.
చెన్నపురిరాజధాని భూగోళము—డి. వి. జగన్నాథం.
చెన్నరాజధాని భూగోళశాస్త్రము—యం. వెంకటేశ్వరరావు.
భూగోళశాస్త్ర పాఠపుస్తకము—యం. వెంకటశాస్త్రి.
భూగోళసంగ్రహము—పి. రామచంద్రరావు, పి. వి. రామకృష్ణరాయర్.

మతము—హిందు

ఆర్ష మతవిచారిణి—భ. అప్పలాచారి.
గృహస్థాశ్రమ తత్త్వము—(ప్ర) సనాతన గ్రంథమాల, కొల్లూరు.
పంచగవ్యవిధానము—కె. కృష్ణాచారి.
భక్తిపథము—కె. నరసింహశర్మ.
శ్రీ వైఖానస సంధ్యావందనం—(ప్ర.) డి. రంగాచారి, ఈగావారిపాళెం.
సంధ్యా వందనము—(ప్ర.) వెంకటరాం అండ్ కో., ఏలూరు.
సంధ్యావందన ఆరాధన క్రమము—(ప్ర.) గండిగోట శ్రీనివాసమహాసభ, తాడ్పత్రి.
సుప్రబోధరత్నాకరము—శ్రీ మలయాళస్వామి.

—ఇతరములు

అంబష్ఠ సూత్రము—కె. రంగాచారి.
ఆత్మసంగీతములు—యం. బ్రౌన్.
ఐక్యవిధానబోధిని—(ప్ర). క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు.

దుర్వ్యయపుత్రుని చరిత్ర—పట్టాభిప్రసంగి.

ధర్మరాజు యేసుక్రీస్తుయొక్క జీవచరిత్ర—(ప్ర.) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు.

భయంకరమైన కవలనొంగలు—(ప్ర.) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు.

మహమ్మదీయమతము—ఏ. యం. రెవరెండ్ బోగ్స్.

సాధుసుందరసింగు—(ప్ర.) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటి, మదరాసు.

హిందూదేశ సబ్బాతుబడుల ఐక్యసమాజము—ఇ. ఏ. అనెట్.

మాహాత్మ్యము

గౌతమాశ్రమ నగరిదేశాంబామహిమ—జి. కృష్ణయ్య.

శ్రీరంగమాహాత్మ్యము, వచనకావ్యము—(ప్ర.) సి. వి. యన్. అండ్ బ్రదర్సు, మదరాసు.

శ్రీ శివమాహాత్మ్యము—ఏ. సూర్యనారాయణరావు.

శ్రీ సత్యనారాయణ మాహాత్మ్యము—య. వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

యక్షగానము

ధర్మాంగదచరిత్ర—వి. వరదరాజు.

రాజకీయము

సత్యాగ్రహచరిత్ర—డి. వెంకటశివరావు.

వేదాంతము

అచలతత్వరత్నమాల—జి. నాగప్ప.

ఆత్మదర్పణము—(ప్ర.) కె. నరసింహం, క్రప.

ఆత్మరాజ్యావశ్యకత—సంగయ్యశాస్త్రి.

ఆత్మానాత్మవివేకము—(ప్ర.) పి. త్యాగరాయశెట్టి, మదరాసు.

అధ్యాత్మికద్వాదశోత్తర ప్రశ్నశతి—సంగయ్యశాస్త్రి.

జ్ఞానప్రియ—తత్త్వానందస్వామి.

జ్ఞానాగ్రగ్రంథిజ్ఞేయవస్తుయాత్ర—(ప్ర) యస్. నరసింహయ్య, వేలూరు.

తత్వజ్ఞాన కందపద్యములు—సి. కామయ్య.

తరణముక్తి—పి. యజ్ఞేశ్వరశర్మ.

భగవద్గీతాసంగ్రహము—(ప్ర.) హిందూసమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

మహాలయము—స్మశానవాసి.

శ్రీదేవీ కాలోత్తరము—(ప్ర.) యస్. నరసింహయ్య, వేలూరు.

శ్రీమదాంధ్రభగవద్గీత—ఎ. సోమనాథరావు.

సంగ్రహి—ఆర్. శేషసోమిదేవమ్మ.

స్వప్నలబ్ధాద్వైతబోధ—యన్. వెంకయ్య.

వైద్యశాస్త్రము

ఆయుర్వేదపరిభాష—డి. గోపాలాచార్యులు.

ఘృత తరంగము—(ప్ర.) వి. రామస్వామి శాస్త్రులు, అండ్ సన్స్, మదరాసు.

పశువైద్యవస్తుగుణదీపిక—వై. శ్రీరాములు చౌదరి.

వ్యాకరణశాస్త్రము

వ్యాకరణము, వాక్యరచన భా. ౨—కె. రంగయ్య.

వ్యాకరణసంగ్రహము—శేషాద్రిరమణకవులు.

శతకములు

ఆనందరామశతకము—యం. సత్యనారాయణ.

దాశరథీశతకము—(ప్ర.) ఆర్యన్ బుక్ డిపో, రాజమహేంద్రవరము.

నీతిశతకసంపుటము, ౨—(ప్ర.) వి. రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

పరిపూర్ణ చన్నయాచార్యశతకము—పి. మహాదేవకవి.

ప్రాణలింగ శతకము—బ్రహ్మానంద సుధాలహరి—జె. వెంకట సద్గురుస్వామి, జి. రామస్వామి

భుజగభూపాలశతకము—కె. సుందరరామకవి.

శ్రీ జానకీపతిశతకము—కె. వెంకటరాజేశ్వరరావు.

శ్రీరామశతకము—పి. నరసింహం.

సంగీతశాస్త్రము

గాంధర్వకల్పవల్లి—పి. యస్. రాములుశెట్టి.

స్తోత్రములు

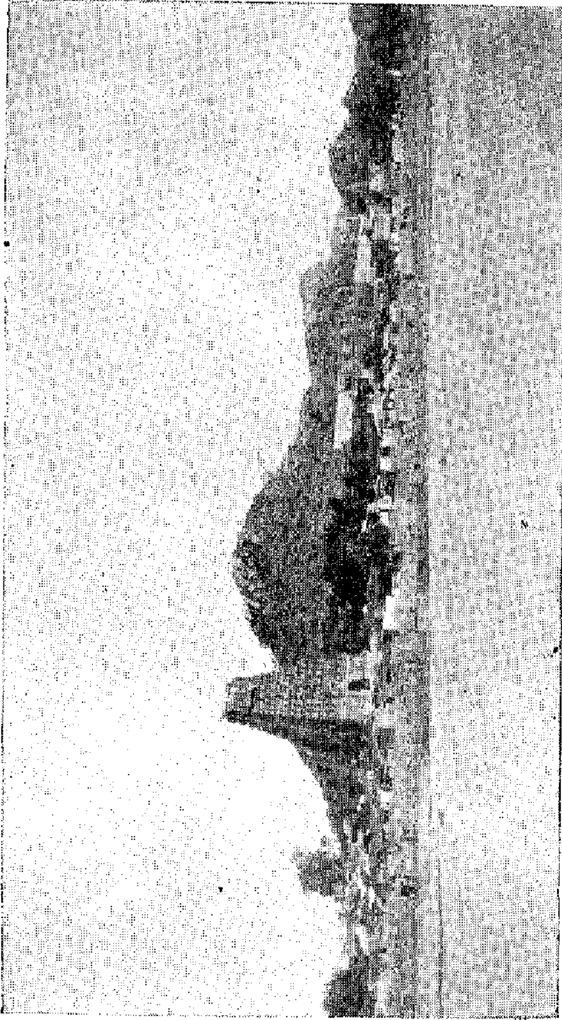
ఆదిత్యహృదయ స్తోత్రం—(ప్ర.) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

ముకుందమాల—(ప్ర.) సి. వి. యన్. అండ్ బ్రదర్సు, మదరాసు.

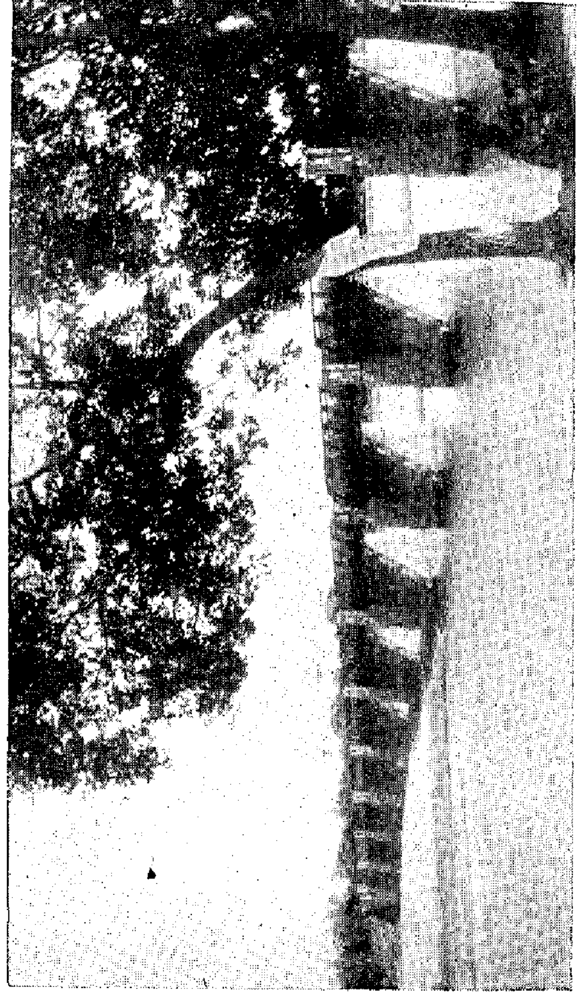
రాఘవేంద్రస్తోత్రము—అప్పణాచారి.

శివగురుస్తవము—పి. నాగయ్యయోగి.

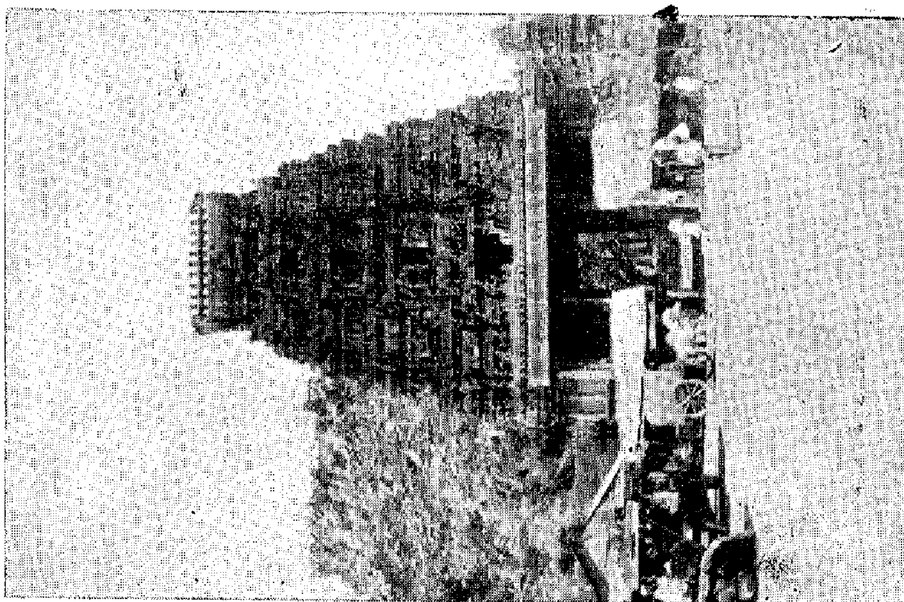
శ్రీపద వేంకటేశ్వరస్తవము—(ప్ర.) కె. వెంకటరమణయ్య, పెద్దకోట.

౬. కాళహస్తి

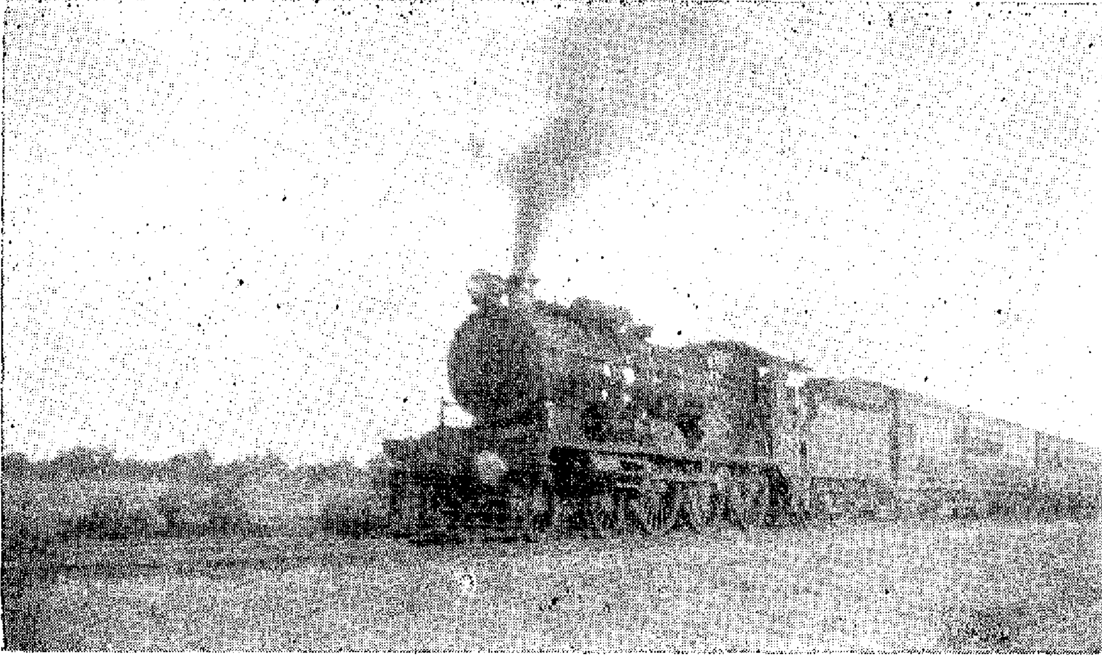
౭. పానగల్లు వంతెన, కాళహస్తి

౫. శ్రీకాళహస్తిదేవాలయ గోపురము

ఈమూడు చిత్రములును సి. జి. జగన్నాథ దాసుగారు తీసినవి.

ఆకస్మికచ్ఛాయాచిత్రములు

౧. మెయిలుబండి

(ఉదయము ఏడుగంటలసమయమున తీసినది)

ఛాయాచిత్రకారుడు: సి. జి. జగన్నాథదాసుగారు.

౨. కళ్లము

ఛాయాచిత్రకారుడు: మండ వెంకటరావుగారు.

ఫ్రెడరికు రాజు

గొప్పవాడని పేరుపొందిన ఫ్రెడరికురాజు ప్రష్యాదేశమును పరిపాలించుచుండెను. అతని భవనమునకు ప్రక్కగా కొంచెముదూరములో నొక పిండిమర యుండెను. రాజకుటుంబమువా రెవరైనను కిటికీలలో నుండి చూచినచో చాలదూరమువరకు వ్యాపించియున్న చక్కని మైదానము నేత్రోత్సవముగ గనిపించుటకు మారుగా పిండిమర కన్నుల కడ్డుతగిలి యా సుందరదృశ్యమును మరుగుపఱచుచుండెను. సామాన్యమానవులకుగూడ తమ యిండ్లచుట్టును చూచుట కింపుగా నుండవలెననెడు కోర్కె యుండును. కనుకనే, ప్రక్కస్థలములు కాని, ప్రక్కయిండ్లు కాని అమ్మకమునకు వచ్చినపుడు వాని నెంతటి ఎక్కువధరకైనను తామే కొనుటకు సిద్ధపడుదురు. అట్టితఱి, రాజేంద్రుడగు ఫ్రెడరిక్కున కీ తలంపు కలుగుటలో నేమి యాశ్చర్యమున్నది.

రాజు మరయజమానిని పిలిపించి, మరను ఎంత ఖరీదున కమ్మెదవని యడిగెను. అతడు నిర్లక్ష్యమును, గర్వమును గనబఱచుచు, ఎంతటిసొమ్ము ఇచ్చినను తా నామరను అమ్మదలచుకొనలేదని గట్టిగా చెప్పెను. రాజునకు కోపము వచ్చి ఆతొందరలో మరను పడగొట్టి రమ్మని తన నౌకరుల కాజ్ఞాపించెను. మరయజమాని మాత్రము శాంతముగా నిట్లనెను:—"రాజా, నీవు ప్రభుడవు కనుక నేది చేసినను చెల్లుననుకొనుచుంటివి కాబోలు! కాని ప్రష్యాదేశము న్యాయ-చట్టములకు గొడ్డుపోలేదు. ఈదేశమున న్యాయమనునది కలదని నీవే తెలిసికొనగలవు లెమ్ము."

వెంటనే, మరయజమాని రాజుగారిమీద కోర్టులో దావా తెచ్చెను. కేసును చక్కగా విచారించి, జడ్జీలు రాజుగారు మరను తిరిగి కట్టించి స్వంతదారున కివ్వవలయుననియు, దీనికి తోడుగా నష్టపరిహారముక్రింద కొంతసొమ్మునుకూడ నాతనికి ముట్టజెప్పవలెననియు తీర్పు జెప్పిరి.

తన పాలితులలో నొకనిచే నింతపరాభవమును బొందినందుకు రాజెంతో చిన్నవోయెను. కాని, యతడు చాల ఘనమైన మనస్సు కలవాడు కనుక దురహంకారమునకు లోనుగాక, లేనిపోని ప్రతిష్ఠకై పెనగులాడక, గంభీరవాక్కుతో నిండుసభలో నిట్లనెను:—

"నాదేశమున నింతటి న్యాయపూరితములైన చట్టములును, రాజునైన నన్నుగూడ నవసరమగుచో తీవ్రముగ విమర్శించగల నీతిమంతులును ధైర్యవంతులునగు న్యాయాధిపతులును గలరని తెలిసికొనుట కెంతయేని సంతోషించుచున్నాను."

ఇది జరిగిన యెన్నో సంవత్సరములకు ఆ మరయజమాని వంశీయు డొకడు డబ్బు ఇబ్బందులలో జిక్కుకొని, వాటినుండి విముక్తుడు కాజాలకపోయెను. అందుచే నతడు అప్పుడు రాజ్యముచేయుచున్న రాజునకు, పూర్వము మరయజమానికిని ఫ్రెడరికురాజునకును మధ్య జరిగిన విషయమునుగుఱించి వ్రాయుచు తానిప్పుడు ప్రస్తుత స్థితిగతుల ననుసరించి మరను రాజున కమ్ముటకు సంసిద్ధుడనై యున్నానని తెలియజేసెను.

కాని, యాలేఖకు రాజిట్లు తన స్వదస్తూరితో ప్రత్యుత్తరమును వ్రాసెను: "నీవు నీమర నమ్ముటను నే నెంతమాత్రమును ప్రోత్సహింపను. ఆ మర యట్లెంత

కాల ముండకలదో అంతకాలము నది మీవంశ పారంపర్య ముగ వచ్చువారల యనుభవమున నుండవలసినదే గాని యన్యాక్రాంతము గాగూడదు. మన న్యాయాధికారుల నిష్పక్షపాతబుద్ధికిని, మన చట్టముల యౌచిత్యమునకును, ఆ మరయే శాశ్వత స్మరణచిహ్నము అది యొకరిసొత్తు కాదు. ప్రష్యాదేశచరిత్ర కది చెందియున్నది. నీవు చాల బీదతనములో నున్నావని వినుటకు చింతిల్లుచున్నాను. ఇందుతో నీకు కొంత డబ్బును పంపుచున్నాను. అది నీకు సాయపడునని తలంతును. నన్ను నీ వెల్లప్పుడును నీ యందు ప్రేమగల పొరుగింటివానినిగా భావింపుము. —ఇట్లు, విలియము ఫ్రెడరిక్ ."

ఆ మిల్లు నేటికిని ప్రష్యాదేశమున గలదు.

కర్లపాలెం కుటుంబశాస్త్రి, బి. ఎ.

'ఆతన్వంగి'

వావిలవలస జమీందారుగారగు శ్రీమదినగంటి సీతారామస్వామిగారు గొప్ప విద్వత్ప్రభువులు. వారి యాస్థానమున మహాకవు లుండిరి. క్రోధన సంవత్సరమున శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరకవిగారు పైవిద్వత్ప్రభువులను సందర్శించిరి. వసుచరిత్రలోని "ఆతన్వంగి" యను పద్యమును సంస్కృతీకరించుట తమ యాస్థానకవుల కసాధ్యమయ్యెననియు, నది లోకమున నున్న కవుల కందఱకు నసాధ్యమనియుఁ బ్రసంగించిరఁట.

వెంటనే పార్వతీశ్వరకవిగా రాశువుగానే యా పద్యమునకు శ్లోకము రచించి చదివిరఁట. ప్రభువును, విద్వాంసులునుగూడ నాశ్చర్యపడిరఁట.

ఇతరుల కసాధ్యమని యిచ్చిన పద్యము

(వసుచరిత్రలోనిది) :

'ఆతన్వంగి యనంగ ఝాంకరణవ
జ్జ్యాముక్త చూతాస్త్రని
ర్ఘాతం బోర్వక, తమ్ములంచుఁ దటినీ
గర్భైకసంజాతకం
జాతవ్రాతము మాటు చెంద నవి యే
చన్ సాగె మున్ముందుగా,
జ్ఞాతిశ్చే దనలేన కిమ్మనెడు వా
చాయాధి సత్యమ్మగన్.'

సులభతరముగా దీనికిఁ జెప్పిన యర్థము:

శ్లో. 'సాఽసహ్యస్మరఝుం క్రియాశ్రయగుణో
న్ముక్తామ్రబాణక్షతిం
తన్వీ, సారసజాతి రిత్యవధృతా
పద్మాటవీ మాశ్రితా
సా సింధోదర సంభవాపి పురత
స్తద్బాధనే చోద్యతా
జ్ఞాతి శ్చే దనలేన కిం త్వితి వచ స్సత్యం
యథా స్యా త్తథా.'

పద్యమునందలి "తమ్మ"లను శుద్ధాంధ్రశ్లిష్టపదమును సంస్కృతీకరించుట యసాధ్యము. "సారసజాతి" యని సమానార్థక సాంస్కృతిక శ్లిష్టపదముగా మార్పఁగలుగుట కవినైపుణి. పద్యమునకన్న శ్లోకమునఁగల రస విశేషము పండితజన సంభావ్యము.

హిందీ ప్రాముఖ్యము

'International Society of Philology, Sciences and Arts' వారి 'The Philomath' అనుపత్రికయందు శ్రీ యమ్.డి. ఠాకూర్ గారు 'భారతదేశము—భాషాసమస్యలు' అను విషయమున కావించిన ఉపన్యాసము ప్రకటితమైనది: అందు వారు భారతదేశమునకు ఒక సామాన్యభాషయు, సామాన్యలిపియు ఆవశ్యకములని తెలుపుచు, హిందీభాషయు, నాగరీలిపియు స్వీకరింపదగినవని కడు ప్రశస్తముగ సమర్థించిరి.

హిందీ అనగా ఉత్తరభారత, మధ్యభారత ప్రాంతములందలి అధిక సంఖ్యాకులు వాడుకొనుచు, సంస్కృత, మహారాష్ట్రి, పాలీభాషలవలె నాగరీ లిపితో వ్రాసికొనుభాషయని నేను గ్రహించుచున్నాను.

హిందీభాషయు, దాని వ్యావహారిక వికృతులును మాటాడిన అర్థము చేసికొనువారు భారతీయులలో ఇరువదికోట్లకు పైగా కలరు.

హిందీ కాక ప్రాంతీయ వికృతియగు పశ్చిమ హిందీ దాదాపు పదికోట్లమందికి మాతృభాషగా పరిగణింపబడుచున్నది.

ఉత్తర హిందూస్థానమున దాదాపు ౨౩,౨౦,౦౦,౦౦౦ మంది హిందీ కాని, ఇండో – ఆర్యనుకూటమునకు చెందిన ఇతర సోదరభాషలు గాని మాటాడువారే.

దక్షిణభారతమునందలి ౬,౪౦,౦౦,౦౦౦ మందికిని నాలుగు ద్రావిడభాషలు మాతృత్వము నధిష్ఠించి కూర్చున్నవి: ౧. కన్నడము, ౨. తెలుగు, ౩. మళయాళము, ౪. తమిళము.

ఇచ్చట, వీరు వేఱొకసందర్భమున యఫ్. ఇ. కీ గారి 'హిందీచరిత్రము' అను గ్రంథమునుండి ఉద్ధరించిన యీక్రిందిపట్టిక సమయోచితము కాకపోదు.

భాష	మాటాడువారు
నేటి కాశ్మీరి	సుమారు ౧౦,౦౦,౦౦౦
లహ్ందీ(అనగా, పశ్చిమ పంజాబీ)	దాదాపు ౬౦,౦౦,౦౦౦
వ్రాచీ(=సింధీ)	౩౩,౫౦,౦౦౦
గౌర్జరి (=గుజరాతీ)	౯౫,౦౦,౦౦౦ పైగా
శౌరసేని (=పంజాబీ)	౧,౬౦,౦౦,౦౦౦ పైగా
పశ్చిమ హిందీ	౯,౬౦,౦౦,౦౦౦ పైగా
అవంతి(=రాజస్థాన, పహాడీ ప్రాంతములు)	౧,౪౦,౦౦,౦౦౦
అర్ధమాగధి(=ప్రాచ్యహిందీ) మాగధి (=బీహారీ)	౩,౪౦,౦౦,౦౦౦
బెంగాలీ	దాదాపు ౫,౦౦,౦౦,౦౦౦
ఒరియా	దాదాపు ౧,౦౦,౦౦,౦౦౦
మహారాష్ట్రి (=మరాఠీ)	దాదాపు ౧,౯౦,౦౦,౦౦౦
కన్నడము	౧,౦౦,౦౦,౦౦౦ పైగా
మళయాళము	దాదాపు ౭౫,౦౦,౦౦౦
తమిళము	౧,౮౦,౦౦,౦౦౦ పైగా
తెలుగు	౨,౫౦,౦౦,౦౦౦ పైగా.

[పై అంకెలన్నియు ౧౯౨౧ జనాభా లెక్కల ననుసరించినవి.]

ఇందఱికి అర్థమగు భాష యగుటయే కాక హిందీభాషకు వాఙ్మయసంపన్నతయు, ఎంతెంతటి నిగూఢభావములనైనను ఆంగ్లమునవలె తగురీతి వ్యక్తీకరింప నవువును కలవని తెలుపుటకు గ్రీర్సనుగారి 'The Linguistic Survey of India' అను గ్రంథమునుండి మంచివాక్యమాల నుదాహరించిరి.

హిందీభాష పారసీలిపియందును, నాగరీలిపియందునుకూడ వ్రాయవచ్చును. హిందీ సారస్వతరచనమున పారసీపదములు కాని, సంస్కృతపదములు కాని మిక్కుటముగా ప్రయోగింప నక్కఱలేదు. వలయునన్న ప్రయోగించుటకు అవకాశమును కలదు. హిందీ భారతదేశమున సిద్ధమగు సామాన్యభాషయని చెప్పవచ్చును.

మఱి లిపినిర్ణయ మొకటి మిగిలినది. ఈ సందర్భమున రచయిత భారతలిపులన్నియు నెట్లెట్లు పరిణమించినవో తడవి నాగరీలిపి ప్రాచుర్యమును ఉగ్గడించినారు.

ద్రావిడభాషలు సహా ద్రావిడబ్రాహ్మీ లిపివలన సాధించిన వికారములనే వాడు ననియు, తాటాకుపై గంటముతో వ్రాయు నెడ గీతలుగా వ్రాసినచో ఆకు చినిగిపోవు భయముననే ఈలిపులు గుండ్రన తాల్చిన వనియు వీరు వివరించిరి.

రోమక పారసీక లిపులు తప్ప, భారతదేశమున నేడు వాడుకయందున్న లిపులన్నియు నాగరి కాని, తద్వికృతులు కాని యగుటచే, నాగరి నేర్వవలసినవారికి శ్రమ తక్కువ. కాబట్టి ఈలిపి సామాన్యలిపిగా నవలంబించినచో, సూక్ష్మములో మోక్షము చేకూరును.

ఇట్లు, ప్రత్యేకము లిపులవిషయ మాలోచించినను నాగరిలిపియే స్వీకరింపదగిన దని నిర్ధరించి, నాగరియె తగిన లిపియని ఒప్పుకొన్నచో సామాన్యభాష హిందీయే కావలెనని వేఱుగ చెప్పనే అక్కఱలేదనియు, ఇందులకు హిందువులేకాక, పెక్కురు మహమ్మదీయులును సమ్మతింపక మానరనియు తెలిపి, ఈ రెండును వ్యాప్తికి తెచ్చు మార్గములను కొన్నిటిని సూచించిరి.

౧. ప్రాథమికవిద్యయు, ఆర్థికముగ వీలుపడినచో మాధ్యమికవిద్యయు, ఉచితముగా నుండవలెను.

౨. ఏప్రాంతమునందు ఆప్రాంతపు మాతృభాష యందే బోధన జరుగవలెను.

౩. అంతటను లిపి నాగరియే కావలెను.

ఒకవేళ పంజాబు, సింధులవంటి రాష్ట్రములందు పారసీకలిపియం దభిమానము గలవారికి తమదేశమువారింతమంది కోరెడి నాగరీలిపియెడ నాక్షేప ముండుచో, ఆరెండు లిపులయందు వారియిష్టమువచ్చినది నేర్చుటకు వారి కధికార మీయదగును. కాని భావిభారతసంగ్రథనమును భంగపఱుచురీతి నేతెగవారియెడను మోజులు చూపరాదు.

౪. పాశ్చాత్యభాషలందలి శాస్త్రగ్రంథములకు సరియగు తర్జుమాలు జనబాహుళ్యమునకు సబబైనధరలకు లభింపగలిగినతోడనే శాస్త్ర, సంకేతశిక్షణము సర్వమును హిందీద్వారముననే జరుగవలెను. ఇది ప్రభుత్వము వారు పూనుకోవలసిన పని.

ఆధునిక శాస్త్రపరిజ్ఞానమును సాధించుకొనుటకు అసలే ఆలస్యముగ బయలుదేఱుటవలని అనర్థములను లొంగదీసికొని కట్టుదిట్టముచేసికోవలెనన్న ఈపని తప్పని విధి.

౫. కేంద్రప్రభుత్వమువారికి ఎట్టిరాజ్యాంగవ్యవహారమునకేనియు అధికృతభాష హిందీ కావలెను; రాష్ట్రములకు ఆయారాష్ట్రపుమాతృభాషయే యుండవలెను,—వానిలిపిమాత్రము నాగరియై.

౬. నానాజాతిసమితివంటి అంతర్జాతీయసమావేశములందు భారతీయప్రతినిధి వెళ్లి, ఆంగ్లేయుడు కాని, పరాసు కాని తనభాషయందు వినిపింప నెట్లు హక్కు చూపునో, అట్లే హిందీతో నుపన్యసింప హక్కు కోరవలెను.

౭. అఖిలభారతపరములగు ఉద్యమములును, మహాసభలును తమవ్యవహారము లన్నిటిని సామాన్యలిపిభాషాద్వారముననే జరుపవలెను.

౮. స్వదేశసంస్థానాధిపతుల ఆదరాభిమానములు సంపాదించు యత్నము జరుగవలెను.

బ్రిటిషునాయకులును, భారతనాయకులును కలిసి పాటుపడుచో, మనరాష్ట్రీయవాఙ్మయములును, హిందీవాఙ్మయమును పడయబోవని ఔన్నత్య మేమియున్నది?

నౌకావేగపరినిష్ఠ (-Speed record)
(శీఘ్రజలగామి 'మిస్ ఇంగ్లండ్ III.')

ఈ జూలై ౧౮-వ తేది సోమవారమునాడు కాయే డాన్ అను ఆయన వేక్ ఫీల్డు ప్రభువు నిర్మించిన

'మిస్ ఇంగ్లండ్ iii.' అను మోటారుపడవపై రెండు సార్లు ప్రాతపరినిష్ఠను అతిక్రమించి క్రొత్తవేగపరినిష్ఠను స్థాపించిరి. ఇంతకు ముందు గార్‌ఫీల్డ్ ఎ. వూడ్ అను అమెరికాదేశీయుడు గంటకు సగటున ౧౧౧.౭౧ మైళ్లు నడపినాడు. కాయే డాను మొదటిసారి గంటకు ౧౧౭.౪౩ మైళ్లు సగటువేగము చూపెను. అంతకు తృప్తిపడక మఱియొకసారి పయనించి ౧౧౯.౮౧ సగటువేగము చూపెను. ఉత్తరమువైపు ప్రయాణమున ౧౨౦.౫౦ మైళ్లు నడపుటచే, నీటిపై నిమిషమునకు ౨ మైళ్లకు పైగా పయనించుటకు ఈతడే ప్రథముడు; దక్షిణమువైపు తిరుగు పయనమున ౧౧౯.౧౨ మైళ్లు నడపెను.

ఈకార్యమువలన, బ్రిటిషు దేశము వాయువునను, స్థలమునను, జలమునను కూడ వేగపరినిష్ఠ నిలిపినదాయెను.

సర్ హెన్రీ సిగ్రేవుగారు ౧౯౩౦ జూను నెల స్థాపించిన ౯౮.౭౬ మైళ్ల పరినిష్ఠను ఈ కాయే డాన్ గారే ౧౯౩౧ ఏప్రిలు ౨ తేది అతిక్రమించి, సిగ్రేవు గారే ఉపయోగించిన 'మిస్ ఇంగ్లండ్ ii.' అను పడవపై ౧౦౩.౪౯ మైళ్లపరినిష్ఠను స్థాపించిరి. పిదప ౧౯౩౧ జూలై ౧౦ తేది ఆపడవపయినే పరినిష్ఠను ౧౧౦ మైళ్లవరకు తెచ్చిరి. పిదప గార్ ఫీల్డ్ ఏ. వూడ్‌గారు హెచ్చిరి. మరల ఇంగ్లండునకు ఆధిక్యమును కొట్టుకొని వచ్చుటకుగాను వేక్‌ఫీల్డు ప్రభువు 'మిస్ ఇంగ్లండ్ iii.'ను కనిరి.

ఈ సెప్టెంబరుమాసమున, అమెరికాయందు జరుగు అంతర్జాతీయ శిక్షాప్రదర్శనమున వూడ్‌గారి 'మిస్ అమెరికా x.' అను క్రొత్తపడవతో పోటీ చేయుటకై ఈమిస్సమ్మగారు— 'మిస్ ఇంగ్లండు iii.' — పయనమైరి.

ప్రాచీన చిత్రములు

౧. గణపతి

జయదేవుని గీతగోవిందమునందలి చిత్రములలో మొదటిది. వాహనమయిన మూషికము నున్నది. కాగితపు చిత్రము.

ఏడవ శతాబ్దము నారంభమునాటిది. రాజపుత్ర, పహాడి, కాంగ్ర విధానమున చిత్రింపబడినది.

౨. ఉమామహేశ్వరమూర్తి

ఈచిత్రమున జటామకుటధారియైన శివుడు, ఉమాదేవి, ఆమెప్రక్కన నొక పరిచారికయు గలరు. పైవానికి క్రింద కుడినుండి వరుసగ గణపతి, భృంగి, నంది, నెమిలిపైనున్న కార్తికేయుడు నున్నారు. చిత్రమున పైభాగమున నాలుగులింగము లొక్కవరుస నున్నవి.

బూడిదరంగుగల సానరాయిపై చెక్కబడినది. మధ్యహిందూస్థానమునందలిది. ౮, ౯ శతాబ్దముల ప్రాంతముది.

[ఆనంద కే. కుమారస్వామిగారి చిత్రసంచయమునుండి.]

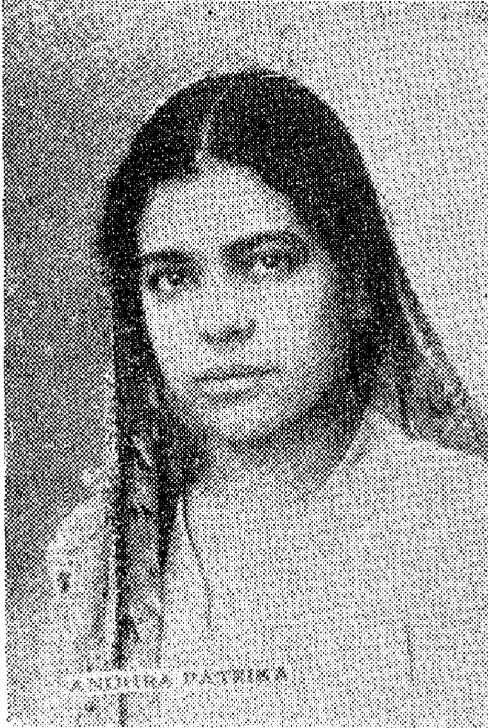

మిస్ బీకాజీ వింజీబాయి పాలంకోటుగారు

ట్రినిటీ గాన కళాశాల (ఆక్స్‌ఫర్డు) లో శాశ్వతసభ్యురాలుగ చేర్చుకోబడిన భారత స్త్రీ. ఈ గౌరవము బడయుటకు భారతీయులలో నీమెయే ప్రథమురాలు. ఈమె ౨౫ ఏండ్లనుండి పాశ్చాత్యగాన శిక్షణము బడయుచున్నది.

నూతనపట్టభద్రులు : మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము

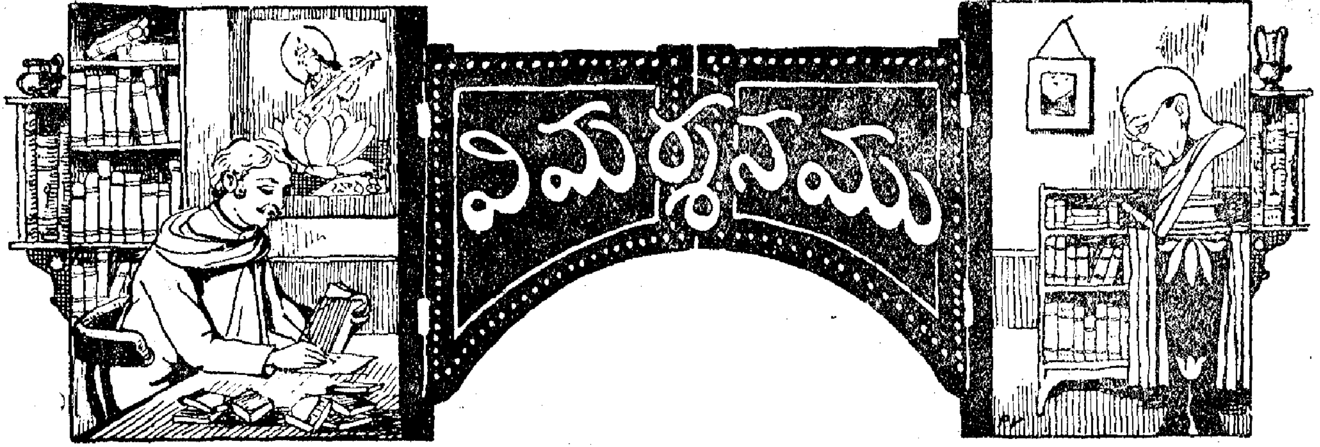

మిస్ మేరీ జాన్

తిరువనంతపురము (త్రివాండ్రమ్) మహారాజా వారి కళాశాలయందు భౌతికశాస్త్ర నిరూపకురాలు (ఫిజిక్సు డిమాన్‌స్ట్రేటరు)గా నుండిన ఈమె మద్రాసు ప్రభుత్వమువారి విద్యార్థి వేతనముతో ఆంగ్ల దేశ మేగి అచట బి. యస్ సి. (స్పెషల్), ఎ. ఆర్. సి. యస్. పట్టములు పడసి తిరిగివచ్చినది. లండను విశ్వ కళాపరిషత్తున టీచర్సు డిప్లొమా (అధ్యాపక ప్రామాణ్యము) ను కూడ పొందినది. మద్రాసు విశ్వకళాపరిషత్తున భౌతికశాస్త్రవిషయమున మొదటితరగతిలో వచ్చిన మొదటిభారతీయవనిత ఈమెయే; మఱియు బి. యస్ సి. (స్పెషలు), ఎ. ఆర్. సి. యస్. పట్టములను పడసిన మొదటి భారతీయవనితయు ఈమెయే.

కుమారి సుబూర్ మూగాసేటు గారు, బి. ఏ., (ఆనర్సు)

కాలికటు నివాసినియగు ఈమె మదరాసు మేరీ కళాశాలయందు చదివి ఆనర్సు తరగతిలో ప్రప్రథమముగ ఉత్తీర్ణురాలయ్యెను. ఉన్నత విద్యకై ఇంగ్లాండు పోవును.

'వైశాఖి'

పు. ౧౬౫; క్రౌను ¼; వెల రు. ౧. కాగితము అచ్చు అట్టకట్టు ముచ్చటగా నున్నవి. విశాఖపట్టణమున 'కవితాసమితి' దీనిని ప్రచురించినది.

శ్రీ మారేపల్లి రామచంద్ర శాస్త్రిగారు, పురి పండా అప్పలస్వామిగారు సంపాదకులు.

'వైశాఖి' కవితాసమితి ద్వితీయవార్షికసంచికకు నామాంతరము. విశాఖపట్టణ మండలమువారి ప్రచురణ మగుట దీనికి 'వైశాఖి' యను నామము కలిగినది. కాని తన్మండలము వారల రచనలతోడనే నిండియుండిన నా నామము సుగృహీత మయియుండెడిది.

ఈమండలమువారు రెండు వార్షిక సంచికలను ప్రచురించి తమ సారస్వతాభిమానమును ప్రకటించినారు. తక్కినమండలములవారికి మార్గదర్శకు లయినారు.

ఒక్కొక్క మండలమువారును తమ మండలము పండితుల రచనములను సంపాదించి ఇట్టి వార్షిక సంచికలను ప్రచురించిన ప్రత్యేకము తత్తన్మండల వాఙ్మయ విజ్ఞానవికాసము తెల్లముగాగలదు. అప్పుడు తమ తమ మండలముల వాఙ్మయవిజ్ఞానసంపదను నితర మండలముల వానితో పోల్చి పరిశీలింపవచ్చును. అంత నొండొరులను మీరి తత్సంపదను పెంపొందజేయ నుత్సాహము ప్రబలగలదు.

'వైశాఖి' యందు పద్యగద్యాత్మకము లగు వ్యాసములు నలువది గలవు. వానిలో నిరువదిటికి మించి విశాఖపట్టణమండలమువారివి. కొంత ప్రయత్నించి యుండిన ప్రకాశకులు తక్కినవానిని సైతము విజయనగరమునగల పండితులకడనుంచి సంపాదించగలిగి యుందురు.

ఇందలి వ్యాసములను రచియించిన వారిలో ముప్పదిమందికి మిక్కిలిగ పత్రికాపాఠకలోకమునకు చిరపరిచితులు. ఇట్లు వ్యాసములు రచియించువారలు కొలదిమందియే యగుటయే ఆంధ్రవాఙ్మయ విజ్ఞాన సంస్కారవికాసముల మందగతికి నిదర్శన మగుచున్నది. ఇక పత్రికలవిలువ పెరుగుట ఎట్లు? ఇట్లు లగుటకు దేశమునందలి విద్యాధికులు పత్రికాప్రకాశకులు కారణభూతు లగుచున్నారు. విద్యాధికులు తాము గడించిన విజ్ఞానము స్వయముగ దేశీయులకు పంచిపెట్టనొల్లరు. ప్రకాశకులేని విద్యాధికులను ప్రార్థించి వారి విజ్ఞానమును సంపాదింతురా యన్న నదియు నంతగా కానరాదు. ఈస్థితి మారి యీయుభయులును ఏకముఖముగ వాఙ్మయసేవకు నడుముకట్టనంతవరకు పత్రికలవలన వాఙ్మయమునకును, దేశమునకును ప్రయోజనము కలుగజాలదు. మీదుమిక్కిలి వాని కయ్యెడు వ్యయమును నిష్ప్రయోజనము.

ఈ సంచికయందలి 'తెనుఁగు తోఁబుట్టువులు' అనునది భాషాచరిత్రమునకు సంబంధించినది. కర్త: మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి గారు. గుణరూపముల రెంటను దీనిది అగ్రస్థానము. దీనిగుణపరామర్శ వేరొకచో గాననగును. 'నక్షత్రములు' ఖగోళవిషయకము. రచయిత: గొబ్బూరి వెంకటానంద రాఘవరావుగారు. వైదికవాఙ్మయమును పాశ్చాత్యసిద్ధాంతములును మున్నిడుకొని జ్యోతిశ్శాస్త్రమును పరిశోధించి అశ్విన్యాదులగు ఇరువదిఏడునక్షత్రముల తత్త్వమును, ఖగోళమున వానియునికికి, దేవతలకును, పురాణగాథలకును గల

సంబంధమును సంగ్రహముగ దెలిపిరి. దీనికి పూర్వరంగముగ మేషాదిరాసులయు, ధ్రువునియు సప్తర్షులయు తత్త్వమునుగూర్చి కొంచెము కలదు. ఇందలిసిద్ధాంతములు స్వతంత్రములు, సోపపత్తికములు నయి మెచ్చదగియున్నవి. 'ఈయంశములనుగూర్చి... ప్రతిమలతో విపులముగా గ్రంథము వ్రాసి సమర్పించుకోఁదలఁచినారు వ్యాసకర్త. వీరితలపు సఫలమయి ఖగోళవిజ్ఞానము సకలాంధ్రలోకమునకును కరతలామలకమయి వెలయును గాక!

"కృష్ణశాస్త్రిగారి 'ప్రవాసము – ఊర్వశి' కర్త: కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారు. 'జీవితరహస్యమార్గమ్ములు' తెలిచి కవిహృదయము బిగ్గగొంతుకతో 'పాట పాడించి' నట్టి వగు (దేవులపల్లి) కృష్ణశాస్త్రిగారి 'ప్రవాసము – ఉర్వశి' అను ఖండకావ్యమాలల తత్త్వపరామర్శ 'ఇది. విమృష్టకావ్యగుణదోషములతోపాటు భావకవిత్వమును నిరసించువారి కీపరామర్శ దానితత్త్వమును దెలిపి దానియం దభిరుచిని గలిగింపగలదు. ఆంగ్లవాఙ్మయాభిజ్ఞతయాంధ్రవాఙ్మయమునకు కైసేసిన యొకానొక నూతనాలంకారము భావకవిత. దానికి భావకజనులు సృష్టికర్తలు. తత్స్వరూపసద్వివేకము సువిమర్శమూలకము. ఏశాఖవాఙ్మయమయినను సుప్రతిష్ఠమగుటకు గుణదోషవిమర్శ యావశ్యకము. ప్రకృతవ్యాసము చేసినపని అదియే. వ్యాసకర్త సువిమర్శకదృష్టి యిందు పొడకట్టుచున్నది. భావకవులనబడువారెల్లరు నెఱిగి పాటింపవలసిన యంశము లిందు కొన్ని కలవు. రచన మింతకంటె సరళముగ నుండునేని అర్థావబోధ సుగమముగ నయ్యెడిది.

'నవ్యమతము – ధ్వనిమతస్థాపనము' కర్త: శే. వేం. రాఘవఅయ్యంగారు. ఇది కావ్యప్రకాశమున మమ్మటాచార్యులు ప్రతిపాదించి సంస్థాపించిన ధ్వనిమతముప్రశస్తిని ప్రచురించునది. సహృదయజనసమాదరపాత్రము.

'స్మృతివాఙ్మయసంక్షేపము' రచయిత: పరవస్తు లక్ష్మీనరసింహస్వామి అయ్యవారలుగారు. పేరునుబట్టి యిందలి వస్తువు గోచరింపగలదు. జిజ్ఞాసువుల కిది స్మృతివాఙ్మయస్వరూపపరిచయమును గలిగించును.

'వాఙ్మయతత్త్వము' రచయిత: ఉమర్ అలీషాగారు. ఇందలి తత్త్వము చాల వింతను గొలుపునది.

ఇంకను కొన్నికథలు, హరీంద్రఛటోపాధ్యాయుని 'Parrot' అనునాటికకు 'పంజర' మనుపేరగల యనువాదము, రసవత్ఖండకావ్యములు నిందు కలవు.

త్రివర్ణచిత్ర మొకటి సంచికాముఖమున కలదు."

ఇట్లు వ్యయప్రయాసల కోర్చి యథాశక్తి వాఙ్మయసేవ చేయుచున్న కవితాసమితి యభినందింపదగినది.

మధుమురళి

క్రౌనుసైజు ౧౩౦ పుటలు. కర్త: అచ్యుతుని వెంకటాచలపతిరావుగారు.

ఓమరుఖయ్యాము అనునతడు పర్షియను భాషలో రచించిన 'రుబాయతు' అనుకావ్యమున కనువాదము. అతని కవిత్వమును మెచ్చనివా రిప్పటి ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిమర్శకులలో నెవ్వరును లేరు. అతని సిద్ధాంతములు కేవల విలాసచోదితము లనియు నీతిదూషితము లనియు భావించువారు దురభిప్రాయపడుచున్నారనవలెను. అతని గీతములలో సుందరమగు శైలి, మంజులమగు తత్వమును, చక్కని యన్యాపదేశములును, వ్యంగ్యములును నున్నవి. వీనిని మనభాషలో కొంద రచ్చటచ్చట పద్యకావ్యములుగా రచించినారు. కాని సుమారు ౧౭౮ గీతములను గేయములుగ ననువదించి గ్రంథకర్త ఆంధ్రలోకమునకు ఓమరుఖయ్యాముయొక్క కవితామృతమును కల్పనాపాకమును కొంత చూపినారు. కవితారతులును, గేయములం దభిమానము గలవారును దీనిని పఠింపవలెనని మా కోరిక. ఇది వివేకవర్ధనీగ్రంథమాలయొక్క ప్రథమ కుసుమముగా ప్రకటింపబడినది.

గ. న.

జ్ఞానోదయము

క్రౌను సైజు ౫౬ పుటలు. కర్త: వైద్యవిద్వాన్ తెలికిచెర్ల సుబ్బారావుగారు.

హిందుమతతత్వమును వేదాంత శాస్త్రసారము గురుశిష్యుల ప్రశ్నోత్తరపూర్వక సంభాషణరూపముగ ఇందు వివరింపబడినది. దీనిని పఠియించినవారికి మంచి విషయపరిజ్ఞానమును, మోక్షచింతయు పొడమును. వలయువారు రాజమహేంద్రవరం గ్రంథకర్తగారి పేర వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

గ. స.

నాయీ బ్రాహ్మణప్రదీపము

క్రౌను సైజు ౫౫ పుటలు. వెల ౮ అ.

క్షురకర్మ వేదకర్మయనియు, వేదయుగములో బ్రాహ్మణులే క్షౌరముచేయుచుండిరనియు, క్షౌరము చేయువారందరు బ్రాహ్మణులేయనియు, వారికి యజ్ఞోపవీతధారణార్హత యున్నదనియు మొదలగు విశేషముల నశేషపరిశోధనచేసి పండిత రేవతీప్రసాదశర్మగారు హిందీభాషయందు వ్రాసిరి. బ్రహ్మశ్రీ ఆరిగపూడి వెంకట్రామచౌదరిగారును వ్రాలపుగు శేషాచలాచార్యగారును దీనిని అనువాదించిరి. దీనికి సంపాదకులు నడుకుదురు లక్ష్మీనరసుశర్మగారు, కాటూరుపోస్టు, కృష్ణా.

గ. స.

నీతికథా నిధానము

క్రౌను సైజు ౧౩౪ పుటలు. కర్త: గుడిపాటి సత్యనారాయణశర్మగారు. వెల ౧౦ అ. ప్రకాశకులు: కమలాకర అండు కో., నందిగామ, కృష్ణాజిల్లా.

అతిథి సత్కారము, పాతివ్రత్యమహాత్మ్యము, అన్నదానము, సూనృతభాషణము మొదలగు విధులను గూర్చియు, మిత్రద్రోహము, విశ్వాసఘాత్యము మొదలగు నిషేధములనుగూర్చియు తొమ్మిది పురాణప్రసిద్ధములగు కథలు సుందరమును ధారాళమును నిర్దుష్టగ్రాంథికమును అగు శైలిలో ఇందు వ్రాయబడినవి. నిర్దుష్టమును సుందరమును నగు శైలి నభ్యసింపగోరువారు దీనిని పఠింపవచ్చును. పాఠశాలలలోని నాలుగైదుఫారముల విద్యార్థుల కిది పఠనగ్రంథముగ నిర్ణయింప తగ్గది.

గ. స.

కవిజనరంజనము

క్రౌను సైజు ౭౧ పుటలు, వెల రు. ౧-౦-౦.

ప్రకాశకులు: జయరామ్ కంపెనీ, ౧౩ తంబుచెట్టివీధి, మదరాసు.

ఈగ్రంథము పదునెనిమిదవ శతాబ్దములో విజయనగరసంస్థానములో నాస్థాన కవిగ నుండిన అడిదము సూరకవిచే రచింపబడినది. ఇందలి యితివృత్తము చంద్రమతీ హరిశ్చంద్రుల వివాహము. హరిశ్చంద్రుని సత్యవాక్యనిరతి, అందుకొరకు రాజ్యచ్యుతి, కాంతావియోగము, ఏకపుత్రమరణము, కాటి కాపరితనము, కళత్రహత్యాప్రయత్నము మొదలగు విషాదాంశములు గాని, వాటినుండి దైవప్రసాదమున మోచన మందు అద్భుత సందర్భములు గాని యిందు లేక, హరిశ్చంద్ర చంద్రమతుల సౌందర్యములు, శీలములు, పరస్పరానురాగములు, విరహములు, వివాహకాంక్షలు, పెండ్లి మాటలు, కల్యాణము, శృంగార సౌఖ్యములు, విలాసములతో ముద్దులు మూటకట్టు శైలితో నలరారుచున్న మూడాశ్వాసముల ప్రబంధ రాజము. ఈగ్రంథము తరువాత నింతచక్కని ప్రబంధ మాంధ్రమున వెలువడకుండుటచే ప్రబంధ యుగమున కిదియే కడపటి యెల్లయని చెప్పవచ్చును. ఇది కడపటిదే యయ్యు కల్పనలలో కాని, శైలిలో కాని, వర్ణనలలో కాని, వైఖరులలోగాని అత్యుత్తమ ప్రబంధములతో తుల్యమై వానిని మరపించుచుండును. ఇంత చక్కని పురాతనగ్రంథమును ఆంధ్రులపఠనముకొరకు చక్కగ ముద్రించి ప్రకటించిన శ్రీ గంటి సూర్యనారాయణ

శాస్త్రిగారెంతయు కృతజ్ఞతాపాత్రులు. దీనికి భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు పీఠికను వ్రాసిరి.

గ. స.

బ్రహ్మదేశచరిత్రము

మొదటిభాగము. గ్రంథకర్త: కొండ్ర శ్రీరాములుగారు. చెన్నపురి ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమున ముద్రితము. వెల రు. ౧.

ఈగ్రంథమున బర్మాదేశపు నైసర్గికస్వరూపము, భారతీయులు, తెలుగువారు, మంగోలియనులు మొదలగువా రచ్చటికి వచ్చి పూర్వకాలములో నివాసము లేర్పరచుకొనుట, బౌద్ధమతవ్యాపనము, దేవాలయములనిర్మాణము, బర్మాదేశము నేలిన రాజవంశముల చరిత్రములు, బర్మా ఆంగ్లేయులకు స్వాధీనమగుట, ప్రస్తుత బర్మీయుల ఆచారవ్యవహారములు మొదలగువిషయము లెల్ల సమగ్రముగ చర్చింపబడినవి.

బర్మా ఆంగ్లేయులవశమైనప్పటినుండియు హిందూదేశమునకును అచ్చటికిని సముద్రముపై రాకపోకలసౌకర్యము లేర్పడి, కూలీ నాలీ వ్యవహారలాభము మొదలగునాశలు పొడమి అనేకు లాసీమకు వలసపోవుచున్నారు. ఇట్లు వలసపోయి స్థిరపడినవారిలో ఆంధ్రు లధికసంఖ్యాకులు, అనగా వా రొకలక్షయేబదివేల కధికముగా స్త్రీపురుషులు కలిసియున్నారు. వీరిలో వ్యవహారమువలన ధన మార్జించినవారు కొంచెముమంది మాత్రమే. వారిచరిత్రలు చిత్రములుకూడ ఈగ్రంథమున ముద్రించబడినవి.

గ్రంథకర్త మిగుల శ్రమపడి అచ్చటి స్థితిగతు లెల్ల చర్చించినారు. ఆంధ్రులు పెక్కురు పఠించినచో అతనిశ్రమ కొంత సార్థకమగును గనుక ఎల్లరును చదువవలెనని హెచ్చరించుచున్నాము.

గ. స.

ఠాకూర్ దుర్గాదాస్

గ్రంథకర్త: యస్. ఆర్. రావుగారు. ఈగ్రంథము, కాకరపర్రు (పశ్చిమగోదావరిజిల్లా), సరస్వతీ గ్రంథమాలవారిచే ప్రచురింపబడిన యొక చరిత్రాత్మక నవల. వెల రు. ౧-౮-౦.

ఇందలి ఇతివృత్త మాంధ్రదేశమున నెల్లరు నెరిగినదే. విమలాదేవి, రసపుత్రవిజయము, ద్విజేంద్రలాలు రాయిగారి యనువాదిత నాటకములు, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి రాజస్థానకథావళి, ఇవి కాక రైలు స్టేషనులదగ్గర నమ్ముచుండు చవుకగ్రంథములు మొదలగు వాని ద్వారా యీ కథ ఆంధ్రదేశపాఠకులకెల్ల రోకళ్ల పాటయైనదే. పలువు రెరిగినట్టియు, పలువురిచే వ్రాయబడినట్టియు కథనే తిరిగి వ్రాయబోవునెడల నందులో నేదేని యొక విశిష్టవిశేషణమును గ్రంథకర్త చూపనోపునని పాఠకు లాసింతురు. అట్టి దేదియు నిందు లేనట్టే తోచెడిని.

ఈనవల యే హిందీ మరాఠీ లేక బంగాళీ మాతృకకో, భాషాంతరీకరణమై యుండవచ్చునని ప్లాటుయొక్క బిగువువలన, వర్ణనల సంభాషణముల ధాటివలనను తోచెడిని. అయినను మాతృకయొక్క ప్రశంస పీఠికలో నెచ్చటను గానరాదు. ఇదివరకే మన ఆంధ్రవాఙ్మయము అనువాదితగ్రంథములతో, అందును విశేషముగ అనువాదిత నవలలతో మితిమీరి పోవుచున్నది. ఈగ్రంథలేఖకులగు యస్. ఆర్. రావుగారి వంటివారు అన్యరాష్ట్రముల సంబంధములగు చారిత్రక గ్రంథములమీదిదృష్టిని తమ మాతృరాష్ట్రము, సోదర జాతి, స్వీయభాష, పరిచితప్రదేశవర్ణనము మొదలగు విషయములపై త్రిప్పి స్వతంత్రరచనలకు గడంగి ఆంధ్రకల్పనలయొక్క యనుంగుపోకడలను పాఠకలోకమున కెల్ల చవిగొల్పుదురు గాక యని కోరుచున్నాము.

లేఖక ముద్రాపక ప్రమాదములు లేకపోలేదు. కొంచెము శ్రద్ధ బూనినచో నవి తొలగియుండెడివి. సుందరమగుశైలి, చక్కనిప్లాటు, అసమానరసపుత్ర శౌర్యసౌశీల్యప్రకటనము, హైందవసంఘద్వేషుల పరా

భవము చదువరులకు శౌర్యౌదార్యములను బురికొల్పక మానవు.

గ. స.

'బ్రహ్మచర్యము'

ఆదర్శగ్రంథమాలా పుష్పము ౧; గ్రంథకర్తలు: శ్రీయుతులు పాలదుగు శేషాచలార్య, ఆరికపూడి వేంకటరామ చౌదరిగార్లు. వెల రు. ౧-౮-౦.

కృష్ణాజిల్లా, ఎలమర్రుగ్రామములో స్థాపింపబడిన శ్రీ ఆదర్శగ్రంథమండలి వారి ప్రథమపుష్పమగు నీ 'బ్రహ్మచర్య' మను పుస్తకము గ్రంథమండలి పేరున కొంతయు నొప్పియున్నది. బ్రహ్మచర్య మన నేమి? తద్వ్రితనియమము లేవి? బ్రహ్మచర్య మెప్పుడు పుట్టెను? మున్నగు విషయములను గూర్చియు, బ్రహ్మచర్యము వలనిలాభము, దానిపాలన లేకపోవుటవలని నష్టము మొదలగు ననేక విషయములను గూర్చియు నీ గ్రంథమందు విపులముగ చర్చయున్నది.

అత్యంతకఠినమగు బ్రహ్మచర్యదీక్షను జయప్రదముగ సాధించుటకు వలయు విధులన్నియు పేర్కొనబడినవి. బ్రహ్మచర్యముయొక్క మహిమను నిరూపించెడి మహాపురుషులయొక్కయు, వేదాది మహాగ్రంథములయొక్కయు సుభాషితము లీగ్రంథమందు గానగును. మరియు, శీర్షాసనము మున్నగు కొన్ని యాసనముల చిత్రపటములు చేర్పబడియున్నవి.

గ్రంథమునం దచటచట పునరుక్తి గలదు. బ్రహ్మచర్యపాలనవలన హైందవులు వీర్యవంతులయి, స్వరాజ్యమును బడయగలరని ప్రతిప్రకరణమునందును చెప్పుట యనావశ్యకము.

ఈ గ్రంథమును ఆంధ్రదేశమందలి కళాశాలల గ్రంథాలయములందు చేర్చుట యువకుల కెంతయు శ్రేయోదాయకముగ నుండగలదు.

'చంద్రశేఖరం'

తత్త్వత్రయము

దివాన్ బహదూర్ రామానుజాచార్యులవారు తత్త్వత్రయ మను శ్రీభాష్యకారులగ్రంథమును హూణభాషా పరివర్తనము కావించి యాంగ్లేయభాషాపరిచయుల కత్యంతోపకారము కావించిరి. అందు వారీ విషయముల చక్కగా క్రోడీకరించి సరళమగు శైలియందు రామానుజ సిద్ధాంతము తెలుపబడిరి. ఇది తత్త్వజిజ్ఞాసువుల కత్యంతసహాయకారియై యున్నది. ఈగ్రంథప్రచురణమున శ్రీభాష్యపు ఆంగ్లభాషాపరివర్తనము పూర్తియగుచున్నది.

మానవునిహృదయము వస్తువిషయనిర్ధారణము కావించువఱకును తృప్తిచెందకున్నది. అమితవేగమున పరిభ్రమించుచుండు ఈస్థూలప్రపంచ మే మూలవస్తువు నుండి యుద్భవించినది? సత్యమన నేది? ప్రకృతియన నేది? జన్మమునకుఁ బూర్వము మానవుఁ డెచ్చోట నుండెను? మరణానంతర మేప్రదేశమునకు నేగుచున్నాఁడు? అను నీప్రశ్న లనాదినుండియు మనుష్యుల కలవఱపఱచుచున్నవి. ధీశక్తిచే మానవుఁడు పశుపక్ష్యాదులకు భిన్నుఁడై యా యమోఘశక్తిప్రభావమున నిట్టి విషయముల నిర్ధారింపఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడు. ప్రాచ్యఖండములందు బుద్ధ, మహావీర, గౌతమ, కపిల, మహమ్మద్, శంకర, రామానుజులును, పాశ్చాత్యఖండమునందలి అరిస్టాటిల్, ప్లేటో, లుసిప్పస్, డెమొక్రిటిస్, కేంట్, హీగెల్ మొదలగువా రందరును పైప్రశ్నములకు సమాధానములు చాల కృషికావించి యొసంగిరి. వారు వారు తమకుఁ దోఁచినరీతిని నుడువుటచే తృప్తికరమగు విషయము కానరాకున్నది. రామానుజు లనేకసిద్ధాంతములఁ బరిశీలించి యందలి లోపాలోపముల గ్రహించి యట్టి లోపములు లేకుండునట్లు సర్వజనసమ్మతమగు సిద్ధాంతమొండు స్థాపించిరి.

తత్త్వత్రయమే వారిసిద్ధాంతము. ప్రకృతి కతీతుఁడును సర్వాంతర్యామియగు పరమాత్మ ప్రథమ తత్త్వము. అతనినుండియే శరీరఇంద్రియనిర్మాణకమగు ప్రకృతి వెడలుచున్నది. అనంతకోటిజీవాత్మలు తమ

ప్రత్యేకతచే భిన్నములై యున్నవి. సత్యజ్ఞానసాధకము లగు ప్రత్యక్ష అనుమాన శాబ్ద జ్ఞానవిషయముల నిర్ధారించి యందుమూలమున పైతత్వముల రామానుజులు స్థాపించిరి.

ఇ. జ.

కోళ్లపరిశ్రమ

కర్త, వెటర్నరీ ఆయుర్వేద వైద్యభూషణ డాక్టరు యేలేళ్ల శ్రీరాములు చౌదరిగారు. పశువైద్య గ్రంథనిలయము ౬-వ పుష్పము. మొదటికూర్పు ౧౯౩౭. సైజు డెమ్మీ ౧/౧౬, పుటలు ౧౧౭. వెల ౮ అణాలు. మనదేశమున కోళ్లపరిశ్రమ క్రమేపి క్షీణదశలోనికి వచ్చినందునను, కోళ్లపరిశ్రమకూడ రైతులకు సంబంధించిన ముఖ్యమైన ఉపవృత్తులలో నొకటి యగుటవలనను, మన తెలుగుభాషలో నీసంపత్తిని గూర్చిన పుస్తక మింతవరకు లేకుండుటలోటును దీర్చుటకును ఈగ్రంథము ప్రచురింపబడినదట. అన్ని జాతుల కోళ్లు బాతులు గూర్చిన యన్ని వివరములును, వానిని పెంచి వృద్ధి చేయురీతులన్నియు, వాని రోగనివారణ మార్గములును ఇందు తెలుపబడినవి. గ్రంథము ఆరుభాగములుగ నున్నది. సుమారు ౧౭ బొమ్మలుకూడ ముద్రింపబడినవి. ఈ విషయమున శ్రద్ధగలవారందరికి ఈపుస్తక ముపయోగపడును. గ్రంథకర్తకు, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా, వ్రాసినచో పుస్తకములు లభింపగలవు.

జ. బ్ర.

ఆంధ్ర రఘువంశము

పద్యకావ్యము. బొబ్బిలి సంస్థానాస్థాన విద్వత్కవులును కీర్తిశేషులును అగు మండలేముల సీతారామశాస్త్రులవారు రచించినది. తత్పౌత్రుడు మం. వేంకటశాస్త్రిగారు, బి. ఎ., ఎల్. టి. ప్రకటించినది. ౧౯౩౭. వెల ౧ రూపాయి. డెమ్మీ ౧/౮ సైజున ౨౧౨ పుటలు. ఇందు శ్రీ శాస్త్రులవారి శిష్యుడు మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు (సోంపేటలో ఉపాధ్యాయులు) వ్రాసిన కీ. శే. శాస్త్రులవారి జీవిత సంగ్రహముకూడ మొదట చేర్పబడియున్నది. వలయువారు మం. వెం. దక్షిణామూర్తిగారు, C/o డిప్యూటీ ఇన్‌స్పెక్టర్ ఆఫ్ స్కూల్సు, ఇచ్ఛాపురం, గంజాంజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

శ్రీ వివేకానంద సందేశము

స్వామివారి జన్మదినోత్సవ సందర్భమున ౧౯౨౯ లో మార్కాపురపు సమాజమువారికొఱకు వ్రాయబడిన వ్యాసము. త్రిలిఙ్గ పత్రికనుండి పునర్ముద్రితము. కర్త: కూచి నరసింహముగారు. ప్రకటన ౧౯౩౦. ౨౪ పుటల ఈ పుస్తకము "తెలుగుతోట" మలిపంటగా ప్రచురింపబడినది. ఈ దిగువవిలాసమునకు వ్రాయుచు పోస్టులో ౧ అణాబిళ్ల అంపినవారి కొక్కొక్కరికి ౧ ప్రతిమాత్రము ఉచితముగ పంపబడునట. వ్యాసకుటీరము, మేలుపాక, విశాఖపట్టణముజిల్లా.

శ్రీ పురుషోత్తమసంహితా (సంస్కృతము)

(శ్రీమత్ పాంచరాత్రాగమాంతర్గతా): సంపాదకః, పా. సీతారామానుజాచార్యః, భద్రాచలమ్, క్రీ. శ. ౧౯౩౭ వర్షమ్, శ్రీ పాంచరాత్రాగమశాస్త్ర సర్వస్వమ్, భద్రాచలమ్, గ్రంథమాలికాశాఖా—ప్రచురణమ్ ౨. సంహితాగుచ్ఛమ్—పుష్పమ్ ౨. ఈ కృతి శ్రీ కా. నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి సమర్పింపబడినది. డెమ్మీ ౧౯౮ పుటలు. వెల, పలురకముల ప్రతులు ౧-౮-౦ నుండి ౪-౦-౦ వరకు.

గోరక్షణ

౧. గోప్రభావము: తెనాలివాస్తవ్యులు బ్రహ్మశ్రీ మహోపాధ్యాయ ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారిచే రచింపబడినది. ౩౪ పుటలు.

౨. గోవు: ఏలూరు వాస్తవ్యులు శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజుశ్రేష్ఠిగారిచే రచింపబడినది. ౪౩ పుటలు.

౩. కామధేనువు : లక్కవరం సంస్థాన విద్వాంసుడు శ్రీ కొత్తపల్లి సుందరరామయ్యగారిచే రచింపబడినది. ౩౫ పుటలు.

పైమూడు పుస్తకములును ఏలూరు గోసంరక్షణ సమితి కావ్య ప్రచురణములు. సమితివారి త్రివార్షిక కావ్యబహుమానములలో వరుసగ ప్రథమగణ్యము (రు. ౧౧౬ బహుమతి), ద్వితీయగణ్యము, తృతీయగణ్యములుగ ఎంచబడి క్రౌనుసైజున గ్రంథములుగ ప్రచురింపబడినవి.

గ్రంథ స్వీకారము

దేవరబాగిలు

కన్నడభాష. కర్త బెంగ్సె గోవిందరాయరు, బి. ఏ., ఎల్. ఎల్. బి. జయకర్నాటక గ్రంథమాల, ధారవాడ. ౯ వ పుష్పము. ౧౯౩౭. సామాజికనాటకము. క్రౌను ౧|౧౬ సైజున ౯౬ పుటలు. వెల, ౮ అణాలు.

అఘవినాశ శతకము

కర్త, దాసరి అంజదాసు, ఆదిపూడి, పర్చూరు పోస్టు, బాపట్లతాలూకా. ౧౯౩౭. వెల ౭ అణాలు. క్రౌను ౧౬ పుటలు. ఈ శతకము వేమనశతకము ననుసరించినది. నీతి, భక్తి సంయుతమై యున్నది. వలయువారు, కొప్పోలు చలపతిరావుగారు, చీరాల అని వ్రాయవలెను.

మల్లెపువ్వులు

'(లిరికల్ పొయెట్రీ)'; కర్త, కే. అన్నమరాజశర్మ. ౧౯౩౬. క్రౌను ౪౭ పుటలు. వెల ౪ అ. శ్రీ బాలభారతీ గ్రంథనిలయము, అనుబంధ గ్రంథమాల-౩ ప్రచురము. ప్రకటనకర్త, యం. రామసుబ్బయ్యశ్రేష్ఠి, చాగలమర్రి (కర్నూల్ జిల్లా).

శ్రీ భగవద్గీతాదర్శనము

కర్త, నిడమర్తి జలదుర్గాప్రసాదరాయడు, రాజమండ్రి. ఈగ్రంథమున, మూలమును, మూలమునకు ప్రతిపదార్థమును, శ్లోకములకు గల సంబంధమును ప్రకటింపబడినవి. అధ్యాయార్థ సంగ్రహము, నధ్యాయ సంబంధమును వివరింపబడినవి. ముఖ్యపదములకు సూచిక గూడ జేర్పబడినది. కొన్ని మార్పు కూర్పులును, నర్థతాత్పర్యముల గొన్ని విశేషములు నిందు గలవు. డెమ్మీ ౧|౧౬ సైజున ౧౯౦ పుటలు. ౧౯౩౭ ప్రచురము. వెల తెలుపబడలేదు.

శోభావతి

తెలుగు సాంఘికనవల. గ్రంథకర్త్రి, ఎ. పెరియ పిరాట్టమ్మ, మదరాసు. ౧౯౭౪ ప్రచురము. డెమ్మీ ౧|౧౬ న ౧౯౮ పుటలు. వలయువారిట్లు వ్రాయవలెను :— ఎ. ఎల్. మూర్తి, ౪. టంకసాల సుబ్బారాయలునాయని వీథి, పాతచాకలపేట, మద్రాసు.

శ్రీమదరుణాచలక్షేత్ర మాహాత్మ్యము

ఇది శ్రీమదీశ్వర యతీంద్రులచే అనుగ్రహింపబడిన ద్రావిడభాషాగ్రంథమును వి. గోపాలునిచే ఆంధ్రీకరింపించి శ్రీ రమణీయవాణి పుస్తకాలయమువారిచే ప్రకటింపబడియె. ౧౯౩౦. క్రౌను ౧|౧౬ సైజున ౯౬ పుటలు. వెల ౮ అణాలు. N. A. తిరువణ్ణామలైకి వ్రాసినచో పుస్తకములు లభించును.

మహాత్మా గాంధి జీవితము, గాంధి యిర్విన్ ఒడంబడిక

హరికథ. గ్రంథకర్త, రావిపాటి కామేశ్వరరావు, సత్తెనపల్లి, గుంటూరుజిల్లా. క్రౌను ౧|౧౬ సైజు, ౬౭ పుటలు. వెల ౬ అణాలు.

అభినవ గాంధర్వకళ

(హార్మోనియం నేర్చుటకుగాను). మొదటి భాగము. గ్రంథకర్త, నవరత్నం వెంకోబాచార్లు, ఆత్మకూరు, కర్నూలుజిల్లా. ౧౯౩౨. డెమ్మీ ౘ సైజు, ౭౫ పుటలు. వెల ౧-౮-౦. హెచ్చుకాదా? వలయువారు టి. బాలనాగయ్యశెట్టి, బాలసరస్వతి బుక్కుడిపో, చౌక్ బజారు, కర్నూలు అనిగాని యెన్. హనుమంత రావుబ్రదర్స్, నందికొట్కూరు (కర్నూలుజిల్లా) అనిగాని వ్రాసిన బడయగలరు.

My Experience as a Legislator
(నా శాసనసభానుభవము)

(గ్రంథకర్త్రి): శ్రీమతి డాక్టరు యస్. ముత్తు లక్ష్మిరెడ్డిగారు, ఎమ్. బి. సి. యమ్., మదరాసు శాసన సభకు పూర్వము ఉపాధ్యక్షురాలు. గ్రంథప్రచురము ౧౯౩౦. డెమ్మీసైజున ౨౮౬ పుటలు. వెల ౨ రూపాయిలు.

శ్రీ గాయత్రీరామాయణమ్

ఇయ్యది, శ్రీమద్వాల్మీకిమహర్షి ప్రోక్తమై, శ్రీమాన్ బహుజనపల్లి రాఘవాచార్యులవారిచే బరిష్కృతమై గోటేటి కృష్ణమూర్తిశర్మచే బ్రకటింపబడినది. ౧౯౨౧ ప్రచురము. చందాదారులకు రు. ౧-౨-౦, ఇతరులకు రు. ౧-౮-౦. క్రౌను ౭౨ పుటలు. చక్కని బైండు. జి. కృష్ణమూర్తిగారు, మామిడూరు, కృష్ణాజిల్లా అని వ్రాసినచో పుస్తకములు దొరకును.

ధన్యోఽస్మి!

సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మగారు

చేదుమందుల రోసి భుజింపలేని
గదికి నబ్బెను ప్రాక్తనకర్మవశత
అతిమధురతావకీన నామామృతమ్ము
ఇంక నామయభయము నా కేల స్వామి!

మొఱకుదొరల దలంచుటే నరకమన్న
కృతికి దొరకెను తొంటిసుకృతము కతన
సరసభవదీయ లీలాప్రసంగకలన
హేయనుతికలుషంబు నా కేల స్వామి!

కుటిల పరసేవ యన్న లోగ్రుంగుజీవి
కేమి పుణ్యముననో భజియింప నబ్బె
పరమసుభగమహా నీద్య శ్రీపాదయుగము
ఇతర సేవాభయంబు నా కేల స్వామి!

బహుళతమభీకరవ్యథా భగ్నహృదయ
మేమిసుదినమొ కాని చిగిర్చె నేడు,
కురిసె త్వత్కరుణాసుధా కుంభవృష్టి!
హీనవైక్లబ్యమతి నా కికేల స్వామి!

గాయత్రి

శ్రీముక్తేవి లక్ష్మీనరసింహదాసుగారు, బి. ఏ.

[స్థితిలేని నామనస్సున మా కొండాలి సుబ్బారాయని హఠాన్మరణవార్త యూగినది. కరుణము పొంగిపోగా, నది కట్టుకొన్న దీభాగమే.—]

ఓం భూర్భువస్సువః,
ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి,
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్.

౧

భూలోకము

వాణి:—

నాపురాకృతపూర్వ పుణ్యములవెల్ల
ప్రాణుగట్టిన మానవమాత్రు డేను.

జన్మజన్మంబు లెన్నెన్నొ చాదుకొనిన
మహితవిజ్ఞానమునను చిన్మయుడ నేను.

ప్రాజ్ఞవాషాఢ జలద పర్యంకమందు
తళుకులీనెడు సొబగు జ్యోత్స్నసముండ
అవిరళంబైన జీవితాంతరములందు
మధువు పుడిసిల్ల ద్రావు దీపథమునందు.

స్నేహవాణి:—

అమితపుణ్యసమార్జనంబైనయట్టి
జన్మ పొందినదానికి సార్థకమ్ము.

పూత మీజన్మ నవనవనీతమైన
మార్దవమ్మున సరిరాని మానసమ్ము.

ప్రథితజీవితరుచిరార్ద్రపథములందు
సూక్తిమధురమ్ము హా సార్ద్రశుభ్రవదన
మరవిరియు పూవుదమ్మి నిత్యమ్ము మాకు.

వైరాగ్యవాణి:—

అన లహంకార మనగ కాయమున నున్న
యెముకనిర్మాణమునగూడ నెగసిపడును
అసలుతావల మిద్ది దేహము దురంత
దుష్టవాంఛానిబద్ధ బుద్బుదమె యగును.

అంతర్వాణి:—

ఇది మహోజ్వార మింతింత నెదిగి యెదిగి
గాఢతమసంపు పరివృత్తి క్రమ్ముకొనును
అస్థిరంబున స్థిరమైన యట్టియూహ
స్థిరమునం దస్థిరత్వమ్ము సిద్ధపఱచు.
ఇద్దియొకమానసప్లుతి ఈవిషమ్ము
అమృతవిశ్లేషమై తోచు నహరహంబు.

౨

భువర్లోకము

కావ్యవాణి:—

ఓయిమిత్రమ! నీయూహ లూరుచుండు
తరతమమ్ములతో స్వర్గధామములను
ఊహ కూహకు ముడివెట్టి యుత్ప్రబుద్ధ
మీమహాప్రజ్ఞకును నిర్నిద్ర మింద్రి(?)
యమ్ములందున ముల్లోక మాడుకొనును.

జిజ్ఞాసావాణి:—

ఎన్ని పరివృత్తులంబడి యీాది యీాది
పొందితివో దుర్లభంబైన పుణ్యరూప
మంత్రదవ్వుల తరియించి యమృతమూర్తి
విశ్వమయతేజ మిది యిట్లు వెలుగుగాత!
ఇంతగా జుట్టుకొను నహంకృతి ఫలించి
పరిఢవిల్లుచు నీ దవ్వె ప్రజ్వలించు!

ఆంధ్రవాణి:—

అగునగును నీవు చరితార్థుడగుదు నిజము
విస్మృతంబైన జాతీయ విశ్వమందు.
జాతి కుత్తరగతులకొ, చదువుతలల
ఒక్కకలమున చిత్రించి యుద్ధరించి
నావు మాలోన నొకడ వైనావు నీవు!

3

సువర్లోకము.

స్వర్గవాణి:—

పర్వ మీానాడు ప్రాప్తిల్లె ప్రాచినుండి
వాయుపథమందు వీతెంచు వాణి యొకడు
అమిత తేజోమయంబైన యంతరిక్ష
మార్గమందున తేజమ్ము మాసరముగ.
ఓ మహాకవి నీ పుర్వి నుద్భవిల్లి
విస్మృతములైన మాకీర్తి వెల్లువలను
ప్రతి గస్పృష్టించినా వనుపలుకు మ్రోసె
రాజరాజులతో కృష్ణరాయుగొంతు!
అచటచట నున్న జ్యోతిర్మయంబులైన
ఈ పురావళు లివి యేమి యిందు నందు
నాకు నాత్మీయు లింద రున్నారి దేమి?

* * * *

కొన్ని బంధము లిచ్చట పన్ను కొన్న
నెంతయో ప్రాణసంకట మెరిగినాను
చిరము వసియించుటను గాక చిత్రమైన
వ్యూహముల బన్నుకొని తృప్తినుందు రేల?
తిక్కనాదులు నిచ్చట తెలియరారు
కొందరు ప్రసిద్ధులైన ముక్తులునుమాత్ర
మిచట నున్నారునుంగూడ నిందు తమకు
కీర్తు లపకీర్తులనుచు లంఘింతు రేల?

రూపవాణి:—

వ్యాహృతులయందు సప్తధా భ్రాంతమైన
అర్చిరనుమేయమూర్తి గాయత్రిదేవి!
విస్ఫురచ్ఛందముల నన్ను విహృతిగొల్పి
కదపుచున్నది యూర్ధ్వలోకముల పొంత.

అరూపవాణి:—

శబ్దమున నర్థమట్లుగ ఛందమందు
గానమట్లుగ నోంకార గర్భశక్తి
బ్రహ్మమట్లుగ చిద్రూపభాగధేయ
రూపరహితుని నన్ను విద్రుతు నొనర్చు.

ఉపసంహృతి

అంతవాక్కులపడి కొంత నణచికొంచు
చక్ర మాకృతి గాంచిన సత్వతేజ
మంత కంతకు పెద్దదై యంత యింత
చిన్నదియు నౌచు నొకట నదృశ్యమయ్యె!

మనవి మాటలు

‘తెనుఁగు - తోఁబుట్టువులు’

‘వైశాఖి’ యందు నాలవభాగము నాక్రమించినది ‘తెనుఁగు-తోఁబుట్టువులు’ అనువ్యాసము శ్రీ మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రులుగారు బహుగ్రంథములు ‘చూచి’ దీనిని రచియించినారు. వీరు ‘తాము తెలుపఁదలఁచువిషయము చదువువారిమదిని కుదురుగా నాటునటుల చేయఁజాలు శైలి’ నలవరుచుకొనిన నిపుణులు. విషయము భాషాచరిత్రమునకు జెందినది. కావున నీవ్యాసము ‘వైశాఖి’కి మకుటము; పాఠకుల కగ్రగణ్యము; భాషాచరిత్రజిజ్ఞాసువులకెల్ల పరమాదరణీయము. దీనిని ‘వ్యాస’ మనుటకన్న భాషాచరిత్రాత్మకమగు నొక చిన్నిగ్రంథమనుట యొప్పును.

ఇందు రచయిత తొలుత భాష, భాషాచరిత్రము, భాషాభేదములు, ఉపభాషలు, ప్రమాణభాషలు, భాషల మార్పుమున్నగువాని తత్త్వమును క్రమముగ వివరించుచు, భాషాకుటుంబముల చర్చ నందుకొని ‘తమకున్న పోలికలనుబట్టి ఏర్పడిన భాషాకుటుంబములలో మన భరతఖండమున ఎన్నికకు వచ్చునవి మూఁడు: ఉత్తరమున ఆర్యభాషాకుటుంబము; దక్షిణమున ద్రావిడభాషాకుటుంబము; ఈరెంటికిని నడుమ నున్నది ముండాభాషాకుటుంబము. ఇందు మొదటిది వడవంగడము, రెండవది తెన్వంగడము, మూఁడవది నడివంగడము—అనఁదగు........ సంస్కృతము, హిందీ మొదలగుభాషలు వడవంగడములోనివి. మన తెనుఁగును, దాని తోఁబుట్టువులు తెన్వంగడములోనివి’ అనిచెప్పి ‘తల్లిసంస్కృతంబె యెల్లభాషలకును’ అనుమాట ‘అభిమానమునుబట్టి చెప్పినదేకాని నిజము కాదు’ అని ద్రావిడభాషల స్వతంత్రస్థితి నంగీకరించిరి. ఈ ‘భాషాకుటుంబములలో ద్రావిడభాషాకుటుంబము తక్కినభాషాకుటుంబములకంటె తొల్లింటి’ దని సకారణముగ చర్చించి తత్ప్రాచీనతను స్థాపించిరి. ఈ ‘తెన్వంగడము’ భాషలలోనివగు ‘గోండి, కోఁదు, కురుఖు, మల్తో, కోలామీ’ అను ౫ భాషలు అవి వాడుకయందున్నప్రదేశములనుబట్టి ‘ఉత్తరదేశభాషలుగా లెక్కకువచ్చును.’ ఇది యిప్పటిస్థితినిబట్టి. నాటికాలమున ‘దస్యులతో పోరి తుదకు వారి నోడించి వారిదేశ మార్యులాక్రమించినపిదపఁగదా ఉత్తరదేశ మార్యావర్త మయినది. అయిన దస్యు లేమయిరి? ఎక్కడకు పోయిరి? ఇపుడు వారిసంతతివా రెవరు?’ అని ప్రశ్నించి ‘దస్యులే ద్రావిడులై’ రని తలంచుటచే ‘భారతఖండమంతయు తొలుత ద్రావిడదేశమే’ అనియు, ‘ద్రావిడభాషయే అపుడు భరతఖండభాష’ యనియు శాస్త్రిగారికి తోఁచుట న్యాయ్యమే. ఇది కాదనువా రెవరేని ఆర్యభాషలగు ప్రాకృతములలోని దేశ్యములు ద్రావిడభాషలలోనివిగాక మరియేభాషలలోనివో చెప్పవలసియున్నారు. వీరి యీసిద్ధాంతమునకు ‘ఇపుడుకూడ బలూచిస్థానమున దానికి రాజధానియగు క్వెట్టాపట్టణమున వాడుకగనున్న “బ్రాహూఈ” అను భాషయే ప్రబలమగు తార్కాణ’ అయినది.

అంత తెన్వంగడమునందలి పదునాలుగుభాషలను పేర్కొని, వానియుత్పత్తి, అవి మాటలాడు దేశభాగములు, ఆయాభాషల యుపభాషలు, వానివాని వాఙ్మయములస్థితి మొదలగువిషయములను సంగ్రహముగ వివరించి వానిస్వరూపము దెలియుటకు మచ్చువాక్యముల నిచ్చిరి. ‘తెన్వంగడములో కొలుచువారి మొత్తమునుబట్టి తెనుఁగుపలుకువెలందియే తొలిగద్దెను వెలయుచున్నది.’ తరువాతివి తమిళము, కన్నడము, మలయాళము. వానికి దరువాతివి తక్కిన తొమ్మిదిభాషలు.

మనభాషకు గల “‘తెనుఁగు; తెలుఁగు, ఆంధ్రము’ అను పేరులలో ‘తెలుఁగు’నకు ‘తెల + ఉన్ + ంగ్’ కలసి ‘తెలుంగ్’ అయి ఇప్పటి పలుకుబడినిబట్టి ‘ఉ’ చేరఁగా ‘తెలుంగు’ అనునుడి ఏర్పడియుండును...దానికి ‘తెల్లగా ఉండువారు, అట్టివారిభాష, తేటగా ఉండునుడులభాష, అని అర్థములు వచ్చును” అని వ్యుత్పత్తి చెప్పిరి. కాని ‘దీని వ్యుత్పత్తినిబట్టి భాషాగుణము తెలియవచ్చుచున్నది.

గాని, యిది తెనుఁగునాటిభాషకు తొలిపేరు కాదనియు 'తరువాత వచ్చిన పేరనియు తలంచిరి. 'నన్నయ తిక్కనలు వాడిన తెనుఁగునుడి, రూపాంతరమును, అముఖ్యమునుగాక, స్వతంత్రమును, ముఖ్యమును అనియు మన భాషకు మొదటిపేరనియు' నమ్మిరి. 'తెనుఁగు' పదమును 'తెన్ + ఉన్ + ంగ్ + ఉ' అని విడదీసి 'తెన్నున (దారిలో) ఉండువారు; వారిభాష. తెన్నున ఉండువారి దేశము తెనుఁగునాడయ్యె. ఈ తెనుఁగునాడే ఆర్యుల దక్షిణాపథము. దక్షిణాపథము, దక్షిణదేశము నొకదానిని తెలుపు'నని, యందుకు నిదర్శనముగా

> "ఇది దక్షిణాపథంబున
> కిదియు విదర్భాపురమున కిది కోసల కి
> య్యది యుజ్జయినికిఁ దెరువులు
> మది నిన్నిటిలోని నరుగ మన కెద్దియగున్."

అను భారతారణ్యపర్వాంతర్గత నలోపాఖ్యానమునందలి పద్యము నొసగిరి. తరువాత 'ఆంధ్రశబ్దము భాషనేకాక, జాతిని-దేశమునుకూడ తెలుపుచున్నది. ఇది సహజముగా మొదట జాతికిని, పిమ్మట భాషకును, అటుపిమ్మట దక్షిణమున ఒకదేశమునకు పేరై ఉండవలె. ఆంధ్రులు తరువాత తెలుఁగువారితోఁ గలసిపోయినను మొదట ఆర్యజాతివారయినటుల ఐతరేయబ్రాహ్మణమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. వారిభాష ఆంధ్రమును ఆర్యభాషలలో ఒకటి అని వేఱే చెప్పనక్కఱలేదు. ఆంధ్రులు తొలుత అనాగరకులును, బలహీనులునైనను కొంతకాలమునకు బలవంతులయి రాజులయి, తెనుఁగునాటి నాక్రమించుకొని పాలించుటచే అదియు ఆంధ్రదేశమయ్యె. ఆంధ్రులు కొలఁదిమంది అగుటచే వారి భాష తెనుఁగువారిభాషతో కలసిపోయినది. ఇట్లు తెన్వంగడములోని తెనుఁగుభాషయును, ఆర్యభాషా కుటుంబములోని అంధ్రమును కలసి యేర్పడిన మొత్తము భాషకు తెనుఁగు, తెలుఁగు నుడులే కాక ఆంధ్రపదము కూడ పేరయ్యె' నని చెప్పి 'ఇందువలన తెనుఁగునాటి తొలిభాష తెనుఁగే కాని ఆంధ్రము కాదనుట తేటతెల్లము' అని తేల్చిరి.

'కొలుచువారి మొత్తమునుబట్టి' 'తొలిగద్దెను వెలయుచున్న' మన తెనుఁగుయొక్క 'వాఙ్మయము ప్రాచీనతనుబట్టి మూఁడవదిగా లెక్కకువచ్చుచున్నది.' కాని వెనుకటిది, యిప్పటిది కలిపిన కొంత విరివిగనే కాన్పించుచున్నను 'మహాభాషలని పేరొందిన సంస్కృతము ఇంగ్లీషు మొదలగు భాషలలోని వాఙ్మయములవలె సంపూర్ణమయినదని తెనుఁగువారు చెప్పుకొని సంతోషింపఁజాలని స్థితిలో నుండుట నిక్కము. ఈలోటును దీర్చుటకయి సరియయిన ప్రయత్నములు కొనసాగుట లేదనియు, ఇతరభాషలలోని ఉత్తమగ్రంథములను తెనిఁగించుటయు 'స్వతంత్రములగు' సాహిత్యగ్రంథములు, లక్షణ గ్రంథములు, చరిత్రగ్రంథములు మొదలగువానిని 'పసగలశైలిని' 'పసిగా వ్రాయ'వలయుననియు హెచ్చరించుచున్నారు.

'పసగలశైలి యలవడుటకు తెనుఁగు పసిగా నేర్చుకొనవలె......అనఁగా తెనుఁగునుడుల నిక్కపురూపులను అర్థములును, సొమెతలును, సొగసులును తెలిసికొనవలె; నుడులు కూర్చు నేర్పు సమకూర్చుకొనవలె' నన్నారు. 'లేనిచో మదిలోని తలంపులను సూటిగా వెల్లడించు పసగల మేలిశైలి పట్టువడదు. అది లేనిచో మనవాఙ్మయము వన్నెకెక్కదు; లోకమునకు పనికిరాదు. అట్టిచో మనకు వాఙ్మయము ఉన్నను లేకున్నను ఒక్కటియే' అని గట్టిగా చెప్పినారు. 'తమ వాఙ్మయము లోకమునకు పనికివచ్చునట్లు పెంపొందింపఁదలఁచు తెనుఁగువారు తెనుఁగున మంచిపాండిత్యము గడించుకొనవలె' నన్నారు. అట్లు తెనుఁగున మంచిపాండిత్యమును సంపాదించుటకు 'తెనుఁగును, సంస్కృతమును మాత్రము కాక తెనుఁగు తోఁబుట్టువులగు తెన్వంగడములోని భాషలును, తెనుఁగునకు తోడ్పడిన ప్రాకృతము మొదలగు భాషలును, భూమండలమందంతటను వ్యాపించి సంపూర్ణమగు వాఙ్మయముతో వెలయుచున్న యింగ్లీషు భాషయును చదువవలె'నని రచయిత కావించిన యమూల్యోపదేశము భాషాజిజ్ఞాసువులకు, వాఙ్మయ సేవాపరాయణులకు నెంతయుసమాదరణపాత్రము. చివరకు 'తెనుఁగు వాఙ్మయమున కున్నలోపము తీర్చుతలంపుతోడనే అంగబలముతోడను, అర్థబలముతోడను' ఏర్పడిన

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు 'చేయఁబూనుకొనిన మొదటి పెద్ద పని-సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు ప్రచురణము' 'నేటికిని వెలివేయఁబడినది కా' దని వగపును దెలుపుచు తత్ప్రచురణము త్వరలో కావింప పరిషత్తువారిని కోరిరి.

మఱియు తెనుఁగునకు సంప్రాప్తమయిన 'దురవస్థను తప్పింపవలసినబాధ్యత నిజమునకు ఇపుడు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాపరిషత్తు వహింపవలె' నని కోరుచు నీవ్యాసమును పరిసమాప్తినొందించిరి. ఈ యమూల్యవ్యాసమునే రచయిత విపులీకరించి గ్రంథముగ ముద్రించి ప్రచురించినయెడల తెనుగు చదువువారికి గొప్ప ఉపకారము చేసినవా రగుదురు.

అందును ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలకు చదువు విద్యార్థులకు ప్రకృతము భాషాతత్త్వ చరిత్రాధ్యయనము అందని మ్రానిపండయి క్షోభను గలిగించుచున్నది. ఉన్న గ్రంథము లాంగ్లమున నుండుట, తెలుఁగున చెప్పఁదగిన దొక్కటియైన లేకపోవుట, ఆంగ్లముననున్న వానిలో పెక్కులు విపరీతసిద్ధాంతములతో విప్రతిపత్తి కాకరములయియుండుట, బోధకులకే యవి దురవగాహములగుట విద్యార్థుల క్షోభకు గారణములు. కావున శాస్త్రిగారు వ్యాసమును పెంచి గ్రంథరూపమున వెలువడఁజేసి విద్యార్థిబృందముకృతజ్ఞతకు బాత్రు లగుదురుగాక! 'తెనుఁగుతల్లి' 'మేలివాఙ్మయములున్న పలుకులవెలందు లెక్కిన గద్దియలతో సాటివచ్చు గద్దె' నెక్కుట కొకమెట్టును కట్టి 'వాసికెక్కుదురుగాక!'

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

'తెలుఁగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమును వివరించు సర్వంకషమగు నిఘంటువు నొకదానిని రచించి ప్రకటించుట' ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు ఉద్దేశములలో ప్రధానమయినది. 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు తెలుఁగుభాషను వాఙ్మయమును అభివృద్ధి నొందించుమార్గములలో నిది మొట్టమొదటిది.' ఈయుద్దేశము పరిషత్తు పుట్టిననాడు (౧౨-౫-౧౯౧౧) పుట్టినది. ఇది తెలుగుభాషకు తెలుగునాటికి మహోపకారకమయిన కార్యమని తలపని, యుప్పొంగని యాంధ్రు డుండడు. అప్పుడే ఈనిఘంటువును ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తునాధిపత్యముక్రిందనే, తత్కార్యముగనే తయారుచేసి ముద్రించుటకగు ధనమునంతయు తా మొసంగెదమని శ్రీ పిఠాపురము మహారాజావారు వాగ్దానము చేసిరి. కావుననే నిఘంటువు తన్నామాంకితమయినది. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగా రిందుకు కారకు లనవలసియున్నది.

తరువాత నిఘంటు నిర్మాణపద్ధతులను గూర్చి శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారొకవ్యాసమును వ్రాసి ౧౯౧౨ లో ప్రకటించి విద్వాంసులకు కొందఱికి పంపి వారి అభిప్రాయములను సంపాదించిరి. వానినొక 'పండితసంఘము' చర్చించినది. 'ఆలస్యా దమృతం విష' మను నార్యోక్తి ననుసరించి ఒకరో యిద్దరో తమ యిష్టముచొప్పున చేసేకార్యము కావనియు, పదిమంది విద్యాధికులు చేరి చేయవలసిన'దనియు నిశ్చయించినది. 'ద్రావిడభాష కొకనిఘంటువు రచించునటుల దొరతనమువా రీనడుమ నుత్తరవుచేసి యాకార్యము నిర్వహింప నొకసంఘము నేరుపాటు చేసియున్నారు. వా రింకను నిర్మాణపద్ధతులను నిరూపించుకొన్నట్లు తోపదు. ద్రావిడాంధ్రభాష లన్యోన్యసంబంధము కలవి కావున నీరెండుసంఘములు నొకదానితో నొకటి సంప్రతించుకొనుచుండుట మేలు' అనికూడ సంభావించినది. 'మేలు' అన్న 'సంప్రతింపులు' ఎన్నిమారులు జరిగెనో, ఏవిధమయిన 'మేలు' సమకూరెనో తెలియరాదు. చివరకు శ్రీరామయ్యపంతులుగారు సూచించినపద్ధతుల ననుసరించియే నిఘంటురచనము ప్రారంభమయినది.

ప్రమాదీచ(౧౯౧౩-౧౪)సంవత్సరమున నిఘంటు నిర్మాణమునకు పూర్వాంగముగా భారతప్రయోగానుక్రమణిక * వ్రాయబడినది. నిఘంటురచనమున కిది

---

* భారతమునందలి పదముల నన్నింటిని విడదీసి యొక్కొక్కదాని నొక్కొక్క కాగితపుముక్కమీద వ్రాయుట.

సహకారి అంతగా కాకున్నను వ్యయముమాత్రము అధిక మయియుండును. తెలుగుజిల్లాలయం దంతట వాడుకలో నున్న వృత్తిపరిభాషాపదములు కొన్ని సేకరింపబడినవి.

౧౯౧౫-వ సంవత్సరమున శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు సంపాదకులుగా నియమింపబడిరి. వారికి సాహాయ్య మొనర్చుటకును, తత్సమాదిశబ్దములను ఏరుటకును మరికొందరు నియమింపబడిరి. ఈకార్యము చెన్నపురమున నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యాలయమునందే జరుగుచుండెను. శ్రీ శాస్త్రులుగారివంటి యుద్దండ పండితులు సంపాదకు లగుటచే నిఘంటు వచిరకాలముననే సంపూర్ణమయి యాంధ్రలోకమునకు లభింపగల దనునాశ కలిగెను. పనియంతయు నందుకయి ఏరుపడిన యొకసంఘమునాదేశము ననుసరించియే జరుగుచుండినది. సంపాదకు లాసంఘమున నొకసభ్యుడయ్యును ప్రత్యేకము తమ యభిప్రాయముల ననుసరించి నిఘంటు రచనమును జరుప ననుకూలపడమిచేత కాబోలు రెండేండ్లకు తరువాత పరిషత్తువారు చెన్నపట్టణమున జరిగిన పని యంత తృప్తికరముగా లేదని చిన్నపుచ్చుకొనవలసి వచ్చినది. ఇందుకు నిఘంటు నిర్మాణమును కొనసాగించుచున్నవారి లోపమో, వారి ననుపదమును 'ఇటు అటు' అని తన యిష్టానుసారము త్రిప్పుచుండినసంఘములోపమో కాని, నిఘంటువునకు ధనము నొసంగ ప్రతిశ్రుతము చేసిన మహారాజావారు తమ అనుక్షణ పర్యవేక్షణమున నిర్మాణకార్యమును జరిపెద మనిరన్న కారణమున నిఘంటుకార్యస్థానము కాళయుక్తి (౧౯౧౭) సంవత్సరాది నాటికి పిఠాపురమునకు మార్చబడినది.

శాస్త్రులుగారి సంపాదకత్వము చెల్లిపోయినది. 'నిఘంటునిర్మాణసంఘము' మాట మరి వినరాదయ్యెను. చెన్నపురమున పనిచేయుచుండినవారిలో శ్రీ తెంజనగరం తేవప్పెరుమాళ్లయ్య (దేవరాజసుధి) గారు—ఇంచుమించు శ్రీ శాస్త్రిగారిని పోలినపండితులు—ఒక్కరే-కార్యస్థానముతోపాటు పిఠాపురమునకు దీసికొనిపోబడిరి. సంపాదకులుగా కాదు, నిఘంటుకార్యాలయమున తత్సమపదముల పనిచేయుటకు. నాడుమొదలు శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు సంపాదకత్వమును వహించిరి- శ్రీ రాజావారు వారిని కోరినందున. అప్పటినుండియు 'వస్తుసంగ్రహము, తద్విమర్శనము' జరుగుచు వచ్చినది. ౧౯౨౦-వ సం. మార్చి ప్రాంతమునకు, మూడింట రెండుపాళ్లు అనగా 'ప'లో సగమువరకు తత్సమపదములు కూర్చబడినవి. 'వచ్చినవే పెక్కుసారులు వచ్చినమాట లనేకములున్న' ఆచ్ఛికపదములు ౪౪౫౯౫ సేకరింపబడినవి. 'ప్రాకృతపదములు ౮౩౧', 'ద్రావిడపదములు ౫౩౧౪' సిద్ధమయినవి. మొత్తము సమకూర్చినపదములు ౧౩౫౮౮౧. ఇది నిఘంటు కార్యస్థానము పిఠాపురముచేరిన రెండేండ్లలో జరిగినపని. ఈవిషయము, పైపదములకు పండితులు నిర్ణయించిన అర్థాదులను 'పరిశీలించి సిద్ధాంతీకరించుభారము' తమయందు గల, 'భారతము మొదలయిన పెద్దగ్రంథములు కొన్ని' తాము 'ముందుగాజదివి యందలి ముఖ్యపదముల గుర్తించుచున్న' సంపాదకులు ౧౯౨౦-వ సం. మార్చి నెలలో ప్రచురించిన నివేదికవలన స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్లు రెండేండ్లలో పని చురుకుగ జరిగినది. ఇపుడీసంపాదకుల కున్న స్వాతంత్ర్యము, సిద్ధాంతీకరణభారము వెనుకటి సంపాదకులకు లేకపోవుటచేతనే కాబోలు ననవలెను ఆరెండుమూడేండ్లలో కార్యఫల మేమియు కనబడక పోవుటకు కారణము! అది యిపు డప్రస్తుతము.

ఎట్లయిననేమి, ౧౯౧౧-వ సంవత్సరమున ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తున నుద్దేశరూపమున మొలకెత్తిన నిఘంటునిర్మాణకార్యము మహారాజపోషణము గలిగి యుండియు ౧౯౨౦-వ సం. నాటికి (అనగా ౯ ఏండ్లకు) ఇట్లు రెండవఆకు వేసినది. పదపడి కొలదికాలమునకు, ఏపండితుని ప్రకృష్టపాండిత్యము నిఘంటు నిర్మాణమున కూతగ్గుగా నుండదగినదో ఆ పండితుడు, తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు కాలగతినిచెందిరి. వారిస్థానమున శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు నియమింపబడి వారు చేయుచుండినపనినే సాగించుచుండిరి.

నిఘంటునిర్మాణవిధానమునుగూర్చి తొలుత శ్రీ రామయ్యపంతులుగారి వ్యాసము, చెన్నపురమున కార్యస్థానముండగా నొకమచ్చుపదములపట్టిక, పిఠాపురమునకు మారినతరువాత సం. ౧౯౨౨ లో నింకొకమచ్చు

పదములపట్టిక, ఆ పయి సం. ౧౯౨౫ లో మఱొక్క పట్టిక ప్రకటితములయి పండితులకు విమర్శనార్థము పంపబడినవి. కాని వాటి విమర్శన మెట్టిదో లోకమునకు తెలియకపోయెను. చివరపట్టికపయినమాత్రము సూచనలు విమర్శనలు కొన్ని 'భారతి'యందు ప్రకటితములయినవి.* మహారాజపోషణము, ఎక్కువ భారమును వహించిన సంపాదకులు గల ఈనిఘంటురచన మీతీరుననుండ, దీనికంటె రెండేండ్లతరువాత ప్రారంభమయిన ద్రావిడ నిఘంటువున, దేశభాషలపయి నభిమాన మంతగా చూపరనుకొను విశ్వవిద్యాలయమువారు తయారుచేయించుచున్న దానియందు ౬౩౨ పుటలుగల మొదటిసంపుటము, భాగత్రయాత్మకము, ముద్రితమయి ప్రకటితమయినది. అందు మొదటిభాగము ౨౬౬ పుటలు గలది ౧౯౨౪-వ సంవత్సరముననే ప్రకటితమయినది. అది మొదలు ఏటా రెండేసిభాగములవంతున ప్రకటితములగుచునే యున్నవి. ఈసంవత్సరము అయిదవ సంపుటమున మొదటిభాగము వెలువడినది. అందు చివరపదము 'పీషాణ్మష్టమి' (భీష్మాష్టమి). మొత్తము నిఘంటువున్న నేటికి వెలువడిన పుటలు ౨,౭౩౨.

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు ప్రకటనము అనువత్సరము 'అది జరుగుతూ ఉన్నది, ఇది జరుగుతూ ఉన్నది, ఇదిగో ప్రకటించుచుంటిమి, ఏవో యిబ్బందులు కలిగినవి' అని యీతీరున దూరదూరమునకు పోవుచున్నది. ఇటీవల ప్రమోదూత సంవత్సర కార్యనివేదకయందు 'అకారాదిపదముల చివరపరిశోధనము నిఘంటుసంపాదకులచే గావింపబడుచున్నది. అజాదిపదములన్నియు నిట్లు పరిశోధింపబడినపిమ్మట నవి నిఘంటు ప్రథమసంపుటముగా ముద్రింపఁబడును.' అని సంపాదకులు తెలిపిరి. ఇప్పటికి ఒకటిన్నర ఏడాది అయినను సంపుటము ఇంకను వెలువడినది కాదు.

పదియేండ్లకుపైగా నిఘంటుశరీరమునకు ప్రధానాంగములను సమకూర్చుచు, నిఘంటునిర్మాణకార్యములయందు మంచి యనుభవమును గడించుకొనిన శ్రీ శ్రీపాదలక్ష్మీపతిశాస్త్రిగా రిటీవల కార్యాలయమును వదలిపోయిరని తెలియవచ్చుచున్నది. సమర్థులు, అనుభవము, విషయసంగ్రహము గలవారు నగు శ్రీ శాస్త్రిగారు నిఘంటునిర్మాణకార్యాలయము నిట్లు వదలిపోవలసివచ్చుట నిఘంటువు దురదృష్ట మనవలసియున్నది.

నిఘంటునిర్మాణము ప్రారంభమయి యిరువదేండ్లు దాటినది. దాదాపు లక్షరూపాయలు వ్యయమయినవి. కాని, నిఘంటువున నల్పభాగమేనియు నింకను ముద్రితము కాకున్నయది. ద్రావిడ నిఘంటువ్వివన్నో మూడింట రెండువంతులు ముద్రితమయి వెలువడినది.

---

* భారతియందు ప్రకటితములయిన వ్యాసములు:—

౧. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు. శ్రీమాన్ యీయుణ్ణి వెంకటవీరరాఘవాచార్యులుగారు. ప్రభవ, శ్రావణమాససంచిక, పు. ౧౯-౨౫. ఇందు సూచనలు గలవు.

౨. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు - మచ్చుపదములు. శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు. ప్రభవ, ఆశ్వయుజసంచిక, పు. ౫-౧౯. ఇందు విమర్శనపూర్వకము లగు సూచనలు కలవు. 'పదిహేనుఏండ్లనుంచీ జరుగుతూఉన్న ఈ బృహన్నిఘంటునిర్మాణము ఏఅవస్థలోఉన్నదీ' తెలుపునుకూడ.

౩. సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు విమర్శనఖండనము. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. ఇది పై శ్రీ చి. నా. రా. గారి వ్యాసమునకు ఖండనము. ప్రభవ, ఫాల్గునమాససంచిక, పు. ౩౬౫-౩౭౪.

౪. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు - మచ్చుపదములు. శ్రీ చి. నా. గారు విభవ, వైశాఖ సంచిక, పు. ౪౯౭-౫౦౩. ఇది పై శ్రీ జ. రా. గారి ఖండనమును ఖండించునది.

ఈ విమర్శనలు ఖండనలు చురుకుపాలు ప్రాగించుటలు ప్రాగుటలు—వీనితోనే సరిపోయినవి.

§ ద్రావిడ నిఘంటువున వెలువడిన పుటలు ౨,౭౩౨. సరాసరి నూటరువదిపుటలుగల యొక్కొక్క భాగమునకు వెల రెండురూపాయలు. ఇప్పటికి వెలువడినభాగములు పదునేడు.

ఇట్లే జరుగుచుండిన నింక నెంతధనము (లక్ష సంఖ్యకు మిగులవచ్చును.) కావలసియుండునో! ఇంత సొమ్ము వ్యయమయినందుకు నిఘంటువుతోపాటు తన్నిర్మాణమునకయి పరిశోధించిన వాఙ్మయమును నెన్నియో విధముల నిర్దుష్టముగ ముద్రించి యాంధ్రలోకమున కర్పించియుండవచ్చును.

నిఘంటు వింకను వెలువడకుండుటకు కారణము అందు సమకూర్పనున్న విషయబాహుళ్య మనవచ్చును. ప్రచురించిన మచ్చుపదములనుబట్టి చూడ ద్రావిడ నిఘంటువు* కన్న నిం దెక్కువ విషయ సంగ్రహణము కావించినట్లు తోపదు. పరిమాణమునను దానిని మించ బోవదేమో!

ఇక సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువునకు సూర్యదర్శన మిప్పటికి కామికి కారణ మూహాతీతముకాదు. ఒకతత్త్వదర్శి అన్నాడు: 'ఆంధ్రునకు మంత్రశక్తియు హెచ్చేకాని అరవకుగల ప్రయోగకౌశలము లేదు.' * * 'ఆంధ్రునకు తెలివియున్నది; గాని అరవకుగల శ్రద్ధ లేదు. ఆంధ్రునకు ప్రతిభ యున్నది, గాని అరవకు గల దీక్ష లేదు. ఆంధ్రునకు ఆసక్తి యున్నది; గాని అరవకుగల ఏకాగ్రత లేదు.' * * * 'ఆంధ్రున కలసభావ మధికము; నేటిపని రేపటికి నిలువ సేయును. అరవకు చురుకుపా లధికము; రేపటిపనిగూడ నేడే ప్రారంభించును' అని.

మహోదారులు, వాఙ్మయాభిమానులు నగు శ్రీ మహారాజావారు రొక్కమును లెక్కసేయక శ్రమము రించుచున్నారు కదా యని యిట్లు కాలయాపనమున కవకాశ మిచ్చుచుండు టుచితముకాజాలదు. కాలయాపన మయినను నిఘంటువు సర్వలక్షణసంపన్నముగా నవతరింపగలుగుటయు నసంభావ్యము. వాఙ్మయ మనంతము; తత్పరిశోధన మపరిచ్ఛిన్నము; తత్సంపూర్ణజ్ఞాన మెట్టి దొడ్డలకయిన నసాధ్యము. ఇక 'ఆలస్యా దమృతం విషమ్' అను సూక్తిని పాటించి తలపెట్టిన కార్యము యొక్క ఫలమును బొందుటకయి త్వరించుటయే వివేకము.

కావున నీతీరున మందగమనము గలిగియున్న నిఘంటు వికనయిన నిఖిలవ్యయభారమును వహించి యున్న శ్రీ పిఠాపురపు మహారాజావారియొక్కయు, సంపాదన కార్యభారమును వహించియున్న శ్రీజయంతి రామయ్య పంతులుగారియొక్కయు నామములు ఆంధ్ర వాఙ్మయ ముండునంతకాలము సువర్ణాంకితములయి వెలయునట్లు అచిరకాలమున వెలువడి, తమకును, తమ వాఙ్మయమునకును మహోపకారమును గావింపవలయు నని యాంధ్ర మహాజను లాశింపక యూరకుండజాలరు.

కీ. శే. ప్రొఫెసరు పి. సుబ్రహ్మణ్యముగారు

(మరణము : ౨౭-౮-౧౯౩౨)

శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు చెన్నపురము నాంధ్రులలో పేరున కెక్కినవారు. చిరకాలమునుండి వీరు

---

* ఇందు తత్సమ తద్భవాదిపదములు, దాని కర్థములు, ప్రమాణప్రయోగములు, ఆంగ్లాక్షరముల అజాది పదముల ఉచ్చారణము, ప్రతిపదమునకును గల వివిధార్థములకు ఆంగ్లమున నర్థము మున్నగునవి కలవు. కావున నది ద్రావిడభాషానభిజ్ఞులకును ఉపకరింపగలదు.

పచ్చయప్ప కళాశాలయం దాంగ్లాచార్యపదము నధిష్ఠించి మెప్పును గన్నవారు. అరటిపం డొలిచిపెట్టినటులు బోధింపగలవారు. విద్యార్థులను కన్న సంతానమువలె ప్రేమించి వారికి సౌకర్యములను సమకూర్చి కంటిని రెప్పవలె కాచి వారిలో నొకరుగ నుండు స్వభావము వీరిది. ఆంధ్రభాష, ఆంధ్రులు అన్న చెవికోసికొనువారు. చెన్నపురమునందలి యాంధ్రుల యౌన్నత్యమున కుపకరించు నెల్లకార్యములయందు వీరిచేయి కలిసియేయుండును. ఇట్టి విద్యావంతుడు, బోధనచతురుడు, వినయశీలుడు, దయాళువు, విద్యార్థికల్పవృక్షము నగు నీసత్పురుషుడు యశశ్శరీరమును మిగిల్చి పోయినాడు. వీరికయి వగచు పచ్చయప్పకళాశాలవారు, విద్యార్థులు, చెన్నపురపు నాంధ్రులు, సుబ్రహ్మణ్యముగారి కుటుంబముతోపాటు ఆశ్వాసమును చెందగుదురు.

అల్పాయువు కొడాలి వెంకటసుబ్బారావు

జననము ౧౨-౧౨-౧౯౦౮. మరణము ౧౧-౮-౧౯౩౨.

అతర్కితోపనతము, అతిదారుణము వెంకటసుబ్బారావు మరణము. ఇరువదెనిమిదేడుల ప్రాయమున, పొంగారు యౌవనమున, సకలైహికభోగానుభవసమారంభవేళయందు హృదయమువలె స్నిగ్ధము, భావమువలె సున్నతము, బుద్ధివలె విగతజాడ్యము, ధైర్యమువలె సుదృఢము, ప్రకృతివలె మనోహరము నగు వెంకటసుబ్బారావుశరీరము, కటకటా, కట్టిడి మృత్యువువాత పడిపోయినది! సురభిళకుసుమ మొకటి సుడిగాలిలో నురిగిపోయినది!! సతికి పతివియోగము, తండ్రికి పుత్రవియోగము సంఘటిల్లినది. ఈవియోగము దుస్సహము, నిరవధికము. దైవ మెంతనిర్దయము! అథవా, జీవకోటికి స్వకర్మానురూపఫలానుభూతి యనతిక్రమణీయము.

వెంకటసుబ్బారావు భావకుడు, కవి, రసజ్ఞుడు. అతని కావ్యనిర్మాణ మాతని జీవితమువలె అల్పమాత్రము, ప్రశస్తము. అతనికావ్యములు మిక్కిలిగ వస్త్వాశ్రయములు. అతని నిశితమతి వస్తుతత్త్వగ్రహణనిపుణము. వస్తుతత్త్వజ్ఞానమున నుత్పన్నములయిన యతని భావము లుద్వేలములుగ పొంగి రమణీయకల్పనాబద్ధములయి కావ్యరూపమున పరిణతిని గాంచునవి. భావానురూపపదరచన గలిగి ధారావాహినియయి యొప్పు నతని కవితకు వర్ణితవస్తువు నెదుటబెట్టి పాఠకుని హృదయమును రసింపజేయు శక్తి కలదు. అది కేవలము శబ్దానుశాసనమునకు లొంగునదికాదు; లక్షణనియమములకు బానిస యగునదికాదు. భావవీథి నుద్దండముగ పరువిడుచు పాఠకుని వెనువెంట పరువులువారఁ జేయునది. ఈ యల్పాయువురచనములలో 'హంపీక్షేత్రము' ప్రశస్తము: అది గ్రంథరూపమును గాంచదగినది.

ప్రపంచము నెల్లవిషయముల నవ్యత నాశించుకాల మిది. భావకులగు నవకవులు కొందఱు కవితను నూతనమార్గముల నడిపించుచు నభినవరూపరమణీయను గావించుచున్నారు. ఆ కొందరిలోనివాడు సుబ్బారావు. అతనికావ్యములను 'భారతి' కైసేసికొనినది. ఇంకను కైసేయ మురియుచుండినది. ఇంతలో నిటు విపరీతముగ పరిణమించినది.

సుబ్బారావుభౌతికశరీరము నేడు ప్రణష్టమయినది; కావ్యశరీరము మిగిలినది. అది భావనాచైతన్య విలసితము, చిరంజీవము. ఆ రూపమున సుబ్బారావును సహృదయులు నిరంతరము దర్శించుచుండగలరు. పూవు నశించినను తావి నశింపదు.

ఘన ప్రశంస

తిరుమల రంగాచార్యులు గారు

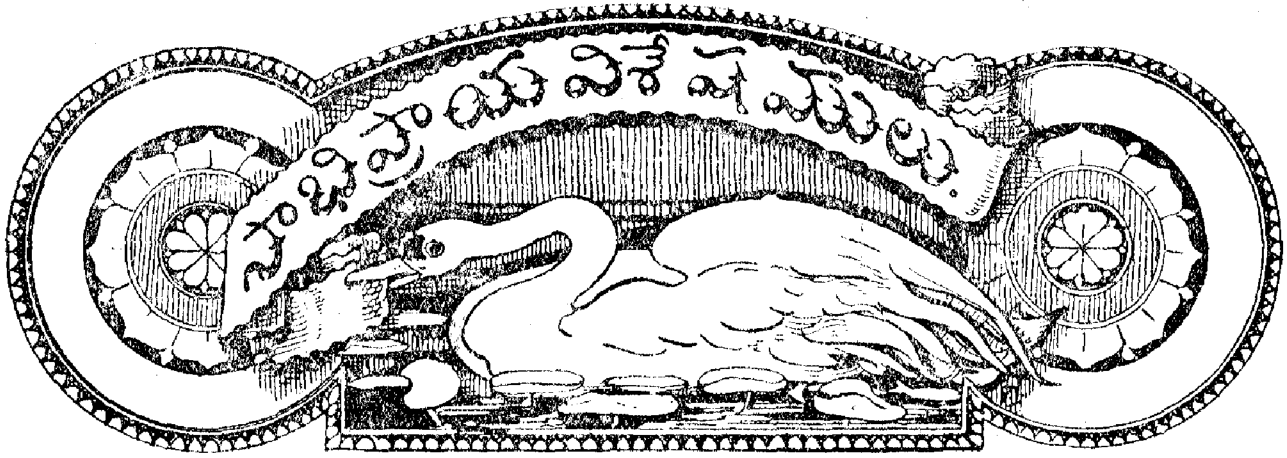
కలరు ఘను ల్నిజాశ్రితుల కాంక్షలమాత్రమె తీర్చువార లి
య్యిల నెప్పుడైనఁ జూడ నగునే? యితరు ల్తము వేఁడకున్న ని
శ్చలతను జీవనం బొసఁగు సాహసవంతులు? చెప్పవేను ని
ర్మల మతితోడ నోయిఘనమా! విను సార్థకనామముఁ డీవెపో!

ఇల నొకచోఁ దగం గురిసి యింకొకచో నటు చేయవంచు నాఁ
గల దొక నింద నీకు సరి గా దిది యోచన సేయఁగా మహా
బలునికిఁ జిక్కు సత్పథవిభాసురు లేమి యొనర్పనౌను సం
చలితులు గాక యుందురె? విచారము మాను వలాహకోత్తమా!

ఉపకృతి యందు రొక్కమొగి నుండినయర్థము లిచ్చినంతనే
తపమునఁ బొందఁజాలు నమృతమ్ము మహోన్నతమైనయట్టి వి
ష్ణుపదమునందు నిల్చి సహజోద్ధతి మాని యొసంగి తాప మె
ల్లపు డొకరీతిఁ బాపెడి వలాహకుఁడా, సరిలేరు నీ కిలన్!

కురిసెద వీవు వర్షమును గొండలపై జలరాశిపైన సు
స్థిరగతి న జ్ఞనోక్తిగల దేక్రియ నానుడి రిత్తయౌను? భూ
ధర వరరత్నధుల్ సుజనతాశ్రయయోగ్యులు గాన వారి భా
స్వరగుణసంయుతు ల్ఘనరసప్రదు లాశ్రయ మొందు టొప్పదే.

ధన మది యెంత యుండిన ననారతవైభవ మెంత యుండినన్
ఘనుఁడ! భవత్ప్రసన్నత యొకానొక యేఁటను మృగ్యమాయె సం
జను లధికార్తిఁ బొందుచును సారెకు సారెకుఁ గోరుదు ర్గదా
యనుపమమైన నీకరుణ నందగఁజేయఁ జరాచరేశ్వరున్.

పదుగురాడుమాట పాటియై ధర జెల్లు, నొక్క డాడుమాట యెక్క దెందు
ఊరకుండువాని నూరెల్ల నోపదు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ.

వేదాంతవేది వేమన చెప్పిన హితోపదేశము దురభిమానపరాయణులకు మననయోగ్యముగ నున్నది. హిందూస్థానమునకు సర్వాధికారమంత్రియైన సర్ సామ్యుయలు హోరు గారిబుద్ధియందు హితోపదేశములకు స్థలము లేదని తెలిసినవిషయమే. కాని సర్ సామ్యుయలు హోరుగారి ప్రగల్భవాక్యములు మాత్రము వారికి హితమైనను ప్రపంచమును మోసగింపజాలవు. వారు హిందూస్థానమునకు జేసిన మహోపకారములందు నిర్బంధవిధాన విజయమును, ప్రభుత్వము చేసిన అప్పులవిజయమును, ఒటావాసమావేశఫలమును, సాంఘిక నియోజకనిర్ణయమును ప్రశంసించుటయందు వారికి సహజమైన నిరంకుశాధికారాభిమానము వెల్లడియగుచున్నది. నిర్బంధశాసనపరిపాలనము నన్నిపక్షములవారును నిరసించుచున్నపుడు దానిని ప్రశంసించుట నిరుపయోగము.

హిందూస్థానము నిటీవలనే సందర్శించి దేశపరిస్థితులను స్వయముగను గనుగొనిన లోథియనుప్రభువుగారి యభిప్రాయములనైనను విశ్వసించుట హోరుగారికి కర్తవ్యము. లోథియనుప్రభువు జాతీయ ప్రభుత్వమునందు బాధ్యతగల సహాయమంత్రి. వారిపర్యటనమునందును, సంప్రతింపులందును ప్రజాభిప్రాయమును దేశపరిస్థితులను కొంతవరకైనను గ్రహించుట కవకాశములను గలిగియుండిన లోథియనుప్రభువుగారి సలహాను సయితము పెడచెవిని బెట్టుట హోరుగారికి నిర్బంధవిధానమునందుగల విశ్వాసమును విశదముచేయుచున్నది. ప్రశాంతస్వభావముగల పండిత మదనమోహన మాలవ్యగారు దేశమునందిట్టి అశాంతియెన్నడును గలుగలేదనియును, ఏ పక్షమువారికిని విశ్వాసము లేదనియును ఇటీవలనే కలకత్తాయందు కంఠోక్తిగను దెలిపియుండిరి. ఇంగ్లాండునుండి హిందూస్థానపరిస్థితులను బరిశీలింప వచ్చిన ఇండియాసమితిప్రతినిధులును కన్సర్వేటివు సభ్యుడు హేలుగారు మొదలగు నాంగ్లప్రముఖులును లోథియనుప్రభువు తెలిపిన సద్భావములనే వెల్లడిచేసిరి. నిర్బంధవిధాన ప్రయోజనమును విశదముచేయునవి ప్రజాహృదయములు గాని కల్లుపాటలు, విదేశవస్తువుల దిగుమతులును గావు.

నిస్సహాయస్థితియం దున్న ప్రజలు ధర్మ విరుద్ధమైన కార్యములను జేయుటయందు విచిత్రము గనుపడదు. మహానిర్బంధప్రస్థాన మారంభమై ఎనిమిదిమాసములు గతించి నను ప్రజాశక్తి విజృంభించుచున్న విధ మును దేశవ్యవహారములు విశదము చేయు చున్నవి. లాఠీప్రయోగములు, నిర్బంధములు జరిమానాలు, జప్తులు, రహస్యదండన నిర్బం ధములు ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుచున్న విధ మును వివిధప్రాంతములందును జరుగుచున్న సత్యాగ్రహ వ్యవహారములు రుజువుచేయు చున్నవి. నిర్బంధవిధానము శాంతి స్థాపనము నకు బదులు అశాంతిని వృద్ధిచేయుట ప్రకృతి ధర్మము. ప్రపంచమంతయును శాంతికై పరిత పించుచున్న సమయమునందు శాంతి దూతను నిర్బంధించుటయును, నిర్బంధవిధాన వ్యాపన మును సర్వారిష్టములకును సాధన భూత ముగా గలదు. ప్రపంచేతిహాసములం దెచ్చ టను నెప్పుడును విజయమును బడయని నిర్బంధ విధానము హిందూదేశమునందు విజయమును బడయజాలదు.

*　　*　　*　　*

అప్పులవిజయము

ప్రభుత్వము చేసిన యప్పుల విజయము దేశశాంతికిని ప్రజావిశ్వాసమునకును నిదర్శ నము గాజాలదు. బ్యాంకులు, వ్యాపారము విదేశీయుల వశమునం దున్నపుడు ప్రాత గవర్నమెంటు పత్రములను క్రొత్తపత్రములను మార్చుట కవకాశ మున్నప్పుడు అప్పును వ్రా రించుట ప్రజల నిస్సహాయస్థితికి నిదర్శనము కానివిశ్వాసప్రత్యయములకు నిదర్శనముగాదు. దీనివలన శ్రీమంతులు, విదేశీయులు లాభ మును బొందినను ప్రజల కెట్టి లాభమును నుం డదు. హిందూస్థానమునుండి విదేశములకు గతించిన పదిమాసములందును నెగుమతియైన ౯౦ కోట్ల రూప్యముల బంగారమును హిందూ దేశము నాపరించిన దురవస్థను విశదము చేయుచున్నది. గతించిన కతిపయమాసము లందును హిందూస్థానమునుండి సహజమైన పదార్థముల యెగుమతి ౩౦ కోట్ల రూప్య ములవి తగ్గుటయును, ౯౦ కోట్ల రూప్యముల బంగార మెగుమతి యగుటయును హోరుగా రికి సంతృప్తిని కలుగజేసినను దేశక్షేమ పరా యణుల కెవరికిని సంతృప్తిని గలుగజేయ జాలదు. ప్రపంచమంతయును నొకమార్గము నను హిందూస్థాన మొకమార్గమును నడు చుట విపరీతమైన యార్థికనీతియనియును సహ జమైన యార్థికనీతి కాదనియును బాలిశులు నయితము గ్రహింపగలరు. ఒటావా సమావేశ మున నాటిన విషబీజములఫలమును కాలము పరిపక్వము చేయగలదు.

*　　*　　*　　*

సాంఘికసమస్యానిర్ణయము

ఈనిర్ణయము బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు హిందూస్థానస్వాతంత్ర్యముపట్ల గల నిజాభి ప్రాయమును లోకమునకంతకును విదితముచేసి నది. హోరుగారే బ్రిటీషుప్రభుత్వసద్భావ మునకు నీనిర్ణయమును ప్రమాణముగ నుదాహ

రించిరి. బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకు పరమార్థము జాతీయబాధ్యతాయుత ప్రజాస్వామికపాలన స్థానము. ప్రభుత్వము ప్రకటించిన సాంఘిక నిర్ణయ మీపరమార్థమును నూరేండ్లకైనను సాధ్యపడనీయదు. హిందూస్థానమునందు రెండువంతులు ప్రజలైన హిందువులకు నియోజకవర్గమునందు నామరూపములు పోయినవి. సామాన్యనియోజకవర్గమునం దెవరు గలరో యది పరమరహస్యము. హోరుగారికిని, వారి యాంతరంగికులకును మాత్రము విదితము. హిందూస్థానమును జాతిమతలింగశాఖావృత్తి స్థితి భేదములతోను తుత్తునియలుచేయుటయం దీనిర్ణయము భయంకరరూపమును దాల్చుట సహజము. హిందూమహమ్మదీయ సిక్కు-భేదములను, యూరోపియను ఆంగ్లో-ఇండియను క్రైస్తవభేదములను, స్త్రీపురుషాదిభేదములను కల్పించి హిందూస్థానమును చీలికలు చేసిన హోరుగారి రాజ్యనీతి ప్రశస్తమైనను వారిసద్భావములు మాత్రము ప్రశంసాపాత్రములు గావు. ఈప్రక్కనుగల వివిధరాష్ట్రము లందలి స్థానముల పట్టిని పరిశీలించినవారలకు నిజము విశదమగుచున్నది.

మదరాసు శాసనసభకు నిర్ణయించిన ౨౧౫ స్థానములందును సామాన్యస్థానములు ౧౩౪ ను ప్రత్యేకస్థానములు ౮ యు కలవు. ప్రత్యేకస్థానములందు ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో యూరపియనులకు ౨, స్త్రీలకు ౮, నిమ్నజాతులకు ౧౦, కార్మికులకు ౬ స్థానములు గలవు. మహమ్మదీయక్రైస్తవ స్త్రీలకు స్థానములను ప్రత్యేకించినపుడు యూరపియను ఆంగ్ల ఇండియను స్త్రీల కేల ప్రత్యేకింపలేదో తెలియకున్నది. స్త్రీలు ప్రత్యేకస్థానములను నిరసించుచు తీర్మానములను జేసిరి. అయినను వారిని సామాన్యస్థానములనుండియును, స్వీయసంఘస్థానములనుండియును విడదీయుట దేశమునకును, సంఘమునకును ప్రయోజనకరము గాదు. మద్రాసు గవర్నరుగారు పక్షములు సిద్ధాంతముల ననుసరించి ఏర్పడవలయుననియును, సంఘముల ననుసరించి ఏర్పడజనదనియును చేసిన హితోపదేశమునకును, సాంఘికనిర్ణయములకును గల సంబంధమును దేశక్షేమ పరాయణులు గ్రహింపగలరు.

వంగరాష్ట్రమున కేర్పడిన ౨౫౦ స్థానములందును సామాన్యస్థానములు ౮౦ మాత్రము గలవు. మహమ్మదీయులకు ౧౧౯, యూరపియనులకు ౨౫, నిమ్నజాతులకు ౧౦ స్థానములును కలవు. ఈమూడు సంఘములును కలిసి ౨౫౦ స్థానములందును ౧౪౪ స్థానములను గలిగి యున్నపుడు వీరి శాశ్వత బలమును భేదించుట కెట్టి యవకాశములును గలుగజాలవు. సామాన్యపక్ష మేర్పడుట కేవిధమైన యవకాశములును గలుగజాలవు. ఈ విధముననే వివిధరాష్ట్రములను చీలిక చీలికలుగను జేసిన సాంఘికనిర్ణయమునందలి సద్భావములు సర్ సామ్యుయల్ హోరుగారు గ్రహించినను హిందూస్థానము యొక్క క్షేమ పరాయణు లెవ్వరును గ్రహింపజాలకున్నారు. బ్రిటీషు

రాష్ట్రీయశాసన సభలు	మదరాసు	బొంబాయి సింధు	బెంగాలు	సంయుక్త రాష్ట్రములు	పంజాబు	బీహారు-ఒరిస్సా	మధ్యరాష్ట్రములు-బేరారు	ఆసాము	సరిహద్దు రాష్ట్రము	సింధు	సింధువినా బొంబాయి
మొత్తము స్థానములు	215	200	250	228	175	175	112	108	50	60	175
సామాన్యస్థానములు	134 (పు 128- స్త్రీ 6)	97 (పు 92- స్త్రీ 5)	80 (పు 78- స్త్రీ 2)	132 (పు 128- స్త్రీ 4)	43 (పు 42- స్త్రీ 1)	99 (పు 96- స్త్రీ 3)	77 (పు 74- స్త్రీ 3)	44 (పు 43- స్త్రీ 1)	9	19 (పు 18- స్త్రీ 1)	109 (పు 104- స్త్రీ 5)
నిమ్నజాతులకు	18	10	—	12	—	7	10	4	—	—	10
వెనుకబడియున్న ప్రదేశములకు	1	1	—	—	—	8	1	9	—	—	1
మహమ్మదీయులకు	29 (పు 28- స్త్రీ 1)	63 (పు 62- స్త్రీ 1)	119 (పు 117- స్త్రీ 2)	66 (పు 64- స్త్రీ 2)	86 (పు 84- స్త్రీ 2)	42 (పు 41- స్త్రీ 1)	14	34	36	34 (పు 33- స్త్రీ 1)	30 (పు 29- స్త్రీ 1)
దేశీయక్రైస్తవులకు	9 (పు 8- స్త్రీ 1)	3	2	2	2	2	—	1	—	—	3
ఆంగ్లోఇండియనులకు	2	2	4 (పు 3- స్త్రీ 1)	1	1	1	1	—	—	—	2
యూరోపియనులకు	3	4	11	2	1	2	1	1	—	2	3
వాణిజ్యము, పరిశ్రమలు, గనులు, తోటలకు	6	8	19	3	1	4	2	11	—	2	7
భూస్వాములకు	6	3	5	6	5	5	3	—	2	2	2
విశ్వవిద్యాలయములకు	1	1	2	1	1	1	1	—	—	—	1
కార్మికులకు	6	8	8	3	3	4	2	4	—	1	7
సిక్కులకు	—	—	—	—	32 (పు 31- స్త్రీ 1)	—	—	—	3	—	—

జాతీయ ప్రభుత్వము నిర్ణయించిన సాంఘిక నిర్ణయమును స్వార్థపరాయణులకు సంతృప్తి కరమైనను సామాన్యముగను సకలసంఘముల యొక్కయు నిరసనమును బడయుచున్నది. స్వార్థ పరాయణులయొక్కయును పూర్ణామోదమును బడయజాలకున్నది. బ్రిటీషు ప్రభుత్వముచేసిన సాంఘికనిర్ణయమునకు బాధ్యులు హిందూ దేశీయులని యంగీకరింపవలయును. ఈ విషమసమస్యకు బీజములు ప్రభుత్వవిధానమునందే కలవని రాజ్యాంగానుభవము విశదముచేసినది. హిందూస్థానమునందు జాతీయ ప్రజాస్వపరిపాలనమును స్థాపించుట బ్రిటీషు పరిపాలనమునకు ప్రయోజనమని బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞులు సమయాసమయములు లేకను ప్రకటించుచుందురు. ఆప్రయోజనము నీసాంఘికనిర్ణయ మెంతవరకు సమకూర్చునో బ్రిటీషు ప్రభుత్వమును ప్రజలును యోచించుట ధర్మము. స్వరాజ్యమును గోరెడి హిందూ దేశీయులు స్వరాజ్యసిద్ధికి వారిశక్తిమీద నాధారపడుట ధర్మముగాని పరులమీద నాధారపడుట ధర్మముగాదు. భారతజాతీయమహాసభ ౪౭ ఏండ్లు నిర్వహించిన మహాకార్యమును సాంఘికనిర్ణయమును నిరంకుశశాసన పరిపాలనమును నిర్మూలముచేయ సమకట్టినను, భారతీయచైతన్యము చిరకాలసంవర్ధితంబైన భారత జాతీయశక్తిని అధర్మ సంకల్పము నాశనము చేయజాలదు.

* * * *

హిందువుల కర్తవ్యము

సాంఘిక ప్రాతినిధ్యనిర్ణయమునం దధిక సంఖ్యాకులైన హిందువుల పేరైనను గనుపడదు. ఇందులకు గారణము నిరంకుశాధికారుల యాగ్రహమై యుండనోపును. వారి ఆగ్రహ మెటులున్నను నిర్ణయము వారి సంస్కారమున కనురూపమైనఫలమును సమకూర్చినది. అధిక సంఖ్యాకులైన హిందువు లితరసంఘములకు వారికోరికల కనురూపముగను స్థానముల నంగీకరించి దేశక్షేమమునకును, స్వాతంత్ర్యమునకును వారి శక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించుట పుణ్యమును పురుషార్థమును గాగలదు. క్షీణించుచున్న దేశము శుభప్రదముగ నున్నపుడు వివిధసంఘములును వర్ధిల్లుట కవకాశము లేర్పడగలవు. దేశక్షేమమే దుర్లభమైనపుడే సంఘమునకును క్షేమము గలుగజాలదు. బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు గల సద్భావములను సాంఘికనిర్ణయమువలె రాజ్యాంగ నిర్ణయములును తెలుపగలవు. రాజప్రతినిధి సోమవారమునాడు శాసనసభయందు జేసిన ప్రసంగము ఫలమును ద్యోతకము చేయుచున్నది.

* * * *

రాజప్రతినిధి ప్రసంగము

కాంగ్రెసుపక్షము నడచివేయుటకు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నిరంకుశప్రస్థానము సఫలమైనను కాకపోయినను రాజ్యాంగ తంత్రమునునడపుటకైనను హిందూస్థానప్రజలు

గావలసియుందురు. మితవాదులైనను వారు రాజ్యాంగములందు ప్రమేయమును గల్పించుకొనుటకు గావలసిన నిర్ణయములను వెల్లడిచేసిరి. మూడవ రౌండుటేబిలుసమావేశమును జరుపవలయును. ఆ సమావేశమునందు భారతీయప్రతినిధులకును బ్రిటీషుప్రతినిధులకును సమానప్రతిపత్తి యుండవలయును. ఈ సంప్రతింపులఫలము శాసనరూపమును దాల్చవలయును. కుడుపబోయెడికూడు విషయమై రుచి యడుగవలసిన యవసర ముండదు. అనతికాలములోనే తేలనున్న విషయముల విషయమై వితర్కము లనవసరము. కాని రాజప్రతినిధిచేసిన ప్రసంగ మెప్పటివలెనే సందిగ్ధముగ నున్నది.

బ్రిటీషుప్రభుత్వము, బ్రిటిషుపార్లమెంటు, బ్రిటీషుప్రజలు భారతీయులకు రాజ్యాంగసంస్కరణము లనుగ్రహింపదలచుట నిజమే. సంస్కరణశాసనమునందు అఖిలభారత సంయుక్తపరిపాలనము, కేంద్రప్రభుత్వమునందు వీలైనంత బాధ్యతయును, రాష్ట్రీయస్వపరిపాలనము పేర్కొనబడుటయును యథార్థము. కాని క్రియారూపమున నీశాసనము స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుటయే నిర్ణయము గావలసిన విషయము. రాజప్రతినిధిగారి ప్రసంగమునందును ఇండియామంత్రిగారి ప్రసంగములందును నీవిషయమును తెలుపుటకు సూచనలు కనుపడవు. వారేమి నిర్ణయించునదియును నవంబరుమాసము తెలుపగలదు. కాని హోరుగారిప్రసంగము లీవిషయము నసందిగ్ధముగ వ్యక్తముచేయుచున్నది.

భారతీయ రాజ్యాంగములను నిర్ణయించుట కధికారము పార్లమెంటునకుగలదు కాని అనుభవింపవలసిన భారతీయులకు లేదు. పార్లమెంటు నిర్ణయించిన విధానమును భారతీయులు హర్షధ్వానములతో నాచరణమునందు పెట్టవలయును. రాజ్యాంగ సంస్కరణముల ప్రయోగమును సుకరముచేయుటకు స్వాతంత్ర్యనిరోధకశాసనములు సహాయము చేయగలవు. నిర్బంధశాసనముల సారమును శాసనరూపమున ప్రభుత్వము స్థిరముచేయుటకు సంకల్పించినది. ప్రభుత్వసంకల్పము నరికట్టుటకెవ్వరికిని శక్తిలేకపోయినను నిత్యమైన ధర్మమునకుమాత్ర మట్టి శక్తిగలదు. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము విల్లింగ్డనుప్రభుత్వముద్వారా హిందూస్థానమునందు నిజమైన బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనమును స్థాపించినపుడు కాంగ్రెసుప్రయోజనమె య[illegible]రించినను విచారము గలుగదు. కాంగ్రెసు హిందూదేశమునకు స్వపరిపాలనమును సాధించుటకు సాధనముగ నేర్పడినది కాని పరిపాలించుట కేర్పడలేదు. విల్లింగ్డను ప్రభువుగారు స్వయముగ నీసంకల్పమును సఫలము చేసినపుడు కాంగ్రెసునకు పూర్ణవిజయము గలిగినదని యెంచనగును. కాని నిరర్థకములైన సంస్కరణప్రణాళిక నేర్పాటుచేసి కాంగ్రెసును నిర్బంధించినంతమాత్రాన ప్రజాహృదయమునందు సంతృప్తియును దేశమునందు శాంతియును గలుగజాలవు. స్వారాజ్య

వేదనతో నారంభమైన స్వరాజ్యసత్యాగ్రహోద్యమము స్వరాజ్యముతో గాని యంతరింపజాలదు. రాజ్యతంత్రప్రవీణులు ఇరువదవ శతాబ్దమునందు మాటలతో ప్రజలను సంతృప్తులనుజేయ దలపెట్టుట కేవలము నిరర్థక ప్రయత్నమని గ్రహించుట వివేకము.

* * * *

రౌండుటేబిలుసమావేశము

మూడవ రౌండుటేబిలు సమావేశము నవంబరుమాస మధ్యభాగమునందు లండను నగరమునందు గూడుననియును, కొందరు భారతీయప్రముఖులును, సంస్థానాధీశులును నాహ్వానింపబడుదురనియును, విషయ విమర్శనము గోప్యముగ చేయబడు ననియును రాజప్రతినిధిగారు తెలిపియుండిరి. గాంధిమహాత్ముడు, పండిత మాలవ్యా, సరోజినిదేవిగారులును నాహ్వానింపబడుదురనియును వార్తలు తెలుపుచున్నవి. కాంగ్రెసును నిర్మూలము చేయుటకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించుచు కాంగ్రెసునకు ప్రధానప్రతినిధియైన గాంధిమహాత్ముని నాహ్వానించుట విచిత్రమైన రాజ్యనీతిగ నుండును. దురభిమానము విఘ్నములకు సాధనమైనటులు కార్యసిద్ధికి సాధనము గాజాలదు. రెండవసమావేశమునకు పూర్వమువలెనే వర్తమానసమయమునందును సందిగ్ధస్థితి ఏర్పడినది. కాంగ్రెసువాదులు నిర్బంధముల ననుభవించుచున్నపుడు గాంధిమహాత్ముడు రౌండుటేబిలుసమావేశమునకు వెడలజాలడు. ఒకవేళ వెళ్లినను నిసుమంతయైనను ప్రయోజనము గలుగదు. గతసంవత్సరమునందు ఇర్విను ప్రభు వవలంబించిన మార్గమునే ఈయేడు విల్లింగ్డను ప్రభువును నవలంబించుట శ్రేయస్కరము. కాని కన్సర్వేటివుపక్ష రక్షితమైన, బలవత్తరమైన జాతీయప్రభుత్వమున కిట్టి వివేకము గలుగుటకు బలవత్తరమైన భగవదనుగ్రహము శరణ్యముగాని మానవప్రయత్నములు నిరర్థకములు.

blished by C. Seshagiri Rao, B.A., at the Andhra Patrika Press, No.7, Thambu Chetty St., Madras
Editor: G. Subbaramayya.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౯. సంచిక ౧౦.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౨

నవరాత్ర పూజ

వి ష య సూ చి క

చిత్రములు

ప్రపంచము ప్రకృతిమయము. ప్రకృతివిలాసము ప్రపంచవిలాసము. ప్రకృతివినా ప్రపంచము లేదు. ఈ ప్రకృతియందు స్త్రీత్వ మారోపితమయినది. అపుడు ప్రకృతి ఆదిశక్తి అయినది. అనంతరము స్త్రీరూపము కల్పితమయినది.౧ అంత నాదిశక్తికి ఆదిదేవి, మహాదేవి మొదలగు పేరులు గలిగినవి. క్రమముగా నాయాదిశక్తికి పెక్కురూపములు, పేరులు ఏరుపడినవి.౨ కీడు తొలగి మేలు కలుగుటకును, కోరికలు సమకూరుటకును జనసామాన్య మీకల్పితరూపముల నారాధింప దొడగెను.౩ ఆ యారాధనము తొలుత నమానుషము, నతిబీభత్సము నయి మానవుని కేవలపశుస్వభావమునకు నిదర్శనమయ్యెను. రానురాను సంస్కారము కారణముగా మానవుని హృదయమునుండి పశుస్వభావము తొలగిపోవుచు రాగా ఆరాధనమునను మార్పు గలుగజొచ్చినది.౪ కాని ఆయమానుష విధాన మింకను పూర్తిగా రూపుమాయకున్నది.

అంబిక, హైమవతి, ఉమ, కాత్యాయని, సతి, దుర్గ, భద్రకాళి, కాళి, కాళరాత్రి, చండి మొదలయిన పేరులతో వెలయుచున్న సౌమ్యాసౌమ్యదేవీమూర్తులాయాద్యశక్తియనంతరూపములలో కొన్ని.౫ వీనిలో 'అంబికా' నామము శ్రుతులయందు ప్రస్తావింప బడినది. అంబికయే రుద్రునకు భగినిగా పేర్కొనబడినది౬. ఉమా హైమవతీ దుర్గాదినామములు, వానికి సంబంధించిన గాథలు నుపనిషత్తులయందు గలవు. ప్రపంచమునందలి చరాచరవస్తుజాలమున నిండియున్న సకలశక్తులు నీయాదిశక్తియంశములే యనియు, ఈశక్తియే బ్రహ్మవిద్య యనియు, ఈమెయే పరమాత్మయనియు, త్రిమూర్తిస్వరూపిణి యనియు, ౭సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతీ నామముల త్రిమూర్తులకు భార్యలయినముగ్గురు త్రిధావిభక్తయగు నీశక్తియే యనియు నవి తెలుపుచున్నవి. తక్కినదేవీనామముల కన్నింటికి ననురూపములగు గాథలు పురాణాదులయందు గలవు.

తొలుత ఆదిశక్తి మహిషాసురుని సంహరించుట కవతరించినది. మున్నొకమారు దేవతలకు, రాక్షసులకు యుద్ధము జరిగినది. అందు రాక్షసుల కపజయము కలిగినది. రాక్షసమాతయగు దితి తన కుమారుల యోటమికి వగచి యతికుపితయయి దేవతలనునిర్జింపగల సుతు నొక్కని బడయగోరి మహిషీ(గేదె) రూపమును దాల్చి బ్రహ్మదేవుని గూర్చి తీవ్రముగ తపము చేసినది. బ్రహ్మదేవు డామెకు దర్శన మొసగి యామె కోరిన వరము

---

౧. తొలుత ప్రకృతి శక్తిగా మారుటకు స్త్రీ సాధనమయినది. తరువాత స్త్రీయే శక్తిగా మారిపోయినది. కావుననే శాక్తేయులు పెక్కుశక్తులకు మారుగా స్త్రీని పూజింతురు.

౨. ఈదేవీభేదముల విచిత్రచరిత్రములు కల్పితములయి పురాణాదులయందు వివిధవిధముల వర్ణితము లయినవి. అవి యొకదాని నొకటి పోలియుండవు.

౩. ఈ యారాధనవిధానములే ఆగమములు, కల్పములు నని బరగినవి. ఇందునను వైవిధ్యము గలదు. కాలదేశములు, తత్త్వదర్శికాని మనుజునియొక్క మనఃపరిణామాదికములు నిందుకు కారణములు కావలయును.

౪. ఆరాధనము సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము నని మూడువిధము లయినది. ఇందు తామసవిధానము అమానుషము. అది యింకను కొన్నిచోట్ల జరుగుచున్నది.

౫. గ్రామదేవత లనబడు శక్తులుగూడ నీ ఆద్యశక్తియొక్క క్షుద్రరూపములు. జాతర లనుపేర నేటేట జరుగు నీగ్రామశక్తుల యుత్సవములయందు లెక్కలేని జీవజంతువులు 'బలి' యను నెపమున చంపబడుచున్నవి.

౬. "ఏష తే రుద్ర భాగః; సహ స్వస్రాంబికయా తం జుషస్వ."—తైత్తిరీయసంహిత.

౭. సరస్వతి=బ్రాహ్మీశక్తి; లక్ష్మి=వైష్ణవీశక్తి; పార్వతి=శాంభవీ శక్తి. ఇట్లు తమతమ శక్తులను త్రిమూర్తులు తామే సృష్టించగలరు.

౮. ఈ మహిషాసురుని యుత్పత్తిని గురించిన గాథ లనేకవిధములుగా పురాణములయందు కనుపించుచున్నవి.

నిచ్చెను. ఆమె కంత మహిషాసురుడు౧ జనియించెను. వాడు పరమశూరుడు, అతిమాయావి యై పెరిగి పెద్ద యయ్యెను. వాడును పరమశివుని గూర్చి యుగ్రమగు తపస్సు చేసి తనకు పురుషులచే చావు లేకుండ వరమును బడసెను. అంత వాడు వరగర్వితుడై ఇంద్రుని నిర్జించి స్వర్గాధిపత్యమును బడసెను; దిక్పాలకుల నెల్ల జయించి తరిమివైచెను; ఋషులను బాధించెను. ఇట్లెల్ల లోకకంటకుడయిన మహిషాసురుని బారి కోరువజాలక యింద్రాదిదేవతలు బ్రహ్మదేవుని శరణుచొచ్చిరి. బ్రహ్మయు నాయసురుని మట్టుపెట్టు నుపాయము నాలోచించుటకయి, శివునికూడ దోడ్కొని, దేవతలందరు వెంటరా విష్ణుదేవునికడకు బోయెను. విష్ణువు వారందరిరాకకును కారణమును దెలిసికొనెను. అపుడందరు కలిసి యాలోచించుచుండ వారందరి యంగములనుండి తేజోరూపమున వారియంశములు వెలువడెను. ఆ తేజఃపుంజమంతయు మహోజ్జ్వలరూపిణియు, సుందరాకారయు దివ్యాభరణభూషితయు, అష్టాదశ భుజయు౨నగు నొక యువతి రూపమును ధరియించెను. ఆయువతి మహాదేవీనామమున ప్రసిద్ధి కెక్కెను. ఆమెకు బ్రహ్మాదిదేవతలెల్లరు తమతమయాయుధముల నొసగిరి. సింహము వాహనమయ్యెను.3 దేవతలు ఆమెను మహిషాసురునిజంప నియోగించిరి.

ఇట్లవతరించినదేవి తన్ను చంపి రక్తమును పానము చేయుచుండినట్లు మహిషాసురు డొకనాటిరాత్రి కలగనెను. వాడు మరునాడు మొదలుకొని దేవిని భక్తితో నుపాసించుచుండెను. కొంతకాలమున కామె వానికి (భద్రకాళీరూపమున) ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఆమెకు వాడు తనస్వప్నవృత్తాంతమును విన్నవించెను. 'దేవీ, నీచేత నెట్లును నాకు చావు తప్పదు. నేనందు కించుకయు వగపుగొనను. నాతండ్రి శంభుదేవు నారాధించుటవలన నేను జన్మించితిని; ఎల్లలోకములను జయించితిని; ఇంద్రపథమును గాంచితిని; సకలభోగముల ననుభవించితిని. నిరంతరము నీపాదముల నాశ్రయించియుండుటతప్ప నాకు నీక నేకోరికయు లేదు. దాని ననుగ్రహింప వేడుచున్నాను' అనెను. 'ఓంబూ, నీవు నాచే మృతుడ వయ్యెదవు. నేను నిన్ను చంపుటకు మూడుమారులుమూడుమూర్తులను౪ దాల్పవలెను. నీవు మృతుడ వయ్యును నీశరీరము నాపాదము నంటియే యుండును.౫ నాకు కావింపబడు పూజ నీకును

౧. మఱియొక గాథ వీనిజననమునుగూర్చి—యిచట అనుసంధించుకొనదగినది — ఇట్లు కలదు: రంభుడను రాక్షసు డొకడు, అపుత్రకుడు శంభుదేవు నారాధించెను. వాని యారాధనమునకు మెచ్చి శివుడు ప్రత్యక్షమయి వానిని 'వరము వేడుకొ'మ్మనెను. 'నీవే నాకు పుత్త్రుడవయి పుట్టవలెను' అని వాడు కోరెను. మహాదేవు డందు కంగీకరించెను. అంత రంభాసురుడు తన యింటికి మరలి వచ్చుచుండెను. త్రోవలో ఋతుమతియైన మహిషి యొకటి వానికి గానుపించెను. వాడు కామోద్రేకమున దానితో గలసెను. అది గర్భవతియయి మహిషాసురుని గనెను. ఈమహిషియే మహిషీరూపమును దాల్చిన దితి కావచ్చును. కాని యామె యిట్లు మహిషీరూపమును దాల్చుటకు కారణము కానరాదు.

౨. ఈభుజములసంఖ్య నాలుగు, ఎనిమిది, పది, పదునారు, వేయి అని యిట్లు పెక్కుతెరగులుగా పురాణములయందు కానవచ్చుచున్నది.

3. ఈసింహమును హిమవంతు డొసగెనని కొండొకచో గలదు.

౪. ఈమూడుమూర్తులు ఉగ్రచండ, భద్రకాళి, దుర్గ అను పేరులు గలవి. ఈమూర్తుల పూజతోపాటు మహిషాసురునికి పూజ జరుగునని యొకట గలదు.

౫. దేవీవిగ్రహములయందు మహిషాసురుని శరీరమును వామపాదాంగుష్ఠమున దేవి నొక్కియుండుట కాననగును. ఇట్లుండుటకు మఱియొక కారణమును చెప్పబడినది. దేవి ఖండించిన మహిషాసురుని శిరము నేలపయి బడినతోడనే వాని కళేబరమునుండి క్రూరుడగు రాక్షసు డొకడు పుట్టుచుండెను. అది కని దేవి మహిషుని కళేబరమునుండి రాక్షసుడు సంపూర్ణముగ వెలువడకుండ వానిభుజముపయి తన ఎడమకాలి బొటనవ్రేలుంచి నొక్కి పట్టినది.

జెందును' అని సెలవిచ్చెను. తరువాత నామె మూడు మూర్తులు దాలిచి వానిని రూపుమాపెను[1]. ఇట్లు మహిషాసురుని వధియించి మహాదేవి (ఆదిశక్తి) 'మహిషాసురమర్దని' యయ్యెను.[2]

పూర్వము రురునికొడుకు దుర్గుడను అసురుడొకడుండెను. వాడు కడుమాయాశీలుడు; తపోబలమున మూడు లోకములను జయించెను; స్వర్గరాజ్యము నాక్రమించెను; దేవతల నందరిని మిగుల పీడించెను. దేవతలు భీతులయి శివుని మరుగుచొచ్చిరి. శివుడు దుర్గుని సంహరింప మహాదేవిని (శాంభవీశక్తి) నియోగించెను. ఆమె దేవతల కభయ మిచ్చి దుర్గుని బట్టి తెమ్మని కాళరాత్రిని[3] బంపెను. కాళరాత్రి యట్లు చేయబోయెను. వాడామెను కని తత్సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై యంతఃపురమునకు గొనిరండని తనయనుచరులను బంపెను. హుంకారాగ్నిచే కాళరాత్రి వారిని భస్మమొనరించెను. మరల గొందరు రాగా వారిని తననిశ్వాసవాయువుచే చెల్లచెదరుచేసెను. దుర్గుడంత తానే బయలుదేరెను. అది కని కాళరాత్రి వింధ్యాద్రినున్న మహాదేవియొద్దకు పోయి దుర్గాసురుని ఆగమనవార్తను తెలిపెను. దుర్గుడును తన సేనలతో కాళరాత్రిని వెంబడించిచని వింధ్యమును జేరి యచట మహాదేవిని జూచి యామె భువనమోహనసౌందర్యమునకు మోహితుడయి ఆమెను తనకు భార్యగా గోరెను. దేవివాని పయి క్రూరదృష్టిని బరపి తర్జించెను. వాడామెను బంధించి తీసికొనిరండని భటులను బంపెను. తన్ను పట్టవచ్చినవారినెల్ల మహాదేవి తనచెంతకు చేరనీయకుండెను. దుర్గుడు స్వయముగ నామెతో యుద్ధమునకు దలపడెను. అపు డామె శరీరమునుండి అనేకశక్తు[4]లుదయించి దుర్గుని సేనలను చక్కాడిరి. దుర్గుడపుడు గజరూపమును ధరించి దేవి[5] నెదిరించెను.

దేవి ఆగజముతుండము ఖండించివైచెను. రాక్షసుడాపయి మహిషమురూపమున దేవిపయి కురికెను.[6] వానిని దేవి[7] త్రిశూలముతో పొడిచెను. వాడు వెంటనే స్వస్వరూపమున సహస్రభుజములతో ప్రత్యక్షమయి దేవితో పోరదొడగెను.[8] వానిని దేవి[9] మహాస్త్రముతో చంపివైచెను. ఇట్లు దుర్గాసురుని జంపి మహాదేవి దుర్గానామమున వినుతికెక్కెను. ప్రకృతవ్యాసవిషయముతో సంబంధముగల దేవీమూర్తులగాథ లివి.[10]

పూర్వమీ దేవీపూజ వసంతకాలమున—చైత్ర శుక్ల ప్రతిపత్తుమొదలు నవమివఱకు—తొమ్మిదిదినములు 'వాసంతీపూజ' యను పేర జరుగుచుండెడిది.[11] తరువాత శరత్కాలమునకు—ఆశ్వయుజశుక్ల ప్రతిపత్తుమొదలు నవమివరకు—మారినది. ఈతొమ్మిదిదినములు చేయుపూజకు[12] 'శరన్నవరాత్రపూజ' యను పేరు కలిగినది. ఈనాళులయందు ఆరాధింపబడునది, ప్రధానముగ, ఆదిశక్తి మూర్త్యంతరముగ ప్రసిద్ధిగన్న దుర్గాదేవి.[13] ఐశ్వర్యప్రదయగు లక్ష్మియు,

---

౧. దీనినిబట్టి 'దుర్గ' యే మహిషాసురుని నిరవశేషముగ జంపినట్లు తెలుచున్నది.

౨. సకలదేవతల యంశముల వలన సముత్పన్నయయిన యీ దేవిని పూజించుటచేత దేవతలెల్లరు సంతుష్టి చెందగలరు. కావున వారికి ప్రత్యేక పూజనమక్కర లేదని యొకమతము.

౩. 'కాళరాత్రి'యు ఆద్యశక్తిమూర్తిభేదము.

౪. ఈశక్తులు ఆద్యశక్తి యనంత (సహస్ర) మూర్తులలోనివారే కావచ్చును.

౫. 'ఉగ్రచండ' మూర్తి.

౬. ఈ మహిషాకృతి దుర్గుడే మహిషాసురుడు కాదగును.

౭. 'భద్రకాళి' మూర్తి.

౮. మహిషాసురుని ఖండితశిరమునుండి వెలువడిన అసురుడు వీడే యగును.

౯. 'దుర్గా'మూర్తి.

౧౦. ఈ రెండుగాథలకును ప్రకారాంతరముల నేకములుగలవు. వానితో ప్రకృతమంతగా నుపయోగము లేదు.

౧౧. రావణాసురుడు దేవిని వసంతకాలమున పూజించెడివాడట. ఇపుడీపూజ వసంతకాలమున చాల విరళముగ జరుగును.

౧౨. శ్రీరాముడు దేవీపూజను శరత్కాలారంభమున కావించి రావణుని వధియించి విజయమును గాంచెనట. కొన్ని దేశముల నను వర్షము శరత్కాలముననే 'రామలీల' యను శ్రీరామోత్సవమును అతివైభవముతో జరుపుదురట.

౧౩. ఉత్తర హిందూస్థానమున మహాకాళిపూజ జరుగును. కాళియను పేర భయంకరవిగ్రహమును, పదిపండ్రెండడుగుల పొడువుగలదానిని, తయారుచేయించి దానిని ప్రతిష్ఠించి యారాధింతురు.

జ్ఞానదాత్రియగు సరస్వతియు ఆనుషంగికముగా పూజింపబడుచుండును. ఒక్కొక్క దేశమున నొక్కొక్క తీరున నీపూజ జరుగును.

పూజకు ఏడువిధముల కల్పములు గలవు: ౧. నవమ్యాదికల్పము; ౨. ప్రతిపదాదికల్పము; ౩. షష్ఠ్యాదికల్పము; ౪. సప్తమ్యాదికల్పము; ౫. అష్టమ్యాదికల్పము; ౬. అష్టమీకల్పము; ౭. నవమీకల్పము. సంపన్నులు ప్రతిపదాదికల్పము ననుసరింతురు; సామాన్యులు సప్తమ్యాదికల్పమును స్వీకరింతురు. తక్కినకల్పము లల్పప్రచారము గలవి.

ఇట్టికల్పముల ననుసరించి చేయబడుపూజ సాత్త్వికి, రాజసి, తామసి యని మరల మూడుతెరగు లయినది. నిరామిష నైవేద్యజపయజ్ఞ పారాయణాదులతో కూడిన పూజ సాత్వికి; బలిదానసామిష నైవేద్యాదులతో నాచరితమగుపూజ రాజసి; కేవలసురామాంసాదులచేతను, జంతుబలులచేతను నిర్వర్తింపబడుపూజ తామసి.౧

ప్రతిపదాదికల్పము ననుసరించి ఆశ్వయుజ శుక్ల ప్రతిపత్తునాడు ప్రతిమా, కలశ స్థాపనాదులు కావించి కేశసంస్కారద్రవ్యములను, ద్వితీయను కేశబంధనసామగ్రిని, తృతీయను దర్పణ సిందూరాలక్తకాదులను, చతుర్థిని మధుపర్క తిలక నేత్రమండనాదులను, పంచమిని అంగరాగాదులను సమర్పింపవలెను. షష్ఠిని, సాయం సమయమున, బిల్వతరు శాఖయందు బోధనము౨, ధ్యానము, సప్తమిని స్వగృహమున పూజనము (షోడశోపచారములతో), అష్టమిని ఉపవాసము, అష్టశక్తిపూజ, నవమిని

౧. ఉత్తరహిందూస్థానమున మహాకాళీపూజ సప్తమ్యాదికల్పము ననుసరించి తామసీవిధానమున అనుష్ఠింపబడును. వేలకొలది మేకపోతులు, పొట్టేళ్లు, నూరులకొలది దున్నపోతులు కాళీవిగ్రహమునెదుట బలి యీయబడును. బలినొసగ దెచ్చినజంతువులసమ్మర్దము, బలియిచ్చునపుడవి కావించు దీనభీషణధ్వనులు, నరుకబడినజంతువులశీర్షములు, కళేబరములు, వానినుండి స్రవించురక్తప్రవాహము గలిసి యా దేవీపూజామందిరము కరుణబీభత్సభయానకరసములకు స్థానమయి పొడకట్టునట. కలకత్తా యందలి కాళీదేవాలయమున నిప్పటికి నిట్లే జరుగుచుండునట. ఒకానొక సంస్థానపు రాజీపూజాకాలమున ౫౩౫ జంతువులను బలియిచ్చెనట. ఇక నక్కడ బండుబూతుమాటలకు, చేష్టలకు, త్రాగుడుకు మితిమేర లుండవట. ఈపూజకొరకు ఏటేట లక్షలకొలది ధనము వ్యయమగుచుండునట. స్మరణమాత్రముననే యసహ్యముగొలుపుచున్న యీ దారుణ పశుమారణకర్మము, దుర్నీతిచేష్టితములు గ్రామశక్తుల జాతరలయందును జరుగుచుండును. ఈకాళీపూజలను, ఈజాతరలను తన కభ్యుదయమును కలిగించునను పిచ్చినమ్మకముతో మానవుడు చేయుచున్నాడు. వానియీపిచ్చినమ్మకమే తొలుత తన్నుబోలిన మానవుని సయితము బలిపశువునుగ జేసినది. ఇది వీరకర్మముగాదు; స్వార్థపరుడగు మానవుని వంచనాయుతమగు ఘాతుక కర్మము. ఇది క్రమముగా నంతరించిపోయినది. పశుమారణకర్మముగూడ చాలవరకు తగ్గినను పూర్తిగా నశింపకున్నది. మానవుడు తానే దుర్గ, మహాకాళి, మున్నగు శక్తులు ఆదిశక్తిమూర్తు లన్నాడు; సర్వోత్కృష్టతను గల్పించినాడు. సామాన్యగ్రామదేవత లనబడు అంకాళమ్మ, పోలేరమ్మ మొదలగు శక్తులను క్షుద్రశక్తు లన్నాడు; నికృష్టతను గల్పించినాడు. స్వార్థపరుడయి మరి యా శక్తిమూర్తుల యుత్కృష్టతా నికృష్టతా విభేదమును కాల దన్నివయిచినాడు. అయ్యది తాను గల్పించినవ్యవస్థయే యని యెరిగియు, ఎఱుగనివానివలె ప్రవర్తించినాడు. స్వార్థపరత ఏలుబడిమహిమ యట్టిది!

౨. బోధనము=నిద్రించుచున్నవారిని మేలుకొలుపుట. దేవతలకు దక్షిణాయనము రాత్రి. నిద్రాకాలమగు రాత్రియందు కావించు బోధన 'అకాలబోధనము'; కావున శరత్కాలమునందలి దేవీబోధనము 'అకాలబోధనము' అనబడినది. రావణుని జంపి విజయమును బడయుటకయి శ్రీరామునిచేత పూజింపజేయ బ్రహ్మదేవి నిట్లకాలమున మేలుకొలిపెనట. అది మొదలు దేవికేటేట నిద్రాభంగము గలుగుచునే యున్నది.

ఉగ్రచండాదిదేవీపూజ, బలిదానాదులు, కుమారీపూజ కావింపవలయును. దశమినాడు పూజ కావించి మధ్యాహ్నానంతరము ఉత్సవముతో దేవిని కొనిపోయి నదీజలమున విసర్జించవలెను. ఇది మహాపూజ యనబడును. ఈ తొమ్మిది దినములలో చివర మూడుదినములు ప్రశస్తములు.

సప్తమ్యాదికల్పము సప్తమినాడారంభమయి నవమితో నంతమొందును-౨.

కల్పవేదియాయినను ఉత్తర హిందూస్థానమున పురాణాదులయందు వర్ణింపబడినవిధమున మృత్తికాదులచే దుర్గాదేవి[3] రూపమును నిర్మించి దానిని ప్రతిష్ఠించి పూజ కావింతురు. ఈవిగ్రహమునకు కుడిప్రక్క సరస్వతీ గణేశులయు, ఎడమ వైపున లక్ష్మీకార్తికేయులయు విగ్రహముల నిలిపి పూజోపహారాదులు సమర్పింతురు. దక్షిణహిందూస్థానమున కలశమును స్థాపించి దుర్గాదేవి నావాహనముచేసి తొమ్మిదిదినములు సాత్విక

౧. సాత్వికవిధానమున, గుమ్మడిపండ్లు, చెరకుగడలు, నిమ్మపండ్లు, టెంకాయలు మొదలగునుపహారములతో 'బలి' సమర్పణము నిర్వహింపబడును.

౨. పూర్వోక్త ప్రతిపదాదికల్పమునకును, ఈ సప్తమ్యాదికల్పమునకును మహదంతరము కలదు. ఇది ప్రశస్తముగా పరిగణింపబడినది. తామసపూజ కావించువారికిని ఈమూడురోజులే శ్రేష్ఠములు. అష్టమీ నవముల సంధికాలమున చేయుపూజ యుత్తమోత్తమము.

3. దుర్గాదేవివిగ్రహము మహిషాసురుని సంహరించుచున్నట్లు నిర్మింపబడును. దేవి వాహనమగు సింహమును దక్షిణపాదముతోడను, మహిషాసురుని శీర్షమును వామపాదాంగుష్ఠముతోడను మెట్టియుండును. పదిభుజములు (నాలుగు, ఎనిమిది, పదునెనిమిదికూడ కొన్నిటికి), మూడు కన్నులు నుండును. త్రిశూలముతో మహిషాసురునివక్షమును పొడచుచున్నట్లుండును. ఇట్టి విగ్రహము బంగారముతోను, వెండితోను, రాగితోను వారివారి సంపదకు దగినటులు చేసికొందురు. జనసామాన్యము మృత్తికతో చేయబడిన విగ్రహములనే పూజింతురు.

ఈవిగ్రహములనుబట్టి వేదాంతార్థ మిట్లు సంభావింపబడినది. దుర్గాదేవి పరబ్రహ్మము. త్రిశూలము జ్ఞానము. సింహము, మహిషాసురాదులు కామక్రోధాదులు. త్రినేత్రములు త్రికాలములు. దశభుజములు దశదిశలు. లక్ష్మీసరస్వతులు, వినాయక కార్తికేయులు చతుర్విధ పురుషార్థములు. గణేశుడు వివేకమును కార్యసిద్ధిని ప్రసాదించును గావునను, లక్ష్మి యైశ్వర్యము నొసగును గావునను, కార్తికేయుడు శక్తిని సామర్థ్యమును సమకూర్చును గావునను, సరస్వతి జ్ఞానము ననుగ్రహించును గావునను ఆనలుగురు క్రమముగా ధర్మార్థ కామ మోక్ష చతుర్విధపురుషార్థము లనబడిరి.

సాధకుడు పురుషార్థసాధనము ద్వారమున జ్ఞానమును సంపాదించుకొని కామక్రోధాదులను ధ్వంసముచేసి, త్రికాలవేదియయి సర్వవ్యాపియగు పరమాత్మను దెలిసి ఆత్మసిద్ధిని బడయునని దుర్గాపూజనము నంతరార్థము.

ప్రపంచము ఆదిశక్తి. ఆదిశక్తియే పరబ్రహ్మము. కావున ప్రపంచమంతయు పరబ్రహ్మస్వరూప మయినది. అందున సాధకుడు, సాధనము, సాధ్యము అన్నియు పరబ్రహ్మస్వరూపములే. ఈ సిద్ధాంతమునబట్టి, "బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవిః బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతమ్, బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా" అను గీతావచనమునకు సరిపోవునట్లు దుర్గాపూజనము బ్రహ్మయజ్ఞము నయ్యెను. పైసిద్ధాంతమును స్ఫురింపజేయుటకొరకే తామస పూజనమునకు నయితము బ్రహ్మయజ్ఞ మను పరిపాటి కల్పింపబడినది. ఖడ్గము జ్ఞానము. బలి పశువులగు దున్నపోతు, మేకపోతు, పొట్టేలు మొదలగునవి క్రోధము, కామము, లోభము మొదలగునవి. కామక్రోధాదులకు దాసుడగు మానవుడు జ్ఞానమును సంపాదించుకొని వానిని రూపుమాపి మోక్షము నధిగమించు ననుట. ఇట్టి కల్పనములు నాటిమానవునికిని తరువాతి తరువాతి మానవులకును గల సంస్కారము యొక్క పరిణామమునకు నిదర్శనములు. మానవుడు తనయావశ్యకతనుబట్టి పందిని నందిని, నందిని పందిని చేయుచున్నాడు. అది వానికి సైజము.

విధిప్రకారము యథాశక్తి పూజానైవేద్యాదుల నర్పింతురు.[౧] దుర్గ మొదలయినశక్తులవిగ్రహములకు మారుగా బొమ్మలను కలశముచుట్టు నుంచెదరు.[౨] సప్తమిని గాని అష్టమిని గాని, అథవా దశమినాడు మంటపమున నొకచో నలంకృతమగు వేదికపయి పుస్తకములను పేర్చి సరస్వతీదేవి నాపొత్తములయం దావాహనము చేసి షోడశోపచారపూజ కావింతురు. నవమినాడు రొక్కముగల పెట్టెలనువడ్లునిండినకొట్లులను,వస్త్రాభరణాదులనుపూజింతురు. ఇది లక్ష్మీపూజ. ఇట్లు దుర్గాలక్ష్మీసరస్వతీదేవులపూజ జరుగును. తొమ్మిదవనాటి రాత్రితో నీకొలువు తంతు తీరిపోవును. బంధుమిత్రులను, కూతుల నల్లుండ్రను పిలువ బనిచి వారితో కూడి గృహస్థు లిష్టమృష్టాన్నభోజనములతో, ఇతరవినోదములతో నీరోజులను గడపుదురు. రాజగృహములయందు నవరాత్రపూజ కల్పోక్తప్రకారము జరుగును 'బొమ్మలకొలువు' మహావైభవముతో నుంచి నిత్యము ఉత్సవము కావింతురు. అనుదినము విద్యావినోదములతో, సంగీతసభలతో ప్రభువులు ప్రొద్దుపుచ్చుచుందురు. కంచరము, వ్యవసాయము మొదలగు వృత్తులే జీవనముగాగల ఆయాజాతులవారును తమతమ నిత్యజీవనమున కావశ్యకములగు నుపకరణముల నన్నింటిని నవమినాడు పూజించి[౩] పండుగుచేయుదురు.

మరునాడు విజయదశమి.[౪] నాడు రాజులు రాజాశ్వసింహాసనాదులయు, ఛత్రచామరాదులయు, గజాశ్వాదిసేనాంగములయు పూజను, 'లోహాభిసారకర్మ'ము

౧. 'శరన్నవరాత్రములు' అను నొకవ్యాసము, శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు రచియించినది, రక్తాక్షి సంవత్సరపు టాశ్వయుజమాస భారతి సంచికయందు గలదు. అం దీపూజాప్రకారము విరివిగా వర్ణింపబడినది.

౨. దీనిని బొమ్మలకొలువు అనెదరు. ఇంట ననువయినచోట మేలుకట్టులు మొదలగువానితో మంటపమును నిర్మించి, యందు సోపానములవలె వరుసగా పలకల నమర్చి, వానిపయి శుభ్రవస్త్రముల బరపి, రామకృష్ణాది దేవతావిగ్రహములను, సుందరశిల్ప శిలావిగ్రహములను, వినోదములగు వాయువిమాన ధూమశకటాదుల ప్రతికృతులను, మృద్దారుదంతలోహ పుత్రికలను, రాజులయు, మంత్రులయు, సైనికులయు బొమ్మలను వరుసలు దీర్చి, వింతవింత తెరగుల కొలు వమరుతురు. చొక్కపు చిత్తరువుల మంటపముచుట్టుపట్టుల వ్రేలగట్టుదురు. ఆమంటపాలంకారము, ఆకొలువుచెలువు రాత్రులయందు దీపములవెలుగున చూడ సొంపుగ నుండును. ప్రతిదినము సాయంకాల మొకటిరెండు గడియలప్రొద్దుండగనే బాలికలు యువతులు కురులు దువ్వుకొని, పూవులు ముడుచుకొని, మోమున తిలకమును దిద్దుకొని, కన్నులకు కాటుక దీర్చుకొని, తమకుగల నగల నన్నింటిని బెట్టుకొని, మేలివలువలను గట్టికొని, కుంకుమభరణులను కేల గొని యిరుగుపొరుగు ముత్తయిదువులను పేరంటమునకు పిలువ బోవుదురు. పూచిన గుబురు తంగేడుగున్నలవలె సాయంకాలపు మదురుటెండలో మిలమిలలాడుచు రాకపోకలు గావించు తలిరుబోడులతో నిండి గ్రామముల—విశేషించి నగరముల—వీథులు కలకలలాడుచుండును. మరల దీపములు పెట్టినది మొదలు వారు ఇరుగుపొరుగు వారలయిండ్లకు గుంపులుగట్టి పేరంటమునకు బోవుదురు. ప్రతియింటను పేరటాండ్రెల్లరు 'కొలువు'న కెదుట గూరుచుండి పాటలు, పద్దెములు పాడుకొందురు. ఆవల నాయాయియిండ్ల యిల్లాండ్రు పేరటాండ్రకు కుంకుమచందనాదుల నొసగి తమశక్తికి దగినట్లు ఫలములనో, భక్ష్యములనో తాంబూలములతో నిచ్చెదరు. ఇట్లీతొమ్మిదిదినములును సాయంకాలమునుండి రాత్రి జాముప్రొద్దువరకు పేరటాండ్రసందడి మెండుకొనియుండును. పగటివేళకూడ రాత్రికి వలసినపనులను సవరించుకొనుటయం దిల్లాండ్రకు తీరుబడి యుండదు. అవి వారి రాజ్యపుదినములు. వారి నడ్డువా రెవ్వరు లేరు. వారి యానందమునకు మేర లేదు. వారియం దారోపితమయిన శక్తిత్వ మీదినములయందు ముగ్ధప్రసన్న సుందరస్వరూపమున మానవుడు కనుగొనగలడు.

౩. ఇదియు 'లక్ష్మీపూజ' యనదగినదియే.

౪. దేవి దుర్గాసురుని రూపుమాపి విజయమును గాంచిన దినమనియు, రాముడు రావణుని వధియించి గెలుపుగొనిన దినమనియు నైతిహ్యము.

ను,౧ ఆయుధాదిపూజను పరిపూర్తిచేసి ఆయుధములు గైకొని, సైనికులు వెంట రా, అశ్వముల నధిరోహించి మంగళవాద్యములతో తరలి నగరమున కీశాన౨ దిశను పొలిమేర చేరువనున్న శమీవృక్షము (జమ్మిచెట్టు)3 నొద్దకు జని యచట తొలుత 'నపరాజితా' పూజన నొనరింతురు. తరువాత శమీపూజ౫ ను చేసి తత్పత్రములను గ్రహించి, సీమాంతమును గడచి ముందునకు మూడడుగులు వయిచి పరసీమ నుంచబడిన శత్రువులవిగ్రహముల౬ హృదయమున నమ్ముల నాట నేయుదురు. పదపడి గృహాభిముఖులయి మరల జమ్మిచెట్టునుండి ఆకులను దూసికొని శిరముల నుంచుకొని మహోత్సవముతో నగరు సొచ్చి౭ దర్బారు చేయుదురు; సామంతులు, పౌరులు, రాజ్యాంగమువారు సమర్పించు కానుకలను స్వీకరింతురు; కవి పండిత గాయకాదులను సన్మానింతురు; అనుచరుల కెల్లరకు వారివారికి దగిన పారితోషికముల నిచ్చి యానందింపజేయుదురు.౮

---

౧. రాజులు నవరాత్రపూజాదివసములం దొక మంటపమున శస్త్రాదియుద్ధోపకరణములను, ఛత్రచామరాందోళికాదులను నిలిపి పూజించుచు అందొక కుండమును త్రవ్వి తత్తదాయుధాదుల యాధిదేవతల మంత్రములతో పాయసహోమము గావింతురు. దశమినాడును తత్పూజాహోమాదులను నిర్వర్తింపవలెను. ఇది 'లోహాభిసారకర్మము' అనగా 'శస్త్రప్రస్థాపనకర్మ'. పూర్వము 'లోహు' డను రాక్షసు డొక డుండెను. వా డతిమాత్రబలయుతుడు. వానిని దేవతలు యుద్ధమున జంపి తునుకలుగ త్రుంచివైచిరి. ఆతనుకలన్నియు లోహపు ముక్కలయినవి. ఇపు డాయుధములను జేయ నుపయోగించు లోహము వాని యవశేషమేనట. కావున తన్మయములగు నాయుధములు మొక్కపోవకుండుటకు నేటేట నీ'లోహాభిసారకర్మ' ను కావింతురు కాబోలు!

౨. తూర్పుదిశ నని గ్రంథాంతరము.

3. జమ్మిచెట్టు దిక్కున లేనియెడల దాని కొమ్మనయిన దెచ్చి యచ్చట నాటి దానిని పూజింతురు.

౪. అష్టదళ పద్మమును రచియించి అం దపరాజితను, దక్షిణవామభాగముల జయావిజయలను ఆవాహనముచేసి షోడశోపచార పూజ చేయుదురు. 'అపరాజిత' యనగా దుర్గాదేవిమూర్తి భేదము, శమీవృక్షవిశేషమును కావున అపరాజితాపూజ యనగా శమీవృక్షాధిదేవతాపూజన మనదగును.

౫. జమ్మిచెట్టుమొదట నీరు పోసి మన్ను త్రవ్వి అం దక్షతలను గలిపి తరువాత శమీపూజ కావింతురనియు, సీమోల్లంఘనమును గావించి గృహములకు మరలి వచ్చునపుడు ఆ యక్షతలు గలిపిన మృత్తికను గొనివత్తురనియు మతాంతరము.

౬. ఈ బొమ్మలను ముందే తయారుచేయించి యచట నుంచెదరు.

౭. సామాన్యజనులు చుట్టములు, నెచ్చెలులు పరిచారకులు మొదలగు వారలతో గలిసి తమ యింట నొక్కచో గూరుచుండి తాము వారి బహుమతుల నందుచు, వారికి దా మొసగి సత్కరింతురు.

౮. ఈ శమీపూజనము చేయుటకు మరియొక కారణ మిట్లు గలదు:

పాండవు లజ్ఞాతవాసము చేయబోవుటకు మున్ను తమ యాయుధముల నన్నిటిని కట్టగా గట్టి దానిని మత్స్యపుర ప్రేతభూమి పరిసరమున నున్న యొక జమ్మిచెట్టుపయి దాచిరి. ఆసమయము తీరగనే అర్జును డా కట్ట యందలి గాండీవమును గొని కౌరవులను పారద్రోలి విరటు నావులను విడిపించెను. నాడు సుత పాండవులకు విజయపరంపర చేకూరుచుండెను. కావున విజయకాంక్షతో జనులు-తత్రాపి రాజులు-శమీపూజా సీమోల్లంఘనాదుల నాచరించు టాచారమయినది. పయి పాండవుల కథకును ఆచరణమునకును గల సంబంధ మీక్రింద సూచింపబడుచున్నది.

రుద్రునకు శ్మశానభూమి విహారస్థానము. ఆయన యీశానదిశ కధిపతి; కైలాసవాసి. కావున శ్మశానము గ్రామమున నీశానదిశకు చేరువుగా—అనగా ఉత్తరము తూరుపు దిక్కుల గూడ చేరియుండుననుట—పొలిమేర కడ నుండుట గాననగును. (గ్రామమున కుత్తరమున గాని

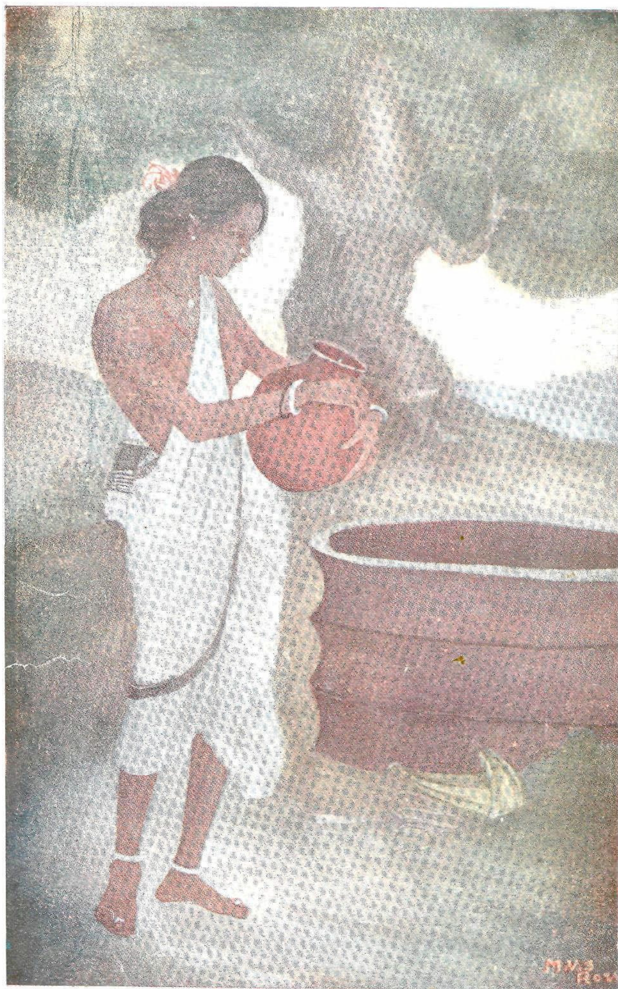
ఇట్లీనవరాత్రదినములు మహోత్సవ దివసములయి చిరకాలమునుండి యాచరింపబడుచున్నవి.౧ అప్పటనప్పట అక్కడనక్కడ మానవుని అజ్ఞానమును, ఆవశ్యకతను, అభిరుచిని అనుసరించి ఈ పూజలు, ఈ పండుగులు, వీనికి జెందిన 'తంతు' వేరువేరు తెరగుల నేరుపడినవి.౨ వానిలో గొన్ని పరిశీల నార్హములు. తత్కార్య మవకాశాభావముచే స్థల కాలాంతరాపేక్ష మయినది.

తూర్పున గాని ఆందరకును, దక్షిణపుదిక్కున నుత్తమ వర్ణమువారికిని ఉండవలయునని కౌటిల్యుని మతము.) పాండవు లాయుధముల దాచిన జమ్మి శ్మశానముకడ నుండినది. కావున విజయదశమినాడు ఈశానదిశ (కొండొక్కమతమున ఉత్తరదిశ) నున్న జమ్మిని పూజించుట. పాండవు లాచెట్టుపయి నుండిన ఆయుధముల గొనిరి; కావున ఆయుధములకు మారుగా చెట్టునుండి జమ్మియాకులను గొనుట. అర్జునుడు కౌరవవీరులను మత్స్యదేశ సీమ దాట వెంబడించి తరిమి ఆవులను మరలించెను; కావున, జమ్మికడనుండి కొంతదూరము పోయి పొలిమేరదాటి యక్కడనున్న శత్రువుల బొమ్మలను బాణముతో గొట్టుట.

జమ్మిచెట్టుమొదటి మట్టిని కొనితెచ్చుట శత్రు రాజురాజ్యము నాక్రమించుటయనియు, జమ్మి ఆకులను దూసి తెచ్చుట ఆతని సంపదను కొల్లగొట్టుట యనియు సూచన.

౧. మైసూరు మొదలగు కొన్ని సంస్థానములయం దీయుత్సవము లీనాడును చక్కగా జరుగుచున్నవి. దసరా పండుగులు అని యీ పూజాదినములకు ప్రసిద్ధి.

౨. గృహలక్ష్మి ప్రకృత (౧౯౩౨ అక్టోబరు) సంచికయందు 'దసరా ఉత్సవములు' అను పేరుగల వ్యాసము, డాక్టరు వి. వి. యస్. ఆరాధ్యగారు (యల్. ఐ. యం.) రచియించినది, ప్రకటితమయినది. అందీ దుర్గా మహిషాసురాదుల చరిత్రాదులకును, ప్రాచీన భారతదేశ చరిత్రకును గల సంబంధమును, వాని పరస్పర సమన్వయమును గూర్చి కొంత తెలుపబడినది.

బావిచెంత

చిత్రకారుడు: శ్రీ యం. వి. సుబ్బారావుగారు, బ్రాహ్మణకోడూరు.